Honoré de BALZAC

Honoré de BALZAC

Memoriile a două tinere căsătorite

PARTEA ÎNTÂI.

I.

LOUISE DE CHAULIEU CĂTRE RENÉE DE MAUCOMBE.

Paris, septembrie.

Scumpa mea ciută, iată-mă şi pe mine afară! Şi dacă tu nu mi-ai scris la Blois, tot eu sunt prima sosită la minunata noastră întâlnire epistolară. Ridică-ţi frumoşii tăi ochi negri de pe prima mea frază şi păstrează-ţi exclamaţiile pentru scrisoarea în care am să-ţi mărturisesc întâia mea dragoste. Se vorbeşte mereu de întâia dragoste; există oare şi o a doua? „Taci, mi-ai spune tu; mai curând povesteşte-mi – mi-ai cere – cum ai ieşit din acea mânăstire în care trebuia să te călugăreşti?” Draga mea, oricâte minuni s-ar întâmpla la Carmelite, minunea liberării mele este lucrul cel mai natural. Strigătele unui suflet înspăimântat au fost mai puternice decât poruncile unei politici inflexibile – asta-i tot. Mătuşa mea care, nu voia să mă vadă murind de inimă rea, a învins-o pe mama – care totdeauna a recomandat noviciatul ca unic remediu al bolii mele. Neagra melancolie în care am căzut după plecarea ta a precipitat acest deznodământ fericit. Şi sunt la Paris, îngerul meu şi, astfel, ţie îţi datorez fericirea de a fi aici. Renée a mea, dacă m-ai fi putut vedea, în ziua în care m-am trezit fără tine, ai fi fost mândră că ai inspirat sentimente atât de profunde unei inimi atât de tinere. Atât de mult am visat laolaltă, de atâtea ori ne-am desfăşurat aripile şi am trăit împreună atâtea,

încât îmi vine să cred că sufletele noastre au sfârşit prin a rămâne sudate unul de altul, cum erau cele două fete unguroaice a căror moarte ne-a fost povestită de domnul Beauvisage1 – care, desigur, nu-şi merita numele; niciodată un medic de mânăstire n-a fost mai bine ales. N-ai fost tu bolnavă în acelaşi timp cu micuţa ta? În neagra descurajare în care mă aflam, nu puteam decât să cercetez, una câte una, legăturile care ne unesc; le-am crezut rupte prin despărţire, m-am dezgustat de viaţă ca o turturică desperecheată, am descoperit dulceaţa de a muri – şi muream, încetişor. Să fiu singură, la Carmelite, la Blois, pradă spaimei că mă voi călugări, dar fără preludiul domnişoarei de Lavallière2 ţi fără de Renée a mea! dar asta era o boală, o boală mortală! Această viaţă monotonă, în care fiecare oră aduce o obligaţie, o rugăciune, o corvoadă, atât de exact aceleaşi, încât în orice clipă se poate spune ce face o carmelită la cutare sau cutare ceas din zi sau din noapte: acest oribil fel de viaţă, în care îţi este indiferent dacă lucrurile care te înconjoară există sau nu, devenise, pentru noi, viaţa cea mai plină, variată, avântul sufletelor noastre nu mai cunoştea margini, fantezia ne dăruise cheia împărăţiilor sale, fiind, rând pe rând, una pentru cealaltă, un fermecător hipogrif3, cea mai vioaie înviorând-o pe cea mai moleşită – sufletele noastre zburdau după pofta inimii, luând în stăpânire acea lume care ne era interzisă. Orice, până şi Viaţa Sfinţilor, ne ajuta să înţelegem lucrurile cele mai ascunse! Din ziua în care dulcea ta companie mi-a fost răpită, am devenit ceea ce este o carmelită în ochii noştri: o danaidă modernă care, în loc să încerce să umple un butoi fără fund, scoate, în fiecare zi, din nu ştiu ce fântână, o găleată goală – sperând să o scoată plină. Mătuşa mea ignora viaţa noastră sufletească. Ea nu-şi putea explica dezgustul meu faţă de viaţă – ea, care-şi alcătuise, pe cele două pogoane ale mânăstirii ei, o lume celestă. Pentru a îmbrăţişa viaţa religioasă, la o vârstă ca a noastră, se cere o excesivă simplicitate – pe care noi, scumpa mea ciută, n-o

avem – sau un devotament înflăcărat – care face din mătuşa mea o fiinţă sublimă. Mătuşa mea s-a sacrificat pentru un frate mult iubit; dar cine s-ar putea sacrifica pentru nişte necunoscuţi sau pentru nişte idei?

De aproape cincisprezece zile, am atâtea cuvinte nebune reprimate, atâtea meditaţii înmormântate în inimă, atâtea observaţii de comunicat şi atâtea lucruri de povestit – lucruri pe care numai ţie ţi le pot spune – încât, dacă n-aş recurge la această ultimă soluţie a mărturisirilor epistolare, înlocuitoare a minunatelor noastre sporovăieli, m-aş înăbuşi. Cât de necesară ne este viaţa inimii! Îmi încep jurnalul în această dimineaţă, imaginându-mi că al tău e deja început şi că, în câteva zile, mă voi afla în frumoasa vale a Gémenosului tău, despre care nu ştiu decât ceea ce mi-ai spus tu, după cum tu vei trăi în Paris, din care nu cunoşti decât ceea ce visam împreună…

Aşadar, frumoasa mea, într-o dimineaţă care va rămâne marcată cu un semn roz în cartea vieţii mele, au sosit de la Paris o domnişoară de companie şi Philippe, ultimul valet al bunicii mele, trimişi să mă ia. Când, după ce m-a chemat în camera ei, mătuşa mi-a comunicat această veste, de bucurie am amuţit, mă uitam la ea cu un aer năuc.

— Copila mea, mi-a spus, cu glasul ei gutural, mă părăseşti fără păreri de rău, o văd: dar această despărţire nu este ultima; ne vom revedea. Dumnezeu te-a însemnat pe frunte cu semnul aleşilor, tu ai trufia care duce şi în cer, dar şi în infern, însă ai şi prea multă nobleţe, pentru a coborî! Te cunosc mai bine decât te cunoşti tu însăţi: la tine, patima nu va fi ceea ce este la femeile de rând.

M-a tras cu blândeţe spre ea şi m-a sărutat pe frunte, punând în acest sărut văpaia care o devorase şi care-i întunecase azurul ochilor şi-i îndulcise pleoapele, îi ridase tâmplele aurii şi-i gălbejise frumosul obraz. Am simţit că mă trec fiorii. Înainte de a-i răspunde, i-am sărutat mâinile.

— Iubită mătuşă, i-am spus, dacă minunata voastră amabilitate n-a izbutit să mă convingă să găsesc Paracletul4

dumneavoastră prielnic trupului şi dulce inimii, ca să mă întorc ar trebui să vărs atâtea lacrimi, încât n-aţi putea dori o asemenea întoarcere. Nu mă voi întoarce aici, decât trădată de Louis XIV al meu5 şi, dacă voi pune mâna pe vreunul, numai moartea mi-l va putea smulge! Nu mă voi teme deloc de alde Montespan6!

— Du-te, nebuno, mi-a spus ea, zâmbind, nu lăsa aici aceste gânduri deşarte, ia-le cu tine; şi află că eşti mai degrabă o Montespan, decât o Lavalliere.

Am îmbrăţişat-o. Biata femeie, nu s-a putut stăpâni să nu mă conducă până la trăsură, unde ochii ei au zăbovit, rând pe rând, pe armoariile familiei7 şi pe mine.

Noaptea m-a surprins la Beaugency, scufundată într-o toropeală a sufletului pricinuită, desigur, de această despărţire ciudată. Oare ce voi găsi în lumea atât de mult dorită? Mai întâi, n-am găsit pe nimeni care să mă întâmpine, pregătirile inimii mele fuseseră în van: mama era la Bois de Boulogne8, tata la Consiliu, fratele meu, ducele de Rhétoré, nu vine niciodată acasă – aşa mi s-a spus – decât pentru a se îmbrăca, înainte de cină. Domnişoara Griffith (are gheare!)9 şi cu Philippe m-au condus în apartamentul meu.

Apartamentul este cel al bunicii atât de mult iubite, prinţesa de Vauremont, căreia îi datorez o oarecare avere, despre care nimeni nu mi-a spus nimic. La acest pasaj, vei împărţi cu mine tristeţea care m-a cuprins, când am pătruns în acest loc sfinţit de amintirile mele. Apartamentul se află exact aşa cum îl lăsase! Aveam să mă culc în patul în care ea murise. Aşezată pe marginea jilţului ei, plângeam, fără să observ că nu eram singură, gândindu-mă că, de atâtea ori mă aşezasem pe genunchii ci, ca s-o ascult mai bine. De acolo, îi văzusem chipul pierdut printre dantelele ei roşcate, slăbit de vârstă şi de durerile agoniei. Această încăpere mi se părea caldă încă de căldura pe care ea i-o transmisese. Cum se face că domnişoara Armande-Louise-Marie de Chaulieu era obligată, ca o ţărancă, să se culce în

patul bunicii sale, aproape în ziua morţii acesteia – căci mi se părea că prinţesa, moartă în 1817, îşi dăduse sufletul abia în ajun. Această cameră îmi oferea lucruri care n-ar fi trebuit să se găsească aici şi care dovedeau cât de nepăsători cu propriile treburi sunt oamenii care se ocupă de afacerile regatului şi cât de puţin se gândiseră, după moartea ei, la această nobilă femeie, care va fi una dintre cele mai mari figuri feminine ale secolului al XVIII-lea. Philippe aproape că a înţeles de unde îmi izvorau lacrimile. Mi-a spus că, prin testament, prinţesa îmi lăsase moştenire mobilele ei. De altfel, tatăl meu lăsase marile apartamente în aceeaşi stare în care le adusese Revoluţia. M-am ridicat, Philippe mi-a deschis uşa micului salon care dă în apartamentul de recepţie – pe care l-am găsit în paragina cunoscută mie: panourile de deasupra uşilor în care, odinioară, se aflau tablouri de preţ, acum îşi căscau orbitele goale; marmorele sunt sparte, oglinzile au fost scoase. Altă dată îmi era frică să urc scara şi să traversez întinsul deşert al acestor săli înalte; mă duceam la prinţesă pe o mică scară care coboară pe sub bolta celei mari şi duce la uşa ascunsă a cabinetului ei de toaletă.

Apartamentul, compus dintr-un salon, o cameră de dormit şi din acel minunat cabinet, în roşu-aprins şi în auriu – despre care ţi-am vorbit – ocupă pavilionul dinspre Domul Invalizilor. Clădirea e despărţită de bulevard doar printr-un zid, acoperit cu plante agăţătoare şi de o magnifică alee de arbori care-şi întreţes coroanele cu cele ale ulmilor de pe contra-aleea bulevardului. Dacă n-ar fi domul auriu şi albastru şi zidăria cenuşie a Invalizilor, te-ai crede într-o pădure. Stilul acestor trei camere şi amplasarea lor anunţă vechiul apartament de gală al duceselor de Chaulieu – cel al ducilor trebuie să fie în pavilionul opus; amândouă sunt decent separate prin cele două corpuri de locuinţe şi prin pavilionul dinspre bulevard, unde se află acele mari săli, întunecoase şi sonore, pe care Philippe mi le-a arătat – tot despuiate de splendoarea lor, cum le văzusem în copilărie.

Surprinzând mirarea zugrăvită pe obrazul meu, Philippe şi-a luat un aer confidenţial. În această casă de diplomaţi, scumpa mea, toţi oamenii sunt discreţi şi misterioşi. Deci, Philippe mi-a spus că se aşteaptă o lege, în virtutea căreia emigraţii aveau să primească contravaloarea bunurilor lor. Şi că tatăl meu amână restaurarea casei până atunci. Arhitectul regelui evaluase cheltuielile de restaurare la trei sute de mii de livre. Efectul acestei destăinuiri m-a azvârlit pe sofaua din salonul meu. Cum, aşa? Vasăzică tata, în loc să folosească această sumă pentru măritişul meu, mă lăsa să mor la mânăstire? Iată gândul cu care m-am întâlnit pe pragul acestei uşi. Ah! Renée, cum mi-aş fi sprijinit capul de umărul tău şi cum m-aş mai fi întors la zilele în care bunica însufleţea aceste două încăperi! Ea, care nu mai există decât în inima mea, tu, care te afli tocmai la Maucombe, la două sute de leghe de mine, iată singurele fiinţe care mă iubesc ori m-au iubit. Această minunată bătrână, cu privirea atât de tânără, voiam să se trezească la chemarea mea. Cât de bine ne înţelegeam! Amintirea ei a schimbat dintr-odată starea sufletească în care mă aflasem, la început. Am găsit un nu-ştiu-ce sfânt în ceea ce tocmai mi se păruse a fi profanare. Am început să respir cu plăcere abia simţitul miros de pudră ŕ la maréchale ce mai dăinuia acolo şi am găsit că e plăcut să dorm sub oblăduirea acestor perdele de damasc – galben cu desene albe, unde privirile şi respiraţia ei, desigur, lăsaseră ceva din însuşi sufletul ei. I-am spus lui Philippe să redea strălucirea vechilor obiecte şi viaţă apartamentului, ca să poată fi locuit. Chiar eu însămi i-am arătat cum aş dori să fie, indicând fiecărei mobile un anume loc. Am trecut în revistă şi am luat în stăpânire totul, explicându-i cum s-ar putea întineri aceste vechituri pe care le iubesc. Camera e de un alb uşor întunecat de vreme ca, de altfel, şi aurul arabescurilor nebunatice care lasă, în unele locuri, să se vadă tente roşii; însă aceste efecte sunt în armonie cu culorile fanate ale covorului de Savonnerie10, dăruit bunicii mele de Louis XV, împreună cu

portretul lui. Pendula este un cadou din partea mareşalului de Saxa. Porţelanurile şemineului vin de la mareşalul de Richelieu11. Portretul bunicii – pictat pe când ea avea douăzeci şi cinci de ani – într-un cadru oval, se află vis-ŕ-vis de portretul regelui. Prinţul lipseşte cu totul. Îmi place această uitare cinstită, iară ipocrizie, ce ilustrează, dintr-o singură trăsătură, acest caracter delicios. În timpul uneia din bolile grele care au un creat-o pe bunica mea, confesorul ei a insistat, rugând-o să-l primească pe prinţ – care aştepta în salon.

— Împreună cu doctorul şi cu reţetele lui, a zis ea.

Patul e cu baldachin, cu spetezele capitonate; perdelele sunt strânse în cute de o frumoasă amploare; mobilele sunt din lemn aurit şi îmbrăcate cu aceiaşi damasc galben, în flori albe, drapat şi la ferestre – unde e căptuşit cu o ţesătură de mătase albă, asemănătoare moarului. Casetoanele de deasupra uşilor sunt pictate de nu ştiu cine, însă reprezintă un răsărit de soare şi un clar de lună. Şemineul este tratat într-un mod foarte ciudat. Se vede că, în secolul trecut, se trăia mult lângă focul din cămin. Acolo se desfăşurau marile evenimente; vatra de aramă aurită este o minune de sculptură, şambrana12 e minuţios finisată, lopăţica şi cleştii delicios lucraţi, foalele, o bijuterie. Tapiseria paravanului vine de la Gobelins, iar montura lui e minunată; figurile nebune care aleargă pe toată lungimea, pe picioare, pe bara de sprijin, pe braţe, sunt fermecătoare; totul e lucrat ca un evantai. Cine să-i fi dăruit această minunată mobilă pe care o iubea atât? Tare aş vrea să ştiu. De câte ori am văzut-o, cu picioarele pe bara de sprijin, înfundată în berjera ei, cu rochia pe jumătate ridicată pe genunchi, din cauza poziţiei în care stătea, luând, punând la loc şi iar luându-şi tabachera de pe măsuţa ei, dintre cutia cu pastile şi mitenele de mătase! Cât era de cochetă! Până în ziua morţii, s-a îngrijit de sine, de parcă ar fi fost a doua zi după acel frumos portret, de parcă ar fi fost în aşteptarea florii Curţii, care se înghesuia în jurul ei. Această berjeră

îmi aminteşte inimitabila mişcare pe care o imprima ea fustelor, când se aşeza. Femeile din vremurile trecute iau cu ele în mormânt anumite secrete care le caracterizează epoca. Prinţesa avea o anumită ţinută a capului, un anumit mod de a-şi arunca privirile şi cuvintele, un limbaj numai al ei – limbaj pe care nu-l regăsesc la mama; în limbajul bunicii găseai fineţe şi bonomie şi intenţie fără afectare; conversaţia ei era în acelaşi timp prolixă şi laconică, prinţesa povestea bine şi zugrăvea în trei cuvinte. Şi, mai ales, avea acea excesivă libertate de gândire care, cu siguranţă, a exercitat o puternică influenţă asupra spiritului meu. De la şapte la zece ani, am trăit în fustele ei; îl plăcea să mă atragă spre ea tot atât pe cât îmi plăcea mie să mă apropii de ea. Această preferinţă a provocat, nu numai o dată, certuri între ea şi mama. Or, nimic nu aţâţă mai mult un sentiment ca vântul îngheţat al persecuţiei. Cu câtă graţie îmi spunea ea: „Iată-vă, măscuţo!” – după ce şopârla curiozităţii îmi împrumutase mişcările ei, ca să mă strecor printre uşi, să ajung până la ea. Se simţea iubită, îi plăcea dragostea mea naivă care aducea o rază de soare în iarna ei. Nu ştiu ce se petrecea, seara, la ea, dar ştiu că primea multă lume; când veneam, dimineaţa, în vârful picioarelor, să aflu dacă şi la ea se luminase de ziuă, vedeam mobilele din salon deranjate, mesele de joc nestrânse, tutun mult, pe alocuri. Salonul este în acelaşi stil ca şi camera, mobilele sunt extrem de afectate, lemnul e încărcat de ciubucărie cu goluri, iar picioarele mult curbate în afară. Ghirlande de flori, bogat sculptate şi de un model frumos şerpuiesc de-a curmezişul oglinzilor şi coboară apoi, de-a lungul lor, în feston. Pe console sunt frumoase cornete de China; Fondul mobilelor este roşu ca floarea de mac – şi alb. Bunica mea era bună, mândră şi picantă, tenul ei se poate ghici din culorile pe care şi le alegea. Am regăsit, în salon, o masă de scris, ale cărei figuri îmi captivaseră mult privirile, pe vremuri; această masă e placată cu argint cizelat şi i-a fost dăruită de un Lomellini din Genova. Fiecare latură a mesei

cuprinde muncile câte unui anotimp; personajele sunt în relief – şi există sute de personaje în fiecare tablou. Timp de două ore am rămas singură, prefirându-mi amintirile una câte una, în sanctuarul în care şi-a dat sufletul una dintre cele mai celebre femei – prin spiritul şi frumuseţea lor – de la curtea lui Louis XV. Tu ştii cu câtă bruscheţe am fost despărţită de ea, în 1816.

— Mergeţi să vă luaţi rămas bun de la bunica dumneavoastră, mi-a spus mama.

Am găsit-o pe prinţesă deloc surprinsă de plecarea mea, în aparenţă, insensibilă. M-a primit, ca de obicei:

— Te duci la mânăstire, comoara mea: ai s-o vezi pe mătuşa ta, o femeie minunată. O să am grijă să nu fii în nici un fel sacrificată, o să fii independentă şi în situaţia de a te mărita cu cine ai să vrei.

A murit şase luni mai târziu; şi-a încredinţat testamentul celui mai asiduu dintre bătrânii ei prieteni, prinţului de Talleyrand13 care, făcându-i o vizită, la mânăstire, domnişoarei de Chargeboeuf, a reuşit să-mi dea de ştire că bunica îmi interzicea să mă călugăresc. Sper ca, mai curând sau mai târziu, să-l întâlnesc pe prinţ; fără îndoială, el o să-mi spună mai mult. Astfel, scumpa mea, dacă n-am găsit pe nimeni care să mă întâmpine, m-am consolat cu umbra scumpei prinţese, iar acum sunt în măsură să îndeplinesc una dintre convenţiile noastre care este – adu-ţi aminte – să ne iniţiem una pe alta în cele mai mici detalii ale casei şi ale vieţii noastre. Este atât de plăcut să ştii unde şi cum trăieşte fiinţa care îţi este atât de dragă. Descrie-mi, deci, până şi cele mai neînsemnate lucruri care te înconjoară, pe scurt, totul, chiar şi efectele apusului de soare în arborii bătrâni.

10 octombrie.

Sosisem la ora trei după amiază. Către cinci şi jumătate, Rose a venit să mă anunţe că mama se întorsese, aşa că am coborât să o salut. Mama ocupă, la parter, un apartament la fel împărţit ca şi al meu – în acelaşi pavilion. Eu sunt

deasupra ei şi aveam aceeaşi scară mascată. Tata locuieşte în pavilionul opus; dar cum în partea dinspre curte există, în plus, spaţiul pe care, în pavilionul nostru, îl ocupă scara mare, apartamentul lui este mult mai vast decât ale noastre. Cu toate îndatoririle poziţiei pe care le-a redat-o întoarcerea Bourbonilor, tatăl meu şi mama continuă să locuiască la parter şi pot să şi primească, atât sunt de mari casele părinţilor noştri. Am găsit-o pe mama în salonul ei – unde nu s-a schimbat nimic. Era îmbrăcată. Coborând treptele, una câte una, mă întrebam cum mă va primi această femeie care mi-a fost atât de puţin mamă şi de la care n-am primit, în opt ani, decât cele două scrisori pe care le cunoşti. Gândindu-mă că ar fi nedemn de mine să mimez o tandreţe imposibilă, mi-am compus un aer de călugăriţă toantă şi am intrat – mărturisesc, de altfel, destul de încurcată. Însă această jenă s-a risipit în curând. Mama a fost de o graţie perfectă; nu mi-a arătat o falsă tandreţe, n-a fost rece, nu m-a tratat ea pe o străină, nu m-a strâns la pieptul ei ca pe o fiică iubită; m-a primit în aşa fel, de parcă ultima oară m-ar fi văzut în ajun, s-a purtat ca cea mai tandră, cea mai sinceră prietenă; mi-a vorbit ca unei femei în toată firea; mai întâi, m-a sărutat pe frunte.

— Draga mea copilă, decât să muriţi în mânăstire, mi-a spus ea, mai bine să trăiţi în mijlocul nostru. E adevărat, înşelaţi planurile tatălui vostru şi ale mele, dar nu mai suntem pe vremea când părinţii erau ascultaţi orbeşte. Intenţia Domnului de Chaulieu – intenţie care se află în acord cu a mea – este de a nu precupeţi nimic din ce v-ar face viaţa plăcută şi v-ar ajuta să vedeţi lumea. La vârsta voastră, aş fi gândit la fel; aşadar, nu vă port pică: n-aţi putut înţelege ceea ce noi vă ceream. Să nu mă bănuiţi de o severitate ridicolă. Dacă mi-aţi ghici inima, veţi recunoaşte, în curând, că v-aţi înşelat. Cu toate că vreau să vă las întru totul liberă, cred că, pentru început, ar fi mai cuminte să ascultaţi sfaturile unei mame care se va purta cu dumneavoastră ca o soră.

Ducesa vorbea cu glas dulce în timp ce-mi aranja pelerina de pensionară. M-a cucerit. La treizeci şi opt de ani e frumoasă ca un înger; are ochii de un negru bătând în albastru, gene ca mătasea, o frunte fără cută, un ten alb şi roz care te face să crezi că se fardează, umeri şi piept uluitori, o talie cambrată şi subţire ca a ta, mână de o rară frumuseţe, albă ca laptele; degetul mic uşor îndepărtat, degetul mare de o fineţe de fildeş; unghii în care sălăşluieşte lumina, atât sunt de lustruite; în fine, are piciorul demn de o astfel de mână, piciorul spaniol al domnişoarei de Vandenesse. Dacă arată astfel la patruzeci de ani, are să fie încă frumoasă la şaizeci. Scumpa mea ciută, i-am răspuns ca o fiică supusă. I-am răspuns, purtându-mă la fel, ba chiar şi mai bine: frumuseţea ei m-a cucerit şi am iertat-o că mă părăsise, am înţeles că o femeie ca ea fusese cu uşurinţă luată de valul rolului său de regină. I-am spus-o cu sinceritate, de parcă aş fi stat de vorbă cu tine. Poate că nu se aştepta să găsească, pe buzele fiicei sale, cuvinte drăgăstoase. De aceea, sincerele omagii ale admiraţiei mele au măgulit-o de nespus: manierele i-au suferit o schimbare, au devenit şi mai graţioase; l-a părăsit pe dumneavoastră:

— Eşti o fată bună şi sper că vom rămâne prietene.

Aceste cuvinte mi s-au părut de o adorabilă naivitate. N-am vrut s-o fac să priceapă cum le luam, pentru că am înţeles, pe dată, că trebuie s-o las să creadă că este mult mai fină şi mai spirituală decât fiica ei. Aşa că am făcut, în continuare, pe toanta, şi ea a fost încântată de mine. I-am sărutat mâinile de mai multe ori, spunându-i că eram foarte fericită că se poartă astfel cu mine, că mă simţeam bine şi chiar i-am mărturisit spaima care mă cuprinsese. Ea a zâmbit, m-a luat pe după gât, m-a tras spre ea şi m-a sărutat pe frunte, cu un gest plin de tandreţe.

— Scumpa mea copilă, a spus ea, astăzi avem lume la masă; vă gândiţi, poate, ca şi mine, că ar fi mult mai înţelept dacă aţi aştepta mai întâi croitoreasa care să vă îmbrace, ca

să vă faceţi intrarea în lume; de aceea, după ce vă veţi fi văzut tatăl şi fratele, veţi urca din nou la dumneavoastră.

Ceea ce am aprobat din toată inima. Fermecătoarea toaletă a mamei era prima revelaţie a acestei lumi întrevăzute în visurile mele; însă nu mi-am surprins nici cea mai neînsemnată pornire de gelozie. Tatăl meu a intrat.

— Domnule, iată-vă fiica, i-a spus ducesa.

Pe loc, tata a luat faţă de mine aerele cele mai tandre; şi-a jucat atât de bine rolul de tată, încât am crezut că o face din inimă.

— Iată-vă, deci, fiică răzvrătită! mi-a spus, luându-mi amândouă mâinile într-ale lui şi sărutându-le cu mai multă galanterie decât sentiment patern.

M-a tras spre el, m-a luat de talie şi m-a strâns, ca apoi să mă sărute pe obraji şi pe frunte.

— O să reparaţi necazul pe care ni-l pricinuieşte schimbarea dumneavoastră de vocaţie prin plăcerea pe care ne-o vor procura succesele dumneavoastră în lume.

— Ştiţi că o să fie foarte frumoasă şi că, într-o zi, veţi fi mândră de ea?

— Iată-l pe fratele dumneavoastră, Rhétoré.

— Alphonse, i s-a adresat el unui tânăr care intrase pe uşă, iată-vă sora, călugăriţa care vrea să-şi lepede rasa.

Fratele meu s-a apropiat, fără să se grăbească prea tare, mi-a luat mâna şi mi-a strâns-o.

— Dar sărutaţi-o, l-a îndemnat ducele. M-a sărutat pe amândoi obrajii.

— Sunt încântat să vă văd, sora mea, a spus el, şi sunt de partea dumneavoastră, împotriva tatii.

I-am mulţumit; dar mi s-a părut că ar fi putut să mă viziteze la Blois, în drum spre Orleans, unde se ducea să-l vadă pe fratele nostru, marchizul, la garnizoana lui. M-am retras, de teamă să nu sosească străini. La mine am făcut puţină ordine, am pus pe catifeaua de culoarea macilor a frumoasei mese tot ce-mi trebuie ca să-ţi scriu, gândindu-mă la noua mea situaţie.

Iată, scumpa mea ciută, nici mai mult, nici mai puţin, cum s-au petrecut lucrurile la întoarcerea unei tinere fete de optsprezece ani, după o absenţă de nouă ani, în una dintre cele mai ilustre familii ale regatului. Călătoria mă obosise, de asemeni emoţiile reîntoarcerii în familie: aşa că m-am culcat, ca la mânăstire, la ora opt, numaidecât după cină. S-a păstrat până şi un mic serviciu de porţelan de Saxa14 pe care scumpa prinţesă îl avea, ca să mănânce, singură, la ea, când avea această fantezie.

II.

ACEEAŞI ACELEIAŞI

25 noiembrie.

A doua zi, mi-am găsit apartamentul pus în ordine şi dereticat de bătrânul Philippe – care pusese flori în cornete, în sfârşit, m-ara instalat. Numai că nimeni nu se gândise că o pensionară de la Carmelite e flămândă dis-de-dimineaţă, iar lui Rose i-a fost foarte greu să-mi dea micul dejun.

— Domnişoara s-a culcat la ora la care se servea cina şi s-a deşteptat în momentul în care monseniorul tocmai s-a întors acasă, mi-a spus ea.

M-am apucat să scriu. Către ora unu, tata a bătut la uşa micului meu salon şi m-a întrebat dacă-l pot primi: i-am deschis uşa, el a intrat şi m-a găsit scriindu-ţi.

— Scumpa mea, va trebui să vă îmbrăcaţi, să vă gătiţi, să vă aranjaţi; veţi găsi în această pungă douăsprezece mii de franci. Suma reprezintă veniturile dumneavoastră pe un an pe care vi le acord pentru întreţinere. O să vă consultaţi cu mama dumneavoastră, în privinţa unei guvernante convenabile – în cazul în care miss Griffith nu vă place; căci doamna de Chaulieu nu va avea timp să vă însoţească, dimineaţa. Veţi avea o trăsură la ordinele dumneavoastră şi un servitor.

— Lăsaţi-mi-l pe Philippe, i-am spus.

— Fie, a răspuns el. Dar să nu vă faceţi nici un fel de griji: averea dumneavoastră este îndeajuns de mare, pentru ca

să nu fiţi o povară, nici pentru mama dumneavoastră, nici pentru mine.

— Aş fi indiscretă, dacă aş întreba care e averea mea?

— Nicidecum, copila mea, a spus el. Bunica dumneavoastră v-a lăsat cinci sute de mii de franci – care reprezintă economiile ei, pentru că n-a vrut să-şi frustreze familia de nici o palmă de pământ. Această sumă a fost plasată pe cartea-mare15. Acumularea procentelor a adus, până azi, o rentă de aproximativ patruzeci de mii de franci. Voiam să folosesc această sumă în scopul constituirii averii celui de al doilea frate al vostru: de aceea şi stânjeniţi foarte mult proiectele mele; dar poate că, în scurt timp, mă veţi ajuta să le realizez; aştept foarte mult de la dumneavoastră. Îmi păreţi mult mai rezonabilă decât crezusem. Nu trebuie să vă mai spun cum se comportă o domnişoară de Chaulieu: mândria zugrăvită pe trăsăturile dumneavoastră este garanţia mea cea mai sigură. Precauţiile pe care le iau, pentru fetele lor, oamenii mărunţi, în casa noastră ar fi jignitoare. Un afront la adresa dumneavoastră poate costa viaţa celui care şi l-ar permite – sau a unuia dintre fraţii dumneavoastră, dacă cerul e nedrept. N-o să vă spun mai mult despre acest capitol. Adio, scumpă copilă.

M-a sărutat pe frunte şi a plecat.

Nu-mi explic părăsirea acestui plan, după ce a perseverat, timp de nouă ani. Tata a fost de o claritate care-mi place. În cuvintele lui nu e loc pentru nici un fel de ambiguitate. Averea mea trebuia să fie a fiului său, marchizul. Cine să fi avut inimă? Să fi fost mama, să fi fost tata, fratele meu?

Am rămas aşezată pe sofaua bunicii, cu ochii lipiţi de punga pe care tata o lăsase pe cămin, satisfăcută şi, în acelaşi timp nemulţumită de această atenţie care îmi concentra gândurile asupra banilor. E adevărat că nu trebuie să mă mai gândesc la ei: îndoielile mi s-au risipit şi există o anumită demnitate care mă scuteşte de toate suferinţele orgoliului în această privinţă. Philippe a alergat

toată ziua pe la diverşi negustori şi lucrători care vor fi însărcinaţi să opereze metamorfoza mea. A venit o celebră croitoreasă, o anume Victorine16 precum şi o lenjereasă şi un cizmar. Sunt nerăbdătoare ca un copil să aflu cum voi arăta după ce voi părăsi sacul în care ne învelea uniforma mânăstirească. Numai că toţi aceşti lucrători cer prea mult timp: corsetarul cere opt zile – dacă nu vreau să-mi stric talia. Lucrurile încep să devină serioase: am, deci, talie? Janssen, cizmarul Operei, mi-a dat asigurări categorice că am piciorul mamei mele. Mi-am petrecut întreaga dimineaţă cu aceste serioase ocupaţii. A venit până şi un mănuşar, care mi-a măsurat mâna. I-am dat indicaţii şi lenjeresei. La ora prânzului meu – care s-a nimerit să fie cea a dejunului – mama mi-a spus că vom merge împreună la modiste, pentru pălării, ca să-mi formez gustul şi să fiu în stare să mi le comand pe ale mele. Sunt ameţită de acest început de independenţă, ca un orb care îşi recapătă vederea. Pot judeca ce este o carmelită în comparaţie cu o fată de lume; diferenţa este atât de mare, încât, acolo, n-am fi putut-o nicicând concepe. În timpul acestui dejun, tata a fost distrat şi noi l-am lăsat cu gândurile lui; e foarte implicat în secretele regelui. Eu am fost cu totul uitată, îşi va aduce aminte de mine, când va avea nevoie de mine – am mai văzut acest lucru. Tatăl meu este un bărbat încântător, în ciuda celor cincizeci de ani ai săi: are o siluetă tinerească, e bine făcut, blond şi cu o ţinută şi o graţie minunate; are figura în acelaşi timp grăitoare şi impenetrabilă a diplomaţilor; are nasul subţire şi lung, ochii îi sunt cafenii. Ce pereche frumoasă! Câte gânduri ciudate nu m-au asaltat, văzând limpede că aceste două fiinţe, la fel de nobile, de bogate, de superioare nu trăiesc deloc împreună, nu au nimic comun, în afară de nume şi se menţin unite doar de ochii lumii. Elita Curţii şi a diplomaţiei s-a aflat, ieri, la noi. În câteva zile, voi merge la un bal dat de ducesa de Maufrigneuse17 şi voi fi prezentată lumii pe care aş vrea atât de mult s-o cunosc. Va veni, în fiecare

dimineaţă, un profesor de dans; într-o lună, trebuie să ştiu să dansez – sub ameninţarea de a nu merge la bal. Înainte de cină, mama a venit să mă vadă, în legătură cu guvernanta. Am păstrat-o pe miss Griffith, care i-a fost dată de ambasadorul Angliei. Această miss este fiica unui pastor; e perfect de bine crescută, mama ei era nobilă; are treizeci şi şase de ani şi o să mă înveţe engleza. Griffith a mea este destul de frumoasă ca să poată avea şi pretenţii; e săracă şi mândră, e scoţiană, o să fie însoţitoarea mea; va dormi în camera lui Rose. Rose va fi sub ordinele lui miss Griffith. Am simţit numaidecât că îmi voi guverna guvernanta. De şase zile, de când suntem împreună, ea a înţeles foarte bine că numai eu mă pot interesa de ea; deşi arată rece, ca o statuie, mi-am dat foarte bine seama că o să fie complezentă cu mine. Mi se pare o fiinţă bună, dar discretă. N-am putut afla nimic din ce a discutat mama cu ea.

Altă noutate care nu mi se pare neînsemnată! Azi dimineaţă, tatăl meu a refuzat ministerul care i se propusese. De aici, aerul lui preocupat din ajun. Preferă o ambasadă neplăcerilor discuţiilor publice – a zis el. I-ar surâde Spania. Am aflat această veste la dejun, singurul moment al zilei în care tata, mama şi fratele meu se văd, în oarecare intimitate. Servitorii nu vin decât atunci când sunt sunaţi. În restul timpului, fratele meu lipseşte – ea şi tata, de altfel. Mama se îmbracă, nu poate fi niciodată văzută între două şi patru: la patru iese pentru o plimbare de o oră; primeşte de la şase la şapte – când nu cinează în oraş; serile sunt folosite pentru distracţii – spectacole, baluri, concerte, vizite. Pe scurt, viaţa ei e atât de plină, încât nu cred să aibă măcar un sfert de oră numai al ei. Desigur îşi petrece un timp destul de însemnat cu toaleta ei de dimineaţă, căci la dejun arată dumnezeieşte – dejunul are loc între unsprezece şi douăsprezece, încep să-mi explic zgomotele care se aud de la ea: mai întâi, ia o baie aproape rece şi o ceaşcă de cafea cu frişca – tot rece, apoi se îmbracă; nu se trezeşte niciodată înainte de ora nouă, în

afară de cazurile deosebite; vara face plimbări matinale, călare. La ora două îl primeşte pe un tânăr pe care încă nu l-am putut vedea. Iată viaţa noastră de familie. Ne întâlnim la dejun şi la cină; dar, adeseori, sunt singură cu mama la aceste mese. Îmi dau seama că, în curând, voi cina cu miss Griffith, singură, la mine, aşa cum făcea bunica. Mama cinează de multe ori în oraş. Nu mă mai miră puţina grijă a familiei faţă de mine. Draga mea, la Paris e un eroism să-i iubeşti pe oamenii care sunt prin preajma noastră, pentru că nu rămânem prea des cu noi înşine. Cât de repede sunt uitaţi cei absenţi! Şi totuşi, încă nu am pus piciorul afară, nu cunosc nimic; aştept să mă dezmeticesc, aştept ca ţinuta şi înfăţişarea mea să fie în armonie cu această lume a cărei mişcare mă uimeşte, cu toate că nu-i aud tumultul decât de departe. N-am ieşit decât în grădină. Italienii de la Operă îşi vor începe spectacolele peste câteva zile. Mama are o lojă acolo. Sunt nebună de dorinţa de a auzi muzica italiană şi de a vedea o operă franceză. Încep s-o rup cu obiceiurile de la mânăstire, ca să le prind pe cele ale vieţii de lume. Îţi scriu seara, până în momentul în care mă culc – moment care a fost împins până la ora zece, oră la care mama iese în oraş, dacă nu merge la vreun teatru. Există douăsprezece teatre la Paris. Eu sunt de o ignoranţă crasă – citesc mult, dar fără alegere. O carte mă duce la alta. Găsesc titlurile mai multor lucrări pe coperta celei pe care o citesc; însă nimeni nu mă poate îndruma, aşa că dau peste unele foarte plicticoase. Tot ce am citit se învârteşte în jurul dragostei, subiectul care ne preocupa atât de mult, pentru că destinul nostru, întreg, este hotărât de bărbat şi pentru bărbat; dar autorii acestor cărţi sunt cu mult mai prejos decât două fetiţe, numite ciuta albă şi mititica – Renée şi Louise! Ah, înger scump, ce evenimente sărace, ce bizarerii, cât de meschin e veşmântul în care sunt îmbrăcate aceste evenimente! Cu toate acestea, două cărţi mi-au plăcut cu deosebire: una e Corinne18, cealaltă e Adolphe19. În legătură cu aceasta, l-am întrebat pe tata dacă voi putea s-o

văd pe Doamna de Staël. Mama, tata şi cu Alphonse au început să râdă. Alphonse a spus:

— Dar de unde vine asta?

Tata a răspuns:

— Noi suntem foarte proşti – vine de la Carmelite.

— Fata mea, Doamna de Staël a murit, mi-a spus ducesa, cu blândeţe.

— Cum poate fi înşelată o femeie? am întrebat-o pe miss Griffith, după ce am terminat de citit Adolphe.

— Păi… când iubeşte… mi-a spus miss Griffitb.

Ia spune, Renée: o să ne poată înşela pe noi vreun bărbat?.. Miss Griffith a sfârşit prin a-şi da seama că nu sunt proastă decât pe jumătate, că am o educaţie necunoscută ei, cea pe care ne-am dat-o una alteia, discutând la nesfârşit. A înţeles că ignoranţa mea e numai în legătură cu lucrurile exterioare. Biata fiinţă şi-a deschis inima faţă de mine. Acest răspuns laconic, pus în cumpănă cu toate nenorocirile imaginabile, mi-a dat un uşor fior. Griffith mi-a repetat să nu mă las vrăjită de nimic în această lume şi să mă îndoiesc de toate, mai ales de ceea ce îmi va plăcea mai mult. Ea nu ştie şi nu-mi poate spune mai mult. Acest discurs e prea monoton. Seamănă prin aceasta cu pasărea care nu ştie decât un singur tril.

III.

ACEEAŞI ACELEIAŞI decembrie.

Scumpa mea, iată-mă gata să-mi fac intrarea în lume; în consecinţă, m-am străduit să fiu foarte nebună, înainte de a-mi compune atitudinea în vederea acestui eveniment. Azi dimineaţă după multe încercări, m-am văzut bine şi cum se cuvine încorsetată, încălţată, strânsă, coafată, îmbrăcată, gătită. Am făcut ce fac dueliştii, înainte de luptă: câteva exerciţii, cu uşile închise. Am vrut să mă văd cum arăt înarmată, mi-am găsit, cu multă bunăvoinţă, un aer cuceritor şi triumfător în faţa căruia va trebui să se capituleze. M-am examinat şi m-am judecat. Mi-am trecut în revistă forţele, punând în practică acea minunată maximă a

antichităţii: „Cunoaşte-te pe tine însuţi!” Am avut plăceri infinite, făcând cunoştinţă cu mine. Doar pe Griffith am iniţiat-o în secretul jocului meu de păpuşi. Eram şi păpuşă şi fetiţă, în acelaşi timp. Tu crezi că mă cunoşti? Deloc!

Iată, Renée, portretul surorii tale, cândva. Demult, deghizată în carmelită şi acum renăscută în fată uşoară şi mondenă. Sunt una dintre cele mai frumoase persoane din Franţa – exceptând Provenţa… – iată adevăratul sumar al acestui agreabil capitol. Am defecte dar, dacă aş fi bărbat, le-aş iubi. Aceste defecte vin de la speranţele pe care le dau. Când, timp de cincisprezece zile ai admirat minunatele rotunjimi ale braţelor mamei tale şi când această mamă este ducesa de Chaulieu, te trezeşti nefericită, scumpa mea, văzându-ţi braţele subţiri; m-am consolat însă, găsindu-mi încheietura mâinii fină, o anume suavitate a ligamentelor în aceste goluri pe care, într-o zi, o carne satinată va veni să le umple, să le împlinească, să le rotunjească, să le modeleze. Desenul, cam prea uscat, al braţelor se regăseşte şi la umeri. Adevărul este că nu am umeri, ci omoplaţi duri, care formează două planuri care se ciocnesc. De asemeni, talia mea e fără supleţe, pântecele plat. Uf! am spus totul. Da, dar aceste trăsături sunt fine şi ferme, sănătatea muşcă cu flacăra ei vie şi pură aceste linii nervoase, viaţa şi sângele albastru curg şuvoi sub o piele transparentă. Da, dar cea mai blondă fiică a blondei Eva e o negresă pe lângă mine. Da, dar am un picior de gazelă. Dar toate liniile îmi sunt delicate şi am trăsăturile corecte ale unui desen grecesc. E adevărat, domnişoară, că tonurile cărnii nu se topesc unul în altul, dar sunt vii: sunt un foarte frumos fruct crud şi am graţia şi farmecul lui verde. Pe scurt, semăn cu acea făptură care, în cartea de rugăciuni a mătuşii mele, creştea dintr-un crin violaceu. Ochii mei albaştri nu sunt tâmpi, sunt mândri, înconjuraţi de două margini de sidef viu nuanţat de foarte subţiri vase de sânge, pe fondul cărora genele mele, lungi şi dese, par franjuri de mătase. Fruntea mea străluceşte, părul meu, cu rădăcinile minunat aşezate, formează mici

valuri de aur palid, întunecate pe mijloc şi de unde scapă câteva şuviţe rebele care dovedesc cu prisosinţă că nu sunt o blondă fadă şi cu leşinuri, ci o blonda meridională, prin vinele căreia curge sânge din belşug, o blondă care loveşte, în loc să se lase lovită. Nu voia oare coaforul să mi-l netezească în două bandouri şi să-mi pună pe frunte o perlă prinsă de un lanţ de aur, spunându-mi că, astfel, aş avea un aer de ev mediu?

— Aflaţi că nu am destui ani, ca să fiu la mijlocul vârstei şi să-mi pun o podoabă întineritoare! 20

Nasul mi-e subţire, nările bine tăiate, separate de o fermecătoare despărţitură roză; e semeţ, ironic, cu vârful prea nervos pentru a se îngroşa ori înroşi vreodată. Scumpa mea ciută, dacă toate astea nu fac să iei o fată fără zestre, înseamnă că nu mă mai pricep la nimic! Urechile îmi sunt cochet tivite, o perlă la fiecare lob ar părea galbenă. Gâtul este lung şi are acea mişcare şerpuită care dă atâta majestate. Albeaţa lui se aureşte la umbră. Ah! poate că am gura puţin prea mare, dar e atât de expresivă, buzele au o culoare atât de frumoasă, dinţii râd cu atâta voie-bună! Şi apoi, draga mea, totul este în deplină armonie; avem o ţinută, avem o voce! Ne amintim de mişcările fustei bunicii – care nu o atingea niciodată. Pe scurt, sunt frumoasă, sunt graţioasă. Pot râde după plac, aşa cum am râs de atâtea ori împreună; voi fi respectată: va exista un nu mai ştiu ce care va impune în gropiţele pe care le vor face, pe obrajii mei albi, degetele uşoare ale Glumei. Pot pleca ochii şi-mi pot da, sub fruntea de zăpadă, aparenţa unei inimi de gheaţă. Pot prezenta gâtul meu melancolic de lebădă, pozând în madonă, iar Fecioarele desenate de pictori vor fi cu o sută de suliţe mai prejos decât mine; voi fi mai sus decât ele, în cer. Pentru a-mi vorbi, un bărbat va fi silit să-şi prefacă glasul în muzică.

Iată-mă, deci, înarmată până-n dinţi, ca să pot parcurge întreaga gamă a cochetăriei, de la notele cele mai grave, până la trilurile cele mai înalte. E un mare avantaj să nu

arăţi doar într-un singur fel. Mama nu-i nici nebunatică, nici feciorelnică; este mai demnă, impozantă; nu poate ieşi din asta, decât pentru a se transforma în leoaică: atunci când răneşte, vindecă cu greutate; eu voi şti şi să rănesc, dar şi să vindec. Sunt cu totul altfel decât mama. Astfel, între noi, o rivalitate nu este posibilă – cu condiţia să nu ne certăm în legătură cu perfecţiunea mâinilor şi a picioarelor noastre, care sunt asemănătoare. Eu trag mai mult spre tata, el e fin, subţire. Am manierele bunicii şi timbrul fermecător al glasului ei, o voce de cap atunci când o forţez şi o melodioasă voce de piept în convorbirile în doi. Îmi pare că abia astăzi am părăsit mânăstirea. Încă nu exist pentru lume, îi sunt necunoscută. Ce clipă minunată! Încă îmi aparţin, ca o floare abia deschisă, pe care încă nimeni n-a văzut-o. Ei, bine, îngerul meu, când mă plimbam prin salon, privindu-mă, când am văzut austerul veşmânt pe care-l purtasem la mânăstire, am avut o strângere de inimă; regrete pentru trecut, nelinişte în ceea ce priveşte viitorul, teamă de lume, rămas-bun palidelor noastre margarete, cu nevinovăţie culese, cu petalele smulse cu nepăsare; era câte puţin din toate acestea; dar mai era ceva şi din acele idei bizare pe care le alung înapoi, în străfundurile sufletului meu, acolo de unde ele au venit, iar eu nu îndrăznesc să cobor.

Draga mea Renée, am un trusou de mireasă! Totul e aranjat, parfumat, în sertarele de cedru, cu faţa din lac – ale minunatului meu cabinet de toaletă. Am funde, pantofi, mănuşi, totul din belşug. Tata mi-a dăruit, cu graţie, bijuteriile ce se cuvin unei tinere fete: un néecesaire, o toaletă, o casoletă pentru ars parfum, un evantai, o umbrelă, o carte de rugăciuni, un lanţ de aur, un caşmir; mi-a promis că o să învăţ să călăresc. În fine, ştiu să dansez! Mâine, da, mâine seară voi fi prezentată. Toaleta mea – o rochie de muselină albă. Pentru cap, o ghirlandă de trandafiri albi, în stil grecesc. Voi lua aerul meu de madona; vreau să arăt foarte-naivă şi să le câştig pe femei de partea

mea. Mama, la o mie de leghe departe de ceea ce îţi scriu, mă crede incapabilă să gândesc. Dacă mi-ar citi scrisoarea, ar rămâne năucită de uimire. Fratele meu mă onorează cu un profund dispreţ şi mă copleşeşte, în continuare, cu bunătatea indiferenţei sale. E un tânăr frumos, dar capricios şi melancolic. Îi cunosc secretul: nici ducele, nici ducesa nu i l-au descoperit. Deşi e tânăr şi duce, e gelos pe tatăl său, pentru că el nu reprezintă nimic în Stat, nu are slujbă la Curte, nu poate spune: „Mă duc la Cameră”. Din toată, casa, numai eu am, pentru gândit, şaisprezece ore. Tata e prins în afacerile publice şi în distracţiile lui, mama, de asemeni, e ocupată; nimeni nu are timp de sine în casa asta, cu toţii sunt veşnic plecaţi – nu-i destul, timp pentru viaţă. Sunt curioasă la culme să aflu ce invincibilă atracţie exercită lumea, ca să te ţină, seară de seară, de la ora nouă până la două sau trei dimineaţa, să te oblige să faci atâtea eforturi şi să suporţi atâta oboseală. Pe vremea când doream să ajung aici, nu-mi imaginam asemenea distanţe, asemenea îmbătări; dar, uitam, e adevărat, că era vorba, de Paris. Aşadar, oamenii pot trăi unul lângă altul, în familie, fără să se cunoască. Soseşte o cvasi-călugăriţă şi, în cincisprezece zile, observă ceea ce un om de stat nu vede, în propria-i casă. Ori poate vede, însă, în orbirea lui voită, există un sentiment patern. Voi cerceta acest ungher obscur.

IV.

ACEEAŞI ACELEIAŞI

15 decembrie.

Ieri, la ora două, în una dintre acele zile de toamnă pe care le-am admirat atât de mult pe malurile Loarei, m-am dus să mă plimb pe Champs-Elysees şi la Bois de Boulogne. În sfârşit, am văzut Parisul! Piaţa Louis XV e, într-adevăr, frumoasă, dar de acea frumuseţe creată de om. Eram gătită cu îngrijire, melancolică, deşi foarte dispusă să râd, cu figura calmă, sub o pălărie fermecătoare, braţele încrucişate. N-am cules nici cel mai mic surâs, n-am făcut

pe nici un tinerel să încremenească, stupid, de uimire şi, cu toate acestea, trăsura mergea cu o încetineală în deplină armonie cu poza pe care mi-o luasem. Mă înşel – un duce fermecător care trecea şi-a întors calul, brusc. Acest bărbat care mi-a salvat, în faţa publicului, vanitatea, era tatăl meu, al cărui orgoliu – mi-a spus el, mai târziu – fusese agreabil flatat. M-am întâlnit cu mama care, mi-a trimis un mic salut, din vârful degetelor aducând a sărutare. Griffith a mea, care nu se teme de nimic şi de nimeni, privea în dreapta şi în stânga. După părerea mea, o tânără fată trebuie să ştie întotdeauna unde-şi aşază privirea. Eram furioasă. Un bărbat a examinat cu multă seriozitate trăsura, fără să-mi dea atenţie. Acest admirator era, probabil, carosier. M-am înşelat în evaluarea forţelor mele: frumuseţea, acest rar privilegiu pe care singur Dumnezeu îl dăruieşte, este, la Paris, mult mai obişnuit decât credeam. Fandosite au fost graţios salutate. În faţa unor mutre boite, bărbaţii îşi ziceau: „Iat-o!” Mama a fost grozav de admirată. Această enigmă are o explicaţie şi o voi căuta. Bărbaţii, draga mea, mi s-au părut, în general, foarte urâţi. Cei care sunt frumoşi ne seamănă în rău. Nu ştiu ce geniu rău le-a inventat îmbrăcămintea: e surprinzător de neinspirată, când o compari cu cea a secolelor trecute: e fără strălucire, fără culoare, fără poezie; nu se adresează nici simţurilor, nici spiritului, nici ochiului şi trebuie să fie incomodă; e fără amploare, ciuntită. M-a frapat mai ales pălăria – un tronson de coloană care nu ia deloc forma capului; mi s-a spus că este mult mai uşor să faci o revoluţie, decât să dai o formă graţioasă pălăriilor. În Franţa, bravura dă înapoi în faţa ideii de a purta un feutru cu calotă rotundă şi, din lipsă de curaj, o singură zi, rămân cu o pălărie ridicolă, pe o viaţă întreagă. Şi se mai spune despre francezi că sunt uşuratici! De altfel, bărbaţii sunt întru totul oribili, indiferent de ce-şi pun pe cap. Nu am văzut decât figuri obosite şi dure, în care nu găseşti nici calm, nici linişte, liniile sunt aspre şi

ridurile anunţă ambiţii înşelate, vanităţi nefericite. O frunte frumoasă este o raritate.

— Ah! uite-i pe parizieni! i-am spus lui miss Griffith.

— Sunt oameni foarte amabili şi foarte spirituali, mi-a răspuns.

Am tăcut. O fată de treizeci şi şase de ani are multă indulgenţă în adâncul inimii.

Seara m-am dus la bal şi m-am ţinut pe lângă mama, care mi-a dat braţul, cu un devotament din plin recompensat. Onorurile erau pentru ea, eu fiind pretextul celor mai plăcute măguleli. A avut talentul să mă convingă să dansez cu imbecili care, cu toţii, mi-au vorbit de căldură – de parcă aş fi fost degerată – şi despre frumuseţea balului – de parcă aş fi fost oarbă. Niciunul h-a scăpat prilejul de a se extazia în faţa unui lucru straniu, nemaipomenit, extraordinar, unic, bizar – acela de a mă fi văzut pentru prima oară. Toaleta mea, care mă încântase în salonul alb-auriu, pe când mă fuduleam singură, abia se băga de seamă în mijlocul minunatelor găteli a majorităţii femeilor. Fiecare dintre ele îşi avea fidelii săi, se observau una pe alta cu coada ochiului; multe dintre ele străluceau de o frumuseţe triumfătoare – ca, de pildă, mama. La bal, o persoană tânără nu contează, ea nu e decât o maşină de dansat. Bărbaţii, cu rare excepţii, nu sunt mai bine decât pe Champs-Elysees. Uzaţi, cu trăsături lipsite de expresie – sau, mai bine zis: având cu toţii aceeaşi expresie. Acele figuri mândre şi viguroase pe care le au, în portrete, strămoşii noştri – ei, care îmbinau forţa morală cu forţa fizică – nu mai există. Şi, totuşi, se afla în acea adunare un bărbat de mare talent, care ieşea în evidenţă din mulţime prin frumuseţea chipului său, dar nu mi-a provocat senzaţia vie la care m-aş fi aşteptat. Nu-i cunosc operele şi nu este nobil. Dar, oricare ar fi geniul şi calităţile unui burghez sau ale unui înnobilat, nu mă interesează. De altfel, l-am găsit atât de preocupat de sine şi atât de puţin de ceilalţi, încât m-a făcut să cred că, pentru aceşti mari vânători de idei, noi

trebuie să fim obiecte, nu fiinţe. Când bărbaţii de talent iubesc, nu trebuie să mai scrie, altfel nu iubesc. Există ceva în creierul lor care trece înaintea iubitei. Mi s-a părut că văd acestea în atitudinea bărbatului care este – aşa se spune – profesor, orator, autor şi pe care ambiţia îl face sclavul oricărei mărimi. Am luat, pe loc, o hotărâre: am găsit că ar fi cu totul nedemn de mine să port pică lumii din pricina puţinului meu succes, aşa că am început să dansez, fără nici o grijă. De altfel, am găsit plăcere în dans. Am auzit o grămadă de bârfe fără haz despre oameni necunoscuţi; dar poate că, pentru a le înţelege, trebuie să ştiu o mulţime de alte lucruri – pe care, acum, le ignor – căci am văzut majoritatea femeilor şi bărbaţilor spunând sau ascultând cu multă plăcere anumite fraze. Lumea oferă enorm de multe enigme al căror înţeles e greu de găsit. Există intrigi fără număr. Am ochii destul de ageri şi auzul fin; cât despre înţelegere, o cunoaşteţi, domnişoară de Maucombe!

M-am întors obosită şi fericită de această oboseală. Cu sinceritate, i-am mărturisit starea în care mă aflam, mamei, în a cărei companie eram; mi-a recomandat să nu încredinţez aceste lucruri nimănui altuia decât ei.

— Micuţa mea, a adăugat, bunul-gust constă atât în a şti despre ce lucruri nu trebuie să vorbeşti, cât şi în a şti despre ce se poate vorbi.

Această recomandare m-a făcut să înţeleg care sunt senzaţiile asupra cărora trebuie să păstrăm tăcere faţă de toată lumea, poate chiar şi faţă de propria mamă. Am măsurat dintr-o ochire vastul câmp al disimulărilor femeieşti. Te pot asigura, scumpa mea, că am face, cu neruşinarea inocenţei noastre, o pereche de cumetre destul de isteţe! Câte învăţăminte într-un deget dus la buze, într-un cuvânt, într-o privire! Am devenit excesiv de timidă, dintr-odată. Cum, adică? Să nu-ţi poţi exprima fericirea atât de firească, pricinuită de mişcarea dansului! „Dar, mi-am zis în sinea mea, ce va fi oare cu sentimentele noastre?” M-am

culcat, tristă. Simt încă, viu, şocul acestei prime confruntări dintre firea mea, sinceră şi veselă, cu asprele legi ale lumii. Iată că am şi început să las smocuri din alba mea lână în mărăcinii din marginea drumului! Adio, îngerul meu.

V.

RENÉE DE MAUCOMBE CĂTRE LOUISE DE CHAULIEU

octombrie.

Cât de mult m-a impresionat scrisoarea ta! M-a impresionat, mai ales, comparând destinele noastre. În ce lume strălucitoare vei trăi! în ce colţ liniştit îmi voi sfârşi obscura viaţă! Cincisprezece zile după sosirea mea la castelul Maucombe – despre care ţi-am vorbit prea mult, ca să mă repet – şi unde mi-am găsit camera în aproximativ aceeaşi stare în care o lăsasem, de unde am putut înţelege sublimul peisaj al văii Gémenos-ului, pe care, copil fiind, îl priveam fără să-l văd – tata şi cu mama, însoţiţi de cei doi fraţi ai mei, m-au dus la cină, la unul dintre vecinii noştri, un bătrân domn de l'Estorade, gentilom ajuns foarte bogat, aşa cum se poate ajunge bogat în provincie, datorită zgârceniei. Bătrânul nu şi-a putut sustrage unicul fiu rapacităţii lui Buonaparte21; după ce l-a salvat de la conscripţie22, a fost obligat să-l trimită la armată, în 1813, în Garda de Onoare23; după bătălia de la Leipzig, bătrânul baron de l'Estorade n-a mai avut veşti de la fiul său. Domnul Montriveau, pe care domnul de l'Estorade l-a vizitat, în 1814, a spus că l-a văzut luat prizonier de ruşi. Doamna de l'Estorade a murit de supărare, punând să se facă inutile cercetări în Rusia. Baronul, bătrân prea-creştin, practica această frumoasă virtute teologală – pe care noi o cultivam, la Blois: Speranţa! Ea îl ajuta să-şi vadă fiul, în vis, aşa cum aduna avere pentru el; avea grijă de părţile din moştenirile ce reveniseră fiului de la neamurile dinspre partea răposatei doamne de l'Estorade. Nimeni nu avea curajul să glumească pe socoteala acestui bătrân. Am sfârşit prin a ghici că întoarcerea nesperată a fiului era şi cauza întoarcerii mele. Cine ar fi bănuit că, în timp ce gândurile

noastre hoinăreau nestatornic, sortitul meu pribegea, încet, pe jos, prin Rusia, prin Polonia, prin Germania? Ghinionul lui nu a încetat decât la Berlin, unde ministrul francez i-a înlesnit întoarcerea în Franţa. Domnul de l'Estorade, tatăl, mic gentilom din Provenţa, având în jur de zece mii de livre rentă, nu are un nume îndeajuns de european, pentru ca cineva să se intereseze de soarta cavalerului de l'Estorade, al cărui nume mirosea, ciudat, a aventurier.

Douăsprezece mii de livre, produsul anual al bunurilor doamnei de l'Estorade, adunate cu economiile din partea tatălui, îi fac bietului ostaş din Garda de Onoare o avere considerabilă, în Provenţa, ceva în jur de două sute cincizeci de mii de livre – în afară de bunurile imobile. Bătrânul de l'Estorade cumpărase în ajunul zilei în care urma să se întoarcă fiul său un frumos domeniu, prost administrat, unde îşi propune să planteze zece mii de duzi – pe care i-a crescut, anume, în pepiniera lui, prevăzând această achiziţie. Regăsindu-şi fiul, baronul nu a mai avut decât un singur gând: acela de a-l însura şi de a-l însura cu o tânără fată nobilă. Tata şi cu mama au împărtăşit, în numele meu, gândul vecinului nostru, numaidecât după ce bătrânul le-a adus la cunoştinţă intenţia de a o lua pe Renée de Maucombe fără zestre, recunoscându-i, în contract, întreaga sumă care trebuie să revină zisei Renée din succesiunea lor. De cum a ajuns la majorat, fratele meu mai mic, Jean de Maucombe, a recunoscut că a primit de la părinţii săi un avans de moştenire reprezentând a treia parte din succesiune. Iată cum familiile nobile din Provenţa ocolesc infamul Cod Civil al domnului Buonaparte, care va trimite la mânăstire tot atâtea fele nobile câte a măritat24. Nobilimea franceză este, după puţinul pe care l-am auzit despre acest subiect, foarte divizată asupra gravei probleme.

Dineul, micuţa mea, a fost, de fapt, o vedere între fostul prizonier şi ciuta ta. Să o luăm în ordine:

Oamenii contelui de Maucombe s-au îmbrăcat în vechile lor livrele galonate, şi-au pus pălăriile lor cu găitane; vizitiul s-a încălţat cu uriaşele lui cizme ţintuite; am urcat cinci persoane în caleaşca şi am ajuns cu tot fastul către ora două, ca să prânzim la trei, în vechea bastidă25 a baronului de l'Estorade. Socrul nu are castel, ci o simplă casă de ţară, aşezată la poalele uneia din colinele noastre, la capătul frumoasei văi a cărei fală este cu siguranţă, vechiul castel de Maucombe. Bastida arată ca oricare bastidă: patru ziduri de piatră, acoperite cu o tencuială gălbuie, cu acoperiş de olane de un roşu frumos. Acoperişul se îndoaie sub greutatea acestei cărămidarii. Ferestrele aranjate fără nici o simetrie au obloane enorme, vopsite în galben. Grădina care înconjoară această locuinţă este o grădină din Provenţa, împrejmuită cu ziduri scunde, din pietre mari, rotunde, aşezate în straturi; geniul zidarului se vădeşte în ştiinţa cu care aşază pietrele, alternativ înclinate sau pe înălţime; muruiala, cojită, cade pe alocuri. Aerul senioral al acestei bastide vine de la un grilaj aflat la intrare, spre drum. S-au vărsat multe lacrimi până să se facă acest grilaj: e atât de prăpădit, încât îmi aminteşte de sora Angélique. Casa are un peron de piatră, poarta e împodobită cu o streaşină pe care un ţăran de pe Loara nu şi-ar dori-o pentru casa lui elegantă, din piatră albă, cu acoperiş albăstrui, scăldat în soare. Grădina, împrejurimile sunt îngrozitor de prăfuite, copacii sunt ca arşi. Se vede că, de multă vreme, viaţa baronului se rezumă la a se scula, a se culca, a se scula din nou a doua zi, fără nici o altă grijă decât aceea de a aduna ban lângă ban. Mănâncă ce mănâncă cei doi servitori, un băiat provensal şi bătrâna cameristă a soţiei sale. În încăperi, puţină mobilă. Cu toate acestea, casa de l'Estorade a făcut eforturi neobişnuite: şi-a golit dulapurile, a mobilizat pe toată lumea din împrejurimi în vederea acestui prânz – care ne-a fost servit într-o argintărie veche, neagră şi deformată. Fostul prizonier, micuţa mea scumpă, seamănă cu grilajul, e tare prăpădit. E

palid, a suferit, e tăcut. La treizeci şi şapte de ani, pare de cincizeci. Abanosul frumosului său păr de bărbat tânăr e amestecat cu alb, ca aripa ciocârliei. Frumoşii lui ochi albaştri sunt adânciţi în orbite; e un pic surd, ceea ce îl face să semene cu Cavalerul Tristei Figuri; cu toate acestea, am consimţit, cu graţie, să devin doamna de l'Estorade, să mă las înzestrată cu două sute cincizeci de mii de livre – dar cu condiţia expresă de a fi stăpână să amenajez bastida şi să fac un parc. I-am pretins formal tatei să-mi concedeze o mică parte din apa care poate fi trasă, aici, de la Maucombe. Într-o lună, voi fi doamna de l'Estorade, căci am plăcut, draga mea. După zăpezile Siberiei, un bărbat e dispus şi prea dispus să găsească merite acestor ochi care – tu o spuneai – făceau să se coacă fructele pe care le priveam. Louis de l'Estorade pare grozav de fericit să o ia de soţie pe frumoasa Renée de Maucombe – aceasta fiind glorioasa poreclă a prietenei tale. În timp ce tu te pregăteşti să culegi bucuriile vieţii cele mai pline, cele ale unei domnişoare de Chaulieu, în Parisul în care vei domni, biata ciută a ta, Renée, aceasta fiică a deşertului, a căzut din Empireul spre care ne înălţăm, în realităţile vulgare ale unui destin simplu ca al unei flori de părăluţă. Da, mi-am jurat, în sine mea, să-l consolez pe acest tânăr fără tinereţe, care a trecut direct din fustele mamei în greul războiului şi de la bucuriile bastidei sale, la gheţurile şi muncile Siberiei. Monotonia zilelor mele ce vor să vină va fi întreruptă doar de umilele plăceri ale vieţii de ţară. Voi muta oaza din valea Gémenosului în jurul casei mele – care va fi majestuos umbrită de arbori frumoşi. Voi avea, în Provenţa, gazon veşnic verde, voi face ca parcul să urce până pe colină, iar în punctul ci cel mai înalt, voi pune să se construiască un chioşc frumos, de unde ochii mei vor putea vedea strălucitoarea Mediterană. Portocalul, lămâiul, cele mai bogate produse ale botanicii îmi vor înfrumuseţa sihăstria şi voi fi, aici mamă de familie. O poezie naturală, de nezdruncinat, ne va înconjura. Rămânând fidelă

îndatoririlor mele, nu-i de temut nici o nenorocire. Sentimentele mele creştineşti sunt împărtăşite de socrul meu şi de cavalerul de l'Estorade. Ah, micuţa mea, îmi întrezăresc viaţa ca pe unul dintre acele mari drumuri ale Franţei, uniform şi lin, umbrit de copaci seculari. Nu vor fi doi de Buonaparte în acelaşi secol: îmi voi putea păstra copiii, dacă voi avea, ca să fac oameni din ei; mă voi bucura de viaţă, prin ei. Dacă nu-ţi vei greşi ţinta, tu, care, desigur, vei fi soţia vreunui atotputernic, vei constitui protecţia activă a copiilor lui Renée a ta. Adio, deci, măcar în ceea ce mă priveşte, romanelor şi situaţiilor ciudate ale căror eroine ne închipuiam că vom fi. Îmi cunosc dinainte povestea vieţii: viaţa mea va fi traversată de marile evenimente ale dentiţiilor domnilor de l'Estorade, de alăptarea lor, de stricăciunile pe care le vor face în rondurile de flori şi în persoana mea; să le brodez bonete, să fiu iubită şi admirată de un biet bărbat bolnăvicios, la intrarea în valea Gemenos-ului – iată bucuriile mele. Poate că, într-o zi, ţăranca se va muta, pe timpul iernii, la Marsilia; dar şi acolo nu va apare decât pe scena strâmtă a provinciei, ale cărei culise nu ascund nici o primejdie. N-o să mă tem de nimic, nici măcar de una dintre acele admiraţii care ne pot face să ne mândrim. Ne vom interesa mult de viermii-de-mătase, pentru care vom avea, de vânzare, frunze de dud. Vom cunoaşte ciudatele vicisitudini ale vieţii de provincie şi furtunile unui menaj fără certuri posibile: domnul de l'Estorade îşi anunţă intenţia fermă de a se lăsa condus de soţia sa. Cum, însă, nu voi face nimic pentru a-l menţine pe această cale înţeleaptă, probabil că el va persista. Tu vei fi, scumpa mea Louise, partea romanţioasă a existenţei mele. Aşa că povesteşte-mi cu de-amănuntul aventurile tale, descrie-mi balurile, serbările, spune-mi cum te îmbraci, ce flori împodobesc frumosul tău păr blond, cuvintele bărbaţilor şi felul lor de a fi. Vei fi două, când vei dansa, când vei asculta şi când vei simţi vârfurile degetelor tale strânse de altă mână. Tare aş vrea şi eu să

mă distrez la Paris, iar tu să fii mamă de familie, la Crampade – acesta este numele bastidei noastre. Bietul bărbat care îşi închipuie că ia de soţie o singură femeie! Oare îşi va da seama că sunt două? încep să spun prostii. Cum eu nu le mai pot face, decât prin intermediul tău, mă opresc. Deci, un sărut pentru fiecare din obrajii tăi, buzele mele sunt încă ale unei fecioare, el n-a îndrăznit să-mi ia decât mâna. Ah! suntem de un respect şi de o cuviinţă cu totul îngrijorătoare. Uite, că iar încep… Adio, draga mea.

P. S. Deschid a treia scrisoare a ta. Draga mea, pot dispune de circa o mie de livre: cheltuieşte-le pe lucruri frumoase care nu se găsesc pe la noi, nici măcar la Marsilia. Alergând şi târguind pentru tine, gândeşte-te la pustnica ta de la Crampade. Trebuie să ştii că nici părinţii lui, nici ai mei nu au pe nimeni cu gust, la Paris, pentru cumpărături. Voi răspunde mai târziu la această scrisoare.

VI.

DON FELIPE HENAREZ CĂTRE DON FERNANDO.

Paris, septembrie.

Data acestei scrisori vă va spune, frate, că nici o primejdie nu-l mai ameninţă pe capul casei voastre. Dacă masacrarea strămoşilor noştri, în Curtea Leilor, ne-a făcut, vrând-nevrând spanioli şi creştini, ne-a lăsat moştenire prudenţa arabilor; şi poate că datorez salvarea mea sângelui celor din familia Abenceraj. Frica a făcut din Ferdinand un atât de bun actor, încât Valdez26 a crezut în asigurările sale. Fără mine, bietul amiral ar fi fost pierdut. Niciodată nu vor şti liberalii ce este un rege. Însă caracterul acestui Bourbon mi-e cunoscut de multă vreme: cu cât Majestatea Sa ne asigura mai insistent de protecţia sa. Cu atât îmi trezea mai multă neîncredere. Un spaniol adevărat nu are deloc nevoie să-şi repete promisiunile. Cine vorbeşte prea mult are de gând să înşele. Valdez a trecut pe un bastiment englez. Cât despre mine, de cum speranţele scumpei noastre Spanii au fost pierdute în Andaluzia, i-am scris intendentului moşiilor mele din Sardinia să ia măsuri pentru salvarea mea. Iscusiţi

pescuitori de coral mă aşteptau cu o barcă, într-un anume loc, pe coastă. În clipa în care Ferdinand recomanda autorităţilor franceze să mă înhaţe, eu eram deja în baroni a mea de la Macumer, în mijlocul unor bandiţi care sfidează toate legile şi toate răzbunările. Ultima casă hispano-maură din Grenada a regăsit deserturile Africii, până şi calul sarazin, într-un domeniu care l-a moştenit de la sarazini27. Ochii acestor bandiţi au strălucit de bucurie şi de un orgoliu sălbatic, aflând că îl protejează, împotriva vendettei regelui Spaniei, pe ducele de Soria, stăpânul lor, pe scurt, un Henarez, primul care a venit să-i viziteze din timpul în care insula aparţinea maurilor – ei, care, în ajun, se temeau de judecata mea! Douăzeci şi două de carabine s-au oferit să-l ţintească pe Ferdinand de Bourbon, acest fiu al unei rase necunoscute în ziua în care cei din neamul Abencerajilor atingeau, învingători, malurile Loarei. Credeam că voi putea trăi din veniturile acestor imense domenii la care, din păcate, ne-am gândit atât de puţin; dar şederea mea aici mi-a demonstrat greşeala mea şi sinceritatea rapoartelor lui Queverdo. Bietul om, avea, în slujba mea, douăzeci şi două de suflete şi nici un real; savane de douăzeci de mii de pogoane şi nici o casă; păduri virgine şi nici o mobilă! Un milion de piaştri şi prezenţa unui stăpân, timp de jumătate de secol, ar fi necesare pentru a pune în valoare aceste minunate pământuri; mă voi mai gândi la acest lucru. Învinşii meditează, în timpul fugii, şi asupra lor înşişi, şi asupra partidei pierdute. Văzând acest frumos cadavre, ros de călugări, ochii mi s-au înecat în lacrimi; vedeam în el tristul viitor al Spaniei. La Marsilia, am aflat de sfârşitul lui Riego28. M-am gândit cu durere că şi viaţa mea se va încheia cu un martiriu – dar obscur şi lung. Asta să fie oare viaţă: nici să nu te poţi dedica unei ţări, nici să poţi trăi pentru o femeie! Să iubeşti, să cucereşti, această dublă faţă a aceleiaşi idei – era legea gravată pe săbiile noastre, scrisă cu litere de aur pe bolţile palatelor noastre, repetată fără încetare de jeturile de apă ce urcă în jerbe din bazinele

noastre de marmoră. Dar această lege în van îmi fanatizează inima: sabia e frântă, palatul scrum, izvorul vieţii îl sorb nisipurile sterpe. Iată, deci, testamentul meu:

Don Fernando, veţi înţelege pentru ce vă temperam ardoarea, ordonându-vă să rămâneţi fidel lui rey netto29. Ca frate şi ca prieten al tău, te implor să-mi dai ascultare; ca stăpân ce vă sunt, vă poruncesc: Vă veţi duce la rege, îi veţi cere rangul meu de grande de Spania şi bunurile mele, funcţia mea şi titlurile mele; poate va ezita, poate va face câteva schime regale; îi veţi spune însă că sunteţi iubit de Maria Heredia şi că Maria nu se poate căsători decât cu ducele de Soria. Îl veţi vedea atunci tresărind de bucurie: imensa avere a familiei Heredia îl împiedică să-mi desăvârşească ruina: o va socoti, astfel, completă – o să aveţi, pe dată, succesiunea. Vă veţi căsători cu Maria: am surprins secretul dragostei voastre, împărtăşită şi combătută. De aceea l-am şi pregătit pe bătrânul conte, în vederea acestei substituiri. Maria şi cu mine ascultam de convenienţe şi de dorinţele taţilor noştri. Sunteţi frumos ca un copil al dragostei; eu sunt urât ca un grande de Spania; sunteţi iubit, eu sunt obiectul unei aversiuni nemărturisite; veţi învinge fără întârziere puţina rezistenţă pe care nenorocirea mea o va inspira, poate, acestei nobile spaniole. Duce de Soria, predecesorul vostru nu vrea să vă coste nici un regret, nici să vă lipsească de un singur maravedís30. Cum bijuteriile Mariei pot umple golul pe care diamantele mamei îl vor lăsa în casa dumneavoastră, îmi veţi trimite aceste diamante – care vor ajunge să-mi asigure o viaţă independentă – prin doica mea, bătrâna Urraca, singura dintre servitorii casei mele pe care vreau s-o păstrez, pentru că e singura care ştie să-mi prepare bine şocolata.

În timpul scurtei noastre revoluţii, activitatea mea fără răgaz mi-a redus cheltuielile la strictul necesar, iar salariul funcţiei mele îmi ajungea. Veţi găsi veniturile pe aceşti ultimi doi ani în mâinile intendentului dumneavoastră.

Această sumă îmi aparţine: căsătoria unui duce de Soria cere mari cheltuieli, deci, o vom împărţi. Nu refuzaţi cadoul de nuntă al fratelui dumneavoastră, banditul. De altfel, aceasta este voinţa mea. Baronia de Macumer nefiind sub puterea regelui Spaniei, rămâne a mea şi-mi lasă posibilitatea de a avea o patrie şi un nume – dacă, din întâmplare, aş vrea să devin ceva.

Domnul fie lăudat, iată afacerile încheiate, casa de Soria e salvată!

În clipa în care nu mai sunt altceva decât baron de Macumer, tunurile franceze anunţă intrarea ducelui d'Angouleme. Veţi înţelege, domnule, motivul pentru care îmi întrerup scrisoarea, aici… octombrie.

Sosind aici, nu avem nici măcar zece cvadrupli. Nu este oare josnic omul de stat ce vădeşte un spirit egoist în mijlocul unei catastrofe – pe care, de altfel, n-a putut-o împiedica? Maurilor învinşi le rămâne calul şi deşertul; creştinilor înşelaţi în speranţele lor, mânăstirea şi câteva monede de aur. Cu toate acestea, resemnarea mea nu-i încă decât oboseală. Nu sunt îndeajuns de aproape de mânăstire, pentru a nu mă mai gândi să trăiesc. Pentru orice întâmplare, Ozalga mi-a dat scrisori de recomandare; printre ele, una e adresată unui librar care este, pentru compatrioţii noştri, ceea ce este Galignani31, aici, pentru englezi. Acest om mi-a găsit opt elevi, cu câte trei franci lecţia. Mă duc la elevii mei din două în două zile, am, deci, patru lecţii pe zi şi câştig doisprezece franci, sumă cu mult superioară nevoilor mele. La sosirea lui Urraca, voi ferici pe vreun alt spaniol proscris, cedându-i clientela. Sunt găzduit pe strada Hillerin-Bertin, la o sărmană văduvă care ţine pensiune. Camera mea e spre sud şi dă către o mică grădină. Nu aud nici un zgomot, în faţa ochilor am verdeaţă şi nu cheltuiesc cu totul decât un piastru pe zi; sunt cu totul mirat de bucuriile calme şi pure pe care le gust în această viaţă de Denys la Corint32. De la răsăritul soarelui până la ora zece, fumez şi-mi beau şocolata, aşezat la fereastră,

privind două plante spaniole, grozama, care se ridică dintre tufele de iasomie: aur pe fond alb, o imagine care totdeauna îl va face să tresară pe un urmaş al maurilor. La ora zece pornesc la drum, pentru lecţii, până la patru. Apoi mă întorc, să cinez, să fumez şi că citesc, până la ceasul culcării. Aş putea duce multă vreme acest fel de viaţă, care îmbină meditaţia cu munca, singurătatea cu lumea. Fii fericit, Fernando, abdicarea mea s-a înfăptuit fără gânduri ascunse; ea nu-i urmată de nici un regret – ca a lui Carol cel Mare, nici de dorinţa de a reîncepe partida – ca cea a lui Napoleon. Cinci nopţi şi cinci zile au trecut peste testamentul meu, gândul a parcurs cinci secole. Mărimile, onorurile, titlurile, bunurile îmi par acum de parcă n-ar fi existat niciodată. Acum, că bariera respectului care ne separa a căzut, pot, dragul meu, să te las să citeşti în inima mea. Această inimă, pe care severitatea o acoperă ca o platoşă de nepătruns, e plină de tandreţe şi de devotament fără întrebuinţare; dar nici o femeie n-a ghicit-o, nici măcar cea care, încă din leagăn, îmi era destinată. Acolo se află secretul arzătoarei mele vieţi politice. Neavând o iubită, am adorat Spania. Dar şi Spania mi-a scăpat! Acum, când nu mai sunt nimic, îmi pot contempla, eul distrus, mă pot întreba de ce a venit viaţa în el şi când va pleca? de ce această rasă, prin excelenţă cavalerească, a turnat în vinele ultimului ei vlăstar primele ei virtuţi: dragostea africană a rasei, poezia ei fierbinte? de ce sămânţa trebuie să-şi păstreze învelişul ei aspru, fără să dea colţ şi lujer, fără să-şi prefire parfumurile orientului de la înălţimea unui caliciţi radios? ce crimă am făptuit, înainte de a mă naşte, că nu inspir nimănui dragoste? Să fi fost, încă de la naştere, o veche epavă, destinată să eşueze pe o plajă aridă? Îmi regăsesc sufletul în deserturile strămoşeşti, luminate de un soare care pârjoleşte totul, ne-îngăduind să crească nimic. Rămăşiţă orgolioasă a unei rase decăzute, forţă inutilă, dragoste pierdută, tânăr bătrân. Voi aştepta, deci, unde sunt, mai bine decât oriunde în altă parte, ultima favoare a

morţii. Vai! sub acest cer înceţoşat, nici o scânteie nu va retrezi flacăra de sub atâta cenuşă. Astfel, voi putea spune, ca ultim cuvânt, asemeni lui Iisus Cristos: Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit? Cuvinte teribile, pe care încă nimeni n-a încercat să le cerceteze.

Gândeşte-te, Fernando, cât sunt de fericit să retrăiesc în tine şi în Maria! De acum înainte, vă voi contempla cu orgoliul unui creator mândru de opera sa. Iubiţi-vă mult şi pentru totdeauna, nu-mi faceţi necazuri: o ceartă între voi îmi va face mai mult rău decât vouă înşivă. Mama a presimţit că evenimentele îi vor sluji, într-o zi, speranţele. Poate că dorinţa unei mame este un contract încheiat între ea şi Dumnezeu. De altfel, nu-i oare ea una dintre acele fiinţe misterioase care pot comunica cu cerul şi aduc de acolo o viziune a viitorului? De câte ori n-am citit în zbârciturile de pe fruntea ei că-i dorea lui Fernando onorurile şi bunurile lui Felipe! I-o spuneam, ea îmi răspundea cu două lacrimi şi-mi arăta rănile unei inimi care ni se cuvenea întreagă, atât unuia, cât şi celuilalt, dar pe care o dragoste de neînvins ţi-o dăruia doar ţie. Astfel, umbra ei fericită va pluti deasupra capetelor voastre, când le veţi pleca în faţa altarului. Vei veni, în sfârşit, să-l mingii pe Felipe al tău, dona Clara? Iată-l: îi cedează iubitului dumneavoastră până şi fata pe care i-o împingeaţi, cu regret, în braţe. Ceea ce fac eu le place femeilor, morţilor, regelui, Dumnezeu a vrut-o; nu strica, deci, nimic, Fernando: supune-te şi taci.

P. S. Recomandă-i lui Urraca să nu mă numească altfel decât domnul Henarez. Mariei nu-i spune nimic despre mine. Tu trebuie să fii singura fiinţă vie care cunoaşte secretele ultimului maur creştinat, în venele căruia va muri sângele marii familii născute în deşert şi care va sfârşi în singurătate. Adio.

VII.

LOUISE DE CHAULIEU CĂTRE RENÉE DE MAUCOMBE

ianuarie 1824

Cum, aşa curând măritată! dar oare aşa se face? Abia a trecut luna şi te şi promiţi unui bărbat, fără să-l cunoşti, fără să ştii nimic despre el. Acest bărbat poate fi surd – şi există atâtea feluri de surzenie! poate fi bolnav, plicticos, insuportabil. Tu nu-ţi dai seama, Renée, ce vor să facă din tine? Tu le eşti necesară pentru continuitatea glorioasei case de l'Estorade şi atâta tot. Vei deveni o provincială. Acestea să fi fost promisiunile pe care ni le făcusem una alteia? În locul tău, m-aş duce să mă plimb în caiac, în jurul insulelor Hyčres, poate vreun corsar algerian mă va răpi şi mă va duce Marelui Sultan; voi deveni sultană, apoi, într-o bună zi, Valide; aş întoarce seraiul cu susul în jos cât aş fi tânără, dar şi după ce voi îmbătrâni. Tu ieşi dintr-o mânăstire, ca să intri în alta! Te cunosc eu, eşti laşă, vei intra în căsnicie cu supuşenia unui miel. O să-ţi explic ce trebuie să faci, o să vii la Paris, o să-i facem pe bărbaţi să turbeze şi o să devenim regine. Bărbatul tău, frumoasa mea ciută, poate că, în trei ani, se va alege deputat. Acum ştiu ce-i un deputat, o să-ţi explic; vei cânta foarte bine la acest instrument; vei putea locui la Paris şi vei deveni, cum spune mama, o femeie la modă. O, cu siguranţă că n-o să te las în bastida aceea!

Luni.

Iată că au trecut cincisprezece zile, draga mea, de când trăiesc viaţa mondenă: o seară la italieni, alta la Opera Mare, de acolo totdeauna la bal. Ah! lumea e o feerie. Muzica italienilor mă farmecă şi, în timp ce sufletul meu se scaldă într-o bucurie dumnezeiască, sunt privită, admirată; dar numai cu o singură privire, îl fac pe cel mai îndrăzneţ tânăr să-şi plece ochii. Am văzut, acolo, tineri fermecători; ei bine, niciunul nu-mi place; niciunul nu mi-a provocat emoţiile pe care le simt atunci când îl aud pe Garcia în magnificul său duet cu Pellegrini, în Otello. Dumnezeule! cât de gelos trebuie să fi fost Rossini, ca să exprime atât de bine gelozia! Ce strigăt, acest Il mio cor şi divide! Îţi vorbesc o limbă pe care n-o cunoşti, tu nu l-ai auzit pe

Garcia, însă ştii cât sunt de geloasă! Ce jalnic dramaturg, acest Shakespeare! Otello se acoperă de glorie, cucereşte victorii, comandă, paradează, se plimbă şi o uită pe Desdemona într-un colţ, iar Desdemona, care-l vede preferându-i ei stupiditățile vieţii publice, nu se supără deloc? Această oaie merită moartea. Să îndrăznească cel pe care voi binevoi să-l iubesc să facă altceva decât să mă iubească! Eu sunt pentru îndelungatele încercări de pe timpul vechii lumi cavalereşti, îl găsesc foarte impertinent şi foarte prost pe acel mârlan de tânăr senior căruia i se păruse deplasat faptul că suverana lui îl trimisese să-i aducă mănuşa din mijlocul leilor: îi rezervase, cu siguranţă, vreo frumoasă floare a dragostei, dar el a pierdut-o – după ce o meritase – obraznicul! Dar pălăvrăgesc, de parcă n-aş avea să-ţi spun noutăţi importante: Tatăl meu îl va reprezenta, cu siguranţă pe rege, stăpânul nostru, la Madrid: spun stăpânul nostru, pentru că şi eu voi face parte din ambasadă. Mama doreşte să rămână aici, tata mă va lua cu sine, ca să aibă o femeie alături de el.

Scumpa mea, tu nu vezi în asta decât lucruri simple şi, totuşi, sunt monstruoase: în cincisprezece zile, am descoperit secretele casei. Mama l-ar urma pe tatăl meu la Madrid, dacă el ar accepta să-l ia pe domnul de Canalis33 în calitate de secretar de ambasadă; însă regele e acela care-i desemnează pe secretari, iar ducele nu îndrăzneşte, nici să-l contrarieze pe rege – care e foarte despotic – nici s-o supere pe mama; şi acest mare politician crede că a rezolvat problema dacă o lasă aici pe ducesă. Domnul de Canalis, marele poet al zilei, e tânărul care o frecventează pe mama şi care, fără îndoială, studiază împreună cu ea diplomaţia, de la ora trei la ora cinci. Diplomaţia asta trebuie să fie un lucru teribil de plăcut, căci este asiduu ca un jucător la Bursă. Domnul duce de Rhétoré, fratele meu mai mare, solemn, rece şi ciudat, care, la Madrid, ar fi strivit de personalitatea tatei, rămâne şi el la Paris. De altfel, miss Griffith ştie că Alphonse e îndrăgostit de o

dansatoare de la Operă. Oare cum poţi să iubeşti nişte picioare şi nişte piruete? Am remarcat că fratele meu asistă la spectacolele în care dansează Teullia, aplaudă paşii acestei creaturi şi pleacă după aceea. Cred că două fete, într-o casă, fac mai multe ravagii decât ar face o epidemie de ciumă… Cât despre cel de al doilea frate al meu, e la regiment, încă nu l-am văzut. Iată cum sunt sortită să fiu Antigona unui ambasador al Majestăţii Sale. Poate că, în Spania, voi face o căsătorie şi poate că intenţia tatălui meu e să mă mărite fără zestre, exact cum eşti şi tu măritată cu această rămăşiţă de ostaş din Garda de Onoare. Tata mi-a propus să-l urmez şi mi-a oferit profesorul lui de spaniolă.

— Doriţi să mă căsătoriţi în Spania? i-am spus eu. Drept răspuns, m-a onorat cu o privire subţire. De câteva zile, în timpul dejunului, îi place să mă necăjească – el mă studiază, eu disimulez; l-am mistificat fără milă şi ca tată şi ca ambasador, în petto34. Mă ia drept o proastă? M-a întrebat ce cred despre cutare tânăr şi despre câteva domnişoare pe care le-am întâlnit în mai multe case. Răspunsul meu a fost cea mai stupidă pălăvrăgeală despre culoarea părului, despre deosebirile dintre talii, despre fizionomiile tinerilor. Tata a părut deziluzionat, găsindu-mă atât de toantă şi, în sinea lui, s-o fi blestemat că îmi pusese întrebări.

— Şi, totuşi, tată, am adăugat, nu spun ceea ce gândesc cu adevărat; mama, în ultimul timp, m-a făcut să mă tem că voi fi necuviincioasă dacă voi vorbi despre propriile-mi impresii.

— În familie, vă puteţi explica fără teamă, a spus mama.

— Ei, bine, am reluat eu, până acum, tinerii îmi păruseră mai mult interesaţi decât interesanţi, mai ocupaţi de ei înşişi decât de noi; adevărul este că sunt foarte proşti actori: îşi părăsesc pe dată aerul pe care şi-l luaseră ca să ne vorbească şi, fără îndoială, îşi imaginează că noi nu ştim să ne folosim ochii. Bărbatul care ne vorbeşte e iubitul, cel care nu ne mai vorbeşte e soţul. Cât despre fete, sunt atât de false, încât e imposibil să le ghiceşti caracterul altfel decât după felul în care dansează – trupul şi mişcările nu

pot să mintă. Am fost speriată mai ales de brutalitatea lumii bune. Când se trece la bufetul rece, se întâmplă – păstrând proporţiile – lucruri care-mi dau impresia unei răscoale populare. Politeţea ascunde foarte prost egoismul general. Altfel îmi imaginam eu lumea. Femeile contează foarte puţin şi poate că aceasta este o rămăşiţă a doctrinelor lui Buonaparte.

— Armande face progrese uimitoare, a spus mama.

— Mamă, aţi crezut că toată viaţa o să vă întreb dacă doamna de Staël a murit?

Tata a zâmbit şi s-a ridicat de la masă.

Sâmbătă.

Scumpa mea, nu ţi-am spus totul. Iată ce-ţi rezerv. Dragostea, aşa cum ne-o imaginam, trebuie să fie foarte bine şi adânc ascunsă, fiindcă nu i-am văzut urma nicăieri. Am surprins, totuşi, câteva priviri repede schimbate, în saloane; dar cât de palide! Dragostea noastră, aşa cum o visam, această lume a minunilor, a visurilor frumoase, a realităţilor delicioase şi a durerilor pe măsură, zâmbetele care dau strălucire firii, cuvintele care farmecă, fericirea mereu dăruită, mereu primită, întristările pricinuite de îndepărtare şi bucuriile pe care le iscă prezenţa fiinţei iubite… din toate acestea, nimic! Unde vor fi crescând aceste splendide flori ale sufletului? Cine minte? noi sau lumea? Am văzut tineri, am văzut bărbaţi cu sutele şi niciunul nu mi-a provocat nici cea mai neînsemnată emoţie; de mi-ar fi mărturisit admiraţie şi devotament, de s-ar fi bătut în duel, aş fi privit totul cu un ochi insensibil. Dragostea, scumpa mea, este un fenomen atât de rar, încât îţi poţi trece întreaga viaţă, fără să întâlneşti fiinţa căreia natura i-a hărăzit să te facă fericită. Acest gând te face să te cutremuri, căci, dacă întâlneşti această fiinţă târziu, ce-i de făcut?

De câteva zile, încep să mă sperii de destinul nostru, să înţeleg pentru ce, sub stratul de rumeneală dat de falsele bucurii ale unei serbări, atâtea femei au obrazul întristat.

Oamenii se căsătoresc la întâmplare – cum te căsătoreşti şi tu. Furtuni de gânduri au bântuit sufletul meu. Să fii iubită, în fiecare zi la fel şi, totuşi, altfel, să fii iubită, după zece ani de fericire, la fel ca în prima zi! O astfel de dragoste cere ani şi ani: trebuie să te laşi multă vreme dorită, să trezeşti multe curiozităţi şi să le satisfaci, să provoci multă simpatie şi să-i răspunzi. Există oare legi pentru creaţiile inimii, aşa cum există pentru creaţiile vizibile ale naturii? Să aibă viaţă lungă marea fericire? în ce proporţie dragostea trebuie să-şi amestece lacrimile cu plăcerile? Recile combinaţii ale vieţii de mânăstire – lugubră, egală, permanentă – mi s-au părut, atunci, posibile; pe când bogăţiile, comorile, lacrimile, deliciile, serbările, plăcerile dragostei egale, împărtăşite, permise, acestea mi-au părut imposibile. Nu văd defel, în acest oraş, loc pentru încântările dragostei, pentru sfintele plimbări pe aleile umbrite de carpeni, la lumina lunii care argintează apele, când rezişti rugăminţilor. Bogată, tânără, frumoasă – nu am decât să iubesc, dragostea poate deveni viaţa mea, singura mea ocupaţie i iată că de trei luni de zile, de când umblu de colo-colo, cu o nerăbdătoare curiozitate, n-am întâlnit nimic în acele priviri strălucitoare, lacome, şirete. Nici un glas nu m-a mişcat, nici o privire nu mi-a luminat această lume. Singură muzica mi-a umplut sufletul, numai ea a fost pentru mine ceea ce este prietenia noastră. Am stat, uneori, ceasuri întregi, la fereastră, noaptea, privind grădina, chemând întâmplări, cerându-le izvorului necunoscut de unde ţâşnesc. Am plecat uneori să mă plimb cu trăsura, apoi am coborât, pe jos, pe Champs-Elysees, închipuindu-mi că un bărbat, cel care-mi va trezi sufletul amorţit, va sosi, mă va urmări, mă va privi; dar, în acele zile, n-am văzut decât saltimbanci, vânzători de turtă dulce şi scamatori, trecători grăbiţi să se ducă la afacerile lor sau îndrăgostiţi ferindu-se de toate privirile – şi eram tentată să-i opresc şi să le spun: „Voi, care sunteţi fericiţi, spuneţi-mi ce este dragostea? Dar îmi stăpâneam aceste gânduri nebune,

urcam din nou în trăsură şi-mi promiteam să rămân fată bătrână. Dragostea este, cu siguranţă, o incarnaţie şi atât de multe condiţii sunt necesare, ca să se desăvârşească! Nu avem certitudinea că sân tem totdeauna de acord cu noi înşine, dar oare ce va fi în doi? Dumnezeu singur poate rezolva această problemă. Încep să cred că mă voi reîntoarce la mânăstire. Dacă rămân în lume, voi face lucruri care vor fi luate drept prostii, pentru că îmi este imposibil să accept ceea ce văd. Totul îmi răneşte susceptibilităţile, deprinderile sufletului meu sau gândurile mele de taină. Ah! mama este femeia cea mai fericită din lume, ea e adorată de marele-măruntul ei Canalis. Îngerul meu, mă încearcă îngrozitoarea dorinţă de a afla ce se petrece între mama şi acest tânăr. Griffith mărturiseşte că şi pe ea au torturat-o aceste gânduri; a simţit nevoia să se năpustească la toate femeile pe care le vedea fericite; le-a ponegrit, le-a forfecat. După ea, virtutea constă în a îngropa, în adâncul sufletului, toate aceste porniri sălbatice. Dar ce este oare adâncul sufletului? O ladă de gunoi pentru tot ce avem mai rău în noi? Sunt foarte umilită că nu am întâlnit un adorator. Sunt o fată de măritat, însă am fraţi, o familie, părinţi susceptibili. Ah! dacă acesta a fost motivul pentru care bărbaţii n-au îndrăznit, înseamnă că sunt foarte laşi. Rolul Himenei, în Cid35 şi al Cidului mă încântă. Ce admirabilă piesă de teatru! Haide, adio.

VIII.

ACEEAŞI ACELEIAŞI ianuarie.

Avem ca profesor un biet refugiat, obligat să se ascundă, din cauză că a participat la revoluţia pe care ducele d'Angouleme s-a dus s-o înfrângă; succes căruia i-am datorat minunate serbări. Deşi liberal şi, fără îndoială, burghez, acest bărbat m-a interesat: mi-am închipuit că a fost condamnat la moarte. Îl silesc să vorbească, să-i aflu taina, însă el e de o muţenie de castilian, mândru, de parcă ar fi Gonzalv de Cordoba şi, totuşi, de o delicateţe şi de o răbdare îngerească; mândria lui nu e o mândrie înţepată,

ca cea a lui miss Griffith, ci cu totul interiorizată; impune să i se dea ceea ce i se cuvine, dându-ne ce este datoria lui să ne dea şi ne ţine la distanţă, prin respectul pe care ni-l arată. Tatăl meu pretinde că domnul Henarez are mult din aerul unui mare senior şi, în-trei noi, în glumă, îl numeşte don Henarez. Acum câteva zile, când mi-am permis să-l numesc aşa, şi-a ridicat asupra mea ochii – pe care, de obicei, îi ţine plecaţi – şi mi-a aruncat o privire care m-a zăpăcit; draga mea, are, cu siguranţă, cei mai frumoşi ochi din lume. L-am întrebat dacă l-am supărat cu ceva şi mi-a răspuns atunci în sublima şi grandioasa lui limbă spaniolă:

— Domnişoară, nu vin aici decât pentru a vă învăţa spaniola.

M-am simţit umilită, am roşit; mă pregăteam să-i răspund cu vreo obrăznicie, când mi-am amintit ce ne spunea scumpa noastră mamă întru Domnul – aşa că i-am răspuns:

— Dacă aţi avea să-mi reproşaţi ceva, orice ar fi, vă voi rămâne îndatorată.

A tresărit, sângele i-a colorat obrazul măsliniu şi mi-a răspuns cu glas uşor emoţionat:

— Desigur, religia trebuie să vă fi învăţat mult mai bine decât aş putea-o eu face, că trebuie să respectaţi marile nenorociri. Dacă aş fi fost don în Spania şi aş fi pierdut totul, după victoria lui Ferdinand al VII-lea, gluma domniei-voastre ar fi fost o cruzime; dar, nefiind decât un biet profesor de limbă spaniolă, nu-i oare o cumplită batjocură? Niciuna nici alta nu sunt demne de o tânără fată nobilă.

I-am luat mâna şi i-am zis:

— Voi invoca şi eu religia, ca să vă rog să-mi iertaţi răutatea.

A lăsat capul în jos, a deschis Don Quijote şi s-a aşezat. Acest mărunt incident m-a tulburat mai mult decât toate complimentele, privirile şi cuvintele pe care le-am cules în timpul seratei la care am fost cel mai mult curtată. În timpul lecţiei, l-am privit cu atenţie pe acest bărbat care se lăsa examinat, fără să ştie – el nu-şi ridică niciodată ochii asupra

mea. Am descoperit că profesorul nostru, căruia îi clădeam în jur de patruzeci de ani, e tânăr; nu poate avea mai mult de douăzeci şi şase, douăzeci şi opt de ani. Miss Griffith, căreia i-l abandonasem, mi-a atras atenţia asupra frumuseţii părului său negru şi a dinţilor, care sunt asemeni perlelor. Asta e tot – dealtminteri, e scund şi urât. Cât despre ochii lui, sunt de catifea şi de foc. Spaniolii ne-au fost descrişi ca nefiind prea curaţi; el însă este extrem de îngrijit, mâinile îi sunt mai albe decât obrazul; e puţin aplecat de spate; are capul enorm şi de o formă ciudată; urâţenia lui, destul de spirituală, de altfel, e agravată de urme de vărsat, care i-au ciuruit obrazul; are fruntea foarte proeminentă, iar sprâncenele, îmbinate şi din cale-afară de stufoase, îi dau un aer dur şi care ţine la distanţă. Are figura posacă şi bolnăvicioasă care-i caracterizează pe copiii care nu mai au mult de trăit şi care nu-şi datorează viaţa decât unor nesfârşite îngrijiri – ca sora Marthe. În fine, după cuvintele tatălui meu: are masca împuţinată a cardinalului de Ximenez. Tata nu-l iubeşte deloc, se simte stingherit în prezenţa lui. Manierele profesorului nostru au o demnitate naturală care par să-l neliniştească pe scumpul nostru duce; nu suportă superioritatea, în jurul lui, sub nici o formă. De cum tata va fi învăţat spaniola, vom pleca la Madrid. Când Henarez a revenit, după două zile de la prima lecţie, i-am spus, pentru a-i arăta, într-un fel, recunoştinţă:

— Nu mă îndoiesc că aţi părăsit Spania din cauza evenimentelor politice; dacă, aşa cum se spune, tatăl meu va fi trimis în Spania, ne va sta în putere să vă facem unele servicii şi să vă obţinem graţierea – în cazul în care aţi fi lovit de o condamnare.

— Nu este în puterea nimănui să mă îndatoreze, mi-a răspuns.

— Cum, domnule, i-am zis, asta pentru că nu vreţi să acceptaţi nici o protecţie, sau pentru că e imposibil s-o acceptaţi?

— Şi una şi alta, a spus el, înclinându-se într-un anume fel care mi-a impus tăcere.

Sângele tatei s-a răzvrătit în vinele mele. Această mândrie m-a scos din fire, aşa că l-am lăsat baltă pe numitul Henarez. Cu toate acestea, draga mea, e ceva minunat să nu accepţi nimic de la alţii. „N-ar primi nici măcar prietenia noastră”, gândeam eu pe când conjugam un verb. Atunci m-am oprit şi i-am spus gândul care mă frământase – dar în spaniolă. Henarez mi-a răspuns cu multă curtoazie că, în sentimente, e necesară o anumită egalitate care, în acest caz, nu există – aşa că întrebarea e inutilă.

— Înţelegeţi egalitatea cu privire la reciprocitatea sentimentelor, sau cu privire la deosebirea de ranguri? l-am întrebat, încercând să-l fac să iasă din gravitatea lui care mă nelinişteşte.

Şi-a ridicat din nou temuţii săi ochi, iar eu i-am plecat pe ai mei. Scumpo, acest bărbat este o enigmă de nedezlegat; era, în această privire, o fericire, o mândrie, o spaimă de incertitudine care mi-au strâns inima. Am înţeles că aceste cochetării care, în Franţa, sunt preţuite la valoarea lor, pentru un spaniol căpătau o semnificaţie periculoasă – aşa că m-am retras în cochilia mea, destul de umilită. Terminând lecţia, m-a salutat, aruncându-mi o privire plină de rugăminţi umile şi care părea că spune; „Nu vă jucaţi cu un nefericit”. Neaşteptatul contrast cu aerele lui grave şi demne m-a impresionat profund. Nu-i oare îngrozitor să o gândesc şi să o spun? – mi se pare că zac comori de afecţiune în acest om.

IX.

DOAMNA DE L'ESTORADE.

DOMNIŞOAREI DE CHAULIEU decembrie.

Totul a fost spus şi făcut, scumpa mea, cea care îţi scrie este doamna de l'Estorade; dar între noi nu s-a schimbat nimic, nu-i decât o fată mai puţin. Fii liniştită, am meditat asupra consimţământului meu, nu mi l-am dat nebuneşte. Viaţa mea este de acum hotărâtă. Siguranţa pe care ţi-o dă

mersul pe un drum gata trasat convine deopotrivă sufletului şi caracterului meu. O mare forţă morală a corectat pentru totdeauna ceea ce noi numeam hazardurile vieţii. Avem pământuri de pus în valoare, o locuinţă de amenajat, de înfrumuseţat; am o casă pe care trebuie s-o conduc şi s-o fac primitoare, un bărbat pe care să-l reîmpac cu viaţa. Voi avea, cu siguranţă, o familie de îngrijit, copii de crescut. Ce vrei! viaţa obişnuită nu poate fi ceva măreţ şi nici excesiv. Desigur, marile dorinţe care îţi înalţă şi sufletul şi gândul nu intră în aceste combinaţii – cel puţin în aparenţă. Cine mă împiedică să las să plutească pe marea nesfârşitului ambarcaţiunile pe care le lansam odinioară? Cu toate acestea, nu cred că lucrurile umile cărora mă devotez să fie lipsite de pasiune. Sarcina de a-l face să creadă în fericire pe un biet bărbat care a fost jucăria furtunilor e o operă frumoasă şi poate ajunge să modifice monotonia existenţei mele. Nu am văzut în această întreprindere că mă voi lăsa pradă durerii, am văzut că pot face bine. Între noi fie vorba, nu-l iubesc pe Louis de l'Estorade cu acea dragoste care face inima să bată la auzul unui pas, care ne emoţionează profund la cel mai neînsemnat zvon al glasului, sau când o privire de foc ne învăluie; dar nici nu-mi displace. Ce voi face – mă vei întreba tu – cu acel instinct al lucrurilor sublime, cu acele cugetări puternice care ne leagă şi care sunt în noi? într-adevăr, aceasta m-a preocupat şi pe mine. Dar oare nu-i un lucru de seamă să le poţi ascunde şi întrebuinţa, fără ştirea nimănui, pentru fericirea familiei, să faci din ele mijloacele fericirii acelor fiinţe care ne-au fost încredinţate şi faţă de care suntem datori? Anotimpul în care aceste calităţi strălucesc e foarte scurt la femei, va trece curând; şi dacă viaţa mea nu va fi mare, va fi calmă, netedă, fără suferinţe. Ne naştem avantajate, putem alege între dragoste şi maternitate. Ei, bine, am ales: îmi voi diviniza copiii şi voi face un Eldorado pentru mine din acest colţ de pământ. Iată tot ce-ţi pot spune azi. Îţi mulţumesc pentru toate lucrurile pe care mi le-ai trimis. Aruncă o

privire asupra comenzilor mele, a căror listă e alăturată scrisorii. Vreau să trăiesc într-o atmosferă de lux şi de eleganţă şi să nu iau de la viaţa de provincie decât ceea ce oferă ea plăcut. Rămânând în singurătate, o femeie nu poate fi niciodată o provincială; rămâne ea însăşi. Contez mult pe devotamentul tău de a mă ţine la curent cu toate modele. În entuziasmul lui, socrul meu nu-mi refuză nimic şi-şi întoarce casa pe dos pentru mine. Aducem meseriaşi de la Paris şi modernizăm totul.

X.

DOMNIŞOARA DE CHAULIEU.

DOAMNEI DE L 'ESTORADE ianuarie.

O

, Renée, m-ai întristat pentru mult timp! Aşadar, acest corp delicios, acest chip frumos şi mândru, aceste maniere de o eleganţă naturală, acest suflet plin de daruri preţioase, aceşti ochi în care sufletul se adapă ca la un izvor viu de dragoste, această inimă plină de minunate sensibilităţi, acest spirit, cuprinzător, toate aceste facultăţi atât de rare, aceste eforturi ale naturii şi ale educaţiei noastre reciproce, aceste comori din care trebuiau să iasă, pentru pasiune şi pentru dorinţă, bogăţii unice, poeme, ceasuri care ar fi valorat ani, plăceri menite să înrobească un bărbat dintr-o singură mişcare plină de graţie, toate acestea se vor pierde în plictisul unei căsătorii vulgare şi comune, se vor şterge în vidul unei vieţi care-ţi va deveni fastidioasă! Urăsc dinainte copiii pe care-i vei avea; nu vor fi reuşiţi. Totul e prevăzut în viaţa ta: nu mai ai nimic, nici de sperat, nici de temut, nici de suferit. Şi dacă întâlneşti, într-o minunată zi, o fiinţă care te va trezi din somnul căruia vrei să te laşi pradă?.. Ah! la acest gând, m-a luat cu frig în spate. Oricum, ai o prietenă. Vei fi, fără îndoială, spiritul acelei văi, te vei iniţia în frumuseţile ei, vei trăi cu acea natură, te vei pătrunde de măreţia lucrurilor, de încetineala cu care lucrează vegetaţia, de rapiditatea cu care se înalţă gândirea; şi, când îţi vei privi surâzătoarele tale flori, te vei întoarce la tine

însăţi. Apoi, când te vei plimba. – între soţul tău, în faţă, copiii tăi, în urmă, ei strigând ascuţit, sporovăind, jucându-se, el tăcut şi satisfăcut – ştiu dinainte ce-mi vei scrie. Valea aceea, cu ceţurile şi colinele ei, sau golaşe sau acoperite cu copaci frumoşi, pajiştea atât de neobişnuită în Provence, apele ei limpezi împărţite în pârâiaşe, diferitele nuanţe ale luminii, acest infinit, diversificat de mâna lui Dumnezeu şi care te înconjoară, îţi vor aminti infinitul monoton al inimii tale. Dar, în fine, eu voi fi acolo, Renée a mea, şi vei găsi o prietenă a cărei inimă nu va fi niciodată atinsă nici de cea mai măruntă micime socială, o inimă în întregime a ta.

Luni.

Draga mea, spaniolul meu e de o admirabilă melancolie, văd la el ceva de un calm, de o austeritate, de o demnitate, de o profunzime, care mă interesează în cel mai înalt grad. Această constantă solemnitate şi tăcerea care-l învăluie pe acest om au ceva provocator pentru suflet, Este mut şi superb ca un rege căzut. Ne ocupăm de el, Griffith şi cu mine, ca de o enigmă. Ce bizarerie! Un profesor de limbă repurtează asupra atenţiei mele un triumf pe care nici un bărbat nu l-a dobândit, eu, care am şi trecut în revistă pe toţi băieţii de familie, toţi ataşaţii de ambasadă şi ambasadorii, generalii şi sublocotenenţii, pairii Franţei, fiii şi nepoţii lor, curtea şi oraşul. Răceala acestui om e iritantă. Un profund orgoliu umple deşertul pe care încearcă să-l pună – şi îl pune – între noi; pe scurt, se învăluie în umbră. El are cochetărie, eu am îndrăzneală. Iată o ciudăţenie care mă amuză, cu atât mai mult, cu cât toate acestea sunt fără consecinţe. Ce e oare un bărbat, un spaniol, un profesor de limbă? Nu simt mici cel mai mic respect pentru nici un bărbat, fie el rege. Găsesc că noi valorăm mai mult decât toţi bărbaţii, chiar şi decât cei pe drept cuvânt iluştri. O! cum l-aş fi dominat pe Napoleon! cum l-aş fi făcut să simtă, dacă m-ar fi iubit, că se află la discreţia mea.

Ieri, i-am lansat maestrului Henarez o epigramă care trebuie să-l fi atins din plin; n-a răspuns nimic, şi-a terminat

lecţia şi-a luat pălăria şi m-a salutat, aruncându-mi o privire care mă face să cred că nu va mai reveni. Asta îmi convine grozav: ar fi sinistru să reîncep Noua Heloďsă de Jean-Jacques Rousseau, pe care tocmai am citit-o şi care m-a făcut să urăsc dragostea. Dragostea, care discută şi înşiră fraze, se pare de nesuportat. Şi Clarisse era cam prea mulţumită când îşi scria lunga scrisorică; însă lucrarea lui Richardson36 – mi-a spus tatăl meu – le explică, de altfel, în mod admirabil, pe englezoaice. Lucrarea lui Rousseau îmi dă senzaţia unei predici filosofice în scrisori.

Dragostea este, cred, un poem cu totul personal. Nu există nimic care să nu fie totodată şi adevărat şi fals în ceea ce ne scriu autorii despre ea. Într-adevăr, scumpa mea frumoasă, cum tu nu-mi mai poţi vorbi decât despre dragostea conjugală, cred, în interesul bineînţeles al dublei noastre existenţe, că este necesar să rămân fată şi să am câteva pasiuni, ca să cunoaştem bine viaţa. Povesteşte-mi foarte exact tot ce ţi se va întâmpla, mai ales în primele zile, cu acel animal pe care-l numesc un soţ. Îţi promit aceeaşi exactitate – dacă voi fi iubită vreodată. Adio, biată scumpă dispărută.

XI.

DOAMNA DE LESTORADE.

CĂTRE DOMNIŞOARA DE CHAULIEU.

La Crampade.

Spaniolul tău şi cu tine mă faceţi să tremur, scumpa mea micuţă. Îţi scriu aceste puţine rânduri pentru a te ruga să-l concediezi. Tot ceea ce mi-ai spus se referă la cel mai periculos caracter al acelora dintre oamenii, care, neavând nimic de pierdut, riscă totul. Acest bărbat nu trebuie să fie iubitul tău şi nu poate fi soţul tău. Îţi voi scrie mai amănunţit despre evenimentele secrete ale căsătoriei mele, însă numai atunci când nu voi mai avea pe suflet neliniştea stârnită de ultima ta scrisoare.

XII.

DOMNIŞOARA DE CHAULIEU.

CĂTRE DOAMNA DE L'ESTORADE februarie.

Scumpa mea ciută, azi dimineaţă, la ora nouă, tata s-a anunţat la mine: eram trezită şi îmbrăcată. L-am găsit aşezat, cu gravitate, lângă ioc, în salonul meu, mai îngândurat ca de obicei; mi-a arătat berjera din faţa lui, l-am înţeles şi m-am aşezat cu o gravitate care o maimuţărea atât de bine pe a lui, încât a început să zâmbească, însă cu un surâs pătruns de o gravă tristeţe.

— Sunteţi cel puţin la fel de spirituală ca bunica dumneavoastră, mi-a spus el.

— Haide, tată, nu faceţi aici pe curtezanul, i-am răspuns; aveţi să-mi cereţi ceva!

S-a ridicat, cuprins de o mare agitaţie, şi mi-a vorbit timp de jumătate de oră. Această conversaţie, draga mea, merită să nu fie uitată. De cum a plecat, m-am aşezat la masa mea, încercând să-i reproduc cuvintele. Aceasta este prima oară când l-am văzut pe tatăl meu desfăşurându-şi tot gândul. A început prin a mă flata, şi nu a făcut-o fără pricepere; ar trebui să-i fiu recunoscătoare că m-a ghicit şi m-a apreciat.

— Armande, mi-a spus el, m-aţi păcălit în mod straniu şi m-aţi surprins în mod agreabil. La sosirea de la mânăstire, v-am luat drept o fată la fel ca toate celelalte fete tinere, fără mare putere de înţelegere, neştiutoare, uşor de dus cu fleacuri, cu o podoabă şi care gândesc puţin.

— Mulţumesc, tată, pentru tinereţe.

— O! nu mai există tinereţe! a spus el, lăsând să-i scape un gest de om de Stat. Aveţi un spirit necrezut de cuprinzător, preţuiţi fiecare lucru atât cât merită, clarviziunea dumneavoastră e remarcabilă; sunteţi foarte maliţioasă; s-ar zice că încă nu aţi văzut nimic acolo unde scrutaţi deja cauzele, ale căror efecte ceilalţi abia le examinează. Sunteţi un ministru în fuste; numai dumneavoastră mă puteţi înţelege aici, deci numai dumneavoastră înşivă puteţi fi folosită împotriva-vă, dacă este să se obţină de la dumneavoastră unele sacrificii. Aşa că, îmi voi expune cu sinceritate planurile pe care le-am imaginat şi asupra

cărora persist. Pentru a vă face să le adoptaţi, trebuie să vă demonstrez că ele ţin de sentimentele cele mai înalte. Sunt, deci, obligat să intru în consideraţiuni politice de cel mai înalt interes pentru regat şi care ar putea plictisi pe oricine altcineva în afara dumneavoastră. După ce mă veţi fi ascultat, veţi reflecta îndelung; vă dau şase luni, dacă e nevoie. Sunteţi stăpâna dumneavoastră absolută; şi, dacă veţi refuza sacrificiul pe care vi-l cer, vă voi suporta refuzul fără să vă mai chinui.

Faţă cu această introducere, ciuta mea, am devenit cu adevărat serioasă şi i-am spus:

— Vorbiţi, tată.

Şi iată cum a grăit omul de Stat:

— Copila mea, Franţa este într-o situaţie precară, cunoscută numai regelui şi câtorva spirite luminate; regele însă e un cap fără braţ; apoi spiritele luminate care cunosc secretul primejdiei n-au nici o autoritate asupra oamenilor care trebuie folosiţi pentru a se ajunge la un rezultat fericit. Aceşti oameni, vomitaţi de alegerile populare, refuză să fie instrumente. Oricât ar fi de remarcabil, ei continuă opera de distrugere socială, în loc să ne ajute să întărim edificiul. În scurt, nu mai există decât două partide: cel al lui Marius şi cel al lui Sylla; sunt pentru Sylla, împotriva lui Marius. Iată, în mare, situaţia noastră. În amănunt, Revoluţia continuă, ea este implantată în lege, este scrisă pe pământ, se află mereu, în spirite: revoluţia este cu atât mai formidabilă, cu cât pare învinsă pentru majoritatea acelor consilieri regali care nu o văd să aibă nici soldaţi, nici comori. Regele e un spirit luminat, el vede clar în toate aceste lucruri; însă antrenat zi de zi, de oamenii fratelui său, care vor să meargă prea repede, nu are mai mult de doi ani de trăit şi acest muribund îşi aşterne ca să moară liniştit. Ştii tu, copila mea, care sunt efectele cele mai distrugătoare ale Revoluţiei? Nu ţi-ai da niciodată seama.

Tăind capul lui Louis XVI, Revoluţia a tăiat capul tuturor taţilor de familie. Astăzi nu mai există familie, nu mai există

decât indivizi. Voind să fie o naţiune, francezii au renunţat de a mai fi un imperiu. Proclamând egalitatea în drepturi la succesiunea părintească, au ucis spiritul de familie, au creat fiscul. Dar au pregătit slăbiciunea superiorităţilor şi forţa oarbă a masei, pieirea artelor, domnia interesului personal şi au deschis drumurile cuceririi. Ne aflăm între două sisteme: ori constituim Statul prin familie, ori îl constituim prin interesul personal: democraţia sau aristocraţia, discuţia sau ascultarea, catolicismului sau indiferenţa religioasă, iată problema, în câteva cuvinte. Sunt dintre cei puţini care vor să reziste la ceea ce se numeşte popor – în interesul lui, bineînţeles. Nu mai este vorba nici de drepturi feudale, cum li se spune naivilor, nici de nobleţe; e vorba de Stat, e vorba de viaţa Franţei. Orice ţară care nu-şi are baza în autoritatea paternă nu-şi are existenţa asigurată. Acolo începe scara responsabilităţilor şi subordonarea, care urcă până la rege. Regele, suntem noi toţi! A muri pentru rege, înseamnă a muri pentru tine însuţi, pentru familia ta, care nu moare, după cum nu moare regatul. Fiecare animal îşi are instinctul său; instinctul omului este spiritul de familie. O ţară este puternică atunci când se compune din familii bogate, în care toţi membrii sunt interesaţi în apărarea tezaurului comun: tezaur în bani, în glorie, în privilegii, în posesiune; este slabă atunci când e compusă din indivizi nesolidari, cărora puţin le pasă dacă ascultă de şapte oameni sau de unul singur, de un rus ori un corsican – cu condiţia ca fiecare individ să-şi păstreze ogorul; şi acest egoist nefericit nu vede că, într-o zi, o să-i fie luat. În caz de insucces, mergem spre o stare de lucruri oribilă. Nu vor mai exista decât legi penale sau fiscale, banii sau viaţa. Ţara cea mai generoasă din lume nu va fi condusă de sentimente. Răni incurabile vor fi provocate şi întreţinute aici. Întâi de toate, o invidie universală: clasele superioare vor dispare, se va lua egalitatea dorinţelor drept egalitate a forţelor; adevăratele superiorităţi, recunoscute, constatate, vor fi invadate de valurile burgheziei. Se putea alege un om între

o mie; nu se poate găsi nimic între trei milioane de ambiţii asemănătoare, îmbrăcate în aceeaşi livrea – cea a mediocrităţii. Această mulţime triumfătoare nu-şi va da seama că are împotriva ei o mulţime teribilă, cea a ţăranilor proprietari; douăzeci de milioane de pogoane de pământ trăind, mergând, gândind, neaşteptând nimic, voind totdeauna mai mult, baricadând totul, dispunând de forţa brută…

— Dar, am spus, întrerupându-l pe tatăl meu, ce pot face eu pentru Stat? Nu simt în mine nici o vocaţie de a fi Jeanne D'Arc a familiilor şi de a pieri pe rugul unei mânăstiri.

— Sunteţi o mică ciumă, mi-a spus tata. Când vă vorbesc serios, îmi răspundeţi cu glume; când glumesc, îmi vorbiţi, de parcă aţi fi un ambasador.

— Dragostea trăieşte din contraste, i-am spus.

A râs cu lacrimi.

— Vă veţi gândi la ceea ce tocmai v-am explicat; veţi băga de seamă câtă încredere şi câtă grandoare stă în faptul de a vă fi vorbit aşa cum am făcut-o şi poate că evenimentele mă vor ajuta în planurile mele. Ştiu că, pentru dumneavoastră, aceste planuri sunt ofensatoare, nedrepte; aşa că cer aprobarea, nu atât inimii şi imaginaţiei, cât raţiunii dumneavoastră – mi-am dat seama că aveţi mai multă înţelepciune şi bun-simţ decât am văzut la oricine altul…

— Vă măguliţi, i-am spus, zâmbind, pentru că sunt chiar fiica dumneavoastră!

— În fine, a răspuns el, n-aş putea fi inconsecvent. Cine vrea scopul, vrea şi mijloacele şi noi trebuie să fim un exemplu pentru toţi. Deci, nu trebuie să aveţi o avere, atât timp cât averea fratelui dumneavoastră mai mic nu va fi asigurată şi vreau să întrebuinţez toate capitalurile dumneavoastră pentru a-i constitui un majorat.

— Dar nu-mi interziceţi să trăiesc după bunul meu plac şi să fiu fericită, dacă vă las averea? am reluat eu.

— Ah! cu condiţia ca viaţa, aşa cum o înţelegeţi, să nu dăuneze cu nimic onoarei, consideraţiei şi, pot adăuga,

gloriei familiei dumneavoastră, a răspuns el.

— Aşadar, am exclamat eu, îmi negaţi foarte repede raţiunea mea superioară.

— Nu vom găsi în Franţa, a spus el, cu amărăciune, bărbatul care să vrea de nevastă o fată din cea mai înaltă nobilime, fără zestre şi căreia el să-i recunoască zestre. Şi dacă s-ar găsi. Acest soţ, ar aparţine clasei burgheze – parvenite: din acest punct de vedere, aparţin secolului ai XI-lea.

— Ga şi mine, i-am spus. Dar pentru ce să disperăm? nu mai există pairi ai Franţei37 bătrâni?

— Şi cu asta sunteţi foarte câştigată Louise! a exclamat el.

După care m-a părăsit, zâmbind, sărutându-mi mâna.

Primisem scrisoarea ta chiar în acea dimineaţă, ea m-a făcut să mă gândesc la prăpastia în care pretinzi că aş putea să cad. Mi s-a părut că un glas strigă în mine: „Ai să cazi în prăpastie!” Mi-am luat, deci, toate precauţiile. Henarez îndrăzneşte să mă privească, draga mea, şi ochii lui mă tulbură, îmi produc o senzaţie pe care n-o pot compara decât cu cea a unei terori profunde. Nu trebuie să-l priveşti pe acest bărbat, după cum nu trebuie privită o broască râioasă – este urât şi fascinant. Iată că sunt două zile de când mă judec cu mine însumi, dacă să-i spun fără ocol tatălui meu că nu mai vreau să învăţ spaniola şi să fac în aşa fel, ca acest Henarez să fie concediat; însă, după hotărârile mele virile, simt apoi în mine nevoia de a fi tulburată de oribila senzaţie pe care o încerc, văzându-l pe acest bărbat şi spun: „încă o dată; după aceea voi vorbi”. Draga mea, glasul lui e de o pătrunzătoare dulceaţă, vorbeşte aşa cum cântă soprana Fodor. Manierele lui sunt simple şi fără cea mai mică afectare. Şi ce dinţi frumoşi! Adineaori, părăsindu-mă, a băgat de seamă cât de mult mă interesează şi a făcut gestul, de altfel, foarte respectuos, de a-mi lua mâna să mi-o sărute; însă şi l-a reprimat, aproape speriat de propria îndrăzneală şi de distanţa pe care o avea de străbătut. În ciuda puţinului pe care l-a dat la iveală, l-

am ghicit; am zâmbit, pentru că nimic nu este mai înduioşător, decât să vezi elanul unei naturi inferioare care se retrage. Există atâta îndrăzneală în dragostea unui burghez pentru o fată nobilă! Zâmbetul meu l-a încurajat, bietul om şi-a căutat pălăria, fără s-o vadă, nu voia s-o găsească şi i-am adus-o eu, cu multă gravitate. Lacrimi reţinute îi umezeau ochii. Exista o întreagă lume de lucruri şi de gânduri, în acest moment atât de scurt. Ne înţelegeam atât de bine, încât în acel moment i-am întins mâna să mi-o sărute. Poate asta îi spunea că dragostea poate umple distanţa care ne separă. Ei bine, nu ştiu ce m-a făcut să acţionez: Griffith a întors spatele, iar eu i-am întins cu mândrie mâna mea albă şi am simţit focul buzelor sale temperat de două lacrimi mari. Ah! îngerul meu, am rămas fără putere, în fotoliul meu, gânditoare; eram fericită şi îmi este peste puteri să-ţi explic cum anume, şi pentru ce? Ceea ce am simţit e poezia. Faptul că mă umilisem – de care, acum, îmi e ruşine – îmi părea un gest grandios: mă fascinase, iată scuza mea.

Vineri.

Bărbatul acesta e într-adevăr foarte frumos. Cuvintele lui sunt elegante, spiritul lui e de o superioritate remarcabilă. Scumpa mea, este tare ca Bossuet în logică, atunci când îmi explică mecanismul, nu numai al limbii spaniole, dar şi al gândirii umane şi al tuturor limbilor. Franceza pare să fie limba lui maternă. Cum i-am mărturisit mirarea mea, mi-a răspuns că venise de foarte tânăr în Franţa, cu regele Spaniei, la Valencay38. Ce s-o fi petrecut în acest suflet? Nu mai e acelaşi; a venit îmbrăcat simplu, dar absolut ca un mare senior care a ieşit dimineaţa, pe jos. Spiritul lui a strălucit ca un far în cursul acestei lecţii; şi-a desfăşurat toată elocvenţa. Ca un om sfârşit care-şi regăseşte forţele, mi-a revelat un întreg suflet ascuns cu grijă. Mi-a povestit istoria unui amant de valet care s-a lăsat ucis pentru o singură privire a unei regine a Spaniei.

— Nu avea altă cale decât să moară! i-am spus eu. Acest răspuns l-a bucurat, iar privirea lui m-a îngrozit cu adevărat.

Seara, m-am dus la un bal la ducesa Lenoncourt; prinţul de Talleyrand era acolo. Am pus să fie întrebat, prin domnul de Vandensse39, un tânăr fermecător, dacă a existat, printre oaspeţii săi din 1809, la reşedinţa lui, un Henarez.

— Henarez este numele maur al celor din familia de Soria, care sunt, pretind ei, Abencerraji convertiţi la creştinism. Bătrânul duce şi cei doi fii ai săi îl însoţeau pe rege. Cel mai mare, ducele de Solia de astăzi, a fost dezmoştenit de toate bunurile lui, de toate onorurile şi de titlul de grande de către regele Ferdinand, care răzbună astfel o veche inamiciţie. Ducele a făcut o greşeală imensă, acceptând ministerul constituţional cu Valdez. Din fericire, s-a salvat de la Cadix, înainte de intrarea ducelui d'Angouleme, care, în ciuda bunăvoinţei sale, nu l-ar fi putut apăra de mânia regelui.

Acest răspuns, pe care vicontele de Vandenesse mi l-a adus textual, mi-a dat mult de gândit. Nu pot spune în ce nelinişte mi-am petrecut timpul până la următoarea lecţie, care a avut loc azi dimineaţă. În primul sfert de oră al lecţiei, m-am întrebat, examinându-l, dacă e duce sau burghez, fără să ajung la vreun rezultat. Părea că-mi ghiceşte gândurile pe măsură ce se năşteau şi că se complace în a mă stârni. În cele din urmă, nu m-am mai putut stăpâni, mi-am lăsat cartea deoparte şi, întrerupând traducerea pe care o făceam cu glas tare, i-am spus, în spaniolă:

— Ne înşelaţi, domnule. Nu sunteţi un biet burghez liberal, sunteţi ducele de Soria!

— Domnişoară, a răspuns el, cu un gest de tristeţe, din nefericire, nu sunt ducele de Soria.

Am înţeles toată disperarea pe care a pus-o în cuvântul nefericire. Ah! scumpa mea, îi va fi, cu siguranţă, imposibil oricărui bărbat să pună atâta pasiune şi atâtea lucruri într-

un singur cuvânt. Şi-a plecat ochii şi n-a mai îndrăznit să mă privească.

— Domnul de Talleyrand, i-am spus eu, la care v-aţi petrecut anii de exil, nu lasă altă alternativă unui Henarez decât de a fi ori un duce de Soria dizgraţiat, ori un servitor.

Şi-a ridicat ochii spre mine şi mi-a arătat doi tăciuni negri şi strălucitori, doi ochi în acelaşi timp scăpărători şi umiliţi. Acest bărbat mi s-a părut atunci torturat.

— Într-adevăr, mi-a spus el, tatăl meu a fost servitor al regelui Spaniei, Griffith nu cunoştea acest fel de a învăţa. Făceam pauze neliniştitoare la fiecare întrebare şi la fiece răspuns.

— Pe scurt, i-am spus eu, sunteţi nobil sau burghez?

— Ştiţi, domnişoară, că în Spania toată lumea – chiar şi cerşetorii – e nobilă.

Această rezervă m-a enervat. De la ultima lecţie pregătisem una dintre acele glume care surâd imaginaţiei. Schiţasem, într-o scrisoare, portretul ideal al bărbatului de care aş vrea să fiu iubită, propunându-mi să i-l dau să mi-l traducă. Până acum, tradusesem din spaniolă în franceză şi nu din franceză în spaniolă; i-am făcut această remarcă. Şi am rugat-o pe Griffith să-mi caute ultima scrisoare pe care o primisem de la una dintre prietenele mele.

„Voi vedea, m-am gândit eu, după efectul pe care o să i-l facă programul meu, ce fel de sânge are în vine.”

Am luat hârtia din mâinile lui Griffith şi am spus:

— Să vedem dacă am copiat bine.

Căci totul era scris de mâna mea. I-am întins hârtia, sau, dacă vrei capcana şi l-am examinat în timp ce citea următoarele: „Bărbatul care îmi va place, scumpa mea, va trebui să fie aspru şi orgolios cu bărbaţii, însă blând cu femeile. Privirea sa de vultur va şti să reprime într-o clipă tot ceea ce poate semăna cu ridicolul. Va avea un zâmbet de milă pentru toţi cei care ar vrea să ia în gluma lucrurile sacre, care constituie poezia inimii şi fără de care viaţa n-ar mai fi decât o tristă realitate. Îi dispreţuiesc profund pe cei

care ar vrea să ne lipsească de izvorul ideilor religioase, atât de bogate în consolări. De asemeni, credinţele sale vor trebui să aibă simplicitatea credinţelor unui copil, unite cu convingerea de nestrămutat a unui bărbat de spirit care şi-a aprofundat motivele credinţei sale. Spiritul lui, nou, original, va fi fără afectare, fără paradă; nu poate rosti nimic de prisos ori deplasat; de asemeni, îi va fi imposibil să-i plictisească pe ceilalţi ori să se plictisească singur, căci va avea o inimă bogată. Toate gându-rile lui trebuie să fie de natură nobilă, elevată, cavalerească, fără nici un egoism. În toate acţiunile sale, se va remarca absenţa totală a calculului sau a interesului. Defectele sale vor proveni din însăşi amploarea ideilor sale, care vor fi superioare timpului său. În toate, trebuie să-l găsesc înaintea epocii sale. Plin de atenţii delicate datorate fiinţelor slabe, va fi bun cu toate femeile, însă cu greu îndrăgostit de vreuna: va privi această chestiune ca mult prea serioasă, pentru a face din ea un joc. Se va putea, deci, să-şi petreacă întreaga viaţă, fără a iubi cu adevărat, având în el toate calităţile care pot inspira o pasiune profundă. Însă, dacă îşi găseşte idealul de femeie, cel întrezărit în acele visări pe care le trăieşti cu ochii deschişi; dacă întâlneşte o fiinţă care să-l înţeleagă, care să-i umple sufletul şi să arunce o rază de fericire asupra întregii sale vieţi, care să strălucească pentru el asemeni unei stele printre norii acestei lumi atât de întunecate, atât de reci, atât de îngheţate; care să dea un farmec cu totul nou existenţei sale şi să facă să vibreze în el corzile mute până atunci, cred că-i inutil să spun că va şti să-şi recunoască şi să-şi aprecieze fericirea. Astfel, el o va face întru totul fericită. Niciodată, nici printr-un cuvânt, nici printr-o privire, nu va ofensa această inimă iubitoare, care se va dărui mâinilor sale, cu dragostea oarbă a unui copil care doarme în braţele mamei; căci, dacă ea S-ar trezi din acest vis dulce, ar avea sufletul şi inima sfâşiate pe veci: îi va fi imposibil să se îmbarce pe acest ocean, fără a-şi angaja, astfel, întregul său viitor.

Acest om va avea, cu necesitate, fizionomia, aerul, ţinuta, în fine, maniera de a înfăptui lucrurile cele mai mari, ca şi cele mai mărunte, pe care le au fiinţele superioare, care sunt simple şi fără afectare. Poate fi urât, însă mâinile lui vor fi frumoase, va avea buza superioară uşor ridicată de un surâs ironic şi dispreţuitor faţă de indiferenţi; în fine, va păstra pentru cei pe care îi iubeşte raza celestă şi strălucitoare a privirii sale plină de suflet.”

— Vrea domnişoara, mi-a spus el în spaniolă, cu o voce profund emoţionată, vrea domnişoara să-mi permită să păstrez aceasta, în amintirea ei? Iată ultima lecţie pe care am onoarea să i-o dau, iar cea pe care o primesc, în acest text, poate deveni o eternă regulă de purtare. Am părăsit Spania ca fugar şi lipsit de bani; astăzi, încă, am primit de la familia mea o sumă care ajunge nevoilor mele. Voi avea onoarea de a vă trimite pe vreun alt spaniol sărman ea să mă înlocuiască.

Părea astfel că-mi spune: „Destul ne-am jucat, aşa”.

S-a ridicat, cu o mişcare de o necrezută demnitate şi m-a lăsat tulburată de această delicateţe nemaiauzită la oamenii clasei sale. A coborât şi a cerut să-i vorbească tatălui meu. La prânz, tata mi-a spus, zâmbind:

— Louise, aţi primit lecţii de spaniolă de la un ex-ministru al regelui Spaniei şi de la un condamnat la moarte.

— Ducele de Soria, i-am spus.

— Ducele! mi-a răspuns tata. Nu mai este duce; acum are titlul de baron de Macumer, după un fief care-i rămâne în Sardinia. Mi s-a părut destul de original.

— Nu calificaţi cu acest cuvânt care, pe buzele dumneavoastră, comportă întotdeauna puţină batjocură şi dispreţ, un bărbat care valorează cât dumneavoastră şi care, cred, are un suflet frumos, i-am spus eu.

— Baroană de Macumer? a exclamat tatăl meu, privind u-mă cu un aer ironic.

Am plecat ochii, dintr-un impuls de mândrie.

— Dar trebuie să se fi întâlnit, pe peron, cu ambasadorul Spaniei? a spus mama.

— Da, a răspuns tata. Ambasadorul m-a întrebat dacă nu cumva pun la cale o conspiraţie împotriva regelui, stăpânul lui; totuşi, l-a salutat pe ex-grandele de Spania cu multă deferenţă şi s-a pus la dispoziţia sa.

Acestea, scumpa mea doamnă de l'Estorade, s-au întâmplat în urmă cu cincisprezece zile şi, iată, sunt cincisprezece zile de când nu l-am mai văzut pe acest bărbat care mă iubeşte, pentru că acest bărbat mă iubeşte. Ce face? Aş vrea să fiu muscă, şoarece, vrabie. Aş vrea să-l pot vedea, singur, la el, fără să mă simtă. Avem un bărbat căruia să-i pot spune: „Duceţi-vă să muriţi pentru mine!..” Şi e făcut pentru a se duce – aşa cred, cel puţin. În fine, există, în Paris, un bărbat la care mă gândesc şi a cărui privire mă inundă pe dinăuntru de lumină. O! un duşman, pe care trebuie să-l calc în picioare. Cum, va exista un bărbat fără de care să nu pot trăi, care-mi va fi necesar! Tu te-ai măritat şi eu iubesc! La capătul a patru luni, cele două porumbiţe care se înălţau atât de sus au căzut în mlaştina realităţii.

Duminică.

Ieri, la Opera italiană, m-am simţit privită, ochii mei au fost atraşi ca de un magnet de doi ochi de foc, strălucitori, într-uri colţ întunecat al orchestrei. Henarez nu şi-a dezlipit ochii de la mine. Monstrul a căutat singurul loc din care mă putea vedea – şi l-a găsit. Nu ştiu cât valorează în politică, dar are geniul dragostei.

„Iată, frumoasă Renée, în ce punct ne aflăm”, a spus marele Corneille.

XIII.

DOAMNA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOMNIŞOARA DE CHAULIEU.

La Crampade, februarie.

Scumpa mea Louise, înainte de a-ţi scrie, a trebuit să aştept; însă acum ştiu o grămadă de lucruri, sau, mai bine

zis, le-am aflat şi trebuie să ţi le spun, pentru fericirea ta viitoare. Există o atât de mare diferenţă dintre o fată şi o femeie măritată, încât fata n-o poate concepe, după cum femeia măritată nu mai poate redeveni fată. Am preferat să mă căsătoresc cu Louis de l'Estorade, decât să mă întorc la mânăstire. Asta-i clar. După ce am ghicit că, dacă nu mă mărit cu Louis, mă voi reîntoarce la mânăstire, a trebuit, cum spun fetele, să mă resemnez. Resemnată, am început să-mi cercetez situaţia, pentru a scoate din ea toate avantajele posibile.

Mai întâi, gravitatea angajamentelor m-a umplut de spaimă. Căsătoria îşi propune viaţa, în timp ce dragostea nu-şi propune decât plăcerea; pe de altă parte însă căsătoria subzistă după ce plăcerile au dispărut şi dă naştere unor interese cu mult mai preţioase decât cele ale bărbatului şi ale femeii care se unesc. Astfel, poate că nu e nevoie, ca să faci o căsătorie fericită, decât de acea prietenie care, datorită dulceţei sale, trece cu indulgenţă pe deasupra multor imperfecţiuni omeneşti. Nimic nu se opunea să-i port prietenie lui Louis de l'Estorade. Ferm hotărâtă să nu caut în căsătorie bucuriile dragostei – la care ne gândeam atât de des şi cu o atât de periculoasă exaltare – am simţit cea mai dulce linişte în mine însămi… Dacă n-am dragostea, de ce n-aş căuta fericirea? mi-am spus eu. De altfel, sunt iubită şi mă voi lăsa iubită. Căsătoria mea nu va fi o servitute, ci un comandament continuu. Ce inconvenient va oferi această stare de lucruri unei femei care vrea să rămână stăpână absolută pe ca însăşi?”

Acest punct atât de important, de a avea o căsătorie fără soţ, a fost reglementat într-o conversaţie între Louis şi mine, în care mi-a dezvăluit şi minunatul său caracter şi blândeţea sufletului său. Micuţa mea, doream foarte mult să rămân în acest frumos anotimp al speranţei amoroase care, nenăscând plăcere, îi lasă sufletului virginitatea. Să nu acorzi nimic datoriei, legii, să nu depinzi decât de tine însăţi şi să-ţi păstrezi liberul arbitru… ce nobil şi plăcut lucru!

Acest contract, opus celui al legilor şi însăşi Sfintei Taine, nu se putea încheia decât între Louis şi mine. Această dificultate, prima întrezărită, era singura care a făcut să se tărăgăneze încheierea căsătoriei. Dacă, de la bun început, eram gata de orice, ca să nu mă reîntorc la mânăstire, este în natura noastră să cerem mai mult, după ce am obţinut puţin; şi suntem, înger scump, dintre acelea care vor totul. Îl examinam pe Louis al meu cu coada ochiului, şi-mi spuneam: „Oare nenorocirea l-a făcut bun sau rău?” Tot studiindu-l, am sfârşit prin a descoperi că dragostea lui mergea până la pasiune. O dată ajunsă la starea de idol, văzându-l pălind şi tremurând la cea mai neînsemnată privire rece, am înţeles că pot îndrăzni totul. Natural, l-am dus departe de părinţi, în plimbările în care i-am sondat, cu prudenţă, inima. L-am făcut să vorbească, l-am făcut să spună care sunt ideile legate de planurile viitorului nostru. Întrebările mele vădeau atâta reflecţie prealabilă şi atacau atât de precis punctele slabe ale acestei oribile vieţi în doi, încât Louis mi-a mărturisit, după aceea, că a fost îngrozit de o atât de savantă virginitate. Eu îi ascultam răspunsurile; se încurca în ele ca oamenii pe care frica îi lipseşte de toate posibilităţile lor; am sfârşit prin a vedea că întâmplarea îmi dădea un adversar care era cu atât mai slab, cu cât ghicea ceea ce tu numeai, cu atâta orgoliu, sufletul meu mare. Doborât de nenorociri şi de mizerie, se considera ca fiind mai mult sau mai puţin distrus şi se pierdea în trei teribile temeri. Mai întâi; el are treizeci şi şapte de ani şi eu şaptesprezece; măsura, nu fără spaimă, diferenţa de douăzeci de ani dintre noi. Apoi s-a convenit că sunt foarte frumoasă; iar Louis, care împărtăşeşte opinia noastră în această privinţă, nu vedea, fără o profundă durere, cât i-au răpit suferinţele din tinereţe. În fine, mă simţea cu mult superioară lui ea femeie, faţă de el – ca bărbat. Neîncrezându-se în sine din pricina acestor trei inferiorităţi vizibile, se temea că n-o să mă facă fericită şi se vedea

acceptat de nevoie. Fără perspectiva mânăstirii, nu m-aş mărita cu el, mi-a spus, cu timiditate, într-o seară.

— Este adevărat, i-am răspuns cu gravitate.

Scumpa mea prietenă, mi-a pricinuit prima mare emoţie dintre cele care ne sunt date de bărbaţi. Am fost atinsă până în adâncul inimii de cele două lacrimi mari care i se rostogoleau pe faţă.

— Louis, am reluat eu, cu o voce consolatoare, nu ţine decât de dumneavoastră să faceţi, din această căsătorie de convenienţă, o căsătorie căreia să-i pot da un consimţământ integral. Ceea ce vă voi cere presupune din. Partea dumneavoastră o abnegaţie mult mai frumoasă decât pre tinsul servaj al dragostei, atunci când este sinceră. Puteţi oare să vă ridicaţi până la prietenie, aşa cum o înţeleg eu? În viaţă nu poţi avea decât un. Singur prieten, şi vreau săi fiu prietenul dumneavoastră. Prietenia este legătura dintre două suflete asemănătoare, unite prin forţa lor, şi totuşi independente. Să fim prieteni şi asociaţi pentru a duce viaţa împreună. Lăsaţi-mi întreaga mea independenţă. Nu vă interzic să-mi inspiraţi dragostea pe care spuneţi că o aveţi pentru mine; însă nu vreau să fiu soţia dumneavoastră decât din propria mea voinţă. Făceţi-mă să doresc să vă abandonez liberul meu arbitru şi vi-i voi sacrifica îndată. Astfel, nu vă interzic să pasionaţi această prietenie, să o tulburaţi cu glasul dragostei: voi încerca, eu, ca afecţiunea noastră să fie desăvârşită. Şi mai ales, scutiţi-mă de necazurile pe care situaţia destul de bizară în care ne vom găsi mi le va da, în lume. Nu vreau să par nici capricioasă, nici mironosiţă, pentru a nu sunt defel şi vă apreciez destul de mult, pentru a vă propune să păstrăm aparenţele unei căsătorii.

Draga mea, n-am văzut niciodată un om atât de fericit cum a fost Louis de propunerea mea; ochii îi străluceau, locul fericirii îi uscase lacrimile.

— Gândiţi-vă, i-am spus eu, încheind, că nu e nimic ciudat în ceea ce vă cer. Această condiţie ţine de marea mea

dorinţă de a mă bucura de stima dumneavoastră. Dacă nu m-aţi avea, decât datorită căsătoriei, mi-a ţi fi oare foarte recunoscător, cândva, că v-aţi văzut dragostea încoronată de formalităţile legale sau religioase şi nu de mine? Dacă, în timp ce nu-mi plăceţi defel, dar supunându-mă, pasiv, aşa cum prea onorata mea mamă tocmai mi-a recomandat, aş avea un copil, credeţi că aş iubi acest copil tot atât de mult ca pe cel care ar fi fiul unei aceleiaşi dorinţe? Dacă nu este indispensabil să ne plăcem unul pe celălalt, aşa cum se plac amanţii, conveniţi, domnule, că este necesar să nu ne displăcem. Vom fi însă puşi într-o situaţie periculoasă: vom trăi la ţară, nu trebuie oare să ne gândim la toată instabilitatea pasiunilor? Nu pot oare oamenii înţelepţi să se asigure împotriva nenorocirilor schimbării?

A fost surprins în mod ciudat găsindu-mă atât de rezonabilă şi cu o judecată atât de cumpănită; însă mi-a făcut o promisiune solemnă, după care i-am luat mâna şi i-am strâns-o cu afecţiune.

La sfârşitul săptămânii, eram căsătoriţi. Sigură că îmi voi păstra libertatea, am pus atunci multă veselie în insipidele detalii ale tuturor ceremoniilor: am putut fi eu însămi şi am trecut poate drept o cumătră foarte dezgheţată, ca să întrebuinţez cuvintele noastre de la Blois. O tânără fată, încântată de situaţia nouă şi plină de resurse în care am ştiut să mă plasez a fost luată drept o femeie în lege. Scumpo, am întrezărit, ca într-o viziune, toate dificultăţile vieţii mele şi vreau, cu sinceritate, să fac fericirea acestui om. Însă, în singurătatea în care trăim, dacă o femeie nu comandă, căsătoria devine în scurtă vreme insuportabilă. O femeie trebuie să aibă farmecul unei amante şi calităţile unei soţii. A pune incertitudine în plăcere, nu-i oare a prelungi iluzia şi a perpetua satisfacţiile amorului-propriu la care ţin atâta, şi pe bună dreptate, toate fiinţele? Dragostea conjugală, aşa cum o concep eu, învăluie o femeie în speranţă, o face suverană şi îi dă o forţă inepuizabilă, o căldură de viaţă care face ca totul în jurul ei să înflorească.

Cu cât este mai stăpână pe sine însăşi, cu atât este mai sigură că face viabile dragostea şi fericirea. Am cerut însă, cu deosebire, ca un adânc mister să învăluie aranjamentele noastre interne. Bărbatul subjugat de soţia lui este, pe drept cuvânt, acoperit de ridicol. Influenţa unei femei trebuie să fie cu totul secretă: la noi, în toate, graţia este misterul. Dacă am de gând să înviorez acest suflet abătut, să restitui strălucirea calităţilor pe care le-am întrezărit, vreau ca totul la el să pară spontan. Aceasta este o sarcină destul de frumoasă, pe care mi-am propus-o şi care ajunge gloriei unei femei. Sunt aproape mândră că am un secret care să-mi facă viaţa interesantă, un plan căruia să-i dedic eforturile mele şi care nu va fi cunoscut decât de tine şi de Dumnezeu.

Acum sunt aproape fericită şi poate că n-aş fi pe de-a-ntregul, dacă n-aş putea să o spun unui suflet iubit, căci este vreun chip să i-o spun lui? Fericirea mea l-ar jigni – a trebuit să i-o ascund. El are, scumpa mea, o delicateţe de femeie, ca toţi bărbaţii care au suferit mult. Timp de trei luni, am rămas aşa cum am fost înainte de căsătorie. Studiam, aşa cum bine te gândeşti, o grămadă de mici probleme personale, de care dragostea ţine mai mult decât se crede. În ciuda răcelii mele, acest suflet, încurajat, s-a deschis: am văzut acest obraz schimbându-şi expresia şi întinerind. Eleganţa pe oare am introdus-o în casă şi-a aruncat lumina şi asupra persoanei sale. Pe nesimţite, m-am obişnuit cu el, am făcut din el un alt eu-însămi. Văzându-l mereu, am descoperit corespondenţa sufletului şi fizionomiei sale. Animalul pe care-l numim soţ, după expresia ta, a dispărut. Am văzut, în nu ştiu ce seară dulce, un amant ale cărui cuvinte îmi mergeau la suflet şi de braţul căruia mă sprijineam cu o plăcere de nespus. În sfârşit, pentru a fi sinceră cu tine, cum aş fi cu Dumnezeu, pe care nu-l poţi înşela, stârnită poate de admirabila credinţă cu care-şi ţinea jurământul, curiozitatea s-a trezit în inima mea. Foarte ruşinată de mine însămi, mi-am

rezistat. Vai! când nu mai rezişti decât din demnitate, spiritul inventează curând tranzacţii. Sărbătoarea a fost deci ascunsă ca între doi amanţi şi ascunsă trebuia să rămână şi între noi. Când te vei căsători, vei aproba discreţia mea. Să ştii, totuşi, că nimic n-a lipsit din tot ceea ce are nevoie amorul cel mai delicat, nici acel neprevăzut care este, într-o oarecare măsură, onoarea acelui moment: graţiile misterioase pe care imaginaţiile noastre i le cer, excitarea care; scuză, consimţământul smuls, voluptăţile ideale, îndelung întrevăzute şi care ne subjugă sufletul înainte ca noi să ne lăsăm duşi spre realitate, toate seducţiile au fost prezente cu formele lor încântătoare.

Îţi mărturisesc că, în ciuda acestor lucruri frumoase, mi-am stipulat din nou liberul arbitru şi nu vreau să-ţi spun toate motivele pentru care am făcut-o. Tu vei fi singurul suflet căruia îi voi face această semi-confidenţă. Chiar aparţinând soţului, adorat sau nu, cred că pierdem mult neascunzându-ne sentimentele şi judecata noastră despre căsătorie. Singura bucurie pe care am avut-o şi care a fost cerească, vine din certitudinea de a fi redat viaţa acestei biete făpturi; înainte de a da viaţă unor copii. Louis şi-a regăsit tinereţea, forţa, veselia. Nu mai e acelaşi om. Ca o zână, am şters până şi amintirea nenorocirilor. L-am metamorfozat pe Louis, a devenit încântător. Sigur că îmi place, îşi desfăşoară spiritul şi dă la iveală noi calităţi. Să fii constantul principiu de fericire al unui bărbat, când acest bărbat o ştie şi amestecă recunoştinţa cu dragostea, ah! draga mea. Această certitudine dezvoltă în suflet o forţă care o întrece pe a celui mai deplin amor. Această forţă imperioasă şi durabilă, unică şi variată, naşte, în fine, familia, frumoasă operă a femeii, şi pe care o concep acum în toată frumuseţea ei fecundă. Bătrânul tată nu mai e zgârcit, dă orbeşte tot ceea ce doresc. Servitorii sunt veseli; se pare că fericirea lui Louis a luminat cu razele ei acest interior, în care domnesc prin dragoste. Bătrânul s-a pus în armonie cu toate îmbunătăţirile, n-a vrut să fie o pată pe

luxul meu; a luat, pentru a-mi place, costumul şi, odată cu costumul şi manierele timpului de azi. Avem cai englezeşti, un cupeu, o caleaşca şi un tilbury40. Servitorii noştri au o ţinută simplă, dar elegantă. Astfel, trecem drept nişte risipitori. Îmi folosesc inteligenţa – nu glumesc – pentru a-mi ţine casa cu economie, ca să aduc aici cât mai multe plăceri pentru cât mai puţini bani cu putinţă. I-am demonstrat deja lui Louis necesitatea de-a construi drumuri, pentru a-şi face reputaţia de om preocupat de bunăstarea ţinutului său. Îl oblig să-şi completeze cunoştinţele. Sper să-l văd curând, prin influenţa familiei mele şi a familiei mamei lui, membru al consiliului general al departamentului său. I-am spus clar că sunt ambiţioasă, că găsesc că nu e deloc rău ca tatăl lui să continue să se îngrijească de bunurile noastre, să facă economii, pentru că-l vreau pe de-a-ntregul dedicat politicii; dacă vom avea copii, îi voi vrea pe toţi fericiţi şi bine plasaţi în Stat; sub pedeapsa de a-şi pierde stima şi afecţiunea mea, va trebui să devină deputat departamental la viitoarele alegeri; familia mea îi va sprijini candidatura şi vom avea plăcerea de-a petrece toate iernile la Paris. Ah! îngerul meu, după ardoarea cu care m-a ascultat, am văzut cât eram de iubită. În fine, ieri, mi-a scris această scrisoare de la Marsilia, unde a plecat pentru câteva ore.

„Când mi-ai permis să te iubesc, dulcea mea Renée, am crezut în fericire; însă, astăzi, nu-i mai văd sfârşitul. Trecutul nu mai e decât o vagă amintire, o umbră necesară pentru a face să iasă în evidenţă strălucirea fericirii mele. Când sunt lângă tine, dragostea mă exaltă în aşa măsură, că nu sunt în stare să-mi exprim marea afecţiune ce ţi-o port; nu pot decât să te admir, să te ador. Glasul nu-mi revine decât departe de tine. Tu eşti de-o frumuseţe perfectă, de o frumuseţe atât de gravă, atât de maiestuoasă, încât timpul o s-o altereze cu multă greutate; şi, cu toate că dragostea între soţi nu ţine atât de frumuseţe, cât de caracter, şi caracterul tău e minunat, lasă-mă să-ţi spun că această

certitudine de-a te vedea întotdeauna frumoasă îmi dă o bucurie care creşte cu fiecare privire pe care ţi-o arunc. Armonia şi demnitatea trăsăturilor feţei tale, pe care se vădeşte sufletul tău sublim, are-un nu ştiu ce pur, sub culoarea vie a tenului. Strălucirea ochilor tăi negri şi desenul îndrăzneţ al frumuseţii tale spun cât sunt de înalte virtuţile tale, cât de serioasă ţi-e firea şi cât e de rezistentă inima ta la furtunile vieţii, dacă acestea vor surveni. Nobleţea este caracterul tău distinctiv; nu am pretenţia să-ţi spun eu, primul „acest lucru; însă îţi scriu aceste cuvinte pentru a te face să ştii că cunosc întreg preţul comorii pe care o am. Puţinul pe care mi-l vei acorda va fi întotdeauna, pentru mine, fericirea, în decursul timpului, ca şi în prezent; căci ştiu tot ceea ce a fost grandoare în promisiunea noastră de a ne păstra, fiecare, întreaga noastră libertate. Nu vom datora niciodată nici o dovadă de dragoste decât dorinţei noastre. Vom fi liberi, în ciuda strânselor lanţuri. Voi fi cu atât mai mândru să te recuceresc astfel, cu cât cunosc acum preţul pe care-l acorzi acestei cuceriri. Nu vei putea niciodată să vorbeşti sau să respiri, să acţionezi sau să gândeşti, fără ca eu să nu admir tot mai mult graţia trupului şi a sufletului tău. Există în tine ceva divin, ceva raţional, încântător, care pune de acord judecata, onoarea, plăcerea şi speranţa, care, în fine; dau dragostei o arie mai mare decât cea a vieţii. O, îngerul meu, fie ca geniul dragostei să-mi rămână credincios şi viitorul plin de această voluptate, cu ajutorul căreia ai înfrumuseţat totul în jurul meu! Când oare vei fi mamă, pentru a te vedea aplaudând energia vieţii tale, pentru ca să te aud, cu acea voce atât de suavă şi cu ideile acelea atât de fine şi de noi, atât de curios de bine exprimate, binecuvântând dragostea care mi-a reîmprospătat sufletul, mi-a recălit darurile, care face mândria mea şi din care am sorbit ca dintr-o fântână fermecată o viaţă nouă? Da, voi fi tot ceea ce vrei tu să fiu: voi deveni unul dintre oamenii utili

ţării mele şi voi face să se răsfrângă asupră-ţi această glorie al cărei principiu va fi satisfacţia ta.”

Scumpa mea, iată cum îl formez. Acest stil e de dată recentă; într-un an va fi mai bine. Louis este la primele entuziasme şi îl aştept la această egală şi continuă senzaţie de fericire pe care trebuie s-o dea o căsătorie fericită când, siguri unul de celălalt şi cunoscându-se bine, o femeie şi un bărbat au găsit secretul de a varia infinitul, de a pune încântarea în chiar fondul vieţii. Acest minunat secret al adevăratelor soţii îl întrevăd şi vreau să-l stăpânesc. Vezi că se crede iubit, îngâmfatul, de. Parcă n-ar fi soţul meu. Eu, totuşi, n-am ajuns încă decât la acel ataşament material care ne dă puterea de a suporta multe. Cu toate acestea, Louis este amabil şi de o mare egalitate de caracter, face în mod firesc lucruri cu care cei mai mulţi bărbaţi s-ar lăuda. În sfârşit, dacă nu-l iubesc defel, mă simt foarte capabilă să-l îndrăgesc.

Iată, deci, părul meu negru, ochii mei negri ai căror gene se deschid, după cum spui tu, ca nişte jaluzele, aerul meu imperial şi persoana mea ridicate la rangul de putere suverană. Vom vedea dacă în zece ani de acum încolo, scumpa mea, nu vom fi amândouă foarte râzătoare, foarte fericite în acest Paris, de unde te voi aduce uneori în frumoasa mea oază din Provenţa. O, Louise, nu compromite viitorul frumos al amândurora! Nu face nebuniile cu care mă ameninţi. M-am căsătorit cu un tânăr bătrân, mărită-te cu vreun moş tânăr din Camera pairilor. Cu asta eşti pe calea cea bună.

XIV.

DUCELE DE SORIA.

BARONULUI DE MACUMER.

Madrid.

Scumpul meu frate, nu m-aţi făcut duce de Soria ca să nu mă port ca un duce de Soria. Dacă v-aş şti fără un cămin şi fără îndulcirile pe care averea le dă oriunde, mi-aţi face fericirea insuportabilă. Maria şi cu mine nu ne vom căsători,

până ce nu vom fi aflat că aţi acceptat sumele încredinţate lui Urpaca pentru dumneavoastră. Cele două milioane provin din propriile dumneavoastră economii şi din cele ale Mariei. Ne-am rugat amândoi, îngenuncheaţi în faţa aceluiaşi altar – şi cu ce fervoare! Ah! Dumnezeu o ştie! pentru fericirea ta. O, frate! rugile noastre trebuie să fie împlinite. Dragostea pe care o cauţi şi care va fi consolarea exilului tău, va coborî din cer. Maria a citit scrisoarea ta plângând şi ai toată admiraţia ei. Cât despre mine, am acceptat, pentru casa noastră, nu pentru mine. Regele ţi-a îndeplinit aşteptările. Ah! i-ai aruncat cu atâta dispreţ plăcerea, aşa cum li se aruncă tigrilor prada. Încât, pentru a te răzbuna, voiam să-l fac să ştie cât l-ai strivit prin măreţia ta. Singurul lucru pe care l-am luat pentru mine, scump frate iubit, e fericirea mea, e Maria. Aşa fi-voi veşnic înaintea ta ceea ce este o creatură înaintea Creatorului. Va fi în viaţa mea şi în viaţa Mariei o zi tot atât de frumoasă ca şi cea a fericitei noastre căsătorii: ziua în care vom şti că inima ta e înţeleasă, că o femeie te iubeşte aşa cum trebuie şi vrei să fii iubit. Nu uita că, dacă tu trăieşti pentru noi, şi noi trăim pentru tine. Ne poţi scrie cu toată încrederea pe adresa nunţiului papal, trimiţându-ţi scrisorile prin Roma. Ambasadorul Franţei la Roma va lua, fără îndoială, asupră-şi sarcina de a le remite la secretariatul de Stat, monseniorului Bemboni, pe care legatul nostru trebuie să-l fi prevenit. Orice altă cale ar fi rea. Adio, scump deposedat, scump exilat. Fii măcar mândru de fericirea pe care ne-ai dat-o, dacă nu poţi fi fericit cu ea. Cu siguranţă că Dumnezeu va asculta rugăciunile noastre pline de tine.

XV.

LOUISE DE CHAULIEU.

CĂTRE DOAMNA DE L'ESTORADE martie.

Ah! îngerul meu, căsătoria te face filosof!.. Scumpul tău obraz trebuie să fi fost galben atunci când îmi scriai acele teribile cugetări despre viaţa omenească şi despre datoriile noastre. Crezi tu oare că mă vei converti la căsătorie, prin

acest program de acţiuni subterane? Vai! aici te-au făcut, deci, să ajungi preasavantele noastre visuri? Am ieşit de la Blois împodobite cu toată nevinovăţia noastră şi înarmate cu ascuţişul gândirii: suliţele acestei experienţe pur morale a lucrurilor s-au întors împotriva ta! Dacă nu te-aş cunoaşte ca pe cea mai pură şi mai angelică creatură din lume, ţi-aş spune că aceste calcule ale tale miros a depravare. Cum, scumpa mea, în interesul vieţii tale la ţară îţi pui plăcerile sub regim de restricţie, îţi gospodăreşti dragostea cum ţi-ai gospodări pădurile! O! prefer să pier în violenţa vârtejurilor inimii mele, decât să trăiesc în uscăciunea aritmeticii tale cuminţi. Erai ca şi mine fata cea mai instruită, pentru că am reflectat mult asupra a puţine lucruri; însă, scumpa mea, filosofia fără dragoste, sau sub o falsă dragoste, este cea mai oribilă dintre ipocriziile conjugale. Nu ştiu dacă, din timp în timp, până şi cel mai mare imbecil de pe pământ nu va observa bufniţa înţelepciunii ascunsă în mormanul tău de trandafiri, descoperire ce nu face plăcere şi poate pune pe fugă pasiunea cea mai aprinsă. Ai luat tu rolul destinului, în loc să fii jucăria lui. Evoluăm amân-două într-un mod foarte ciudat: multă filosofie şi puţină dragoste, iată programul tău; multă dragoste şi puţină filosofie, iată-l pe-al meu. Julie a lui Jean-Jacques, pe care îl credeam un maestru, nu-i decât un învăţăcel pe lângă tine. Virtute a femeii! ai măsurat tu viaţa! Vai! îmi râd de tine, poate că ai dreptate. Ţi-ai jertfit tinereţea într-o zi şi ai devenit zgârcită înainte de vreme. Louis al tău va fi, fără îndoială, fericit. Dacă te iubeşte – şi nu mă îndoiesc de acest lucru – nu va băga niciodată de seamă că te porţi în interesul familiei tale aşa cum se poartă curtezanele în interesul averii lor; şi cu siguranţă că ele îi fac fericiţi pe bărbaţi, dacă e să ne luăm după cheltuielile nebuneşti ce se fac pentru ele. Un soţ clarvăzător ar rămâne, fără îndoială, pasionat de tine; însă nu va sfârşi oare prin a se dispensa de recunoştinţă faţă de o femeie care face din falsitate un soi de corset moral, tot atât de necesar vieţii ei, cât este celălalt corset necesar

trupului? Dar, scumpo, dragostea este în ochii mei principiul tuturor virtuţilor raportate la o imagine a Divinităţii! Dragostea, ca toate principiile, nu se calculează, ea este infinitul sufletului nostru. N-ai vrut tu să-ţi justifici faţă de tine însăţi îngrozitoarea poziţie a unei fete măritate cu un om care nu poate decât să-l stimeze? Datoria, iată regula şi măsura la; dar să acţionezi din necesitate, nu este oare asta morala unei societăţi de atei? Să acţionezi din dragoste şi din sentiment, nu-i legea secretă a femeilor? Te-ai făcut bărbat iar Louis al tău o să se trezească femeie. O, scumpo, scrisoarea ta m-a cufundat în meditaţii fără de sfârşit. Am văzut că mânăstirea nu înlocuieşte niciodată o mamă, pentru fete. Te implor, îngerul meu nobil cu cehi negri, atât de pură şi atât de mândră, atât de gravă şi atât de elegantă, fii atentă la aceste prime strigăte pe care scrisoarea ta mi le smulge! M-am consolat, gândindu-mă că pe când eu mă lamentam, dragostea a răsturnat, fără îndoială, toate eşafodajele raţiunii. Voi face poate mai rău să judec, fără să cântăresc: pasiunea este un element care trebuie să aibă o legică la fel de crudă ca şi a ta.

Luni.

Ieri, pe seară, la culcare, m-am aşezat la fereastra mea, pentru a contempla cerul care era de o sublimă puritate. Stelele păreau cuie de argint care ţintuiau un văl albastru, în liniştea nopţii, am putut auzi o răsuflare şi, la lumina puţină a stelelor, l-am văzut pe spaniolul meu cocoţat ca o veveriţă în ramurile unuia dintre copacii aleii laterale a bulevardului, admirând, fără îndoială, ferestrele mele. Această descoperire a avut ca prim efect să mă facă să reintru în cameră, cu picioarele şi mâinile ca frânte; însă, în adâncul acestei senzaţii de spaimă, am simţit o bucurie delicioasă. Eram abătută şi fericită. Niciunul dintre spiritualii francezi care vor să mă ia de nevastă n-a avut atâta spirit, să vină să-şi petreacă nopţile într-un ulm, cu riscul de a fi înhăţat de o patrulă. Spaniolul meu, desigur, e acolo de o bună bucată de vreme. Ah! nu-mi mai dă lecţii,

vrea să le primească, le va primi. Dacă ar şti tot ce mi-am zis despre urâţenia lui aparentă! Şi eu am filosofat, Renée. M-am gândit că e ceva oribil să iubeşti un bărbat frumos. Nu-i oare mărturisirea că simţurile sunt trei sferturi din dragoste – care trebuia să fie di-vină? Liniştită din prima mea spaimă, întindeam gâtul îndărătul geamului, pentru a-l revedea, şi bine am făcut! Cu ajutorul unui baston scobit, mi-a suflat, prin fereastră, o scrisoare artistic rulată în jurul unei boabe mari de plumb.

— Doamne Dumnezeule! va crede că mi-am lăsat special fereastra deschisă! mi-am zis; dacă o închid brusc, înseamnă că mă fac complicea lui.

Am făcut mai bine, am revenit la fereastră, de parcă n-aş fi auzit zgomotul biletului său, ca şi cum n-aş fi văzut nimic şi am zis cu glas tare:

— Veniţi să vedeţi stelele, Griffith!

Griffith dormea ca o fată bătrână. Auzindu-mă, maurul a coborî t val-vârtej, cu viteza unei umbre. Trebuie să fi murit de frică la fel ca şi mine, căci nu l-am auzit plecând, a rămas, fără îndoială, la picioarele ulmului. După mai bine de un sfert de oră, în care timp mă scăldam în albastrul cerului şi înotam în oceanul curiozităţii, am închis fereastra şi m-am vârât în pat, pentru a derula hârtia cea subţire cu grija celor care lucrează, la Neapole, cu volumele antice. Degetele mele atingeau foc. „Ce putere oribilă exercită acest om asupra mea!” mi-am spus. Imediat am apropiat hârtia de lumânare, pentru a o arde fără s-o citesc… Un gând mi-a reţinut mâna. „Ce-mi scrie, de-mi scrie în secret?” Ei bine, draga mea, am ars scrisoarea, gândindu-mă că, dacă toate fetele din lume ar fi murit s-o citească, eu, Armande-Louise-Marie de Chaulieu, nu trebuia s-o citesc deloc.

A doua zi, la italieni, era la postul său; însă oricât fusese el prim-ministru constituţional, nu cred că purtarea mea să-i fi relevat cea mai mică tulburare a sufletului meu: am rămas de ca şi cum n-aş fi văzut şi n-aş fi primit nimic, în ajun.

Eram mulţumită de mine, însă el era foarte trist. Bietul om, în Spania e atât de normal ca dragostea să intre pe fereastră! A venit, în timpul pauzei, să se plimbe pe coridoare. Primul-secretar al ambasadei mi-a povestit despre el o faptă care e sublimă. Fiind duce de Soria, trebuia să ia în căsătorie pe una dintre cele mai bogate moştenitoare din Spania, pe tânăra prinţesă Maria Heredia, a cărei avere ar fi îndulcit pentru el nenorocirile exilului; dar se pare că, înşelând dorinţa taţilor lor, care-i logodiseră încă din copilărie, Maria îl iubea pe Soria mezinul, iar Felipe al meu a renunţat la prinţesa lui, Maria, lăsându-se despuiat de regele Spaniei.

— Trebuie să fi făcut această faptă mare cu multă simplicitate, i-am spus eu tânărului.

— Îl cunoaşteţi, deci! mi-a răspuns el, naiv. Mama a zâmbit.

— Ce se va întâmpla cu el, căci e condamnat la moarte? am spus eu.

— Dacă e mort în Spania, are dreptul să trăiască în Sardinia.

— Ah! există şi morminte în Spania? am spus eu, ca să am aerul că iau toate acestea în glumă.

— Există de toate în Spania, chiar şi spanioli de pe timpuri, mi-a răspuns mama.

— Regele Sardiniei i-a acordat un paşaport, nu fără greutate, baronului de Macumer, a reluat tânărul diplomat; astfel încât a devenit supus sard, posedă fiefuri superbe în Sardinia, cu drept de înaltă şi mică justiţie. Are un palat la Sassari. Dacă Ferdinand VII-lea ar fi să moară, Macumer va intra, probabil, în diplomaţie şi curtea din Torino îl va face ambasador. Deşi tânăr, el…

— Ah! e tânăr?

— Da, domnişoară… deşi tânăr, este unul dintre oamenii cei mai distinşi din Spania.

Priveam sala, ascultându-l pe secretar şi păream că-i acord o atenţie mediocră: însă, între noi fie vorba, eram

disperată că arsesem scrisoarea. Cum se exprimă un asemenea om când iubeşte? şi el mă iubeşte. A fi iubită, adorată în taină, a avea, în această sală, unde se adună tot ce e mai de frunte în Paris, un om al tău, fără ca nimeni s-o ştie! O Renée, am înţeles atunci viaţa pariziană, balurile şi serbările ei! Toate şi-au căpătat în ochii mei veritabila lor culoare. Ai nevoie de ceilalţi când iubeşti, fie doar numai pentru a-i sacrifica celui pe care îl iubeşti. Am simţit în fiinţa mea o altă fiinţă fericită. Toate vanităţile mele, amorul meu propriu, orgoliul meu, erau măgulite. Dumnezeu ştie ce privire am aruncat asupra lumii!

— Ah! cumătră mică! mi-a spus ducesa la ureche, zâmbind.

Da, preaisteaţa mea mamă mi-a ghicit bucuriile ascunse, din atitudinea mea – şi am plecat steagul în faţa acestei femei înţelepte. Aceste trei cuvinte m-au învăţat mai mult din ştiinţa lumii decât am surprins eu, de un an de zile, căci suntem în martie. Vai! peste o lună nu-i vom mai avea pe italieni. Ce devii fără această muzică adorabilă, atunci când ai inima plină de dragoste?

Scumpa mea, la întoarcere, cu o hotărâre demnă de o Chaulieu, am deschis fereastra pentru a admira o aversă de ploaie. O! dacă bărbaţii ar cunoaşte puterea de seducţie pe care o exercită asupra noastră acţiunile eroice, ar fi foarte mari; cei mai laşi ar deveni eroi. Ceea ce aflasem despre spaniolul meu îmi dădea febră. Eram sigură că-i acolo, gata să-mi arunce o nouă scrisoare. Şi n-am mai ars-o: am citit-o. Iată, deci, prima scrisoare de dragoste pe care am primit-o, doamnă care faci pe înţeleaptă: fiecare cu scrisoarea sa.

„Louise, nu vă iubesc pentru sublima dumneavoastră frumuseţe, nu vă iubesc pentru spiritul dumneavoastră atât de cuprinzător, pentru nobleţea sentimentelor, pentru graţia infinită pe care o daţi oricărui lucru, nici pentru mândria dumneavoastră, pentru regalul dispreţ faţă de ce nu-i din sfera dumneavoastră – şi care, la dumneavoastră, nu exclude deloc bunătatea, căci aveţi caritatea îngerilor;

Louise, vă iubesc pentru că aţi făcut să se plece toate aceste demnităţi semeţe pentru un biet exilat: pentru că, printr-un gest, printr-o privire, aţi consolat un om aliat pe o treaptă atât de joasă, încât n-avea dreptul decât la mila dumneavoastră, dar la o milă generoasă. Sunteţi singura femeie din lume care şi-a temperat, pentru mine, severitatea privirilor sale; şi pentru că aţi lăsat să cadă asupră-mi această privire binefăcătoare, atunci când eram doar un grăunte în pulbere – ceea ce n-am obţinut niciodată când aveam tot ceea ce un cm poate avea ca putere – ţin să vă fac să ştiţi, Louise, că mi-aţi devenit dragă, că vă iubesc pentru dumneavoastră însevă şi fără nici un gând ascuns, depăşind cu mult condiţiile puse de dumneavoastră unei iubiri perfecte. Aflaţi, deci, idol aşezat de mine în cel mai înalt dintre ceruri, că există în lume un vlăstar al rasei sarazine a cărui viaţă vă aparţine, căruia îi puteţi cere totul, ca unui sclav şi care va fi onorat să vă execute ordinele. M-am dat dumneavoastră fără drum de întoarcere, pentru singura plăcere de a mă da, pentru o singură privire de-a dumneavoastră, pentru acea mână întinsă, într-o dimineaţă, profesorului de spaniolă. Aveţi un servitor, Louise, şi nu altceva. Nu, nu îndrăznesc să mă gândesc că aş putea fi vreodată iubit; dar poate voi fi tolerat şi aceasta doar din cauza devotamentului meu. Din acea dimineaţă în care mi-aţi zâmbit ca o fată nobilă care ghicea suferinţa inimii mele solitare şi trădate, v-am întronat: sunteţi suverana absolută a vieţii mele, regina gândurilor mele, divinitatea inimii mele, lumina care străluceşte pentru mine, floarea florilor mele, balsamul aerului pe care-l respir, bogăţia sângelui meu, licărul în care somnolez. Un singur gând îmi tulbură această fericire: nu ştiaţi că vă aparţine un devotament fără margini, un braţ fidel, un sclav orb, un agent mut, o comoară, căci nu mai sunt decât depozitarul a tot ceea ce posed; în fine, nu ştiaţi că dispuneţi de un suflet căruia îi puteţi cere totul, de un tată de la care puteţi pretinde orice protecţie, un prieten, un frate; toate aceste sentimente

lipsesc în jurul dumneavoastră, o ştiu. Am surprins secretul izolării dumneavoastră! Îndrăzneala mea a venit din dorinţa de a vă revela întinsul posesiunilor dumneavoastră. Acceptaţi totul, Louise, îmi veţi da singura viaţă ce poate exista pentru mine pe lume, aceea de a mă devota. Punându-mi lanţul servituţii, nu vă expuneţi la nimic: nu voi cere niciodată altceva decât plăcerea de a mă şti al dumneavoastră. Nu-mi spuneţi nici măcar că nu mă veţi iubi niciodată: aşa trebuie să fie, o ştiu; trebuie să iubesc de departe, fără speranţă şi pentru mine însumi. Tare aş vrea să ştiu dacă mă acceptaţi ca servitor şi mi-am bătut capul pentru a găsi un mod de a v-o arăta care să nu implice din partea dumneavoastră nici o atingere a demnităţii voastre, căci, iată, vă aparţin deja de multe zile, fără ştirea dumneavoastră. Deci, mi-o veţi spune, având în mână, într-o seară, la italieni, un buchet compus dintr-o camelie albă şi dintr-o camelie roşie, imagine a tot sângele unui bărbat aflat la ordinele unei candori adorate. Totul va fi spus atunci: imediat, în zece ani ca şi mâine, orice veţi voi, de e posibil unui om s-o facă, va fi făcut de cum o veţi cere fericitului dumneavoastră servitor, FELIPE HENAREZ.

P. S. Scumpa mea, mărturiseşte că marii seniori ştiu să iubească! Ce salt de leu african! ce ardoare reţinută! ce credinţă! ce sinceritate! ce măreţie sufletească, în înjosire! M-am simţit măruntă şi m-am întrebat, cu totul buimăcită: „Ce să fac?..” Caracteristic unui om mare e să deruteze calculele obişnuite. Este sublim şi înduioşător, naiv şi măreţ. Printr-o singură scrisoare, el a depăşit cele o sută de scrisori ale lui Lovelace şi de Saint-Preux41. O! iată dragostea adevărată, fără oprelişti: există sau nu există; însă atunci când există, trebuie să se desfăşoare în imensitatea ei. Iată-mă lipsită de toate cochetăriile. Să refuz ori să accept – mă aflu între aceşti doi termeni, fără nici un pretext pentru a-mi ascunde nehotărârea. E suprimată orice discuţie. Nu mai este Parisul, este Spania sau Orientul; în fine, este acest Abencerraj care vorbeşte, care

îngenunchează în faţa Evei catolice, aducându-i iataganul, calul şi capul său. Îl voi accepta oare pe acest urmaş al Maurilor? Reciteşte această scrisoare hispano-sarazină, Renée a mea, şi vei vedea că dragostea zdrobeşte toate stipulaţiile iudaice ale filosofiei tale. Uite, Renée, scrisoarea ta îmi stă pe inimă, mi-ai întunecat viaţa. Am eu nevoie de subterfugii? Nu-s eu oare veşnic stăpână a acestui leu care-şi preschimbă răgetele în suspine umile şi credincioase? O! cât trebuie el să fi răcnit în bârlogul lui de pe strada Hillerin-Bertin! Ştiu unde locuieşte, am cartea lui de vizită: F., BARON DE MACUMER. Mi-a făcut imposibil orice răspuns, nu am decât să-i arunc în faţă două camelii. Ce ştiinţă infernală are dragostea pură, adevărată, naivă! Iată, deci, lucrul cel mai greu pentru inima unei femei, redus la un gest simplu şi uşor. O, Asie! Am citit O mie şi una de nopţi şi iată-i spiritul: două flori şi totul s-a spus. Cu un buchet, păşim peste cele patrusprezece volume ale lui Clarisse Harlowe. Mă perpelesc ca pe jăratec în faţa acestei scrisori.

Să iau ori să nu iau cele două camelii? Da sau nu, ucizi sau dai viaţă? În fine, o voce îmi strigă: „Pune-l la încercare!” Îl voi pune, deci, la încercare.

XVI.

ACEEAŞI ACELEIAŞI martie.

Sunt îmbrăcată în alb: am camelii albe în păr şi o camelie albă în mână; mama are camelii roşii: îi voi lua una – dacă vreau. Există, în mine, un fel de dorinţă de a-i vinde, lui, printr-o uşoară ezitare, camelia lui roşie şi de a nu mă hotărî decât la faţa locului. Sunt foarte frumoasă! Griffith m-a rugat să mă las un moment admirată. Solemnitatea acestei seri şi drama acestui consimţământ secret mi-au dat culori: am pe fiecare obraz o camelie roşie, înflorită pe o camelie albă!

Ora unu.

Toţi m-au admirat, unul singur a ştiut să mă adore. A plecat capul, văzându-mă cu o camelie albă în mână şi a

devenit alb ca floarea când am luat, de la mama una roşie. Să vii cu cele două flori poate să fie efectul hazardului; însă această acţiune a fost un răspuns. Mi-am subliniat, deci, mărturisirea! Se juca Romeo şi Juliela şi, cum tu nu ştii ce este duo-ul celor doi îndrăgostiţi, nu poţi înţelege fericirea a doi neofiţi ai dragostei, ascultând această divină expresie a tandreţii. M-am culcat, auzind paşi pe aleea laterală. Ah! îngerul meu, acum îmi arde inima, îmi arde capul. Oare ce face? Ce gândeşte? Are vreun gând, unul singur, care să fie străin de mine? Este el sclavul, mereu gata, cum mi-a spus că este? Cum să fiu sigură? Are în suflet cea mai mică îndoială că acceptarea mea comportă vreo dezaprobare, vreo răzgândire, vreo mulţumire? M-am dedat la toate arguţiile minuţioase ale eroinelor din Cyrus şi din Astrée, la subtilităţile Curţilor Amorului42. Ştie oare că, în dragoste, cele mai mici acţiuni ale femeilor sunt produsul ultim al unei întregi lumi de reflecţii, lupte interioare, victorii pierdute! La ce se gândeşte, în acest moment? Cum să-i poruncesc să-mi scrie, seara, în amănunt, cum şi-a petrecut ziua? E sclavul meu, trebuie să-l ocup şi am să-l copleşesc cu munca.

Duminică dimineaţa.

N

— Am dormit decât foarte puţin, dimineaţa. E amiază. Tocmai am pus-o pe Griffith să scrie următoarea scrisoare:

Domnului baron de Macumer.

Domnişoara de Chaulieu mi-a dat în grijă, domnule baron, să vă cer să restituiţi copia unei scrisori pe care i-o scrisese una dintre prietenele sale, copie care este de mâna ei şi pe care aţi luat-o.

„Primiţi, vă rog etc.

GRIFFITH.

Scumpa mea, Griffith a ieşit şi s-a dus pe strada Hillerin-Bertin, a pus să-i fie remis acest bilet de dragoste sclavului meu, care mi-a înapoiat în plic programul meu udat în lacrimi. S-a supus. O, scumpa mea, cât va fi ţinut la această

scrisoare! Un altul ar fi refuzat, scriind o epistolă plină de linguşeli; dar sarazinul a fost ce a promis să fie: s-a supus. Sunt mişcată până la lacrimi.

XVII.

ACEEAŞI ACELEIAŞI

2 aprilie.

Ieri, vremea a fost superbă şi mi-am luat un aer de fiică iubită care vrea să placă. La rugămintea mea, tata mi-a dat cel mai frumos atelaj care poate fi văzut în Paris: doi cai gri-rotaţi şi o caleaşca de ultima modă. Mi-am încercat echipajul. Eram ca o floare sub o umbrelă căptuşită cu mătase albă. Urcând pe Champy-Elyssees, l-am văzut venind spre mine pe Abencerrajul meu, pe un cal de o nespusă frumuseţe: bărbaţii care, în ziua de azi, sunt aproape cu toţii excelenţi geambaşi, se opreau să-l vadă, să-l cerceteze. M-a salutat şi i-am făcut un semn amical de încurajare; a moderat pasul calului şi i-am putut spune:

— Nu veţi găsi nimic rău, domnule baron, că v-am cerut scrisoarea înapoi, ea nu vă era de folos… Aţi depăşit deja acest program… am adăugat eu, încet. Aveţi un cal care vă face să fiţi foarte remarcat, i-am zis.

— Intendentul meu din Sardinia mi l-a trimis, din orgoliu, căci acest cal de rasă arabă s-a născut în mărăcinişurile de pe domeniul meu.

Azi dimineaţă, Henarez călărea un cal englezesc alezan, de asemeni foarte frumos, dar care nu mai atrăgea atenţia; puţina critică batjocoritoare a cuvintelor mele a fost suficientă. M-a salutat şi i-am răspuns printr-o uşoară înclinare a capului. Ducele d'Angouleme a pus să fie cumpărat calul lui Macumer. Sclavul meu a înţeles că ieşea din simplitatea voită, atrăgând asupra lui atenţia mulţimii de gură-cască. Un bărbat trebuie să fie remarcat pentru el însuşi şi nu pentru calul sau pentru lucrurile lui. A avea un cal prea frumos mi se pare tot atât de ridicol ca a purta un diamant mare la cămaşă. Am fost încântată să-l prind cu o greşeală şi poate că exista în fapta lui puţin amor propriu,

permis unui biet proscris. Această copilărie îmi place. O! bătrâna mea înţeleaptă! Te bucuri oare tu de amorurile mele, pe cât m-am întristat eu de sumbra ta filosofie! Scumpă Philippe II în fuste, te plimbi tu cu adevărat în caleaşca mea? Vezi oare această privire catifelată, umilă şi plină, mândră de servitutea ei. Pe care mi-o aruncă, trecând călare, acest om cu adevărat mare, care-mi poartă livreaua şi care are întotdeauna la butonieră o camelie roşie, în timp ce eu am întotdeauna una albă în mână? Ce lumină aruncă dragostea! Cât de bine înţeleg Parisul! Acum, totul aici îmi pare spiritual. Da, dragostea e aici mai frumoasă, mai mare, mai fermecătoare decât oriunde în altă parte. Hotărât lucru, mi-am dat seama că niciodată n-aş putea să chinui, nelinişstesc un prost, nici să am cea mai mică putere asupra lui. Numai oamenii superiori ne pot înţelege cu adevărat şi asupra lor putem acţiona. O, biată prietenă, iartă-mă, îl uitam pe l'Estorade al nostru; dar nu mi-ai spus tu că vei face din el un geniu? O! înţeleg de ce: îl creşti cu mare grijă, pentru a fi înţeleasă într-o zi. Adio, sunt puţin cam nebună şi nu vreau să continui, XVIII.

DOAMNA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOMNIŞOARA DE CHAULIEU aprilie.

Înger scump, sau mai curând: scump demon, m-ai mâhnit fără să vrei, şi, dacă n-am fi acelaşi suflet, aş spune că m-ai rănit; dar oare nu se întâmplă să te răneşti şi pe tine însuţi? Cum se vede de bine că nu ţi-ai oprit gândurile asupra acestui cuvânt indisolubil, aplicat contractului care leagă o femeie de un bărbat! Nu vreau să-i contrazic pe filosofi, sunt ei în stare să se contrazică şi singuri; dar, scumpo, făcând căsătoria irevocabilă şi impunându-se o formulă, aceeaşi pentru toţi şi fără milă, s-a făcut din fiecare uniune un lucru întru totul diferit, tot atât de diferit cum sunt de diferiţi şi indivizii între ei; fiecare îşi are legile interne deosebite: cele ale unei căsătorii la ţară, unde două fiinţe vor fi tot timpul una în prezenţa celeilalte, nu sunt legile unei căsătorii la oraş, unde mai multe distracţii nuanţează

viaţa; iar cele ale unei căsătorii la Paris, unde viaţa trece ca un torent, nu vor fi acelea ale unei căsătorii în provincie, unde viaţa e mai puţin agitată. Dacă însă condiţiile variază după loc, ele variază şi mai mult după caractere. Soţia unui om de geniu n-are decât să se lase condusă iar soţia unui prost trebuie, sub pedeapsa celor mai mari nenorociri, să ia conducerea întregii maşini, dacă se simte mai inteligentă decât el. Poate că, până la urmă, judecata şi înţelepciunea ajung la ceea ce se numeşte depravare. Pentru noi, depravarea nu-i oare calculul în sentimente? O pasiune care judecă e depravată; pasiunea nu-i frumoasă decât involuntară şi în acele sublime elanuri care exclud orice egoism. Ah! mai devreme sau mai târziu, îţi vei spune, draga mea: „Da! falsitatea este tot atât de necesară femeii ca şi corsetul, dacă prin falsitate se înţelege tăcerea celui care are curajul să tacă, dacă prin falsitate se înţelege calculul necesar viitorului”. Orice femeie măritată învaţă pe pielea ei legile sociale, care sunt în multe privinţe incompatibile cu legile naturii. Poţi avea în căsătorie doisprezece copii, casator în du-te la vârsta noastră; şi, dacă i-am avea, am comite douăsprezece crime, am naşte douăsprezece nenorociri. N-am lăsa oare pradă mizeriei şi disperării nişte fiinţe fermecătoare? În timp ce doi copii sunt două fericiri, două binefaceri, două creaţii în armonie cu moravurile şi legile actuale. Legea naturală şi codul sunt în duşmănie, iar noi suntem terenul, pe care îşi duc lupta lor. Vei numi tu depravare înţelepciunea soţiei care veghează ca familia să nu se ruineze prin ea însăşi? Un singur calcul sau o mie, totul e pierdut în inimă. Acest calcul cumplit îl veţi face într-o zi, frumoasă baroană de Macumer, când veţi fi soţia fericită şi mândră a acestui bărbat care vă adoră; sau, mai curând, acest om superior vă va scuti de acest calcul, căci îl va face el însuşi în locul dumneavoastră Vezi tu, nebună scumpă, că noi am studiat codul în relaţiile lui cu dragostea conjugală. Vei afla că nu suntem datoare să dăm socoteală decât nouă înşine şi lui Dumnezeu de

mijloacele pe care le folosim pentru a perpetua fericirea în sânul familiilor noastre; şi este mai valoros calculul care-şi atinge scopul, decât dragostea necugetată care aduce doliul, certurile sau dezbinarea. Am studiat fără reticenţe rolul de soţie şi de mamă de familie. Da, scumpa mea, avem de comis multe sublime falsităţi, pentru a putea fi nobila făptură care suntem, îndeplinindu-ne datoriile. Mă acuzi de făţărnicie, pentru că vreau să-i îngădui, cu încetul, lui Louis, să mă cunoască; dar nu cumva o prea intimă cunoaştere e cauza despărţirilor? Vreau să-l ocup mult, pentru a-l distrage tot atât de mult de la persoana mea, în numele propriei sale fericiri; nici pasiunea nu calculează astfel. Dacă tandreţea este inepuizabilă, dragostea, deloc: de aceea, pentru o femeie cinstită, este o adevărată încercare să o distribuie cu înţelepciune, pe toată viaţa. Cu riscul de a-ţi părea execrabilă, îţi voi spune că persist în principiile mele, socotindu-mă foarte mare şi foarte generoasă. Virtutea, micuţo, este un principiu ale cărui manifestări diferă după mediu: virtutea din Provence, cea de la Constantinopol, cea de la Londra şi cea de la Paris au efecte întru totul deosebite, fără să înceteze de a fi virtute. Fiecare viaţă omenească prezintă în ţesătura ei combinaţiile cele mai neaşteptate; însă văzute de la o anumită înălţime, toate par asemănătoare. Dacă aş vrea să-l văd pe Louis nefericit şi să provoc o separare de corp, n-aş avea decât să mă las în voia lui. N-am avut, ca tine, fericirea de a întâlni o fiinţă superioară, însă poate că voi avea plăcerea să fac din el o fiinţă superioară, şi-ţi dau întâlnire peste cinci ani, la Paris. Te vei păcăli singură şi-mi vei spune că m-am înşelat, că domnul de l'Estorade era remarcabil din naştere. Cât despre acele frumoase iubiri, acele emoţii pe care nu le încerc decât prin tine; cât despre acele popasuri nocturne pe balcon, la lumina stelelor; cât despre acele adorări excesive, acele divinizări ale persoanei noastre, am ştiut că trebuie să renunţ la ele. Înflorirea ta în viaţă străluceşte după dorinţa ta; a mea e circumscrisă, incinta ei este La

Crampade; şi tu îmi mai reproşezi precauţiile pe care le cere o fericii e fragilă, secretă şi săracă, pentru a deveni durabilă, bogată şi misterioasă! Credeam că mi-am găsit farmece de amantă în noua stare de femeie, m-ai făcut aproape să roşesc de mine însămi. Dintre noi două, cine greşeşte, cine are dreptate? Poate că, în egală măsură, greşim şi avem dreptate amândouă şi poate că societatea ne vinde foarte scump dantelele noastre, titlurile noastre şi copiii noştri! Eu am cameliile mele roşii, ele sunt pe buzele mele, în zâmbete care înfloresc pentru aceste două fiinţe, tatăl şi fiul, cărora le sunt devotată, totodată sclavă şi stăpână. Dar, scumpo! ultimele tale scrisori m-au făcut să observ tot ceea ce am pierdut. M-ai făcut să aflu amploarea sacrificiilor femeii măritate. Abia am apucat. Să-mi arunc ochii peste aceste frumoase stepe sălbatice pe care tu zburzi şi nu-ţi voi vorbi defel de cele câteva lacrimi pe care mi le-am şters, citindu-te; Însă regretul nu-i remuşcarea, deşi se înrudesc cumva. Mi-ai spus: „Căsătoria te face filosof!” Vai! nu; am simţit-o bine când plângeam, ştiindu-te luată de torentul dragostei, însă tata mi-a dat să-l citesc pe unul dintre cei mai profunzi scriitori din ţinuturile noastre, unul dintre urmaşii lui Bossuet, unul dintre acei cruzi politicieni ale căror pagini nasc convingerea. În timp ce tu citeai Corinne, eu îl citeam pe Bonald43 şi iată secretul filosofiei mele: Familia Sfântă şi puternică mi-a apărut în faţa ochilor. După Bonald, tatăl tău avea dreptate în ceea ce spunea. Adio, scumpă imaginaţie, prietena mea, tu care eşti nebunia mea!

XIX.

LOUISE DE CHAULIEU.

CĂTRE DOAMNA DE LESTORADE.

Ei bine, eşti un amor de femele, Renée a mea! şi sunt acuma de acord că înseamnă să fii cinstită dacă înşeli: eşti mulţumită? De altfel, bărbatul care ne iubeşte ne aparţine; avem dreptul să facem din el un prost sau un om de geniu; însă, între noi fie vorba, cel mai ades facem din el un prost.

Tu vei face dintr-al tău un om de geniu şi îţi vei păstra secretul; două acţiuni minunate! Ah! de n-ar exista paradisul, ai fi tare păcălită, căci te-ai sortit unui martiriu voluntar. Vrei să-l faci ambiţios şi să-l păstrezi îndrăgostit! însă, copil ce eşti, este prea de-ajuns să-l menţii îndrăgostit. Până la ce punct calculul este virtute iar virtutea calcul? Nu ne vom certa defel pentru această treabă, de vreme ce există Bonald. Suntem şi vrem să fim virtuoase; însă cred că, în acest moment, în ciuda fermecătoarelor tale pungăşii, valorezi mai mult decât mine. Da, sunt o fată de-o oribilă falsitate: îl iubesc pe Felipe şi i-o ascund cu o infamă disimulare. Aş vrea să-l văd sărind din copacul lui pe creasta zidului, din vârful zidului pe balconul meu; şi, dacă ar face ceea ce doresc, l-aş fulgera cu dispreţul meu. Vezi, sunt de o bună-credinţă cumplită. Cine mă opreşte? Ce putere misterioasă mă împiedică să-i spun acestui iubit Felipe toată fericirea pe care mi-o aduce în valuri prin dragostea lui pură, întreagă, mare, secretă, plină? Doamna de Mirbel îmi face portretul, socot să i-l dau, draga mea. Ceea ce mă surprinde în fiecare zi mai mult este activitatea pe care dragostea o dă vieţii. Cât interes capătă orele, faptele, lucrurile cele mai mărunte! Şi ce admirabilă confuzie a trecutului, a viitorului în prezent! Trăieşti în cele trei timpuri ale verbului. Tot aşa se întâmplă şi după ce ai fost fericită? O! răspunde-mi, spune-mi ce-i fericirea, dacă irită sau calmează. Sunt de-o nelinişte ucigătoare, nu ştiu cum să mă mai port: există în inima mea o forţă care mă împinge spre el, în ciuda raţiunii şi a convenienţelor. În fine, înţeleg curiozitatea ta cu Louis, eşti mulţumită? Fericirea pe care o are Felipe de-a fi al meu, dragostea lui. De la distanţă şi supunerea lui mă fac tot atât de nerăbdătoare, pe cât de mult mă irita respectul lui, pe vremea când nu era decât profesorul meu de spaniolă. Sunt tentată să-i strig când trece: „Imbecilule, dacă mă iubeşti ca tablou, ce ar fi oare dacă m-ai cunoaşte!”

O Renée, arzi scrisorile mele, nu-i aşa? Eu, le voi arde pe ale tale. Dacă alţi ochi decât ai noştri ar citit aceste gânduri care sunt spuse de la inimă la inimă, îi voi cere lui Felipe să se ducă să-i orbească pe oamenii ăia pentru mai multă siguranţă şi să-i şi omoare puţin.

Luni.

Ah! Renée, cum să sondezi inima unui bărbat? Tata trebuie să mi-l prezinte pe. Domnul Bonald al tău şi, pentru că este atât de savant, îl voi întreba. Dumnezeu are noroc că poate citi în adâncul inimilor. Sunt, în continuare, un înger pentru acest om? Asta-i întrebarea.

Dacă vreodată, într-un gest, într-o privire, în accentul vreunui cuvânt aş observa vreo diminuare a acelui respect pe care-l avea pentru mine atunci când era profesorul meu de spaniolă, mă simt destul de puternică ca să uit totul! „De ce aceste cuvinte mari, aceste decizii fără drept de apel?” vei spune tu. Ah! iată de ce, scumpa mea. Fermecătorul meu tată, Oare se poartă cu mine ca un bătrân cavaler servant cu o italiancă, a cerut doamnei de Mirbel, ţi-am mai spus-o, să-mi facă portretul. Am găsit mijlocul de a avea o copie destul de bine executată pentru a putea să i-o dau ducelui şi să-i trimit originalul lui Felipe. Lucru care s-a întâmplat ieri, portretul fiind însoţit de aceste trei rânduri: „Don Felipe, se răspunde întreg devotamentului dumneavoastră printr-o încredere oarbă; timpul va spune dacă nu i se acordă prea multă importanţă unui bărbat.”

Recompensa e mare, ea are aerul unei promisiuni şi, lucru oribil, al unei invitaţii; însă ceea ce ţi se va părea încă şi mai oribil, am vrut ca recompensa să exprime promisiune şi invitaţie, fără să meargă, totuşi, până la ofertă. Dacă în răspunsul lui există un: „Louise a mea”, sau numai: „Louise” – e pierdut!

Marţi.

Nu, nu e pierdut! Acest ministru constituţional este un iubit adorabil. Iată scrisoarea lui: „Toate clipele pe care le petreceam, fără să vă văd, rămâneam preocupat de

dumneavoastră, cu ochii închişi faţă de orice şi legaţi prin meditaţie de imaginea dumneavoastră, oare nu se desena niciodată destul de repede în castelul întunecos unde se petrec gândurile şi unde răspândiţi lumina. De acum înainte, ochii mei se vor odihni pe acest minunat fildeş, pe acest talisman, trebuie să spun; căci pentru mine ochii dumneavoastră albaştri se animă iar pictura devine pe dată o realitate. Întârzierea acestei scrisori vine din graba de a mă bucura de această contemplare în timpul căreia vă spuneam tot ceea ce trebuie să tac. Da, de ieri, închis singur cu dumneavoastră, m-am dedat, pentru prima oară în viaţa mea, unei fericiri întregi, complete, infinite. Dacă aţi putea să vă vedeţi unde v-am pus, între Fecioară şi Dumnezeu, veţi înţelege în ce spaime mi-am petrecut noaptea; însă, spunându-vă acest lucru n-aş vrea să vă ofensez, căci ar fi atâta chin pentru mine într-o privire lipsită de această angelică bunătate care mă face să trăiesc, încât vă cer dinainte iertare. Dacă, deci, regină a vieţii mele şi a sufletului meu, aţi vrea să-mi acordaţi a mia parte din dragostea pe care v-o port!

Dacă-ul acestei constante rugăminţi mi-a răvăşit inima. Eram între. Credinţă şi eroare, între viaţă şi moarte, între tenebre şi lumină. Un criminal nu este mai agitat în timpul deliberării sentinţei decât sunt eu, acuzându-mă în faţa dumneavoastră de această îndrăzneală. Zâmbetul exprimat pe buzele dumneavoastră şi pe care veneam să-l privesc mereu, iarăşi, calma aceste furtuni, pricinuite de teama de a vă displace. De când exist, nimeni, nici măcar mama mea, nu mi-a zâmbit. Frumoasa fată care mi-era destinată mi-a refuzat inima şi s-a îndrăgostit de fratele meu. Eforturile mele, în politică, n-au dus decât la înfrângere. În ochii regelui meu n-am văzut niciodată decât o dorinţă de răzbunare; şi sân tem atât de duşmani, încă din tinereţea noastră, încât a privii ca pe o cruntă jignire alegerea prin care Cortes-urile m-au adus la putere. Oricât de puternic aţi face un suflet, îndoiala s-ar strecura în el şi pentru mai

puţin. De altfel, aşa mi se cuvine; ştiu cât sunt de nearătos şi mai ştiu cât este de greu să se aprecieze inima mea printr-un asemenea înveliş. Să fiu iubit, nu mai era decât un vis, când v-am văzut. Şi de aceea, când m-am ataşat de dumneavoastră, am înţeles că numai devotamentul putea să-mi scuze tandreţea. Contemplând acest portret, ascultând acest zâmbet plin de promisiuni divine, o speranţă pe care nu mi-o permiteam mie însumi a strălucit în inima mea. Această lumină de aurora este fără odihnă combătută de tenebrele îndoielii, de teama de a vă jigni lăsând-o să se nască. Nu, încă nu mă puteţi iubi, o simt: însă, pe măsură ce veţi pune la încercare puterea, durata şi întinderea inepuizabilei mele afecţiuni. Îi veţi da un mic loc în inima dumneavoastră. Dacă ambiţia mea este o insultă, mi-o veţi spune fără mânie. Voi reintra în rolul meu; însă dacă aţi vrea să încercaţi să mă iubiţi, nu daţi de ştire acest lucru fără minuţioase precauţii celui care şi-a văzut toată fericirea vieţii numai în a vă servi.”

Scumpa mea, citind aceste ultime cuvinte, mi s-a părut că-l văd, palid, cum era în seara în care i-am spus, arătându-i camelia, că acceptam comoara devotamentului său. Am văzut în aceste fraze supuse cu totul altceva decât o simplă floare de retorică, din cele întrebuinţate de îndrăgostiţi şi am simţit o mare mişcare în mine însămi… suflul fericirii.

A fost o vreme detestabilă, nu mi-a fost cu putinţă să mă duc la Bois, fără să dau loc la bănuieli ciudate; căci mama, care iese adeseori, în ciuda ploii, a rămas în casă, singură.

Miercuri seara.

Tocmai l-am văzut, la Operă. Scumpa mea, nu mai este acelaşi om: a venit în loja noastră, prezentat de ambasadorul Sardiniei. După ce a văzut în ochii mei că îndrăzneala nu displace defel, mi s-a părut ca încurcat de trupul lui şi atunci i-a zis domnişoară marchizei d'Espard. Ochii lui aruncau priviri care luminau mai puternic decât lustrele. În cele din urmă, a ieşit ca un om care se teme să nu comită o extravaganţă.

— Baronul de Macumer e îndrăgostit! i-a spus doamna de Maufrigneulse mamei mele.

— Este cu atât mai extraordinar, cu cât este un ministru căzut, a răspuns marna.

Am avut puterea de a le privi pe doamna d'Espard, pe doamna de Maufrigneuse şi pe mama cu curiozitatea unei persoane care nu cunoaşte o limbă străină şi care ar vrea să ghicească ce se spune; însă, în sinea mea, eram pradă unei bucurii voluptoase în care mi se părea că sufletul mi se scaldă. Nu există decât un singur cuvânt ca să-ţi explic ceea ce simt, este extazul. Felipe iubeşte atât, încât îl consider demn să fie iubit. Sunt întocmai principiul vieţii sale şi ţin în mâna mea firul care-i conduce gândirea. În sfârşit, dacă e să ne spunem totul, există în mine cea mai puternică dorinţă de a-l vedea învingând toate obstacolele, ajungând la mine, pentru a mă cere mie însămi, cu scopul de a vedea dacă această dragoste furioasă va redeveni umilă şi calmă la o singură privire de-a mea.

Ah! scumpa mea, m-am oprit şi tremur toată. Scriind, am auzit afară un zgomot uşor şi m-am ridicat. De la fereastra mea, l-am văzut mergând pe creasta zidului, riscându-şi viaţa. M-am dus la fereastra camerei mele şi nu i-am făcut decât un singur semn; a sărit de pe zid, care are zece picioare; apoi a alergat pe drum, până la distanţa de la care-l puteam vedea, pentru a-mi arăta că n-a păţit nimic. Această atenţie, în momentul în care trebuie să fi fost zăpăcit de cădere, m-a înduioşat atât de mult, încât plâng, fără să ştiu de ce. Biet urât! ce venea el să caute? Ce voia el să-mi spună?

Nu îndrăznesc să-mi scriu gândurile şi, în bucuria mea, mă duc să mă culc, gândindu-mă la tot ceea ce ne-am spune dacă am fi împreună. Adio, frumoasă mută. N-am timp să te cert pentru tăcerea ta, dar iată mai mult de o lună de când n-am veşti de la tine! Ai devenit, din întâmplare, fericită? Oare nu mai ai tu acel liber arbitru care te făcea atât de mândră şi care, în această seară, era să mă părăsească?

XX.

RENÉE DE L'ESTORADE.

CĂTRE LOUISE DE CHAULIEU mai.

Dacă dragostea este viaţa lumii, de ce o suprimă filosofii austeri în căsătorie? De ce societatea ia ca lege supremă sacrificiul Femeii adus Familiei, creând astfel în mod necesar o luptă surdă în sinul căsătoriei? – luptă prevăzută de ea şi atât de periculoasă, încât a inventat puteri pentru a-l înarma pe bărbat împotriva noastră, ghicind că noi am putea anula totul, fie prin puterea tandreţei, fie prin perseverenţa unei un ascunse. Acum văd, în căsătorie, două forţe opuse pe care legislatorul ar fi trebuit să le unească; când se vor reuni oare? Iată ceea ce mă întreb citindu-te. O, scumpo, una singură dintre scrisorile tale dărâmă edificiul construit de marele scriitor de la Aveyron, edificiul în care mă instalasem cu o dulce satisfacţie! Legile au fost făcute de bătrâni, femeile bagă de seamă acest lucru; au decretat cu multă înţelepciune că dragostea conjugală lipsită de pasiune nu ne înjoseşte defel şi că o femeie trebuie să se dăruiască fără dragoste odată ce legea permite unui bărbat s-o facă să fie a lui. Preocupaţi de familie, au imitat natura, preocupată doar de perpetuarea speciei. Înainte, eram o fiinţă, acum sunt un lucru! Multe lacrimi am înghiţit, departe, singură, pe care aş fi vrut să le dau în schimbul unui zâmbet consolator. De unde vine această inegalitate a destinelor noastre? Dragostea permisă îţi face sufletul mai mare. Îţi vei găsi virtutea în plăcere. Nu vei suferi decât din propria-ţi Voinţă. Datoria ta, dacă te vei căsători cu Felipe al tău, va deveni cel mai dulce, cel mai expansiv dintre sentimente. Viitorul nostru poartă acest răspuns şi îl aştept cu o curiozitate neliniştită.

Iubeşti, eşti adorată. O, scumpo, lasă-te întreagă acestui frumos poem care ne-a preocupat atât de mult! Această frumuseţe a femeii, atât de fină şi de spiritualizată la tine, Dumnezeu a făcut-o astfel, ca ea să farmece şi să placă: îşi are el planurile lui. Da, îngerul meu, păstrează bine

secretul tandreţei tale, şi supune-l pe Felipe încercărilor subtile pe care le inventam pentru a afla dacă iubitul pe care-l visam va fi demn de noi. Află mai ales mai puţin dacă te iubeşte, decât dacă îl iubeşti: nimic nu-i mai înşelător decât mirajul produs în sufletul nostru de curiozitate, dorinţă, de credinţa în fericire. Tu care, singură din noi două, ai rămas intactă, nu te risca, te implor, fără zălog, în primejdiosul târg al unei căsătorii irevocabile. Câteodată un gest, un cuvânt, o privire, într-o conversaţie fără martori, când sufletele s-au dezbrăcat de ipocrizia lor mondenă, luminează abisuri. Tu eşti îndeajuns de nobilă, îndeajuns de sigură de tine pentru a putea merge cu îndrăzneală pe cărări pe care altele s-ar pierde. Nu poţi crede cu ce anxietate te urmăresc. În ciuda distanţei, te văd, simt emoţiile tale. Aşa încât nu cumva să nu-mi scrii, nu omite nimic! Scrisorile tale îmi fac o viaţă pasionantă în mijlocul menajului meu atât de simplu, de liniştit, lin ca un drum mare, într-o zi cu soare. Ce se petrece aici, draga mea, este o înlănţuire de certuri cu mine însămi asupra cărora vreau să păstrez, azi, secretul, îţi voi vorbi de ele mai târziu. Mă dărui şi mă iau înapoi cu o sumbră încăpăţânare, trecând de la descurajare la speranţă. Poate că eu cer de la viaţă mai multă fericire decât ne datorează ea. La tinereţe, suntem îndeajuns de înclinate să vrem ca idealul şi realitatea să coincidă! Cugetările mele, şi acum le fac singură de tot, aşezată la picioarele unei stânci din parcul meu, m-au făcut să cred că dragostea în căsătorie este un hazard pe care e imposibil să sprijini legea care trebuie să conducă totul. Filosoful meu de la Aveyron are dreptate să considere familia ca fiind singura unitate socială posibilă şi să supună femeia familiei, aşa cum a fost în toate timpurile. Soluţia acestei mari probleme, aproape cumplită pentru noi, se află în primul copil pe care-l avem. Astfel, aş vrea să fiu mamă, fie numai pentru a da o hrană neştiutoarei activităţi a sufletului meu.

Louis e în continuare de o adorabilă bunătate, dragostea lui e activă şi tandreţea mea abstractă; e fericit, culege florile numai pentru el, fără să se intereseze de eforturile pământului care le produce. Fericit egoist! Oricât de mult m-ar costa, mă pretez iluziilor sale, ca o mamă, după ideile pe care mi le fac despre o mamă, care se frânge pentru a-i procura copilului ei o plăcere. Bucuria lui e atât de profundă, încât îi închide ochii şi-i aruncă reflexele până la mine. Îl înşel prin zâmbetul sau privirea plină de satisfacţie pe care mi-o dă certitudinea de a-i da fericirea. Aşa că, numele cu care îl alint când suntem în interiorul nostru este „copilul meu!” Aştept fructul atâtor sacrificii care vor fi un secret între Dumnezeu, tine şi mine. Maternitatea este o întreprindere căreia i-am deschis un credit enorm, îmi datorează azi prea mult, mă tem să nu fiu îndeajuns răsplătită: ea trebuie să-mi folosească energia şi să-mi facă inima mai mare, să mă despăgubească prin bucurii nelimitate. O, Dumnezeul meu, fă să nu fiu înşelată! acolo e tot viitorul meu şi, lucru înspăimântător de gândit, viitorul virtuţii mele.

XXI.

LOUISE DE CHAULIEU.

CĂTRE RENÉE DE L'ESTORADE.

Scumpă căprioară măritată, scrisoarea ta a venit la timp, pentru a justifica faţă de mine însămi o îndrăzneală la care mă gândeam zi şi noapte. Există nu ştiu ce fel de atracţie în mine pentru lucrurile necunoscute sau, dacă vrei tu, interzise, care mă nelinişteşte şi care îmi anunţă o luptă în mine însămi, între legile lumii şi cele ale naturii. Nu ştiu dacă natura este la mine mai puternică decât societatea, însă mă surprind încheind tranzacţii între aceste două forţe. În sfârşit, pentru a vorbi clar, voiam să stau de vorbă cu Felipe, singură cu el, timp de o oră în noapte, sub tei, în fundul grădinii noastre. Cu siguranţă, această dorinţă demnă de o fată care merită porecla de cumătră isteaţă pe care mi-o dă, râzând, ducesa şi pe care tatăl meu o

confirmă. Totuşi, găsesc această greşeală prudentă şi cuminte. Recompensând în acest fel atâtea nopţi petrecute la piciorul zidului meu, vreau să ştiu ce va crede Felipe de escapada mea, şi să-l judec într-un asemenea moment; să-l fac scumpul meu soţ, dacă-mi divinizează greşeala; ori să nu-l mai revăd niciodată, dacă nu este şi mai respectuos şi mai temător decât atunci când mă salută trecând călare pe Champs-Elysées. Cât despre lume, risc mai puţin întâlnindu-l pe iubitul meu, decât zâmbindu-i la doamna de Maufrigneuse sau la bătrâna marchiză de Beauséant, unde suntem acum înconjuraţi de spioni, căci Dumnezeu ştie cu ce priviri e urmărită o fată bănuită de a-i da atenţie unui monstru ca Maeumer. O! dacă ai şti cât m-am frământat în sinea mea, visând la acest plan, cât m-am frământat să-mi închipui dinainte cum ar putea să se realizeze! Te-am regretat, am fi pălăvrăgit câteva ore bune, pierdute în labirinturile incertitudinii şi bucurându-ne dinainte de toate lucrurile bune sau rele ale unei prime întâlniri în noapte, în umbră şi tăcere, sub teii frumoşi ai palatului de Chaulieu, străpunşi de miile de luciri ale lunii. Am palpitat singură spunându-mi: „Ah, Renée, unde eşti?” Deci, scrisoarea ta a dat foc pulberii şi ultimele mele scrupule au dispărut. Am aruncat pe fereastră, adoratului meu uimit desenul exact al cheii de la poarta mică din fundul grădinii, cu acest bilet: „Se vrea să fiţi împiedicaţi să faceţi nebunii. Frângându-vă gâtul, aţi răpi onoarea persoanei pe care spuneţi că o iubiţi. Sunteţi demn de o nouă dovadă de stimă şi meritaţi să vi se vorbească la ora la care luna lasă teii în umbră, în fundul grădinii?”

Ieri, la ora unu, în momentul în care Griffith se pregătea să se culce, i-am spus:

— Luaţi-vă şalul şi însoţiţi-mă, draga mea; vreau să merg în fundul grădinii, fără s-o ştie nimeni!

Nu a scos o vorbă şi m-a urmat. Ce senzaţie, Renée! căci, după ce am aşteptat, fiind pradă unei mici spaime

fermecătoare, l-am văzut strecurându-se ea o umbră. Ajunsă fără încurcături în grădină, i-am spus lui Griffith:

— Să nu vă miraţi, baronul de Macumer este acolo şi din cauza lui v-am luat cu mine.

Ea n-a spus nimic.

— Ce vreţi de la mine? mi-a spus Felipe, cu o voce care spunea că foşnetul rochiilor noastre în liniştea nopţii şi zgomotul paşilor noştri pe nisip, oricât de uşor ar fi fost, îl scoseseră din fire.

— Aş vrea să vă spun ceea ce n-aş putea scrie, i-am răspuns eu.

Griffith s-a dus la şase paşi de noi. Era una dintre acele nopţi călduţe, înmiresmate de parfumul florilor; am simţit în acel moment o plăcere îmbătătoare găsindu-mă aproape singură cu el în dulcea umbră a teilor, dincolo de care grădina strălucea cu atât mai mult cu cât faţada palatului reflecta albă, lucirea lunii. Acest contrast oferea o imagine vagă a misterului iubirii noastre, care trebuie să sfârşească prin strălucitoarea publicitate a căsătoriei. După un moment, lăsat de amândoi plăcerii acestei situaţii noi pentru ambii şi în care eram la fel de uimiţi şi unul şi altul, mi-am regăsit graiul.

— Cu toate că nu mă tem de calomnie, nu vreau să vă mai suiţi în acest copac, i-am spus eu arătându-i ulmul, nici pe acest zid. Destul am făcut, dumneavoastră pe şcolarul şi eu pe eleva de pension; să ridicăm sentimentele noastre la înălţimea destinelor noastre. Dacă aţi muri căzând, aş muri dezonorată…

L-am privit, era livid.

— Iar dacă aţi fi surprins astfel, eu sau mama mea, vom fi bănuite…

— Iertare, a spus el cu o voce slabă.

— Treceţi pe bulevard, voi auzi pasul dumneavoastră şi, când voi vrea să vă văd, voi deschide fereastra; însă nu vă voi expune acestei primejdii decât într-o împrejurare gravă. De ce m-aţi obligat, prin imprudenţa dumneavoastră, să

comit şi eu una şi să vă dau o proastă, impresie despre mine?

Am văzut în ochii lui lacrimi, care mi-au părut cel mai frumos răspuns din lume.

— Trebuie să credeţi, i-am spus zâmbind, că fapta mea e extrem de îndrăzneaţă…

După un tur sau două făcute în tăcere sub copaci, şi-a recăpătat glasul.

— Trebuie să mă credeţi stupid; şi sunt atât de îmbătat de fericire, încât sunt fără putere şi fără spirit; să ştiţi însă că, pentru mine cel puţin, sfinţiţi faptele dumneavoastră prin aceea că vi le permiteţi. Respectul pe care vi-l port dumneavoastră nu se poate compara decât cu respectul pe care îl am pentru Dumnezeu. De altfel, domnişoara Griffith e acolo.

— Ea e acolo pentru ceilalţi, dar nu şi pentru noi, Felipe! i-am spus eu repede.

Acest om, scumpa mea, m-a înţeles.

— Ştiu prea bine, a reluat el, aruncându-mi privirea cea mai supusă, că dacă ea n-ar fi aici, totul s-ar petrece între noi ca şi cum ea ne-ar vedea; dacă nu suntem în faţa oamenilor, suntem întotdeauna în faţa lui Dumnezeu şi avem nevoie de propria noastră stimă, ca şi de cea a lumii.

— Mulţumesc, Felipe, i-am spus eu întinzându-i mâna cu un gest pe care ar fi trebuit să-l fi văzut. O femeie – şi luaţi-mă drept o femeie – este dispusă să iubească un bărbat care o înţelege. O! doar dispusă, am reluat eu, ridicându-mi un deget la buze. Nu vreau să vă faceţi mai multe speranţe decât vă pot da. Inima mea nu va aparţine decât aceluia care va şti să citească în ea şi s-o cunoască bine. Sentimentele noastre, fără să fie întru totul asemănătoare, trebuie să aibă aceeaşi întindere, să fie la aceeaşi înălţime. Nu încerc defel să mă fac mai bună, căci ceea ce cred eu că sunt calităţi comportă, fără îndoială, defecte; dar dacă nu le-aş avea, aş fi foarte dezolată.

— După ce m-aţi acceptat ca servitor, mi-aţi permis să vă iubesc, a spus el, tremurând şi privindu-mă la fiecare cuvânt: am mai mult decât am dorit la început.

— Însă, i-am răspuns eu repede, găsesc soarta dumneavoastră mai bună decât a mea; nu m-aş plânge dacă aş schimba-o şi această schimbare depinde de dumneavoastră.

— Acum e rândul meu să vă mulţumesc, mi-a răspuns el: cunosc datoriile unui iubit, loial. Trebuie să vă dovedesc că sunt demn de dumneavoastră şi veţi avea dreptul să mă puneţi la încercare atât timp cât veţi dori. Puteţi, o Doamne! să mă respingeţi, dacă vă voi înşela speranţele.

— Ştiu că mă iubiţi, i-am răspuns eu. Până-n prezent – am apăsat cu cruzime pe acest cuvânt – sunteţi cel preferat, iată de ce vă aflaţi aici.

Am reînceput să facem câteva tururi, conversând şi trebuie să-ţi mărturisesc că, aflat în largul său, spaniolul meu a desfăşurat veritabila elocinţă a inimii, pentru a-mi exprima nu pasiunea, ci tandreţea lui; căci a ştiut să explice sentimentele sale printr-o adorabilă comparaţie cu dragostea divină. Vocea lui pătrunzătoare care dădea o valoare deosebită ideilor sale deja atât de delicate semăna cu trilurile privighetorii. Vorbea cu glas scăzut, glasul lui plăcut vibra plin şi frazele i se succedau cu graba unei efervescenţe: inima lui dădea pe dinafară.

— Încetaţi, i-am zis, voi rămâne aici mai mult decât trebuie.

Şi, printr-un gest, l-am concediat.

— Iată-vă logodită, domnişoară mi-a spus Griffith.

— Poate în Anglia, dar nu în Franţa, i-am răspuns, neglijent. Vreau să fac o căsătorie din dragoste şi să nu fiu înşelată: asta-i totul.

Vezi, scumpa mea, dacă dragostea n-a venit la mine, am făcut ca Mahomed cu muntele lui.

Vineri.

L

— Am revăzut pe sclavul meu: a devenit temător, a luat un aer misterios şi habotnic care-mi place; îmi pare pătruns de gloria şi de puterea mea. Însă nimic, nici în privirile sale, nici în purtările lui, nu poate permite cărturăreselor din lumea bună să bănuiască în el această dragoste infinită pe care eu o văd. Cu toate acestea, draga mea, nu sunt fermecată, dominată, îmblânzită; din contră: îmblânzesc, domin, farmec… În fine, judec. Ah! tare aş vrea să regăsesc acea spaimă pe care mi-a pricinuit-o fascinaţia dascălului, a burghezului căruia mă refuzam. Există două feluri de iubire: cea care porunceşte şi cea care ascultă; sunt diferite şi dau naştere la două pasiuni şi una nu se asemănă cu cealaltă; pentru a-şi fi trăit viaţa, poate că o femeie trebuie să o cunoască şi pe una şi pe cealaltă. Se pot oare contopi aceste două pasiuni? Un bărbat căruia îi inspirăm dragostea ne-o va inspira şi el nouă? Fi-va Felipe, într-o zi, stăpânul meu? Tremura-voi în faţa lui aşa cum tremură el în faţa mea? Aceste întrebări mă fac să freamăt. E tare orb! În locul lui, aş fi găsit-o pe domnişoara de Chaulieu sub teii ei foarte cochet-rece, măsurată şi calculată. Nu, asta nu-i iubire, ci joc cu focul. Felipe îmi place în continuare, însă acuma sunt calmă şi în largul meu. Nu mai sunt piedici, ce cuvânt teribil! în mine totul se prăbuşeşte, se reaşează, şi mi-e frică să-mi pun întrebări. A greşit ascunzându-mi violenţa dragostei sale. M-a lăsat stăpână pe mine. În fine, nu am avantajele acestui fel de culpă. Da, scumpo, oricâtă dulceaţă mi-ar aduce amintirea acelei jumătăţi de oră petrecute sub copaci, găsesc plăcerea pe care mi-o dă această amintire mult sub emoţiile pe care le aveam, spunându-mi: „Să mă duc? Să nu mă duc? Să-i scriu? Să nu-i scriu?” Aşa să fie oare pentru toate plăcerile noastre? Să fie mai bine să le amâni decât să te bucuri de ele? Să fie oare speranţa mai bună decât posesiunea? Bogaţii sunt oare săraci? Să fi aşteptat amândouă prea îndelung sentimentele, dezvoltându-ne peste măsură forţele imaginaţiei noastre? Sunt momente în care acest gând mă

îngheaţă. Ştii de ce? Mă gândesc să revin fără Griffith în fundul grădinii. Până unde voi merge astfel? Imaginaţia n-are margini, însă plăcerile o au. Spune-mi, scumpe doctor în corset, cum să împac aceşti doi termeni ai existenţei femeilor?

XXII.

LOUISE CĂTRE FELIPE.

Nu sunt mulţumită de dumneavoastră. Dacă n-aţi plâns, citind Bérénice de Racine, şi dacă n-aţi găsit-o cea mai cumplită dintre tragedii, nu mă veţi înţelege deloc, nu ne vom înţelege niciodată: să ne despărţim, să nu ne mai vedem, uitaţi-mă; căci dacă nu-mi veţi răspunde în mod satisfăcător, vă voi uita, veţi deveni pentru mine domnul baron de Macumer, sau mai curând nu veţi deveni nimic, veţi fi pentru mine ca şi cum n-aţi fi existat niciodată. Ieri, la doamna d'Espard, aţi avut un aer mulţumit care mi-a displăcut întru totul. Păreaţi sigur că sunteţi iubit. În sfârşit, libertatea dumneavoastră de spirit m-a înspăimântat şi n-am recunoscut defel în dumneavoastră, în acel moment, pe servitorul care spuneaţi că sunteţi, în prima dumneavoastră scrisoare. Departe de a fi absorbit aşa cum trebuie să fie un om care iubeşte, găseaţi cuvinte spirituale. Un adevărat credincios nu se comportă aşa, este întotdeauna strivit în faţa divinităţii. Dacă nu sunt o fiinţă superioară celorlalte femei, dacă nu vedeţi în mine izvorul vieţii dumneavoastră, sunt mai puţin decât o femeie, pentru că atunci sunt pur şi simplu o femeie. Mi-aţi trezit neîncrederea, Felipe: a strigat mai tare decât vocea tandreţei şi, când privesc trecutul nostru, îmi găsesc dreptul de a fi neîncrezătoare. Aflaţi-o, domnule ministru constituţional al tuturor Spaniilor, am reflectat profund până la biata condiţie a sexului meu. Inocenţa mea a ţinut flacăra în mâinile ei, fără să se ardă. Ascultaţi bine ceea ce tânăra mea experienţă mi-a spus şi eu vă repet. În orice domeniu, duplicitatea, lipsa de credinţă, promisiunea neîmplinită întâlnesc judecători, iar judecătorii aplică pedepse; dar nu-i acelaşi lucru cu

dragostea, care trebuie să fie în acelaşi timp victima, acuzatorul, avocatul, tribunalul şi călăul; căci cele mai îngrozitoare perfidii, cele mai oribile crime rămân necunoscute, se comit de la suflet la suflet, fără martori, şi bineînţeles că e în interesul celui ucis să tacă. Dragostea îşi are, deci, codul ei, răzbunarea ei; lumea nu are nimic de-a face în asta. Eu, însă, am hotărât să nu iert niciodată o crimă, şi nimic nu-i superficial în treburile inimii. Ieri, semănaţi cu un bărbat sigur de a fi iubit. Aţi greşi neavând această certitudine, dar aţi fi criminal în ochii mei dacă această certitudine v-ar răpi graţia ingenuă pe care neliniştile speranţei vi le dădeau înainte. Nu vreau să vă văd nici timid, nici stupid, nu vreau să tremuraţi de teama că îmi pierdeţi afecţiunea, pentru că aceasta ar fi o insultă; dar nici nu vreau ca siguranţa să vă permită să vă purtaţi dragostea uşor. Nu trebuie să fiţi niciodată mai liber decât sunt eu însămi. Dacă nu cunoaşteţi chinul pe care un singur ghid de îndoială îl impune sufletului, tremuraţi să nu vă învăţ să-l cunoaşteţi. Printr-o singură privire, v-am încredinţat sufletul meu şi aţi citit în el. Vă aparţin sentimentele cele mai pure ce s-au născut vreodată în vreun suflet de fată. Reflecţiile, meditaţiile de care v-am vorbit n-au îmbogăţit decât mintea; însă, când inima ofensată va cere sfat inteligenţei, credeţi-mă, fata va semăna cu îngerul care ştie şi poate totul. V-o jur, Felipe, dacă mă iubiţi, aşa cum o cred şi dacă mă veţi lăsa să bănuiesc cea mai mică slăbire în sentimentele de teamă, de ascultare, de respectuoasă aşteptare, de dorinţă supusă pe care le-aţi anunţat; dacă observ într-o zi cea mai mică scădere în această primă şi frumoasă dragoste care din sufletul dumneavoastră a venit în sufletul meu, nu vă voi spune nimic, nu vă voi plictisi defel cu o scrisoare mai mult sau mai puţin demnă, mai mult sau mai puţin mândră sau indignată, oii numai dojenitoare ca aceasta; nu voi spune nimic, Felipe: mă veţi vedea tristă în felul în care sunt trişti oamenii care simt venind moartea; însă nu voi muri, fără să

vă fi făcut să suferiţi cea mai oribilă stigmatizare, fără să fi dezonorat în modul cel mai ruşinos pe cea pe care o iubeaţi, şi să fi înfipt în inimă regrete veşnice, căci mă veţi vedea pierdută, aici, jos, pe pământ, în ochii oamenilor şi pe totdeauna blestemată în cealaltă viaţă.

Astfel, nu mă faceţi geloasă pe o altă Louise fericită, pe o Louise divin iubită, pe o Louise al cănii suflet înflorea într-o dragoste fără pată, şi care poseda după sublima expresie a lui Dante, Senza brama, sicura ricehezza!

(Fără teamă, o avere sigură!)

Aflaţi că i-am răscolit Infernul pentru a lua din el cea mai dureroasă dintre torturi, o teribilă pedeapsă morală căreia îi voi asocia eterna răzbunare a lui Dumnezeu.

Aţi strecurat în inima mea, ieri, prin purtarea dumneavoastră, pumnalul rece şi crud al bănuielii. Înţelegeţi? M-am îndoit de dumneavoastră şi atâta am suferit, că nu mai vreau să mă îndoiesc. Dacă găsiţi jugul meu prea greu, părăsiţi-l, nu vă voi purta pică. Oare nu ştiu că sunteţi un om de spirit? Păstraţi toate florile sufletului dumneavoastră pentru mine, aveţi ochii stinşi în faţa lumii, nu vă puneţi niciodată în situaţia de a primi vreo măgulire, vreun elogiu, un compliment de la oricine ar fi. Veniţi să mă vedeţi încărcat de un, dând naştere la o mie de calomnii sau împovărat de dispreţ, veniţi să-mi spuneţi că femeile nu vă înţeleg deloc, că trec pe lângă dumneavoastră fără să vă vadă şi că niciuna dintre ele n-ar şti să vă iubească: veţi afla atunci tot ce este pentru dumneavoastră în inima şi în dragostea Louisei. Comorile noastre trebuie să fie atât de bine îngropate, încât o lume întreagă să le calce în picioare, fără să le bănuiască. Dacă aţi fi fost frumos, fără îndoială că nu v-aş fi dat nici cea mai mică atenţie şi n-aş fi descoperit mulţimea de cauze care face să înflorească dragostea; şi, deşi nu le cunoaştem mai mult decât ştim cum face soarele să înflorească florile şi să coacă fructele, totuşi, printre aceste cauze există una pe care o Cunosc şi care mă

farmecă. Sublimul dumneavoastră obraz nu-şi are caracterul, limbajul, fizionomia lui decât pentru mine. Singură eu am puterea să vă transform, să vă fac cel mai adorabil dintre toţi bărbaţii; nu vreau, deci, ca spiritul dumneavoastră să scape de sub posesia mea; el nu trebuie să se vădească celorlalţi mai mult decât le vorbesc ochii dumneavoastră, gura fermecătoare şi trăsăturile dumneavoastră. Numai mie să-mi fie dat să aprind luminile inteligenţei dumneavoastră, aşa cum vă fac privirile să ardă. Rămâneţi acel sumbru şi rece grande de Spania, închis şi dispreţuitor, care eraţi înainte. Eraţi o sălbatică putere distrusă în ruinele căreia nimeni nu se aventura, eraţi contemplat de departe şi iată că deschideţi drumuri accesibile, ca toată lumea să intre – şi veţi deveni un amabil parizian! Nu vă mai amintiţi de programul meu? Veselia dumneavoastră spunea prea mult că iubiţi. A fost nevoie de privirea mea, pentru a vă împiedica să daţi de ştire salonului cel mai perspicace, cel mai ironic, cel mai spiritual din Paris că Armande-Louise-Marie de Chaulieu vă făcea să fiţi spiritual. Vă cred prea mare, pentru a face să intre cea mai mică şiretenie politicească în dragostea dumneavoastră; însă dacă nu aveţi cu mine simplitatea unui copil, vă voi plânge; şi, în ciuda acestei prime greşeli, sunteţi încă obiectul unei admiraţii profunde pentru.

LOUISE DE CHAULIEU.

XXIII.

FELIPE CĂTRE LOUISE.

Când Dumnezeu vede greşelile noastre, el ne vede şi remuşcările: aveţi dreptate, scumpa mea stăpână. Am simţit că v-am displăcut, fără să pot înţelege cauza supărării dumneavoastră; însă mi-aţi explicat-o şi mi-aţi dat noi motive de a vă adora. Gelozia dumneavoastră în maniera geloziei Dumnezeului lui Israel m-a umplut de fericire. Nimic nu e mai sfânt şi mai sacru decât gelozia. O, îngerul meu păzitor, gelozia e sentimentul care nu doarme niciodată; ea este în dragoste ceea ce este răul în om, un

avertisment veridic. Fiţi geloasă pe servitorul dumneavoastră, Louise: cu cât îl veţi lovi mai mult, cu atât mai mult va linge, supus, umil şi nefericit, băţul care-i spune, lovindu-l, cât de mult ţineţi la el. Dar, vai! scumpo, dacă nu le-aţi băgat de seamă, înseamnă că Dumnezeu îmi va ţine cont de eforturile făcute pentru a-mi învinge timiditatea, pentru a trece peste sentimentele pe care le-aţi crezut slabe în mine? Da, am făcut multe eforturi pentru a mă arăta dumneavoastră aşa cum era înainte de a iubi. Conversaţia mea era gustată cu oarecare plăcere la Madrid şi am vrut să vă fac să ştiţi dumneavoastră înşivă cât valorez. Este asta o vanitate? Aţi pedepsit-o bine. Ultima dumneavoastră privire m-a lăsat într-o înfiorare pe care n-am simţit-o niciodată, nici măcar atunci când am văzut forţele franceze în faţa Cadixului şi viaţa mea primejduită de o frază ipocrită a stăpânului meu. Căutam cauza neplăcerii dumneavoastră fără s-o pot găsi şi eram disperat de această neînţelegere a sufletului nostru, căci trebuie să acţionez prin voinţa dumneavoastră, să gândesc prin gândul dumneavoastră, să văd prin ochii dumneavoastră, să mă bucur de plăcerile dumneavoastră şi să resimt durerile dumneavoastră, aşa cum simt căldura şi frigul. Pentru mine, crima şi spaima erau aceasta lipsă de simultaneitate în viaţa inimii noastre, pe care aţi făcut-o atât de frumoasă. „Să-i displac!.. am repetat de atunci de mii de ori, ca un nebun. Nobila şi frumoasa mea Louise, dacă ceva putea face să crească devotamentul meu absolut faţă de dumneavoastră şi credinţa mea nestrămutată în sfânta dumneavoastră conştiinţă, a fi doctrina dumneavoastră, care mi-a pătruns în inimă ea o lumină nouă. Mi-aţi spus mie însumi propriile mele sentimente, mi-aţi explicat lucrurile care emu confuze în spiritul meu… O! dacă credeţi că astfel pedepsiţi, care sunt oare recompensele? Însă acceptându-mă ca servitor, e îndeajuns pentru tot ceea ce vreau. Am primit de la dumneavoastră o viaţă nesperată: sunt închinat, respiraţia mea nu e inutilă, forţa mea are o întrebuinţare, fie doar că

suferă pentru dumneavoastră. V-am mai spus-o, v-o repet, mă veţi găsi întotdeauna la fel cu cel care eram atunci când m-am oferit ca umil şi modest servitor! Da, chiar de aţi fi dezonorată şi pierdută, cum spuneţi că ar fi posibil, tandreţea mea va creşte din nenorocirile dumneavoastră voite! V-aş şterge rănile, vi le-aş cicatriza, l-aş convinge pe Dumnezeu cu rugăciunile mele că nu sunteţi vinovată şi că greşelile dumneavoastră sunt crimele altuia… Nu v-am spus că port în inima mea sentimentele atât de diferite care trebuie să se găsească la un tată, la o mamă, la o soră şi la un frate? că sunt, înainte de toate, o familie pentru dumneavoastră, totul şi nimic, după cum vreţi? Dar nu sunteţi dumneavoastră cea care a închis atâtea inimi în inima unui îndrăgostit? Iertaţi-mă că sunt, din când în când, mai mult îndrăgostit, decât tată şi frate, aflând că există întotdeauna un frate şi un tată îndărătul îndrăgostitului. Dacă aţi putea citi în inima mea, când vă văd frumoasă şi strălucitoare, calmă şi admirată, în trăsură, pe Champs-Elysees, sau în loja dumneavoastră, la teatru!.. Ah! dacă aţi şti cât este orgoliul meu de puţin egoist, auzind elogiile smulse de frumuseţea, de ţinuta dumneavoastră şi cât de mult îi iubesc pe necunoscuţii care vă admiră! Când, din întâmplare, aţi dăruit o floare sufletului meu cu un salut, sunt în acelaşi timp umil şi mândru, plec, de parcă m-ar fi binecuvântat Dumnezeu, mă întorc fericit şi fericirea mea lasă în mine însumi o lungă urmă luminoasă: ea străluceşte în norii fumului ţigaretei mele şi ştiu mai bine că sângele care fierbe în vinele mele este cu totul al dumneavoastră. Oare nu ştiţi cât sunteţi de iubită? După ce v-am văzut, revin în camera în care străluceşte magnifica bogăţie sarazină, însă în care portretul dumneavoastră eclipsează totul, atunci când apăs pe resortul care trebuie să-l facă invizibil oricărei priviri44; şi mă scufund atunci în infinitul acestei contemplări: fac, acolo, poeme de fericire. Din înaltul cerurilor, descopăr cursul unei vieţi pe care îndrăznesc s-o sper! Aţi auzit câteodată în liniştea nopţilor

sau, în ciuda zgomotului hunii, răsunând o voce în scumpa, în mica dumneavoastră ureche adorată? Cunoaşteţi miile de rugăciuni care vă sunt adresate? Tot contemplându-vă în tăcere, am sfârşit prin a descoperi raţiunea tuturor trăsăturilor dumneavoastră, corespondenţa lor cu perfecţiunile sufletului dumneavoastră; şi atunci v-am făcut, în spaniolă, asupra acestui acord al celor două frumoase naturi, sonete pe care nu le cunoaşteţi, căci poezia mea este mult inferioară subiectului şi nu îndrăznesc să vi le trimit. Sufletul meu este atât de cu desăvârşire absorbit de al dumneavoastră, încât nu e moment să nu mă gândesc la dumneavoastră; şi, dacă veţi înceta să-mi animaţi astfel viaţa, suferinţa mă va copleşi. Înţelegeţi, acum, Louise, ce chin e, pentru mine, să fiu, fără să vreau, cauza unei neplăceri pentru dumneavoastră şi să nu-i ghicesc pricina? Această frumoasă viaţă dublă se oprise şi inima mea era cuprinsă de un frig de moarte. În fine, în imposibilitate de a-mi explica acest dezacord, credeam că nu mai sunt iubit; reveneam, foarte trist, dar încă fericit, la condiţia urca de servitor, când scrisoarea dumneavoastră a sosit şi m-a umplut de bucurie. O! certaţi-mă întotdeauna astfel.

Un copil care a căzut, spune mamei sale: „Iartă-mă!”, ridicându-se şi ascunzându-şi durerea. Da, iertare pentru că i-a pricinuit o durere. Ei bine, acel copil, sunt eu: nu m-am schimbat, vă încredinţez cheia sufletului meu cu o supuşenie de sclav; însă, dragă Louise, nu voi mai face vreun pas greşit. Încercaţi ca lanţul care mă leagă de dumneavoastră şi pe care îl ţineţi, să fie destul de întins, pentru ca o singură mişcare să transmită cea mai mică dorinţă a dumneavoastră celui care va fi totdeauna.

Sclavul dumneavoastră, FELIPE.

XXIV.

LOUISE DE CHAULIEU.

CĂTRE RENÉE DE L'ESTORADE octombrie 1825

Scumpa mea, tu care te-ai măritat în două luni cu un biet bolnăvicios căruia i-ai devenit mamă, nu cunoşti nimic din

îngrozitoarele peripeţii ale acestei drame jucate în străfundurile inimilor şi care se cheamă iubire, în care totul se preface, într-o clipă, în tragedie, unde moartea e într-o privire, într-un răspuns dat cu uşurinţă. I-am rezervat o ultimă încercare lui Felipe, o teribilă dar decisivă încercare. Am vrut să ştiu dacă, totuşi, sunt iubită. Marea şi sublima expresie regalistă şi, de ce nu, catolică? S-a plimbat toată noaptea cu mine pe sub teii din fundul grădinii noastre şi n-a avut în suflet nici măcar umbra unei îndoieli. A doua zi, eram mai iubită şi pentru el tot atât de castă, tot atât de mare, tot atât de pură ca în ajun; nu a încercat câtuşi de puţin să profite. O! e foarte spaniol, foarte Abencerraj. S-a căţărat pe zidul meu pentru a veni să sărute mâna pe care i-o întindeam în umbră, de la înălţimea balconului meu, risca să cadă şi să se zdrobească; dar câţi dintre tineri ar face la fel? Toate astea nu-s nimic, creştinii îndură îngrozitoare martirii pentru a se duce în cer. Alaltăieri seara, l-am luat deoparte pe viitorul ambasador al regelui la curtea Spaniei, prea onoratul meu tată şi i-am spus, zâmbind:

— Domnule, pentru un mic număr de prieteni, o căsătoriţi cu nepotul unui ambasador pe scumpa voastră Armande, căreia acest ambasador, dorind o asemenea alianţă pe care a cerşit-o destulă vreme, îi asigură prin contractul de căsătorie imensa lui avere şi titlurile lui după moartea sa, dând de pe acum, celor doi soţi, o sută de mii de livre rentă şi recunoscând viitoarei soţii o zestre de opt sute de mii de franci. Fiica dumneavoastră plânge, dar se supune ascendentului irezistibil al majestăţii dumneavoastră autorităţi părinteşti. Câţiva răuvoitori spun că fiica dumneavoastră ascunde sub lacrimi un suflet interesat şi ambiţios. Mergem în această seară la Operă, în loja gentilomilor şi domnul baron de Macumer va veni şi el.

— Deci nu merg lucrurile? a făcut tatăl meu, zâmbind şi tratându-mă de ambasadoare.

— O luaţi pe Clarisse Harlow drept Figaro! i-am spus, aruncându-i o privire de dispreţ şi ironie. Când mă veţi vedea cu mâna dreaptă dezmănuşată, veţi dezminţi aceste zvonuri impertinente şi vă veţi arăta jignit de ele.

— Pot fi liniştit asupra viitorului tău; n-ai tu mintea unei fete, cum n-avea Jeanne d'Arc inima unei femei. Vei fi fericită, nu vei iubi pe nimeni şi te vei lăsa iubită!

De data asta, am izbucnit în râs.

— Ce ai, mica mea cochetă? m-a întrebat.

— Tremur pentru interesele ţării mele… Văzând că nu înţelege, am adăugat:

— La Madrid!

— Nici nu v-ar veni să credeţi în ce hal îşi bate joc această călugăriţă, după un an de zile, de tatăl ei, i-a spus el ducesei.

— Armande îşi bate joc de toate, a răspuns mama, privindu-mă.

— Ce vreţi să spuneţi? am întrebat-o.

— Nu vă temeţi nici măcar de umezeala nopţii, care vă poate da reumatisme, a spus ea, aruncându-mi o nouă privire.

— Dimineţile, am răspuns eu, sunt atât de calde!

Ducesa a plecat ochii.

— A sosit timpul s-o măritǎm, a spus tata şi asta se va întâmpla, sper, înainte de plecarea mea.

— Da, dacă o vreţi, i-am răspuns eu cu simplitate.

Două ore mai târziu, mama şi cu mine, ducesa de Maufrigneuse şi doamna d'Espard, eram ca patru trandafiri la balustrada lojii. Mă aşezasem într-o parte, nearătând decât un umăr publicului şi putând să văd totul, fără să fiu văzută în această lojă spaţioasă care ocupă jumătate din fundul sălii, între coloane. Macumer a venit, s-a înfipt bine pe picioare şi şi-a pus binoclul la ochi, pentru a mă putea privi în voie. În pruna pauză a intrat cel pe care îl numesc „regele desfrânaţilor” un tânăr de frumuseţe feminină. Contele Henri de Marsay45 a apărut în lojă cu o epigramă

în priviri, cu un zâmbet pe buze şi cu un aer vesel pe toată faţa. Primele complimente le-ă făcut mamei, doamnei d'Espard, ducesei de Maufrigneuse, contelui d'Esgrignon şi domnului de Canalis; apoi mi-a zis:

— Nu ştiu dacă voi fi primul care vă voi felicita pentru un eveniment care vă va face obiect de invidie.

— A! o căsătorie! am spus eu. Să fie oare o tânără atât de curând ieşită din mânăstire cea care vă va învăţa că acele căsătorii despre care se vorbeşte nu se fac niciodată?

Domnul de Marsay s-a aplecat la urechea lui Macumer şi am înţeles perfect, numai după mişcarea buzelor, că-i spunea:

— Baroane, o iubiţi poate pe această mică cochetă, care s-a servit de dumneavoastră; însă, cum e vorba de căsătorie şi nu de o pasiune, trebuie să ştii întotdeauna ce se întâmplă.

Macumer a aruncat binevoitorului bârfitor una dintre acele priviri care, după mine, sunt un poem şi i-a răspuns ceva în genul: „Nu iubesc nici un fel de mică cochetă!” cu un aer care m-a încântat atât de mult, încât, văzându-l pe tatăl meu, mi-am scos mănuşa. Felipe n-a avut nici cea mai mică teamă, nici cea mai mică bănuială. A înţeles bine tot ce aşteptam de la caracterul lui: nu are încredere decât în mine, lumea şi minciunile ei nu-i ating. Abeneerraj-ul n-a clipit, sângele lui albastru nu i-a colorat faţa măslinie. Cei doi tineri conţi au ieşit. I-am spus atunci, râzând, lui Macumer:

— Domnul de Marsay v-a făcut o epigramă despre mine.

— Mai mult decât o epigramă, a răspuns el; un epitalam46.

— Îmi vorbiţi greceşte, i-am spus zâmbind şi recompensându-l cu o anume privire care-l face întotdeauna să-şi piardă firea.

— Sper din tot sufletul! a exclamat tatăl meu, adresându-se doamnei de Maufrigneuse. Circulă zvonuri infame. De cum o tânără persoană merge în lume, se dezlănţuie şi furia

de a o mărita şi se inventează absurdităţi! N-o voi mărita niciodată pe Armande împotriva voinţei sale. Mă duc să fac un tur în foyer, căci se va crede că las să umble zvonul acesta pentru a-i da ambasadorului ideea căsătoriei; căci fiica Cezarului trebuie să fie şi mai puţin bănuită decât soţia lui, care nu trebuie să fie bănuită deloc.

Ducesa de Maufrigrieuse şi doamna d'Espard au privit-o întâi pe mama, apoi pe baron, cu un aer vioi, maliţios, şiret, plin de întrebări reţinute. Aceste vipere isteţe au sfârşit prin a simţi ceva. Din toate lucrurile ascunse dragostea este cea mai publică şi femeile o exaltă, cred. De aceea, pentru a o ascunde bine, o femeie trebuie să fie un monstru! Ochii noştri sunt şi mai vorbăreţi decât ne este limba. După ce m-am bucurat de minunata plăcere de a-l găsi pe Felipe atât de mare pe cât îl doream, am vrut, bineînţeles, mai mult. Am făcut atunci semnul convenit pentru a-i spune să vină la fereastra mea, pe periculosul drum pe care-l cunoşti. Câteva ore după aceea, l-am găsit drept, ca o statuie, lipit de-a lungul peretelui, cu mâna sprijinită în colţul balconului ferestrei mele, studiind reflexele luminii din apartamentul meu.

— Dragul meu Felipe, i-am spus eu, aţi fost bine în seara asta: v-aţi purtat aşa cum m-aş fi purtat eu însămi, dacă mi s-ar fi spus că vă veţi căsători.

— M-am gândit că mi-aţi fi spus-o înaintea tuturora, a răspuns el.

— Şi care este dreptul dumneavoastră la un asemenea privilegiu?

— Dreptul unui servitor devotat.

— Sunteţi, cu adevărat?

— Da, a spus el, şi nu mă voi schimba niciodată.

— Ei bine, dacă această căsătorie era necesară, dacă mă resemnam…

Dulcea lumină a lunii a fost ca străfulgerată de cele două priviri pe care le-a aruncat, mie întâi, apoi în prăpastia pe care o făcea zidul în faţa noastră. A părut că se întreabă

dacă n-am putea muri împreună, zdrobiţi; dar după ce a lucit ca un fulger pe faţa lui şi i-a ţâşnit din ochi, acest sentiment a fost înăbuşit de o forţă superioară pasiunii.

— Arabul nu are decât un singur cuvânt, a spus el cu o voce sugrumată. Sunt servitorul dumneavoastră şi vă aparţin; voi trăi toată viaţa mea pentru dumneavoastră.

Mâna care se ţinea de balcon mi s-a părut că-şi slăbeşte strânsoarea, am pus-o mâna mea pe a lui, spunându-i:

— Felipe, prietene, din acest moment sunt, prin propria mea voinţă, soţia dumneavoastră. Mergeţi în cursul dimineţii să mă cereţi tatălui meu. El vrea să păstreze averea mea: însă vă veţi angaja să mi-o recunoaşteţi în contract, fără s-o fi primit şi veţi fi, fără îndoială, acceptat. Nu mai sunt Armande de Chaulieu; coborâţi imediat, Louise de Macumer nu vrea să comită nici cea mai mică imprudenţă.

A pălit, i s-au muiat genunchii, a sărit de la aproximativ zece picioare înălţime de pământ fără să-şi facă cel mai mic rău; însă, după ce mi-a pricinuit cea mai teribilă emoţie, m-a salutat cu mâna şi a dispărut. „Sunt, deci, iubită, cum n-a fost iubită vreodată o femeie!” Şi am adormit cu o satisfacţie copilărească; soarta mea era hotărâtă pentru totdeauna.

Către ora două, tata a pus să fiu chemată în biroul lui, unde am găsit-o pe ducesă şi pe Macumer. Promisiunile de căsătorie au fost schimbate cu graţie. Am răspuns pur şi simplu că, dacă domnul Henarez s-a înţeles cu tatăl meu, nu am nici un motiv să mă opun dorinţelor lor. Acestea fiind zise, mama l-a reţinut pe baron la masă; după care ne-am dus toţi patru să ne plimbăm la Bois de Boulogne. L-am privit foarte ironic pe domnul de Marsay, când acesta a trecut călare, căci l-a remarcat pe Macumer şi pe tata în partea din faţă a caleştii.

Adorabilul meu Felipe a pus să i se refacă astfel cărţile de vizită:

HENAREZ, DIN CASA DUCILOR DE SORIA.

BARON DE MACUMER.

În fiecare dimineaţă, îmi aduce el însuşi un buchet de-o delicioasă bogăţie, în mijlocul căruia găsesc întotdeauna o scrisoare care conţine un sonet spaniol în cinstea mea, scris de el în timpul nopţii.

Pentru a nu îngroşa acest pachet, îţi trimit ca eşantion primul şi ultimul dintre sonete, pe care le-am tradus cuvânt cu cuvânt, punându-le vers lângă vers.

PRIMUL SONET.

Nu numai o dată, acoperit cu o subţire vestă de mătase, cu sabia dreaptă, fără ca inima să-mi bată cu o bătaie mai mult, am aşteptat atacul taurului furios şi cornul lui mai ascuţit decât cornul lunii.

Am urcat, fredonând, o seguidilă andaluză, taluzul unei redute, sub o ploaie de plumbi mi-am aruncat viaţa pe masa verde a hazardului

— Fără să-mi pese de ea mai mult decât de un quadruplu de aur.

Aş fi luat cu mâinile obuzele din gurile de tun; însă cred cu devin mai fricos decât un iepure la pândă: decât un copil care vede o stafie la fereastră.

Căci, atunci când mă priveşti cu ochii tăi blânzi, o sudoare rece îmi acoperă fruntea, genunchii mi se-nmoaie, tremur, dau înapoi, nu mai am curaj.

AL DOILEA SONET.

În noaptea asta, voiam sa dorm ca să le visez; dar somnul gelos fugea de pleoapele mele; m-am apropiat de balcon şi am privit cerul: când mă gândesc la tine, ochii mei cată totdeauna în sus, Fenomen straniu, pe care numai dragostea îl poate explica, firmamentul îşi pierduse culoarea de safir; stelele, diamante stinse în montura lor de aur, nu aruncau decât ocheade moarte, raze reci.

Luna, curăţată de fardul ei de argint şi de crin, se rostogolea tristă, pe un orizont posomorât, căci ai furat cerului toate splendorile sale.

Albul lunii străluceşte pe fruntea ta fermecătoare, tot azurul cerului s-a concentrat în ochii tăi, şi genele tale sunt făcute din razele stelelor.

Se poate dovedi mai graţios unei tinere că te ocupi numai de ea? Ce spui tu de această dragoste care se exprimă, risipind florile inteligenţei şi florile pământului? De vreo zece zile ştiu ce este galanteria spaniolă, atât de renumită altădată.

Ah, asta-i! scumpo: ce se petrece la Crampade, unde mă plimb atât de des, examinând progresele agriculturii noastre? N-ai nimic să-mi spui despre duzii noştri, despre plantaţiile noastre din iarna trecută? A reuşit totul după dorinţele tale? Au înflorit florile în inima ta de soţie în acelaşi timp cu cele din boschetele noastre? Nu îndrăznesc să spun: din straturile noastre. Louis îşi continuă sistemul său de madrigale? Vă înţelegeţi bine? Valorează oare dulcele murmur al pârâiaşului tău de tandreţe conjugală mai mult decât torentele dragostei mele? Drăgălaşul meu doctor în fuste s-a supărat? Nu pot s-o cred şi, dacă ar fi aşa, l-aş trimite pe Felipe degrabă să se arunce la picioarele tale şi să-mi aducă înapoi capul tău, sau iertarea mea. Am o viaţă frumoasă aici, draga mea dragă şi aş vrea să ştiu cum merge cea din Provenţa. Tocmai ne-am mărit familia cu un spaniol colorat ca un trabuc de Havana şi încă mai aştept felicitările tale.

Cu adevărat, frumoasa mea Renée, sunt îngrijorată, mi-e teamă că ascunzi niscaiva necazuri pentru a nu-mi întrista mie bucuriile, răutate ce eşti! Scrie-mi repede câteva pagini în care să-mi descrii viaţa ta în cele mai mici amănunte şi să-mi spui dacă rezişti, în continuare, dacă liberul tău arbitru stă în picioare sau în genunchi, sau cumva aşezat, ceea ce ar fi grav. Crezi tu că evenimentele căsătoriei tale nu mă preocupă? Tot ceea ce mi-ai scris mă face uneori visătoare. Adeseori, când la Operă păream că privesc dansatoarele piruetând, îmi spuneam: „E nouă şi jumătate, ea se culcă. Ce face? E fericită? E singură, cu liberul ei

arbitru, sau liberul ei arbitru e acolo unde se duc liberii arbitri de care nu-ţi mai pasă?..”

O mie de îmbrăţişări.

XXV.

RENÉE DE L'ESTORADE.

CĂTRE LOUISE DE CHAULIEU octombrie.

Impertinento! De ce ţi-aş fi scris! Ce ţi-aş fi spus? În timpul acestei vieţi animate de serbări, de angoasele dragostei, de mâniile ei şi de florile ei – pe oare mi-o descrii şi la care eu asist ca la o piesă de teatru bine jucată – eu duc o viaţă monotonă şi regulată ca o viaţă de mânăstire. La ora nouă suntem întotdeauna culcaţi şi ne sculăm în zori. Mesele noastre sunt întotdeauna servite cu o exactitate exasperantă. Nici cel mai mic accident. M-am obişnuit fără prea multă greutate cu această împărţire a timpului. Poate că-i normal: ce-ar fi viaţa fără această supunere la nişte reguli fixe care, după astronomi şi după spusele lui Louis, conduc lumile? Ordinea nu oboseşte. De altfel, mi-am impus obligaţii de toaletă care-mi ocupă timpul între deşteptare şi dejun – la care ţin să apar fermecătoare, din ascultare faţă de datoriile mele de femele – în asta găsesc mulţumire şi fac multă plăcere bunului bătrân şi lui Louis. Ne plimbăm după dejun. Când sosesc ziarele, dispar pentru a mă achita de obligaţiile mele gospodăreşti sau pentru a citi, pentru că citesc mult; sau pentru a-ţi scrie. Mă întorc cu o oră înainte de cină, şi după aceea jucăm, sau avem vizite, sau facem vizite. Îmi petrec astfel zilele între un bătrân fericit, fără dorinţe, şi un bărbat pentru care eu sunt fericirea. Louis e atât de mulţumit, încât bucuria lui a sfârşit prin a-mi încălzi inima. Fericirea, pentru noi, fără îndoială că nu trebuie să fie plăcere. Uneori, seara, când nu sunt necesară partidei de cărţi, mă scufund într-o berjeră şi ghidul meu e destul de puternic, pentru a mă face să intru în tine: îmbrăţişez atunci frumoasa ta viaţă, atât de fecundă, atât de nuanţată, atât de violent agitată şi mă întreb la ce te vor duce aceste turbulente prefeţe; nu vor omorî ele romanul? Tu, scumpă micuţă, poţi avea iluziile dragostei; eu, însă, nu mai ani decât realităţile căsniciei. Da, iubirile tale îmi par un vis! De aceea îmi e şi greu să înţeleg de ce le faci atât de romaneşti. Tu vrei un bărbat care să aibă mai mult suflet decât simţuri, mai multă grandoare şi virtute decât dragoste; tu vrei să li se întrupeze tinerelor fete visul, chiar

la intrarea lor în viaţă; tu ceri sacrificii, pentru a le recompensa; tu îl supui pe Felipe la încercări, pentru a şti dacă dorinţa, speranţa şi curiozitatea vor fi durabile, însă, copilo, înapoia decorurilor tale fantastice se ridică un altar unde se pregăteşte o legătură veşnică. A doua zi după căsătorie, teribilul fapt care schimbă fata în femeie şi iubitul în soţ poate doborî elegantele schelării ale sublimelor tale precauţii. Află, deci, în fine, că doi îndrăgostiţi, întocmai ca două persoane căsătorite, aşa cum am fost căsătoriţi Louis şi cu mine, merg să caute în bucuriile unei nunţi, după vorba lui Rabelais, un mare Poate!

Nu te blamez, deşi e puţin cam uşuratic să stai de vorbă cu don Felipe în fundul grădinii, să-i pui întrebări, să-ţi petreci o noapte în balconul tău, el fiind pe zid; însă te joci cu viaţa, copilo şi mi-e teamă ca viaţa să nu se joace şi ea cu tine. Nu îndrăznesc să-ţi dau sfaturile – pe care experienţa mi le sugerează – pentru fericirea ta; însă lasă-mă să-ţi repet încă o dată, din fundul văii mele, că supravieţuirea căsătoriei se află în aceste cuvinte: resemnare şi devotament! Căci, văd bine că în ciuda încercărilor tale, în ciuda cochetăriilor şi observaţiilor tale, te vei mărita absolut la fel ca mine. Extinzând dorinţa, sapi ceva mai adânc prăpastia, asta-i tot.

O! cum aş vrea să-l văd pe baronul de Macumer şi să-i vorbesc câteva ore, atât de mult îţi doresc fericirea!

XXVI.

LOUISE DE MAOUMER.

CĂTRE RENÉE DE L'ESTORADE martie 1825

Cum Felipe realizează cu generozitate de sarazin planurile tatălui şi mamei mele, recunoscându-mi averea, fără să o fi primit, ducesa a devenit cu mine încă şi mai drăguţă decât înainte. Ea mă numeşte, şireată mică, mică cumătră, şi găseşte că am limbă ascuţită.

— Dar, scumpă mamă, i-am spus eu, în ajunul semnării contractului, atribuiţi politicii, şireteniei, abilităţii efectele dragostei celei mai adevărate, mai naive, mai dezinteresate,

mai întregi care a existat vreodată! Aflaţi deci, că nu sunt cumătră, cum îmi faceţi onoarea de mă numi.

— Haide, Armande, mi-a spus ea, luându-mă de gât, trăgându-mă spre ea şi sărutându-mă pe frunte, n-ai vrut să te întorci la mânăstire, n-ai vrut să rămâi fată şi, ca o mare şi frumoasă Chaulieu ce eşti, ai simţit nevoia de a înălţa casa tatălui tău… (Dacă ai şti, Renée, cât era destinat să-l măgulească acest cuvânt pe duce, care ne asculta!) Te-am văzut o iarnă întreagă băgându-ţi boticul în toate cadrilurile, judecând foarte bine bărbaţii şi ghicind lumea de azi din Franţa. De aceea ai şi descoperit singurul spaniol capabil să facă viaţa frumoasă unei femei stăpână la ea acasă. Drăguţa mea, l-ai tratat aşa cum Teullia îl tratează pe fratele tău.

— Ce mai şcoală şi mânăstirea surorii mele! a exclamat tatăl, meu..

I-am aruncat tatălui meu o privire care i-a tăiat brusc vorba; apoi în-am întors spre ducesă şi i-am spus:

— Doamnă, îl iubesc pe pretendentul meu. Felipe de Soria, cu toată puterea sufletului meu. Deşi această dragoste a fost cu totul involuntară şi foarte combătută când s-a născut în inima mea, vă jur că nu m-am abandonat ei decât în momentul în care am recunoscut în baronul de Macumer un suflet demn de al meu, o inimă în care delicateţea, generozitatea, devotamentul, caracterul şi sentimentele să fie potrivite eu ale mele.

— Dar, draga mea, a reluat ea, întrerupându-mă, e urât, ca…

— Ca tot ce veţi dori, am spus eu repede, dar iubesc această urâţenie.

— Uite, Armanele, mi-a spus tatăl meu, dacă îl iubeşti şi ai avut puterea să-ţi stăpâneşti dragostea, nu trebuie să-ţi rişti fericirea. Ori, fericirea depinde mult de primele zile ale căsătoriei…

— Şi de ce n-aţi spune de primele nopţi? a exclamat mama. Lăsaţi-ne, singure domnule, a adăugat ducesa, privindu-l pe

tata.

— Te vei mărita peste trei zile, micuţa mea dragă, mi-a spus mama la ureche: deci, trebuie să-ţi fac acum, fără smiorcăieli burgheze, recomandările serioase pe care toate mamele, le fac fiicelor lor. Te măriţi cu un bărbat pe care-l iubeşti astfel, nu am de ce să te plâng, nici să mă plâng eu însumi. Nu te am văzut decât de un an: dacă a fost destul pentru a te iubi, nu a fost îndeajuns pentru a izbucni în lacrimi, regretându-ţi societatea. Spiritul ţi-a întrecut frumuseţea; m-ai flatat în amorul meu propriu de mamă şi te-ai purtat ca o fiică bună şi amabilă. Mă vei găsi întotdeauna o mamă excelentă. Zâmbeşti?.. Vai! deseori, acolo unde mama şi fiica au trăit în bună înţelegere, cele două femei se ceartă. Te vreau fericită. Deci, ascultă-mă. Dragostea pe care o resimţi este o dragoste de fetiţă, dragostea firească a tuturor femeilor care s-au născut pentru a se ataşa de un bărbat; dar, vai! micuţa mea, pentru noi nu există pe lumea asta decât un bărbat, nu doi! şi cel pe care suntem chemate să-l îndrăgim nu este întotdeauna cel pe care ni l-am ales drept soţ, chiar crezând că-l iubim. Oricât de ciudate îţi vor părea cuvintele mele, meditează asupra lor. Dacă nu-l iubim pe cel pe care ni l-am ales, greşeala e a noastră şi a lui, câteodată a unor împrejurări independente de el şi de noi; şi, cu toate acestea, nimic nu se opune ca bărbatul pe care familia noastră ni-l dă, bărbatul căruia i se adresează inima noastră, să fie bărbatul iubit. Bariera care se găseşte mai târziu între noi şi el se ridică deseori printr-o lipsă de perseverenţă, care vine i de la noi, ori de la soţ. A face din soţul tău iubitul tău este un lucru tot atât de delicat ca şi cel de a face din iubit soţul tău – lucru pe care l-ai reuşit de minune. Ei bine, ţi-o repet, te vreau fericită. Gândeşte-te încă de pe acum că, în primele trei luni ale căsătoriei tale, poţi deveni nefericită dacă, în ceea ce te priveşte, nu te vei supune căsniciei, cu ascultarea, tandreţea şi spiritul pe care le-ai desfăşurat în iubirile tale. Căci, mica mea cumătră, te-

ai lăsat antrenată de toate inocentele bucurii ale unei iubiri clandestine. Dacă dragostea fericită va începe pentru tine prin dezamăgiri, prin neplăceri şi chiar prin dureri, ei bine, vino să stai de vorbă cu mine. De la început nu aştepta prea mult de la căsnicie, îţi va da, poate, mai multe necazuri decât bucurii. Fericirea ta cere tot atâta cultură, pe cât a cerut şi dragostea. În fine, dacă din întâmplare, ai pierde iubitul, ai regăsi pe tatăl copiilor tăi. În asta, draga mea copilă, e toată viaţa socială. Să sacrifici totul bărbatului al cărui nume e ai tău, a cărui onoare, a cărui consideraţie, nu pot suferi nici cea mai mică atingere care să nu-ţi facă ţie cea mai teribilă rană. A sacrifica totul soţului tău nu este numai o datorie absolută pentru o femeie de rangul nostru, ci este cel mai abil dintre calcule. Cea mai frumoasă calitate a marilor principii morale este de a fi adevărate şi profitabile din orice parte le-ai studia. Iată, ce ţi-am spus îndeajuns. Acum te cred înclinată spre gelozie; şi eu, draga mea, sunt geloasă!.. Însă nu te-aş vrea geloasă prosteşte. Ascultă: gelozia care se arată seamănă cu politica cu cărţile pe faţă. Să spui că eşti geloasă, să laşi să se vadă, nu-i oare să-ţi dezvălui jocul? Atunci nu ştim nimic despre jocul celuilalt. În toate lucrurile trebuie să ştim să suferim în tăcere. Voi avea, de altfel, cu Macumer, o convorbire serioasă cu privire la tine, în ajunul căsătoriei voastre.

Am luat frumosul braţ al mamei şi i-am sărutat mâna, lăsând să cadă şi o lacrimă pe care tonul ei a adus-o în ochii mei. Am ghicit în această înaltă morală, demnă de ea şi de mine, cea mai profundă înţelepciune, o tandreţe lipsită de bigoterie socială şi mai ales o adevărată stimă pentru caracterul meu. În aceste cuvinte simple, ea a pus rezumatul învăţămintelor pe care viaţa ei şi experienţa ei le-au vândut, poate, scump. A fost mişcată şi mi-a spus, privindu-mă:

— Fetiţă scumpă, ai de făcut o trecere teribilă. Şi cele mai multe dintre femeile neştiutoare ori dezamăgite sunt capabile să-l imite pe contele de Westmoreland!

Am început să râdem. Pentru a-ţi explica aceasta gluma, trebuie să-ţi spun că, la masă, în ajun, o prinţesă rusă ne-a povestit de contele Westmoreland care, suferind cumplit de rău de mare în timpul trecerii peste Canalul Mânecii, şi vrând să meargă în Italia, s-a oprit brusc şi s-a întors, când i s-a vorbit de trecerea Alpilor: „M-am saturat de treceri din astea!” a spus el. Tu înţelegi, Renée, că sumbra ta filosofie şi morala mamei mele erau de natură să redeştepte temerile care ne frământau la Blois. Cu cât se apropia căsătoria, cu atât adunam în mine forţă, voinţă, sentimente, pentru a rezista teribilei treceri de la starea de fată la cea de femeie. Toate conversaţiile noastre îmi reveneau în minte şi, recitind scrisorile tale, am descoperit în ele nu ştiu ce melancolie ascunsă. Aceste temeri au avut meritul de a face din mine logodnica obişnuită din gravuri, cum o ştie publicul. Astfel, lumea m-a găsit fermecătoare şi foarte convenabilă în ziua semnării contractului. Dimineaţa, la priMărie, unde ne-am dus fără ceremonie, n-au fost decât martorii. Termin această bucăţică de scrisoare în timp ce mi se pregăteşte toaleta pentru dineu. Vom fi căsătoriţi la biserica Sainte-Valčre, în seara asta, la miezul nopţii, după o strălucită serată. Mărturisesc că temerile mele îmi dau un aer de victimă şi o falsă pudoare care îmi vor aduce admiraţii din care nu înţeleg nimic. Sunt încântată să-l văd pe bietul meu Felipe tot atât de feciorelnic ca şi mine; lumea îl răneşte, e ca un liliac într-o prăvălie de cristaluri.

— Din fericire, această zi are un mâine! mi-a spus la ureche fără nici un gând rău.

N-ar fi vrut să vadă pe nimeni, atât e de ruşinos şi de timid. Venind să semneze contractul nostru, ambasadorul Sardiniei m-a luat deoparte, pentru a-mi oferi un colier de perle prinse de şase diamante splendide. Este cadoul cumnatei mele, ducesa de Soria. Acest colier este însoţit de o brăţară de safire sub care e scris: Te iubesc fără să te cunosc! Două scrisori fermecătoare înfăşurau aceste daruri,

pe care n-am vrut să le accept fără să ştiu dacă Felipe mi-o permite.

— Căci, i-am spus cu, n-aş vrea să aveţi nimic care să nu vă vină de la mine.

Mi-a sărutat mâna, profund înduioşat şi mi-a răspuns:

— Purtaţi-le pentru deviză şi pentru căldura sentimentelor care sunt sincere…

Sâmbătă seara.

Iată, deci, biata mea Renée, ultimele mele rânduri de fată. După slujba de la miezul nopţii, vom pleca la o moşie pe care Felipe, dintr-o delicată atenţie, a cumpărat-o în Nivernais, aflată pe drumul către Provenţa. Mă numesc deja Louise de Macumer, însă voi părăsi Parisul peste câteva ore în chip de Louise de Chaulieu. Oricum m-aş numi, pentru tine voi fi totdeauna.

LOUISE.

XXVII.

ACEEAŞI ACELEIAŞI octombrie 1825

Nu ţi-am mai scris nimic, scumpo, de la căsătoria de la primărie şi iată că, în curând, se fac opt luni. Cât despre tine, nici un cuvânt! Asta-i oribil, doamnă.

Deci, am plecat cu trăsura de poştă spre castelul din Chantepleurs, moşia cumpărată de Macumer în Nivernais, pe malul Loirei, la şaizeci de leghe de Paris. Oamenii noştri, în afară de camerista mea, erau deja acolo, aşteptându-ne, şi am ajuns la Chantepleurs cu o excesivă rapiditate a doua zi seara. Am dormit de la Paris până dincolo de Montargis. Singura licenţă pe care şi-a luat-o seniorul şi stăpânul meu a fost să mă susţină de talie şi să-mi ţină capul pe umărul lui, pe care aşezase mai multe batiste. Această atenţie cvasi maternă – care îl făcea să-şi învingă somnul – mi-a pricinuit o emoţie profundă. Adormită sub focul ochilor săi negri, m-am trezit sub flacăra lor: aceeaşi ardoare, aceeaşi dragoste; dar mii de gânduri trecuseră prin ei! Mă sărutase de două ori pe frunte.

Am dejunat în trăsură, la Briare. A doua zi seara, la şapte şi jumătate, după ce am vorbit cu el aşa cum vorbeam cu tine la Blois, admirând Loira, pe care o admirasem eu tine, am intrat în frumoasa şi lunga şosea de tei, salcâmi, sicomori şi zade care duce la Chantepleurs. La ora opt, cinam; la ora zece ne aflam într-o fermecătoare încăpere gotică, înfrumuseţată cu toate invenţiile luxului modern. Felipe al meu, pe care toată lumea îl găseşte urât, mi s-a părut foarte frumos, frumos de bunătate, de graţie, de tandreţe, de minunată delicateţe. Din dorinţele dragostei, nu vedeam nici cea mai mică urmă. În timpul drumului, s-a purtat ea un prieten pe care-l cunoşteam de cincisprezece ani. Mi-a descris, cum ştie el să descrie – este, în continuare, omul din prima lui scrisoare – îngrozitoarele furtuni pe care le-a stăpânit în sine şi care veneau să moară la suprafaţa obrazului său.

— Până acum, nu-i nimic înspăimântător în căsătorie, am spus eu, mergând la fereastră şi văzând, sub un clar de lună superb, un delicios parc de unde exalau mirosuri pătrunzătoare.

A venit lângă mine, m-a luat din nou de talie şi mi-a spus:

— Şi de ce să te sperii? Am dezminţit printr-un singur gest, printr-o singură privire, promisiunile mele? Le voi dezminţi vreodată?

Nicicând o voce, nicicând o privire nu vor avea o asemenea putere: vocea îmi făcea să vibreze cele mai. Mici fibre ale corpului şi îmi trezea toate sentimentele; privirea avea o putere solară.

— O! i-am spus eu, câtă perfidie maură este în perpetua dumneavoastră robie!

Scumpa mea, m-a înţeles.

Astfel, frumoasă ciută, dacă au trecut câteva luni fără să-ţi scriu, acum, ghiceşti pentru ce. Sunt nevoită să-mi amintesc straniul trecut al fetei pentru a-ţi explica femeia. Renée, te înţeleg astăzi. O tânără femeie măritată nu poate vorbi nici unei prietene intime, nici mamei ei, poate nici sieşi despre

căsătoria ei fericită. Trebuie să lăsăm această amintire în sufletul nostru ca pe un sentiment în plus ce ne aparţine şi pentru care nu există nume. Cum? Graţioasele nebunii ale inimii şi irezistibila atracţie a dorinţei au fost numite datorie? Şi de ce? Ce oribilă putere a imaginat obligaţia de a ne răscoli delicateţile de gust, miile de pudori ale femeii, convertind aceste voluptăţi în datorie? Cum pot fi datorate aceste flori ale sufletului, aceşti trandafiri ai vieţii, aceste poeme ale sensibilităţii exaltate, erei fiinţe pe care n-am iubit-o? Drepturi, în asemenea senzaţii! Dar ele se nasc şi înfloresc la soarele dragostei, sau germenii lor se distrug sub răceala dezgustului şi a aversiunii. Numai dragostei îi este dat să întreţină asemenea măreţii! O, sublima mea Renée, acum te găsesc foarte mare! Plec genunchiul în faţa ta, mă mir de profunzimea şi de perspicacitatea ta. Da, femeia care nu face, ca mine, vreo secretă căsătorie de dragoste, ascunsă sub nunţile legale şi publice, trebuie să se arunce în maternitate ca un suflet care, pierzând pământul de sub picioare, se aruncă în ceruri! Din tot ce mi-ai scris, reiese un principiu-crud: numai oamenii superiori ştiu sa iubească. Ştiu astăzi de ce. Omul ascultă de două principii. În el se întâlnesc nevoia şi sentimentul. Fiinţele inferioare sau slabe iau nevoia drept sentiment; în timp ce fiinţele superioare acoperă nevoia sub admirabilele efecte ale sentimentului: sentimentul le comunică, prin violenţa lui, o excesivă rezervă şi le inspiră adoraţia femeii. Evident, sensibilitatea există în funcţie de puterea structurilor interne şi bărbatul de geniu este atunci singurul care se apropie de gingăşia structurilor noastre: el aude, ghiceşte, înţelege femeia; o înalţă pe aripile dorinţei sale, înăbuşite prin timidităţile sentimentului. Aşa că, atunci când ne antrenează inteligenţa, inima şi simţurile, în mod egal îmbătate, atunci nu cădem la pământ, ci ne ridicăm în sferele celeste, şi, din nenorocire, nu rămânem acolo destul timp. Aceasta este, sufletul meu drag, filosofia primelor trei luni ale căsătoriei mele. Felipe e un înger. Cu el pot gândi

cu glas tare. Fără figuri retorice, este un alt eu. Grandoarea lui e inexplicabilă: se ataşează şi mai strâns prin posesiune şi descoperă în fericire noi motive de iubire. Sunt, pentru el, cea mai frumoasă parte din el însuşi. Văd acest lucru; anii de căsnicie, departe de a altera obiectul deliciilor sale, îi vor mări încrederea, îi vor dezvolta noi sensibilităţi şi vor întări uniunea noastră. Ce fericit delir! Sufletul meu este astfel făcut, încât plăcerile lasă în mine lumini puternice, mă încălzesc, îmi impregnează fiinţa; intervalul care le separă e ca noaptea scurtă a zilelor lungi. Soarele care i-a aurit culmile în asfinţitul lui le va găsi aproape calde la răsărit. Prin ce fericită întâmplare a fost pentru mine aşa, de la început? Mama trezise în mine mii de temeri; previziunile ei – care mi-au părut pline de gelozie, cu toate că lipsite de cea mai mică micime burgheză – au fost înşelate de realitate, căci temerile tale şi ale ei, ale mele, toate s-au împrăştiat! Am rămas la Chantepicurs şapte luni şi jumătate ca doi amanţi care s-au răpit unul pe celălalt şi au fugit de nişte părinţi, înfuriaţi. Trandafirii plăcerii au încoronat dragostea noastră, ei înfloresc viaţa noastră în doi. Printr-o reîntoarcere subită la mine însămi, într-o dimineaţă în care eram mai deplin fericită, m-am gândit la Renée a mea şi la căsătoria ei de convenienţă şi ţi-am ghicit viaţa, am înţeles-o! O îngerul meu, de ce vorbim oare un limbaj diferit? Căsătoria ta pur socială şi căsătoria mea. Care nu e decât o iubire fericită, sunt două lumi care nu se pot înţelege, după cum finitul nu poate înţelege infinitul Tu rămâi pe pământ, eu sunt în cer! Tu eşti în sfera umană, eu sunt în sfera divină. Domnesc prin dragoste, tu domneşti prin calcul şi prin datorie. Eu sunt atât de sus încât, de s-ar întâmpla să cad, aş fi prefăcută în mii de fărâme. În fine, trebuie să tac, căci mi-e ruşine să-ţi descriu strălucirea, bogăţia, proaspetele bucurii ale unei asemenea primăveri a iubirii.

Suntem la Paris de zece zile, într-o casă fermecătoare, pe rue du Bac, aranjată de arhitectul căruia Felipe îi dăduse în

grijă să aranjeze şi Chantepleurs. Tocmai am ascultat, cu sufletul înflorit de plăcerile permise ale unei căsătorii fericite, divina muzică a lui Rossini pe care o ascultasem cu sufletul neliniştit, frământată fără voia mea, de curiozitatea dragostei. În general, am fost găsită mai frumoasă şi, când mi se spune doamnă, sunt ca un copil.

Vineri dimineaţa.

Renée, sfânta mea frumoasă, fericirea mea mă readuce fără încetare la tine. Mă simt mai bună faţă de tine decât am fost vreodată; îţi sunt atât de devotată! Am studiat atât de profund viaţa ta conjugală prin începutul vieţii mele şi te văd atât de mare, atât de nobilă, atât de magnific virtuoasă, încât mă declar, aici, inferioara ta, sincera ta admiratoare şi, în acelaşi timp, prietena ta. Văzând ceea ce este căsătoria mea îmi este mai mult sau mai puţin dovedit că aş fi murit, dacă lucrurile s-ar fi întâmplat altfel. Şi tu trăieşti? Prin ce sentiment, spune-mi? Aşa că n-o să mai fac nici cea mai mică glumă pe socoteala ta. Vai! gluma, draga mea, este fiica ignoranţei; râzi de ceea ce nu cunoşti… Acolo unde recruţii se pun pe râs, soldaţii încercaţi sunt serioşi”, mi-a spus contele de Chaulieu, biet căpitan de cavalerie care n-a mers încă decât de la Paris la Fontainebleau şi de la Fontainebleau la Paris. Astfel, acum scumpa mea prietenă, am ghicit că nu mi-ai spus totul. Da, mi-ai ascuns câteva răni. Suferi, o simt. Mi-am făcut, în legătură cu tine, romane întregi de gânduri voind, de la distanţă şi prin puţinul pe care mi l-ai spus despre tine, să găsesc cauzele purtării tale. Ea a fost încercată doar de căsătorie, ra-am gândit eu, într-o seară, şi ce s-a întâmplat să fie fericire pentru mine n-a fost, pentru ea, decât suferinţă. Ea a adus jertfele ei degeaba şi vrea să le limiteze numărul. Şi-a ascuns necazurile sub pompoasele axiome ale moralei sociale. Ah! Renée, e minunat că plăcerea n-are nevoie de religie, de fast, nici de cuvinte mari, că există prin sine însăşi; în timp ce, pentru a justifica atrocele combinaţii ale sclaviei şi ale vasalităţii noastre, bărbaţii au acumulat

teoriile şi maximele. Dacă jertfele tale sunt frumoase, sunt sublime, fericirea mea, adăpostită sub vălul alb şi auriu al bisericii şi parafată de cel mai morocănos dintre primari, să fie oare o monstruozitate? Pentru onoarea legilor, pentru tine, dar mai ales pentru a face ca plăcerile mele să fie întregi, te-aş vrea fericită, Renée a mea. O! spune-mi că simţi cum îţi vine în inimă puţină iubire pentru acest Louis care te adoră! Spune-i că torţa simbolică şi solemnă a căsătoriei n-a servit numai ca să-ţi lumineze tenebre? Căci dragostea, îngerul meu, este, pentru natura morală, exact ceea ce este soarele pentru pământ. Mă întorc mereu să-ţi vorbesc de acea zi care mă luminează şi care, mă tem, mă va consuma. Scumpă Renée, tu care spuneai în extazurile tale de prietenie, sub bolta de viţă, când eram. La mânăstire: „Te iubesc atât de mult, Louise, încât, dacă Dumnezeu s-ar arăta, i-aş cerc pentru mine toate necazurile, iar pentru tine toate bucuriile vieţii. Da, am pasiunea suferinţei!” Ei bine, draga mea, astăzi, fac şi eu la fel şi-i cer insistent lui Dumnezeu să împartă între noi plăcerile mele.

Ascultă: am ghicit că ai devenit ambiţioasă sub numele de Louis de l'Estorade; aşa că, la viitoarele alegeri, fă să fie numit deputat, căci va avea aproape de patruzeci de ani şi cum Camera nu se va întruni decât şase luni de la alegeri, va avea tocmai vârsta cerută pentru a fi un om politic. Vei veni la Paris, nu-ţi spun decât atât! Tatăl meu şi prietenii pe care mi-i voi face vă vor aprecia şi, dacă bătrânul tău socru vrea să constituie un majorat, îţi vom obţine titlul de conte pentru Louis. Ar fi deja ceva! În fine, vom fi împreună..

XXVIII.

RENÉE DE L'ESTORADE.

CĂTRE LOUISE DE MACUMER decembrie 1825

Preafericita mea Louise, mi-ai luat ochii. Stând singură, pe mica stâncă aridă, la picioarele căreia am pus o bancă, am ţinut, pentru câteva clipe, cu braţele căzute, scrisoarea ta pe care câteva din lacrimile mele străluceau în apusul

soarelui. În depărtare, ca o lamă de oţel, străluceşte Mediterana. Câţiva arbuşti aromitori umbresc această bancă, unde am pus să fie transplantată o enormă iasomie, caprifoi şi grozamă de Spania. Într-o zi, stânca va fi în întregime acoperită de plante urcătoare. A şi fost plantată viţă sălbatică. Dar vine iarna şi toată această verdeaţă arată ca o tapiserie veche. Când sunt acolo, nimeni nu mă tulbură, se ştie că vreau să rămân singură. Banca se numeşte „banca Louisei”. Asta ca să-ţi spun că, deşi singură, nu sunt deloc singură aici.

Dacă îţi povestesc aceste detalii, atât de mărunte pentru tine, dacă îţi descriu această speranţă ce înverzeşte, îmbrăcând stânca goală, trufaşă, în vârful căreia hazardul vegetaţiei a aşezat unul dintre cei mai frumoşi pini-para-sol, e pentru că am găsit aici privelişti de care m-am legat.

Bucurându-mă de căsătoria ta fericită – şi de ce n-aş mărturisi totul (invidiind-o din răsputeri) – am simţit prima mişcare a copilului, care din adâncurile vieţii mele a acţionat asupra profunzimilor sufletului. Această senzaţie surdă, în acelaşi timp vestire, plăcere, durere, promisiune, realitate; această fericire care nu-i decât a mea pe lume şi care va rămâne un secret între mine şi Dumnezeu; această taină mi-a spus că stânca va fi într-o zi acoperită cu flori, că râsetele vesele ale unei familii vor răsuna aici, că măruntaiele mele erau în fine binecuvântate şi vor dărui viaţă din belşug. M-am simţit născută pentru a fi mamă! Aşa că certitudinea de a purta în mine o altă viaţă mi-a dat consolări binefăcătoare. O imensă bucurie a încununat toate acele lungi zile de devotament, care au şi făcut fericirea lui Louis.

— Devotament! mi-am spus în sinea mea, nu eşti tu mai mult decât dragostea? Nu eşti tu voluptatea cea mai profundă, fiindcă eşti o voluptate abstractă, voluptatea fecundă? Nu eşti tu, o, Devotament, facultatea superioară efectului? Nu eşti tu, misterioasa, neobosita divinitate sub nenumărate sfere într-un centru necunoscut prin care se

perindă, rând pe rând, toate lumile? Devotamentul, singur în tainicul său loc, plin de plăceri savurate în linişte asupra cărora nimeni nu aruncă o privire profană şi pe care nimeni nu o bănuie, Devotamentul, zeu gelos şi copleşitor, zeu învingător şi puternic, inepuizabil, pentru că ţine de însăşi natura lucrurilor şi. Că este întotdeauna egal cu sine însuşi, cu toată cheltuirea forţelor sale, Devotamentul, iată, deci, că şi-a pus pecetea pe viaţa mea.

Dragostea, Louise, e un efort al lui Felipe asupra ta; însă lumina ce o aruncă viaţa mea asupra familiei va produce o neîncetată reflecţie a acestei mici lumi asupra mea! Frumoasa ta recoltă aurie e trecătoare; pe când a mea, chiar dacă mai întârzie, nu va fi oare, de aceea, mai durabilă? Se va reînnoi din clipă în clipă. Dragostea e cea mai frumoasă pradă pe care Societatea a ştiut s-o smulgă Naturii; maternitatea, însă, nu este oare Natura în plinătatea ei? Un zâmbet mi-a uscat lacrimile. Dragostea îl face pe Louis al meu fericit; însă căsătoria m-a făcut mamă şi vreau să fiu, la rândul meu, fericită! Şi atunci am revenit, păşind încet la bastida mea albă cu obloane verzi, pentru a-ţi scrie acestea.

Deci, scumpo, starea cea mai naturală şi cea mai surprinzătoare la noi, femeile, s-a înfiinţat la mine de cinci luni; însă îţi pot spune pe şoptite că ca nu mi-a tulburat cu nimic inima, nici inteligenţa. Îi văd pe toţi fericiţi; viitorul bunic încalcă drepturile nepotului său, de parcă a ajuns copil; tatăl îşi ia aere grave şi neliniştite, toţi sunt nespus de atenţi faţă de mine, toţi vorbesc de fericirea de a fi mamă. Vai! numai eu nu simt nimic, şi nu îndrăznesc să mărturisesc starea de totală insensibilitate în care mă aflu. Mint puţin, pentru a nu le umbri bucuria. Cum îmi este permis să fiu sinceră cu tine, îţi mărturisesc că, în criza în care mă aflu, maternitatea nu începe decât în imaginaţie. Louis a fost la fel de surprins ca şi mine aflând că sunt însărcinată. Asta înseamnă a-ţi spune că acest copil a venit de la sine, fără să fie chemat altfel decât de dorinţe

exprimate cu nerăbdare de tatăl său? Întâmplarea, draga mea, este zeul maternităţii. Cu toate că, după doctorul nostru, aceste întâmplări sunt în armonie cu vrerea naturii, nu mi-a negat că aceşti copii numiţi atât de graţios copii ai dragostei trebuie să fie frumoşi şi deştepţi; că viaţa lor ar fi deseori ca protejată de fericirea care a strălucit; stea radioasă, la zămislirea lor. Aşa se face că tu, Louise a mea, vei avea, în maternitate, bucurii pe care eu trebuie să le ignor în a mea. Copilul unui bărbat adorat – aşa cum îl adori tu pe Felipe – este iubit mai mult decât cel al unui soţ cu care te căsătoreşti din raţiune şi căruia i te dai din datorie, pentru a fi, în fine, femeie! Aceste rânduri, păstrate în străfundurile inimii mele, adaugă ceva seriozităţii mele de viitoare mamă. Însă, cum nu există familie fără copii, dorinţa mea ar vrea să poată grăbi momentul în care vor începe pentru mine bucuriile familiei, care trebuie să fie singura mea existenţă, în acest moment, viaţa mea este o viaţă de aşteptare şi de mister, în care suferinţa cea mai greţoasă o obişnuieşte, fără îndoială, pe femeie cu alte suferinţe. Mă observ, în ciuda eforturilor lui Louis, a cărui dragoste mă copleşeşte cu grijă, în care se amestecă dezgusturi, tulburări, ciudatele pofte ale sarcinii. Dacă trebuie să-ţi spun lucrurile aşa cum sunt ele, cu riscul de a-ţi crea oarecari reţineri pentru meseria de mamă. Îţi mărturisesc că nu pot pricepe pofta care m-a apucat pentru anumite portocale, gust bizar şi pe care-l găsesc firesc. Soţul meu se duce să-mi aducă de la Marsilia cele mai frumoase portocale din lume; a comandat portocale din Malta, din Portugalia, din Corsica; însă nu de asemenea portocale am poftă. Alerg la Marsilia, câteodată pe jos, ca să înfulec portocale proaste, din cele mai ieftine, aproape putrezi, pe o străduţă care coboară în port, la doi paşi de priMărie; putregaiurile lor, albăstrii şi verzui, strălucesc în ochii moi ca nişte diamante: văd în ele flori, n-am nici o amintire despre duhoarea lor cadaverică şi le găsesc o savoare iritantă, o căldură vinie, un gust delicios. Iată,

îngerul meu, primele senzaţii amoroase din viaţa mea. Aceste oribile portocale sunt iubirile mele. Tu nu-l doreşti pe Felipe, cât îmi doresc eu unul dintre aceste fructe în, descompunere. Aşa că ies uneori pe furiş, alerg până la Marsilia în pas vioi şi, când mă apropii de strada aceea, mă cuprind fiori de voluptate: mi-e teamă că vânzătoarea nu mai are portocale putrezite, mă arunc asupra lor, le mănânc, le înfulec pe loc. Îmi pare că fructele astea vin din rai şi conţin cea mai suavă hrană. L-am văzut pe Louis întorcându-se, pentru a nu le simţi duhoarea. Mi-a reamintit de acea frază atroce a lui Obermann, sumbră elegie pe care mă căiesc că am citit-o: Rădăcinile se adapă dintr-o apă fetidă! De când mănânc aceste fructe, nu mai am greţuri şi sănătatea mea s-a îmbunătăţit. Aceste depravări au un sens, pentru că sunt un efect normal şi că jumătate din femei simt asemenea pofte, uneori monstruoase. Când sarcina mea va fi foarte vizibilă, nu voi mai ieşi din La Crampade; nu mi-ar plăcea să fiu văzută astfel.

Sunt nemaipomenit, de curioasă să ştiu în ce moment al vieţii începe maternitatea. Nu poate să fie în mijlocul îngrozitoarelor dureri de care mi-e teamă.

Adio, fericita mea! adio ţie, în care renasc şi prin care îmi imaginez acele frumoase iubiri, acele gelozii din cauza unei priviri, acele cuvinte spuse la ureche şi acele, plăceri care ne învăluie ca o altă atmosferă, un alt sânge, o altă lumină, o altă viaţă! Ah! micuţo, şi eu înţeleg dragostea. Nu obosi în a-mi spune totul. Să rămânem credincioase înţelegerii noastre. Eu nu te voi scuti de nimica. Astfel, îţi voi spune, pentru a termina la modul grav această scrisoare că, recitindu-te, m-a cuprins o teroare profundă şi de neînvins. Mi se pare că această splendidă iubire îl sfidează pe Dumnezeu. Stăpâna suverană a lumii, Nenorocirea, nu se va înciuda oare dacă nu-şi va avea partea ei din ospăţul vostru? Ce minunată fericire n-a putut ea oare răsturna? Ah! Louise, nu uita, în mijlocul fericirii tale, să te rogi lui Dumnezeu. Fă binele, fii caritabilă şi bună: în sfârşit,

înlătură prin modestia ta, sorţii potrivnici. Eu, de când cu căsătoria mea, am devenit şi mai pioasă decât eram la mânăstire Nu-mi spui nimic despre credinţă, la Paris. Adorându-l pe Felipe, mi se pare că te adresezi, împotriva proverbului, mai mult sfântului decât lui Dumnezeu. Dar spaima mea e un exces de prietenie. Mergeţi împreună la biserică şi faceţi fapte bune pe ascuns, nu-i aşa? Mă vei găsi poate foarte provincială în acest sfârşit de scrisoare; însă gândeşte-te că temerile mele ascund o excesivă prietenie, prietenie aşa cum o înţelegea La Fontaine, acea care se nelinişteşte şi se alarmează din cauza unui vis, a unei idei ca un nour. Meriţi să fii fericită, de bună vreme ce te gândeşti la mine în fericirea ta, aşa cum mă gândesc eu la tine în viaţa mea monotonă, puţin cam cenuşie, dar plină, sobră, dar productivă; fii, deci, binecuvântată!

XXIX.

DOMNUL DE L'ESTORADE.

CĂTRE BAROANA DE MACUMER decembrie 1825

Doamnă, Soţia mea n-a vrut să aflaţi printr-o banală comunicare un eveniment care ne copleşeşte de bucurie. A născut un băiat voinic şi vom întârzia botezul lui până când vă veţi întoarce la moşia dumneavoastră de la Chantepleurs. Sperăm, Renée şi cu mine, că veţi veni până la Crampade şi că veţi fi naşa primului nostru născut. În această speranţă, am pus să fie înscris în registrele de stare civilă sub numele de Armand-Louis de l'Estorade. Scumpa noastră Renée a suferit mult, însă cu o răbdare îngerească. O cunoaşteţi, ea a fost susţinută în această primă încercare a meseriei de mamă de certitudinea fericirii pe care ne-o dădea nouă tuturora. Fără a mă lăsa dus de exagerările un pic ridicole ale taţilor care sunt taţi pentru prima dată, vă pot asigura că micul Armand e foarte frumos; mă veţi crede, însă, fără greutate, când vă voi spune că ore trăsăturile şi ochii lui Renée. Asta înseamnă că a şi vădit inteligenţă. Acum, că doctorul şi mamoşul ne-au asigurat că pe Renée n-o mai paşte nici cea mai mică primejdie, căci

alăptează, copilul a luat foarte bine sânul, ea are lapte din belşug, natura este atât de bogată cu ea! putem, tatăl meu şi cu mine, să ne lăsăm în voia bucuriei noastre. Doamnă, această bucurie este atât de mare, de puternică, de plină, a animat atât de mult întreaga casă, atâta a schimbat existenţa scumpei mele soţii, încât pentru fericirea dumneavoastră, vă doresc, cât de curând o bucurie asemănătoare. Renée a pregătit un apartament pe care aş vrea să-l fac demn de oaspeţii noştri, însă în care veţi fi primiţi cel puţin cu o cordialitate frăţească, dacă nu cu fast.

Renée mi-a vorbit, doamnă, despre intenţiile dumneavoastră cu privire la noi şi profit încă o dată de această ocazie pentru a vă mulţumi, căci nimic nu-i mai de actualitate. Naşterea fiului meu l-a determinat pe tatăl meu să facă sacrificii la care, de obicei, bătrânii se resemnează cu greutate: tocmai a cumpărat două domenii. La Crampade este acum o moşie care aduce un venit de treizeci de mii de franci. Tatăl meu va cere permisiunea regelui să o constituie în majorat; obţineţi, aşadar, pentru el titlul de care aţi vorbit în ultima scrisoare şi veţi fi lucrat deja pentru finul dumneavoastră.

Cât despre mine, voi urma sfaturile dumneavoastră numai pentru a vă uni cu Renée în timpul sesiunilor. Studiez cu sârg şi încerc să devin ceea ce se numeşte un om special. Însă nimic nu-mi va da mai mult curaj, decât să vă ştiu protectoarea micului meu Armand. Promiteţi-ne că veţi veni să jucaţi aici, dumneavoastră atât de frumoasă, atât de graţioasă, atât de mare şi atât de inteligentă, rolul unei zâne pentru primul meu născut. Astfel veţi adăuga, doamnă, o veşnică recunoştinţă sentimentelor de afecţiune respectuoasă cu care am onoarea de a fi.

Preaumilul şi preaplecatul dumneavoastră servitor, LOUIS DE L'ESTORAD.

XXX.

LOUISE DE MACUMER.

CĂTRE RENÉE DE L'ESTORADE ianuarie 1826

Macumer m-a trezit adineaori cu scrisoarea soţului tău, îngerul meu. Încep prin a spune da. Vom merge către sfârşitul lui aprilie la Chantepleurs. Va fi pentru mine plăcere peste plăcere să călătoresc, să te văd şi să fiu naşa primului tău copil; însă îl vreau pe Macumer ca naş. O înrudire catolică cu un alt partener mi-ar fi odioasă. Ah! dacă ai putea vedea expresia feţei lui când i-am spus asta, ai şti cât de mult mă iubeşte acest înger.

— Cu atât mai mult vreau să mergem împreună la Crampade, Felipe, i-am spus eu, cu cât, acolo, vom avea poate şi noi un copil. Şi eu vreau să fiu mamă… cu toate că voi fi tare împărţită între tine şi copil. Întâi de toate, dacă le-aş vedea preferindu-mi mie o creatură, fie ea şi fiul meu, nu ştiu ce s-ar putea întâmpla. Medeea se poate să fi avut dreptate: există lucruri bune la scriitorii din vechime!

A început să râdă. Astfel, ciută scumpă, ai fructele, fără să fi avut florile şi eu am florile fără de fructe. Contrastul destinelor noastre continuă. Suntem îndeajuns de filosoafe pentru a căuta într-o zi sensul şi morala acestui lucru. Ei! nu am decât zece luni de căsătorie, trebuie să recunoaştem că încă nu-i târziu.

Ducem viaţa împrăştiată şi totodată plină a oamenilor fericiţi. Zilele ni se par întotdeauna prea scurte. Lumea care m-a revăzut deghizată în femeie, a găsit-o pe baroana de Macumer mult mai frumoasă decât pe Louise de Chaulieu: dragostea fericită îşi are fardul ei. Când, pe un soare frumos şi pe un ger straşnic de ianuarie, atunci când copacii de pe Champs-Elysees sunt încărcaţi cu ciorchini albi, înstelaţi, trecem, Felipe şi cu mine, în cupeul nostru, prin faţa întregului Paris, uniţi acolo unde eram despărţiţi anul trecut, îmi vin gânduri cu miile şi mi-e teamă că sunt puţin cam prea insolentă, aşa cum o presimţeai tu, în ultima ta scrisoare.

Dacă nu cunosc bucuriile maternităţii, mi le vei spune şi voi fi, prin tine, mamă; însă nu există, după mine, nimic comparabil cu voluptăţile dragostei. Mă vei găsi tare

ciudată, însă iată-mă, surprinzându-mă de zece ori în zece luni dorind să mor la treizeci de ani, în toată splendoarea vieţii, în rozele dragostei, la sânul voluptăţilor, să plec sătulă, fără păreri de rău, după ce-am trăit în acest soare, în plin eter, şi chiar puţin ucisă de iubire, fără să fi pierdut nimic din cununa mea, nici măcar o frunză şi păstrându-mi toate iluziile. Gândeşte-te numai ce înseamnă să ai o inimă tânără într-un trup bătrân, să întâlneşti figuri mute, reci, acolo unde toată lumea, chiar şi indiferenţii, îţi zâmbeau, să fi ajuns, în fine, o femeie respectabilă… Dar este un infern anticipat.

Cu privire la acest subiect am avut, Felipe şi cu mine, prima noastră ceartă. Eu voiam să aibă puterea de a mă ucide, la treizeci de ani, în timpul somnului, fără să-mi dau seama, pentru a mă face să intru dintr-un vid în altul. Monstrul n-a vrut. L-am ameninţat că îl las singur pe lume şi a pălit, bietul copil! Acest mare ministru a devenit, draga mea, un adevărat băieţaş. Este de necrezut cât ascundea el ca tinereţe şi simplitate. Acum, când gândesc cu glas tare cu el, ca şi cu tine, că l-am pus la acest regim de încredere, ne minunăm unul de celălalt.

Draga mea, cei doi amanţi, Felipe şi Louise, vor să trimită un dar lehuzei. Vrem să comandăm ceva care să-ţi placă. Aşa că spune-mi cu sinceritate ce-ţi doreşti, căci nu vrem să-ţi facem o surpriză, la modul burghez. Vrem, deci, ca un obiect drăguţ să-ţi amintească fără încetare de noi, un lucru de care să te serveşti zi de zi, şi care să nu piară prin folosire. Masa noastră cea mai veselă, cea mai intimă, care ne e cea mai dragă, căci suntem singuri, este pentru noi dejunul, aşa că m-am gândit să-ţi trimit un serviciu special, numit „dejun”, ale cărui ornamente să fie copii. Dacă mă aprobi, răspunde-mi imediat. Pentru a ţi-l aduce, trebuie să fie comandat, şi artiştii din Paris sunt ca regii leneşi. Va fi darul meu pentru Lucina47.

Adio, scumpă doică, îţi doresc toate plăcerile mamelor şi aştept cu nerăbdare prima scrisoare în care îmi vei spune

totul, nu-i aşa? Acest mamoş mă face să tremur. Acest cuvânt din scrisoarea soţului tău mi-a sărit, nu în ochi, ci în inimă. Biată Renée, un copil costă mult, nu-i aşa? îi voi spune, finului meu, cât trebuie să te iubească. Multă tandreţe, îngerul meu.

XXXI.

RENÉE DE L'ESTORADE.

CĂTRE LOUISE DE MACUMER.

Iată, în curând, cinci luni de când am născut şi n-am găsit, sufletul meu scump, nici un singur moment pentru a-ţi serie. Când vei fi mamă, mă vei scuza mai mult decât ai făcut-o, căci m-ai pedepsit puţin, rărindu-ţi scrisorile. Scrie-mi, micuţa mea scumpă! Spune-mi toate plăcerile tale, descrie-mi fericirea ta în culori puternice, pune în descrierile tale ultramarinul fără să te temi că mă vei întrista, căci sunt fericită, mai fericită decât îţi vei închipui vreodată.

M-am dus la biserică să ascult o slujbă de ieşire din lăuzie, cu mare pompă, aşa cum se face în vechile noastre familii din Provence. Cei doi bunici, tatăl lui Louis şi tatăl meu, îmi dădeau braţul. Ah! niciodată n-am îngenuncheat în faţa lui Dumnezeu într-un asemenea acces de recunoştinţă. Am atâtea lucruri să-ţi spun. Atâtea sentimente să-ţi descriu, că nu ştiu de unele să încep; însă, din mijlocul acestei confuzii, se ridică o amintire radioasă, cea a rugăciunii mele la biserică!

Când, în acel loc în care, ca fată, mă îndoiam de viaţa şi de viitorul meu, m-am regăsit metamorfozată în mamă fericită, mi s-a părut că văd Fecioara din altar înclinându-şi capul şi arătându-mi Copilul divin, care a părut că-mi surâde! Cu ce sfântă efuziune de dragoste cerească l-am prezentat pe micul nostru Armand la binecuvântarea preotului, care l-a botezat provizoriu, aşteptând adevăratul botez. Însă ne vei vedea împreună, pe Armand şi pe mine.

Copilul meu – iată că te numesc copilul meu! însă este efectiv cel mai dulce cuvânt care există în inimă, în

inteligenţă şi pe buze, când eşti mamă: – deci, copilul meu drag, m-am târât, în timpul ultimelor două luni, cu destulă apatie prin grădinile noastre, obosită, strivită de jena acestei poveri, pe care n-o ştiam a fi atât de scumpă şi atât de dulce, în ciuda necazurilor acestor două luni. Aveam asemenea temeri, previziuni atât de mortal sinistre, încât curiozitatea nu era cea mai puternică: încercam să mă fac mai înţeleaptă, îmi spuneam că nimic din ce vrea natura nu-i de temut, îmi promiteam mie însumi să fiu mamă. Vai! nu simţeam nimic în inimă, tot gândindu-mă la acest copil care-mi da lovituri de picioare de toată frumuseţea; şi, draga mea, poate să-ţi placă să le primeşti atunci când ai avut deja copii; însă, pentru prima oară, aceste zbateri ale unei vieţi necunoscute provoacă mai multă mirare decât plăcere. Îţi vorbesc de mine, care nu sunt nici prefăcută nici teatrală, şi căreia fructul îi venea mai mult de la Dumnezeu, căci Dumnezeu dă copiii, decât de la un bărbat iubit. Să lăsăm aceste tristeţi trecute şi care nu vor mai reveni, cred.

Când a venit criza, am strâns în mine elementele unei asemenea rezistenţe, m-am aşteptat la asemenea dureri, încât am suportat de minune, se spune, această oribilă tortură. A fost, micuţa mea, aproximativ o oră în care m-am lăsat pradă unei anihilări ale cărei efecte au fost cele ale unui vis. M-am simţit ca fiind două: un înveliş chinuit, rupt, torturat şi un suflet placid. În această stare bizară, suferinţa a înflorit ca o coroană deasupra capului meu. Mi s-a părut că un trandafir imens ieşea din craniul meu, creştea, învăluindu-mă. Culoarea trandafirie a acestei flori însângerate era în aer. Vedeam totul roşu. Astfel, ajunsă la punctul, în care se părea că trupul voia să se desprindă de suflet, a izbucnit o durere, care m-a făcut să cred că mor pe loc. Am scos strigăte oribile şi am găsit forţe noi contra unor noi dureri. Acest îngrozitor concert de vaiete a fost deodată acoperit în mine de chitul delicios al scâncetelor argintii ale micii fiinţe. Nu, nimic nu poate descrie acest moment: mi se părea că lumea întreagă ţipă la mine, că

totul era durere sau vaiet şi că totul a fost ca stins de acest strigăt slab de copil. M-au culcat la loc în patul meu mare, unde am intrat ca într-un paradis, cu toate că eram de o slăbiciune extremă. Trei sau patru figuri bucuroase, cu ochii în lacrimi, mi-au arătat atunci copilul. Scumpa mea, am strigat de groază.

— Ce maimuţă mică! am spus. Sunteţi siguri că e un copil? am întrebat.

M-am reaşezat pe o parte îndeajuns de dezolată că nu mă simt mai mamă decât atât.

— Nu vă faceţi griji, scumpa mea, mi-a spus mama, care s-a constituit în infirmiera mea, aţi făcut cel mai frumos copil din lume. Evitaţi să vă tulburaţi imaginaţia, trebuie să vă străduiţi inteligenţa pentru a deveni proastă, să vă ajungeţi exact vaca care paşte, ca să aibă lapte.

Am adormit, deci, cu intenţia fermă de a mă lăsa în voia naturii. Ah! îngerul meu, trezirea din toate aceste dureri, din aceste senzaţii confuze, din aceste prime zile în care totul e obscur, penibil şi nedecis, a fost divină. Aceste tenebre au fost animate de o senzaţie ale cărei delicii au întrecut pe cele ale primului strigăt al copilului meu. Inima mea, sufletul meu, fiinţa mea, un eu necunoscut au fost trezite în găoacea lor, dureroasă şi cenuşie de până alunei, aşa cum o floare se înalţă din sămânţa ei, la chemarea fierbinte a soarelui. Micul monstru mi-a luat sânul şi a supt: iată Fiat lux! 48 Şi, deodată, am fost mamă. Iată fericirea, bucuria, o bucurie inefabilă, cu toate că nu vine fără ceva dureri. O, frumoasa mea geloasă, cum ai apreciat tu o plăcere care nu-i decât între noi, copilul şi Dumnezeu. Această mică fiinţă nu cunoaşte decât sânul nostru. Pentru ea nu există decât acest punct strălucitor pe lume, îl iubeşte din toate puterile, nu se gândeşte decât la această fântână a vieţii, vine la el şi se depărtează de el, pentru a dormi, se trezeşte, pentru a se reîntoarce la el, buzele copilului au o dragoste de nespus şi, când ele se lipesc de sân, provoacă, în acelaşi timp, o durere şi o plăcere, o plăcere care merge

până la durere şi o durere care sfârşeşte cu o plăcere; n-aş şti să-ţi explic o senzaţie care din sânul meu iradiază în mine până la izvoarele vieţii, căci pare că este un centru de unde pleacă mii de raze, care bucură inima şi sufletul. A naşte, nu înseamnă nimic; însă a alăpta, este a naşte în fiece oră. O! Louise, nu există mângâiere de amant care să se poată asemăna cu cele ale acestor mânuţe roze care se mişcă atât de gingaş, căutând să se agaţe de viaţă. Ce priviri aruncă un copil, pe rând, spre sân şi spre ochii noştri! Ce visuri faci, văzându-l suspendat cu buzele de comoara lui? Nu ţine mai puţin de toate forţele spiritului, cât de toate puterile corpului, foloseşte sângele şi inteligenţa, satisface dincolo de dorinţă. Această adorabilă senzaţie a primului său ţipăt, care a fost pentru mine ce a fost prima rază de soare pentru pământ, am regăsit-o simţind cum laptele meu îi umple gura; am regăsit-o primindu-i prima privire, am regăsit-o din nou savurându-i primul zâmbet şi primul gând. A râs, scumpa mea. Acest râs, această privire, această muşcătură, acest ţipăt, aceste patru bucurii sunt nesfârşite: ele îţi pătrund până în adâncul inimii şi mişcă corzi pe care numai ele le pot mişca! Luminile trebuie să se prindă de Dumnezeu ca un copil ce se prinde cu toate fibrele de mama lui: Dumnezeu este o mare inimă de mumă. Din toate acestea nimic nu-i vizibil, nici perceptibil în concepţie, nici măcar în sarcină; însă a alăpta, Louise a mea, este o fericire de fiece clipă. Vezi ceea ce devine laptele, se face carne, înfloreşte în vârful acestor degete drăgălaşe care seamănă cu florile şi au delicateţea lor; creşte în unghii fine şi transparente, se subţiază în păr şi dă din picioare. O! picioarele de copil – dar e un întreg limbaj! Copilul începe să se exprime prin ele. Să alăptezi, Louise! este o transformare pe care o urmăreşti, ceas eu ceas, cu ochii tihniţi. Ţipetele nu le auzi cu urechile, ci eu inima; surâsul ochilor şi buzelor, sau mişcările picioarelor le înţelegi ca şi cum Dumnezeu ţi-ar scrie caractere cu litere de foc în spaţiu! Nu mai există nimic pe lumea asta care să

te intereseze: tatăl?.. l-ai omorî, dacă ar îndrăzni să trezească copilul. Eşti tu singură întreaga lume pentru acest copil, aşa cum copilul este lumea pentru noi! Eşti atât de sigură că viaţa ta e împărţită, atât de bogat răsplătită pentru silinţa pe care ţi-o dai şi pentru suferinţele pe care le înduri, căci există suferinţe… Dumnezeu să te ferească să ai o crăpătură la sân! Această rană care se redeschide sub buzele de trandafir, care se vindecă atât de greu şi care dă chinuri gata să te înnebunească, dacă n-ai avea bucuria de a vedea gura copilului mânjită de lapte, este una dintre cele mai mari pedepse ale frumuseţii. Louise a mea, gândeşte-te la asta, crăpăturile nu se fac decât pe o piele delicată şi fină.

Tânăra mea maimuţă a devenit, în cinci luni, cea mai frumoasă fiinţă pe care vreodată o mamă a scăldat-o în lacrimile ei de fericire, pe care a spălat-o, periat-o, pieptănat-o; căci Dumnezeu ştie cu ce neobosită ardoare dichiseşti, îmbraci, freci, speli, schimbi, săruţi aceste mici flori! Deci, maimuţa mea nu mai e o maimuţă, ci un baby, cum spune dădaca mea englezoaică, un baby alb şi roz; şi, cum se simte iubit, nu ţipă prea mult; dar, în adevăr, nu-l părăsesc deloc şi încerc să-l pătrund cu sufletul.

Scumpo, în inimă am acum pentru Louis un sentiment care nu-i dragostea, dar care trebuie, la o femeie iubitoare, să completeze dragostea. Nu ştiu dacă această tandreţe, dacă această recunoştinţă, despuiată de orice interes, nu merge dincolo de dragoste. Din tot ceea ce mi-ai spus tu, micuţă scumpă, dragostea are ceva îngrozitor de terestru, în timp ce există un nu ştiu ce religios şi divin în afecţiunea pe care o mamă fericită o poartă celui de la care îi vin aceste lungi, nesfârşite plăceri. Bucuria unei mame e o lumină care ţâşneşte până în viitor şi îl luminează, însă se reflectă şi asupra trecutului, pentru a-i da farmecul amintirilor.

Bătrânul l'Estorade şi fiul său şi-au dublat bunătatea faţă de mine, sunt pentru ei ca o fiinţă nouă: cuvintele, privirile lor îmi merg la inimă, căci mă sărbătoresc din nou de

fiecare dată când mă văd şi-mi vorbesc. Cred că bătrânul bunic dă în mintea copiilor: mă priveşte cu admiraţie. Prima oară când am coborât la masă şi când m-a văzut mâncând şi alăptându-l pe nepotul său, a plâns. Lacrimile în aceşti doi ochi uscaţi, în care nu luceşte decât gândul la bani, mi-au făcut nespus de bine; mi s-a părut că bătrânul înţelegea bucuriile mele. Cât despre Louis, el ar fi spus copacilor şi pietrelor din drumul mare că are un fiu. Petrece ore întregi privind la finul tău adormit. Nu ştie, spune el, când se va obişnui. Aceste demonstraţii excesive de bucurie mi-au relevat mărimea aprehensiunilor şi temerilor lor. Louis a sfârşit prin a-mi mărturisi că se îndoia de sine însuşi şi se credea condamnat să nu aibă niciodată copii. Bietul meu Louis s-a schimbat deodată în bine, studiază şi mai mult încă decât înainte. Acest copil a dublat ambiţiile tatălui. Cât despre mine, sufletul meu scump, sunt din clipă în clipă mai fericită. Fiecare ceas aduce o nouă legătură între mamă şi copilul ei. Ceea ce simt în mine îmi dovedeşte că acest sentiment e nepieritor, natural, de fiece clipă; în timp ce bănuiesc dragostea, de exemplu, de a-şi avea intermitenţele ei. Nu iubeşti în acelaşi fel tot timpul, pe această pânză a vieţii nu se brodează flori mereu strălucitoare, în fine, dragostea poate şi trebuie să înceteze; însă maternitatea nu are de temut declinul, ea creşte odată cu nevoile copilului, se dezvoltă cu el. Nu-i oare, în acelaşi timp, o pasiune, o nevoie, un sentiment, o datorie, o necesitate, fericirea? Da, micuţo, iată viaţa specifică a femeii. Setea noastră de devotament e astfel satisfăcută. Şi nu găsim aici tulburările geloziei. De asemenea, poate că este pentru noi singurul punct în care Natura şi Societatea să fie de acord. În asta, Societatea se nimereşte a fi îmbogăţit Natura, a sporit sentimentul matern prin spiritul de familie, prin continuitatea numelui, a sângelui, a averii. Cu ce dragoste trebuie o femeie să înconjoare fiinţa scumpă care prima i-a făcut cunoscute asemenea bucurii, care a făcut-o să-şi desfăşoare forţele sufletului şi a învăţat-o marea artă a

maternităţii. Dreptul întâiului născut, care pentru cei vechi era firesc şi se amesteca cu originea Societăţilor, nu-mi pare că trebuie pus la îndoială. Ah! câte lucruri îşi învaţă un copil mama! Există atâtea promisiuni făcute între noi şi atâta virtute în această neîncetată protecţie datorită unei fiinţe slabe, încât o femeie nu este în sfera ei adevărată decât atunci când este mamă; numai atunci îşi desfăşoară forţele, practică datoriile vieţii sale, are toate fericirile şi toate plăcerile ei. O femeie care nu este mamă e o fiinţă incompletă şi nereuşită. Grăbeşte-te să fii mamă, îngerul meu! Îţi vei înmulţi actuala ta fericire cu toate voluptăţile mele.

Te-am părăsit, auzind strigătul domnului finul tău şi strigătul ăsta îl aud din fundul grădinii. Nu vreau să las să plece această scrisoare, fără să-ţi spun cu cuvânt de rămas bun; tocmai am recitit-o şi sunt speriată de vulgaritatea sentimentelor ce le conţine. Este, vai, ceea ce simt! Mi se pare că toate mamele le-au simţit ca şi mine, că toate trebuie să se exprime în acelaşi fel şi că tu îţi vei bate joc de mine, aşa cum se batjocoreşte naivitatea tuturor taţilor care-ţi vorbesc de inteligenţa şi frumuseţea copiilor lor, găsindu-le întotdeauna ceva deosebit. În fine, micuţă scumpă, cuvântul cel mare al acestei scrisori, iată-l, ţi-l repet: sunt pe atât de fericită acuma, pe cât eram de nefericită înainte. Această bastidă care, de altfel, va deveni o moşie, un majorat, este pentru mine pământul făgăduinţei. Am sfârşit de străbătut deşertul meu. O mie de drăgălăşenii, micuţă scumpă. Scrie-mi, astăzi pot citi fără să plâng descrierea fericirii şi iubirii tale. Adio.

XXXII.

DOAMNA DE MACUMER.

CĂTRE DOAMNA DE L'ESTORADE martie 1826

Cum se poate, scumpa mea, sunt mai mult de trei luni de când nu ţi-am scris şi n-am primit scrisori de la tine… Sunt cea mai vinovată dintre noi două, nu ţi-am răspuns; însă, după câte ştiu, nu eşti susceptibilă. Tăcerea ta a fost luată

de Macumer şi de mine drept o încuviinţare pentru serviciul de dejun împodobit cu copii şi aceste bijuterii fermecătoare vor pleca azi dimineaţă spre Marsilia; artiştilor le-au trebuit şase luni ca să-l execute. Aşa că am tresărit ca din somn când Felipe mi-a propus să vin să văd serviciul, înainte ca aurarul să-l împacheteze. Deodată m-am gândit că nu ne-am mai spus nimic de la scrisoarea în care m-am simţit mamă odată cu tine.

Îngerul meu, teribilul Paris, iată-mi scuza: o aştept pe a ta. Ah! lumea, ce abis! încă nu ţi-am spus că la Paris nu poţi fi decât pariziancă? Lumea sfărâmă toate sentimentele, îţi ia toate orele, şi ţi-ar devora inima, dacă n-ai băga de seamă. Ce uimitoare capodoperă această creaţie a lui Celimene, în Mizantropul lui Moliere! Este femeia de lume din timpul lui Ludovic XIV, ca şi cea a timpului nostru, în sfârşit femeia de lume a tuturor epocilor. Unde aş ajunge fără pavăza mea. Fără dragostea mea pentru Felipe? Aşa că, azi-dimineaţă, făcând aceste reflecţii, i-am spus că este salvatorul meu. Dacă serile mele sunt umplute de serbări, de baluri, de concerte şi de spectacole; regăsesc la întoarcere bucuria dragostei şi nebuniile ei care fac să-mi înflorească inima, care şterg muşcăturile lumii. N-am cinat la mine decât în zilele în care au fost la noi oamenii pe care-i numim prieteni şi n-am stat acasă decât în zilele mele de primire. Am ziua mea, miercurea, în care primesc. Am intrat în luptă cu doamnele d'Espard şi Maufrigneuse, cu bătrâna ducesă de Lenoncourt. Casa mea trece drept amuzantă. M-am supus modei, văzându-l pe Felipe al meu fericit de succesele mele. Lui îi dăruiesc dimineţile; căci, de la ora patru după amiază, până la ora nouă dimineaţa, aparţin Parisului. Macumer este o gazdă admirabilă: este atât de spiritual şi atât de grav, atât de cu adevărat mare şi de o graţie atât de perfectă, încât s-ar face iubit de o femeie care mai întâi l-ar fi luat de soţ din convenienţă. Tatăl şi eu mama mea au plecat la Madrid. După moartea lui Ludovic al XVIII-lea, ducesa a obţinut cu uşurinţă de la bunul nostru Charles al

X-lea numirea fermecătorului ei poet, pe care-l ia cu ea, în calitate de ataşat. Fratele meu, ducele de Rhetoré, binevoieşte să mă considere ca pe o fiinţă superioară. Cât despre contele de Chaulieu, acest militar de salon îmi datorează o recunoştinţă eternă: averea mea a fost întrebuinţată, înaintea plecării tatălui meu, pentru a i se constitui, în proprietăţi; un majorat de patruzeci de mii de franci rentă, şi căsătoria lui cu domnişoara de Mortsauf49 o moştenitoare din Touraine, este întru totul aranjată. Regele, pentru a nu lăsa să se stingă numele şi titlurile caselor de Lenoncourt şi de Givry, îl va autoriza, printr-o ordonanţă, pe fratele meu, să fie urmaşul numelor, titlurilor şi blazoanelor familiei de Lenoncourt-Givry. Într-adevăr, cum să laşi să piară aceste două nume frumoase şi deviza sublimă: Faciem semper monstramus! 50 Domnişoara de Mortsauf, nepoata şi unica moştenitoare a ducelui de Lenoncourt-Givry, va avea, se spune, mai mult de o sută de mii de livre rentă. Tatăl meu a cerut doar ca armele heraldice ale ducilor de Chaulieu să fie deasupra celor ale casei Lenoncourt, Astfel, fratele meu va fi duce de Lenoncourt. Tânărul de Mortsauf, căruia toată această avere trebuia să-i revină, este bolnav de piept în ultimul hal; se aşteaptă din moment în moment moartea lui. În iarna viitoare, după doliu, va avea loc căsătoria. Voi avea de cumnată în Madelaine de Mortsauf; o persoană, după cât se spune, fermecătoare. Aşa că, după cum vezi, tatăl meu avea dreptate în argumentaţia lui. Datorez acestui rezultat admiraţia multor persoane, şi căsătoria mea devine explicabilă. Din afecţiune pentru bunica mea, prinţul de Talleyrand îl sprijină pe Macumer, aşa că succesul nostru e complet. După ce a început prin a mă blama, lumea mă aprobă acum întru totul. În fine, domnesc în acest Paris în care însemnam atât de puţin acum aproape doi ani. Macumer îşi vede fericirea invidiată de toată lumea, căci sunt femeia cea mai spirituală din Paris. Tu ştii că la Paris există douăzeci de… cele mai spirituale femei din Paris… Bărbaţii îmi gânguresc cuvinte

de dragoste sau se mulţumesc să le exprime cu priviri invidioase. Într-adevăr, există în acest concert de dorinţe şi de admiraţie o atât de constantă satisfacere a vanităţii, încât acum înţeleg cheltuielile excesive pe care le fac femeile pentru a se bucura de-aceste firave şi trecătoare avantaje. Acest triumf îmbată orgoliul, vanitatea, amorul propriu, în sfârşit, toate sentimentele eului. Această neîncetată divinizare ameţeşte atât de mult, încât nu mă mai mir văzând femeile devenind egoiste, uituce şi uşuratice în mijlocul acestor petreceri. Viaţa mondenă ţi se suie la cap. Îţi risipeşti florile spiritului şi sufletului, timpul cel mai preţios, eforturile cele mai generoase, pentru oameni care te răsplătesc cu invidii şi zâmbete, care îţi dau falsa monedă a frazelor, a complimentelor şi admiraţiei lor în schimb pe lingourile de aur ale curajului tău, a sacrificiilor tale, a ingeniozităţii de a fi frumoasă, bine aranjată, spirituală, curtenitoare şi plăcută tuturor. Se ştie cât e de costisitor acest comerţ, ştii că eşti furat, însă i te dedai, totuşi. Ah frumoasa mea ciută, cât eşti de însetată după o inimă prietenă, cât sunt de preţioase dragostea şi devotamentul lui Felipe! Cât de mult îl iubesc! Cu câtă bucurie se fac pregătirile de călătorie pentru a merge să ne odihnim la Chantepleurs de comediile de pe rue du Bac şi din toate saloanele Parisului! în fine, eu care tocmai ţi-am recitit ultima scrisoare, îţi voi descrie acest infernal paradis al Parisului, spunându-ţi că unei femei de lume îi este imposibil să fie mamă.

Pe curând, scumpo; ne vom opri cel mult o săptămână la Chantepleurs şi vom fi la tine cam pe 10 mai. Ne vom revedea, deci, după mai bine de doi ani! Şi ce schimbări! Iată-ne femei pe amândouă: eu, cea mai fericită dintre amante, tu, cea mai fericită dintre mame. Dacă nu ţi-am scris, draga mea, nici nu te-am uitat. Şi finul meu, maimuţa aceea, e tot atât de frumos? Îmi face cinste? Trebuie să albă mai mult de nouă luni. Tare aş vrea să fiu de faţă la primii lui paşi în lumea asta; însă Macumer îmi spune că chiar

copiii precoci merg abia la zece luni. Deci, vom sporovăi ca la mânăstire. Voi verdea dacă e adevărat ce se spune că un copil strică silueta.

P. S.

— Dacă îmi răspunzi, mamă sublimă, adresează-mi scrisoarea la Chantepleurs, plec.

XXXIII.

DOAMNA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOAMNA DE MACUMER.

Ei! copila mea, dacă vei fi vreodată mamă, vei afla dacă se poate scrie în primele două luni de alăptat. Mary, dădaca englezoaică şi cu mine suntem la capătul puterilor. E adevărat că nu ţi-am spus că ţin să fac totul singură, înaintea fericitului eveniment, am cusut cu mâinile mele garnitura de scutece şi am brodat şi garnisit eu însămi bonetele. Sunt sclavă, micuţa mea, sclavă ziua şi noaptea. Întâi de toate, Armand-Louis suge când vrea, şi vrea tot timpul să sugă; apoi trebuie să-l schimbi atât de des, să-l cureţi, să-l îmbraci; mamei îi place atât de mult să-l privească adormit, să-i cânte cântecele, să-l plimbe ţinându-l în braţe, când e vremea frumoasă, încât nu-i mai rămâne timp nici să se îngrijească de sine însăşi. În fine, tu ai lumea mondenă, eu am copilul, copilul nostru! Ce viaţă bogată şi plină! O, scumpa mea, te aştept, vei vedea! Însă mi-e teamă să nu înceapă să-i crească dinţii şi să nu-l găseşti foarte gălăgios şi foarte plângăreţ. Până acum, n-a ţipat prea mult, pentru că sunt tot timpul cu el. Copiii nu ţipă decât pentru că au nevoi pe care nu ştii să le ghiceşti, şi eu încerc să le aflu pe ale lui. O, îngerul meu, cât de mult a crescut inima mea în timpul în care tu o micşorai pe a ta, punând-o în slujba lumii mondene! Te aştept cu nerăbdare de schivnică. Vreau să ştiu părerea ta despre l'Estorade, aşa cum şi tu, fără îndoială, vrei s-o ştiu pe a mea despre Macumer. Scrie-mi de la ultimul loc în care înnoptezi pe drum. Bărbaţii mei vor să întâmpine iluştrii oaspeţi. Vino, regină din Paris, vino în biata noastră bastidă, unde vei fi iubită!

XXXIV.

DOAMNA DE MACUMER.

CĂTRE VICONTESA DE L'ESTORADE aprilie 1826

Adresa scrisorii mele îţi va anunţa, draga mea, succesul solicitărilor mele. Iată-l pe socrul tău conte de l'Estorade. N-am vrut să părăsesc Parisul, fără să fi obţinut ceea ce-ţi doreai, şi îţi scriu în prezenţa ministrului de justiţie, care a venit să-mi spună că ordonanţa e semnată.

Pe curând.

XXXV.

ACEEAŞI ACELEIAŞI.

Marsilia, iulie.

Plecarea mea bruscă te va mira, mi-e ruşine; însă, cum înainte de orice spun adevărul şi te iubesc tot atât de mult, îţi voi spune totul, cu simplitate, în patru cuvinte: sunt îngrozitor de geloasă. Felipe te privea prea mult. Aveaţi, împreună, la poalele stâncii tale, mici conversaţii care mă torturau, mă înrăiau şi-mi schimbau caracterul. Frumuseţea ta, cu adevărat spaniolă, trebuie să-i fi amintit de ţara lui şi de acea Marie Heredia pe care sunt geloasă – căci sunt geloasă pe trecutul lui. Minunatul tău păr negru, frumoşii tăi ochi căprii, acea frunte pe care bucuriile maternităţii pun în evidenţă elocventele tale dureri trecute, ce sunt ca umbrele unei lumini radioase; această prospeţime meridională a pielii, mai albă decât pielea mea albă de blondă; acea putere a formelor, acel sân care strălucea în dantele, ca un fruct delicios, de care se agăţa frumosul meu fin, toate astea îmi răneau ochii şi inima. Degeaba îmi puneam când albăstrele în buclele părului, când învioram fadoarea cozilor mele blonde cu panglici de culoarea cireşei, toate acestea păleau în faţa unei Renée, pe care nu mă aşteptam s-o găsesc în această oază de la Crampade.

Apoi Felipe invidia prea mult acest copil, pe care începeam să-l urăsc. Da, această viaţă insolentă care-ţi umple casa, o animă, ţipă în ea, râde în ea, voiam să fie a mea. Am citit în ochii lui Macumer păreri de rău şi, fără ştirea lui, am plâns

două nopţi. Eşti o femeie prea frumoasă şi o mamă prea fericită, ca să pot rămâne lângă tine. Ah! ipocrito, te plângeai! Întâi de toate, l'Estorade al tău e foarte bine, are o conversaţie plăcută; părul lui negru, amestecat cu alb, îi stă bine; are ochi frumoşi şi felul lui de a fi, specific meridional, are un nu ştiu ce care place. După câte am văzut, va fi numit mai curând sau mai târziu deputat de Bouches-du-Rhône; îşi va face drumul lui în Cameră, căci voi fi întotdeauna în serviciul vostru, în tot ceea ce priveşte ambiţiile voastre. Mizeriile exilului i-au dat acel aer calm şi impunător care îmi pare că este jumătate din politică. După mine, scumpa mea, totul, în politică, e să pari grav. De aceea îi spuneam lui Macumer, că l'Estorade trebuie să fie un mare om de Stat.

În fine, după ce am căpătat certitudinea fericirii tale, plec iute ca vântul, mulţumită, în scumpul meu Chantepleurs, unde Felipe se va aranja să fie tată; nu vreau să te primesc acolo decât având la sân un copil frumos, care să semene eu al tău. Merit toate calificativele pe care vei voi să mi le dai; sunt absurdă, infamă, proastă. Vai! eşti toate astea, când eşti geloasă. Nu-ţi port pică, dar sufăr şi tu mă vei ierta că m-am sustras unor astfel de suferinţe, încă două zile şi aş fi făcut vreo prostie. Da, aş fi fost de prost-gust. În ciuda acestor turbări care-mi sfâşiau inima, sunt fericită că am venit, fericită că te-am văzut mamă atât de frumoasă şi atât de fecundă, şi încă prietena mea în mijlocul bucuriilor tale de mamă, aşa cum rămân întotdeauna prietena în mijlocul amorurilor mele. Uite, la Marsilia, la câţiva paşi de voi, sunt deja mândră de tine, mândră de această mare mamă de familie care vei fi. Cu ce instinct îţi ghiceai vocaţia! căci îmi pari născută pentru a fi mai mult mamă decât amantă, aşa cum eu sunt mai curând născută pentru dragoste decât pentru maternitate. Unele femei nu pot fi nici mame nici amante, sunt sau prea urâte sau prea proaste. O mamă bună şi o soţie amantă trebuie să aibă în orice moment spirit, judecată şi să ştie cu orice prilej să-şi desfăşoare

calităţile cele mai minunate ale femeii. O! te-am observat bine; asta nu-i oare, să-ţi spun, drăguţo, că te-am admirat? Da, copiii tăi vor fi fericiţi şi bine crescuţi, vor fi scăldaţi în efuziunile tandreţei tale, mângâiaţi de lumina sufletului tău.

Lui Louis al tău spune-i adevărul despre plecarea mea, însă colorează-l cu pretexte cinstite în ochii socrului tău, care pare să fie intendentul vostru şi mai ales în ochii familiei tale, o adevărată familie Harlowe, plus spiritul provensal. Felipe încă nu ştie de ce am plecat, n-o va şti niciodată. Dacă mă întreabă, voi avea grijă să-i găsesc vreun pretext oarecare. Îi voi spune, probabil, că ai fost geloasă pe mine. Iartă-mi această mică minciună oficioasă. Adio; îţi scriu în grabă, pentru ca să ai această scrisoare la ora dejunului şi surugiul care s-a obligat să ţi-o aducă este aici şi bea, aşteptând-o. Sărută-l tare din partea mea pe micul, scumpul meu fin. Vino la Chantepleurs în luna octombrie, voi fi singură acolo tot timpul pe care Macumer şi-l va petrece în Sardinia, unde vrea să facă mari schimbări pe domeniile lui. Cel puţin acesta este acum proiectul lui, şi este trufia lui de a avea un plan, se crede independent: de altfel, este întotdeauna neliniştit când mi-l comunică. Adio!

XXXVI.

VICONTESA DE L'ESTORADE.

CĂTRE BAROANA DE MACUMER.

Draga mea, mirarea noastră, a tuturora, a fost de nespus când, la dejun, ni s-a spus că aţi plecat şi mai ales când surugiul care v-a dus la Marsilia mi-a dat scrisoarea ta nebună. Dar nu era vorba decât de fericirea ta în acele conversaţii de la poalele stâncii, pe „banca Louisei”, şi rău ai făcut că ai devenit bănuitoare. Ingrata! te condamn să te întorci aici la prima mea chemare. În acea odioasă scrisoare, mâzgălită pe o hârtie de han, nu mi-ai spus unde te vei opri; sunt, deci, obligată să-ţi adresez răspunsul meu la Chantepleurs.

Ascultă-mă, scumpă soră electivă şi află că, înainte de toate, te vreau fericită. Soţul tău, Louise a mea, are nu ştiu

ce profunzime sufletească şi de gândire ce impune tot atât, cât gravitatea lui naturală şi ţinuta lui nobilă; apoi există în urâţenia lui atât de spirituală, în această privire catifelată o forţă cu adevărat majestuoasă; mi-a trebuit, deci, câtva timp înainte de a stabili acea familiaritate fără de care e greu să cercetezi un om în amănunt. În sfârşit, acest bărbat a fost prim-ministru şi te adoră aşa cum îl adoră pe Dumnezeu: deci, trebuia să fie foarte ascuns, şi, pentru a putea pescui secretele din străfundurile acestui diplomat, de sub stâncile inimii sale. Trebuia să folosesc în egală măsură abilitatea şi şiretenia; însă am sfârşit, fără ca omul nostru să bage de seamă, prin a descoperi o grămadă de lucruri pe care micuţa mea nici nu le bănuia. Dintre noi două, eu sunt puţin Raţiunea, aşa cum tu eşti Imaginaţia. Sunt grava Datorie, aşa cum tu eşti nebuna Dragoste. Acest contrast al spiritului care nu exista decât pentru noi două sorţii i-a plăcut să-l continue în destinele noastre. Sunt o umilă vicontesă de ţară, excesiv de ambiţioasă, care trebuie să-şi conducă familia pe calea prosperităţii; în timp ce lumea îl ştie pe Macumer drept ex-duce de Soria şi că, ducesă de drept, tu domneşti în acel Paris unde îi este greu oricui, chiar şi regilor, să domnească. Ai o avere frumoasă pe care Macumer o va dubla, dacă-şi realizează proiectele de exploatare a imenselor lui domenii din Sardinia, ale căror resurse sunt bine cunoscute la Marsilia. Mărturiseşte că, dacă una dintre noi trebuia să fie geloasă, aceea eram eu. Dar să-i mulţumim lui Dumnezeu că avem fiecare dintre noi inima îndeajuns de nobilă ca prietenia noastră să fie deasupra acestor meschinării vulgare. Te cunosc: ţi-e ruşine că m-ai părăsit. În ciuda fugii tale, nu te voi cruţa de niciunul dintre cuvintele pe care aveam să ţi le spun într-o zi, sub stâncă. Citeşte-mă, aşadar, cu atenţie, te implor, căci e vorba mai mult despre tine decât despre Macumer, cu toate că el are un rol important în morala mea. Întâi de toate, micuţa mea, tu nu-l iubeşti. În mai puţin de doi ani, vei fi obosită de această adoraţie. Nu vei vedea niciodată în

Felipe un soţ. – ci un amant cu care te vei juca fără nici o grijă, aşa cum fac toate femeile cu un amant. Nu, nu-ţi impune, nu ai pentru el acel profund respect, acea tandreţe plină de teamă pe care o îndrăgostită adevărată o are faţă de cel în care vede un zeu. O! am studiat bine dragostea, îngerul meu şi am sondat de mai multe ori prăpăstiile sufletului meu. După ce te-am examinat bine, ţi-o pot spune: Nu iubeşti. Da, scumpă regină a Parisului, asemeni reginelor, ai să doreşti să fii tratată ca o grizetă51, vei vrea să fii dominată, condusă de un bărbat puternic care, în loc să te adore, va şti să-ţi învineţească braţul, apucându-ţi-l în toiul unei scene de gelozie. Macumer te iubeşte prea mult pentru a putea vreodată, fie să te pedepsească, fie să-ţi reziste. Una singură dintre privirile tale, doar una dintre vorbele tale de seducătoare îi topeşte cele mai puternice hotărâri. Mai curând sau mai târziu, îl vei dispreţui pentru că te iubeşte prea mult. Vai! te alintă, aşa cum te alintam eu când eram la mânăstire, căci eşti una dintre femeile cele mai seducătoare şi unul dintre spiritele cele mai încântătoare ce se pot închipui. Eşti, mai ales, adevărată, dar societatea cere, pentru propria noastră fericire, minciuni la care nu te vei coborî niciodată. Astfel, lumea cere ca o femeie să nu lase să se vadă influenţa pe care o exercită asupra soţului ei. Socialmente vorbind, un soţ nu trebuie să pară amantul soţiei sale când o iubeşte ca un amant, după cum o soţie nu trebuie să joace rolul unei amante. Voi nesocotiţi însă amândoi această lege. Copilul meu, întâi de toate, ceea ce lumea mondenă iartă cel mai greu, după cele ce mi-ai spus tu despre ea, este fericirea, ea trebuie ascunsă lumii; însă toate astea nu-s nimic. Există între amanţi o egalitate care, după mine, nu poate apărea niciodată între o femeie şi soţul ei, sub pedeapsa unei răsturnări sociale şi fără nenorociri ireparabile. Un bărbat nu este ceva îngrozitor; însă există ceva şi mai rău, aceasta este un bărbat anulat. Într-un răstimp limitat, îl vei fi redus pe Macumer să nu mai fie decât umbra unui bărbat; nu-şi

va mai avea propria voinţă, nu va mai fi el însuşi, ci un obiect fasonat pentru folosinţa ta; ţi-l vei fi asimilat atât de bine, încât în loc să fiţi doi, nu va mai exista decât o singură persoană în menajul vostru, şi acea fiinţă va fi în mod necesar incompletă şi răul va fi fără remediu când vei binevoi să-ţi deschizi ochii. Orice am face, sexul nostru nu va fi niciodată dotat cu calităţile care-i disting pe bărbaţi şi aceste calităţi sunt mai mult decât necesare, sunt indispensabile Familiei. În acest moment, în ciuda orbirii sale, Macumer întrevede acest viitor, se simte diminuat de dragostea ta. Călătoria lui în Sardinia îmi dovedeşte că va încerca să se regăsească pe sine însuşi prin această scurtă despărţire. Tu nu eziţi să-ţi exersezi autoritatea pe care ţi-o dă dragostea. Autoritatea ta se observă într-un gest, o privire, un accent. O, scumpo, eşti, aşa cum spunea mama ta, o curtezană nebunatică. Desigur, ţi s-a dovedit, cred, că-i sunt mult superioară lui Louis; însă m-ai văzut vreodată contrazicându-l? Nu sunt eu, în public, o femeie care-l respectă ca fiind conducătorul familiei? Ipocrizie! vei spune tu. Întâi de toate, sfaturile pe care cred că-i util să i le dau, părerile mele, ideile mele, nu i le dau decât în umbra şi liniştea dormitorului; însă îţi pot jura, îngerul meu, că nici atunci nu-mi iau faţă de el nici un fel de aer de superioritate. Dacă n-aş rămâne atât în secret, cât şi ostentativ soţia lui, n-ar mai crede în sine. Draga mea, perfecţiunea binefacerii constă în a te face atât de şters, încât obligatul să nu se simtă inferior celui care-l obligă; şi acest devotament ascuns comportă plăceri nesfârşite. Astfel gloria mea a fost să te înşel chiar şi pe tine, şi mi-ai făcut complimente pentru Louis. Prosperitatea, fericirea, speranţa l-au făcut de altfel să recâştige de doi ani încoace tot ceea ce nenorocirea, mizeria, părăsirea, îndoiala îl făcuseră să piardă. Deci, în acest moment, după observaţiile mele, găsesc că-l iubeşti pe Felipe pentru tine, şi nu pentru el însuşi. Există ceva adevărat în ceea ce a spus tatăl tău: egoismul tău de mare doamnă e doar mascat sub florile

primăverii dragostei tale. Ah! copilul meu. Trebuie să te iubesc foarte tare pentru a-ţi spune adevăruri atât. De crude. Lasă-mă să-ţi povestesc, cu condiţia să nu-i sufli despre aceasta nici cel mai mic cuvânt baronului, sfârşitul uneia dintre convorbirile noastre. Amândoi îţi cântasem laude pe toate tonurile, căci văzuse bine că te iubesc ca pe o soră pe care o iubeşti; şi, după ce l-am adus, fără să bage de seamă, la confidenţe, i-am spus:

— Louise încă n-a luptat cu viaţa, e tratată ca un copil răsfăţat al sorţii şi poate că va fi nefericită, dacă nu veţi şti să fiţi pentru ea un tală, aşa cum sunteţi pentru ea un amant.

— Eh! dar pot acest lucru? a spus el.

S-a oprit, brusc, ca un om care vede prăpastia în care se va rostogoli. Această, exclamaţie mi-a fost de-ajuns. Dacă n-ai fi plecat, mi-ar fi spus mai mult, peste câteva zile.

Îngerul meu, când acest om va fi fără putere, când va fi găsit societatea în plăcere; când se va simţi, nu spun înjosit, dar fără demnitate în faţa ta, reproşurile pe care i le va face conştiinţa îi vor da un fel de remuşcare jignitoare pentru tine prin chiar faptul că te vei simţi vinovată, în fine, vei sfârşi prin a-l dispreţui pe cel pe care nu vei fi obişnuită să-l respecţi. Gândeşte-te la acest lucru: la femei, dispreţul este prima formă pe care o ia ura. Cum ai o inimă nobilă, îţi vei aminti întotdeauna sacrificiile pe care le-a făcut Felipe pentru tine; însă nu va mai putea să facă altele, după ce se va fi servit oarecum pe sine în acest prim festin, şi nenorocire bărbatului ca şi femeii care nu mai lasă nimic de dorit! Totul s-a zis. Spre ruşinea sau spre gloria noastră, n-aş putea decide asupra acestui punct delicat, nu suntem exigente decât cu bărbaţii care ne iubesc!

O, Louise, schimbă-te, mai e încă timp. Poţi, purtându-te cu Macumer aşa cum mă port eu cu l'Estorade, să faci să se trezească leul ascuns în acest om cu adevărat superior. S-ar spune că vrei să te răzbuni pe superioritatea lui. Oare nu vei fi mândră să-şi exerciţi puterea altminteri decât spre

folosul tău, pentru a face un om de geniu dintr-un om mare, aşa cum eu fac un om superior dintr-unul obişnuit?

De-ai fi rămas la noi, la ţară, tot ţi-aş fi scris această scrisoare; m-aş fi temut de verva şi de spiritul tău într-o conversaţie, în timp ce ştiu că, citindu-mă, vei reflecta în viitorul tău. Suflet scump, ai totul pentru a fi fericită, nu-ţi strica fericirea şi reîntoarce-te din luna noiembrie la Paris. Grijile şi antrenul lumii de care mă plângeam sunt diversiuni necesare existenţei voastre, poate puţin prea intimă. O femeie măritată trebuie să-şi aibă cochetăria ei. Mama de familie care nu lasă ca prezenţa ei să fie dorită în sânul menajului riscă să facă să apară în el saţietatea. Dacă am mai mulţi copii – ceea ce doresc pentru fericirea mea – îţi jur că, de cum vor ajunge la o anumită vârstă, îmi voi rezerva ore în care voi fi singură; căci trebuie să te faci dorită de toată lumea, chiar şi de copiii tăi. Adio, geloasă scumpă! Oare ştii tu că o femeie vulgară ar fi mândră că ţi-a pricinuit această pornire de gelozie? Dar eu, vai! nu pot decât să mă amărăsc. Căci nu există în mine decât o mamă şi o prietenă iubitoare. Multă tandreţe. În fine, fă ce vrei pentru a scuza plecarea ta: dacă tu nu eşti sigură de Felipe, eu sunt sigură de Louis.

XXXVII.

BAROANA DE MACUMER.

CĂTRE VICONTESA DE L'ESTORADE.

Genova.

Frumoasa mea scumpă, am avut fantezia de a vedea puţin Italia şi sunt încântată că l-am tras cu mine pe Macumer, ale cărui proiecte, cu privire la Sardinia, sunt amânate.

Această ţară mă încântă şi mă farmecă. Aici, bisericile şi mai ales capelele, au un aer amoros şi cochet care unei protestante trebuie să-i trezească pofta de a se face catolică. L-au sărbătorit pe Macumer şi s-au felicitat că au achiziţionat un astfel de supus. Dacă aş vrea, Felipe ar avea ambasada Sardiniei la Paris; căci curtea e fermecătoare cu mine. Dacă-mi scrii, adresează-mi scrisorile la Florenţa. Nu

am prea mult timp pentru a-ţi scrie în amănunt, îţi voi povesti călătoria mea la prima ta şedere la Paris. Nu rămânem aici decât o săptămână. Vom merge la Florenţa, prin Livorno, vom sta o lună în Toscana şi o lună la Neapole, pentru a fi, în fine, la Roma, în noiembrie. Ne vom reîntoarce prin Veneţia, unde ne vom opri primele cincisprezece zile din decembrie; apoi vom sosi, prin Milano şi Torino, la Paris, în luna ianuarie. Călătorim ca îndrăgostiţii; noutatea locurilor reînnoieşte scumpa noastră nuntă. Macumer nu cunoaşte deloc Italia şi am intrat în ea prin acel magnific drum al Cornişei, care pare construit de zâne. Adio, draga mea. Nu-mi purta pică dacă nu scriu deloc; îmi este imposibil să-mi găsesc o clipă numai a mea în această călătorie; nu am timp decât să văd, să simt şi să-mi savurez impresiile, însă, pentru a-ţi vorbi de ele, voi aştepta să fi căpătat patima amintirilor.

XXXVIII.

VICONTESA DE L'ESTORADE.

CĂTRE BAROANA DE MACUMER septembrie.

Scumpa mea, la Chantepleurs te aşteaptă un răspuns destul de lung la scrisoarea pe care mi-ai trimis-o de la Marsilia. Acest. Voiaj făcut „ca îndrăgostiţii” este atât de departe de a-mi diminua temerile pe care ţi le exprimam în ea, încât te rog să scrii la Nivernais să ţi se trimită scrisoarea mea.

Se spune că ministerul a hotărât să dizolve Camera. Dacă asta-i o nenorocire pentru Coroană, care trebuia să folosească ultima sesiune a acestei legislaturi devotate pentru a se vota legile necesare consolidării puterii, pentru noi nu-i nici o nenorocire: Louis nu va avea patruzeci de ani decât la sfârşitul lui 1827. Din fericire, tatăl meu, care consimte să se lase numit deputat, îşi va da demisia în timp util.

Finul tău a făcut primii săi paşi, fără naşa lui; e, de altminteri, admirabil şi a început să-mi facă gesturi dintre acelea graţioase care-mi spun că nu mai este doar un organ

care suge, o viaţă primitivă, ci un suflet: zâmbetele lui sunt pline de inteligenţă. Sunt atât de favorizată în meseria mea de doică, încât îl voi înţărca pe Armand al nostru în decembrie. Un an de lapte ajunge. Copiii care sug prea mult ajung proşti. Sunt pentru dictoanele populare. Trebuie să ai un succes nebun în Italia, scumpa mea blondă. Multă tandreţe.

XXXIX.

BAROANA DE MACUMER.

CĂTRE VICONTESA DE L'ESTORADE.

Roma, decembrie.

Am infama ta scrisoare, pe care, la cererea mea, administratorul meu mi-a trimis-o de la Chantepleurs, aici. O! Renée… Însă te cruţ de tot ceea ce indignarea mea mi-ar putea sugera. Îţi voi povesti numai efectele produse de scrisoarea ta. La întoarcerea de la serbarea fermecătoare pe care a dat-o ambasadorul în cinstea noastră, unde am strălucit în toată splendoarea mea, de unde Macumer s-a reîntors mai îmbătat de mine decât ţi-aş putea descrie, i-am citit oribilul tău răspuns, i l-am citit plângând, cu riscul de a-i părea urâtă. Scumpul meu Abencerraj a căzut la picioarele mele, tratându-te de bârfitoare: m-am dus la balconul palatului în care locuim şi de unde putem vedea o parte din Roma: acolo, limbajul lui a fost demn de priveliştea ce se oferea ochilor noştri; căci era un superb clar de lună. Cum ştim deja italiana, dragostea lui, exprimată în această limbă atât de dulce şi de favorabilă pasiunii, mi-a părut sublimă. Mi-a spus că, chiar dacă ai avea darul profeţiei, ar prefera o noapte fericită, sau una dintre delicioasele noastre dimineţi, unei vieţi întregi. Cu această socoteală, a trăit deja o mie de ani. El a vrut să rămân amanta lui şi nu-şi dorea alt titlu decât cel de amant. Este atât de mândru şi de fericit de a se vedea în fiecare zi favoritul meu, încât, dacă Dumnezeu i-ar apărea şi l-ar pune să aleagă între a trăi treizeci de ani după doctrina ta şi a avea cinci copii, sau de a nu mai avea decât cinci ani de

trăit, continuându-se scumpele noastre iubiri înflorite, alegerea sa ar fi făcută: preferă să fie iubit aşa cum îl iubesc eu şi să moară. Aceste jurăminte şoptite la ureche, eu cu capul meu pe umărul lui, el cu braţul în jurul taliei mele, au fost tulburate în acel moment da ţipetele vreunui liliac surprins de o cucuvea. Acest ţipăt de moarte mi-a făcut o impresie atât de crudă, încât Felipe m-a dus pe jumătate leşinată la patul meu. Dar linişteşte-te, cu toate că această prevestire a vibrat în sufletul meu, în dimineaţa asta mă simt bine. Sculându-mă, m-am aşezat în genunchi în faţa lui Felipe şi, cu ochii în ochii lui, ţinându-i mâinile în mâinile mele, i-am spus:

— Îngerul meu, sunt un copil şi s-ar putea ca Renée să aibă dreptate: poate-i doar dragostea pe care o iubesc în tine; însă, cel puţin, află că nu există alte sentimente în inima mea şi că aşa te iubesc în felul meu. În sfârşit, dacă în felul meu de a fi, dacă în cel mai mărunt lucru din viaţa şi din sufletul meu, ar fi ceva care să fie altminteri decât ceea ce voiai sau sperai de la mine, spune-mi-o! fă-mă să aflu! Voi avea plăcere de a te asculta şi de a mă conduce numai după strălucirea ochilor tăi. Renée mă sperie, mă iubeşte atât de mult!

Macumer n-a avut glas ca să-mi răspundă, a izbucnit în lacrimi. Acum, îţi mulţumesc, Renée a mea; ştiu cât sunt de iubită de frumosul, de regalul meu Macumer. Roma este oraşul în care se iubeşte. Când ai o pasiune, acolo trebuie să te duci să te bucuri de ea: ai artele şi pe Dumnezeu de complici. Îi vom găsi la Veneţia pe ducele şi pe ducesa de Soria. Dacă-mi scrii, scrie-mi acum la Paris, căci părăsim Roma în trei zile. Serbarea ambasadorului a fost o serbare de adio.

P. S. Scumpă imbecilă, scrisoarea ta dovedeşte pe de-a-ntregul că nu cunoşti dragostea decât în teorie. Află, deci, că dragostea este un principiu ale cărui efecte sunt, în totalitatea lor, atât de diferite, încât nici o teorie n-ar putea

să le cuprindă, nici să le conducă. Aceasta este pentru micul meu doctor în corset.

LX.

CONTESA DE L'ESTORADE.

CĂTRE BAROANA DE MACUMER ianuarie 1827

Tatăl meu a fost numit deputat, socrul meu a murit şi sunt din nou pe cale de a naşte: acestea sunt evenimentele marcante ale acestui sfârşit de an. Ţi le spun de la început, pentru ea impresia ce ţi-o va face sigiliul meu negru să se risipească deîndată.

Micuţa mea, scrisoarea ta de la Roma m-a făcut să mă cutremur. Felipe este un diplomat care a disimulat, sau un bărbat care te iubeşte aşa cum ar iubi o curtezană căreia i-ar abandona averea sa, ştiind bine că ea îl trădează. Şi eu asta e destul. Mă iei drept o flecară, voi tăcea. Dar lasă-mă să-ţi spun că, studiind destinele noastre, am extras un principiu crud: De vrei să fii iubită, nu iubi.

Louis, draga mea, a obţinut crucea Legiunii de onoare, când a fost numit membru al consiliului general. Oricum, vor fi curând trei ani de când este în consiliu, şi tatăl meu. Pe care-l vei vedea fără îndoială la Paris, în timpul sesiunii de iarnă, a cerut pentru ginerele său gradul de ofiţer al Legiunii de onoare, fă-mi plăcerea să-l pui în mişcare paşaua de care depinde această numire şi să ai grijă de acest flecuşteţ. Şi mai ales, nu te amesteca în afacerile prea onoratului meu tată, contele de Maucombe, care vrea să obţină titlul de marchiz; rezervă-ţi favorurile pentru mine. Când Louis va fi deputat, adică în iarna viitoare, vom veni la Paris şi vom mişca şi cerul şi pământul pentru a-l plasa în fruntea vreunei direcţii generale, ca să putem economisi toate veniturile, trăind din salariul unei funcţii. Tatăl meu este între fracţiunea de dreapta şi centru, el nu cere decât un titlu; familia noastră era deja celebră sub regele René, regele Charles al X-lea nu-l va refuza pe un Maucombe; însă mi-e teamă să nu-l apuce pe tatăl meu fantezia de a cere vreo favoare pentru fratele meu mai mic; şi, făcându-i

obţinerea marchizatului ceva mai dificilă, nu va mai putea să se gândească decât la sine însuşi.

15 ianuarie.

Ah! Louise, ies din infern! Dacă am curajul să-ţi vorbesc de suferinţele mele, este pentru că tu îmi pari un alt eu însumi. Încă nu ştiu dacă îmi voi lăsa vreodată gândurile să se reîntoarcă spre aceste cinci zile fatale! Doar cuvântul convulsie îmi cutremură sufletul. Nu-s cinci zile care au trecut, ci cinci veacuri de durere. Câtă vreme o mamă n-a trăit acest martiriu, nu ştie se înseamnă cuvântul suferinţă. Te-am găsit fericită că nu ai copii, dă-ţi seama cum înnebunim!

În ajunul zilei cumplite, timpul, care fusese greu şi aproape cald, mi s-a părut că l-a incomodat pe micul meu Armand. El, atât de blând şi de mângâietor, era bosumflat; ţipa din orice, voia să se joace şi-şi spărgea jucăriile. Poate că toate bolile se anunţă la copii prin schimbări de dispoziţie. Atentă la această răutate ciudată, observam la Armand roşeţe şi palori pe care le atribuiam creşterii a patru dinţi mari care străpung în acelaşi timp gingiile. Aşa că l-am culcat lângă mine, trezindu-mă din clipă în clipă. În timpul nopţii, a avut puţină febră, care nu m-a neliniştit defel: o atribuiam tot dinţilor. Către dimineaţă, a spus: „Mamă” cerând de băut printr-un gest, însă cu o violenţă în glas, cu o mişcare convulsivă în gest care-mi îngheţă sângele în vine. Am sărit din pat, să merg să-i prepar apă îndulcită. Judecă spaima mea. Când, dându-i ceaşca, nu l-am văzut făcând nici o mişcare; repeta doar: „Mamă!”, cu acea voce care nu mai era vocea lui, care nici măcar nu mai era o voce. I-am luat mâna, însă mâna lui nu mai asculta, se înţepenea. I-am dus atunci ceaşca la buze; bietul micuţ a băut într-un fel înspăimântător, în trei sau patru înghiţituri convulsive, şi apa făcea un zgomot ciudat în gâtlejul lui. În fine, se agăţă cu disperare de mine, şi am observat că ochii lui, traşi de o forţă interioară, au devenit albi, membrele lui

şi-au pierdut supleţea. Am scos un strigăt îngrozitor. Louis a venit.

— Un doctor! un doctor! – moare! i-am strigat eu.

Louis a dispărut şi bietul meu Armand a mai spus: „Mamă! mamă!” agăţându-se de mine. A fost ultimul moment în care a ştiut că are o mamă. Frumoasele vinişoare de pe fruntea lui s-au injectat şi au început convulsiile. O oră înainte de sosirea medicilor, ţineam în braţe acest copil atât de vioi, de alb şi de roz, această floare care făcea orgoliul şi bucuria mea, ţeapăn ca o bucată de lemn; şi ce ochi! tremur când îmi amintesc. Negru, crispat, chircit, mut, drăgălaşul meu Armand era o mumie. Un doctor, doi doctori aduşi de la Marsilia de Louis stăteau acolo înţepeniţi în picioare, ca nişte păsări rău prevestitoare, mă făceau să tremur. Unul vorbea de febră cerebrală, celălalt credea că sunt convulsii, aşa cum au copii. Medicul cantonului nostru mi s-a părut a fi cel mai înţelept, pentru că nu prescria nimic. „Sunt dinţii”, spunea al doilea. „E o febră”, spunea primul. În sfârşit, s-a convenit să i se pună lipitori pe gât şi gheaţă pe cap. Simţeam că mor. Să fiu acolo, să văd un cadavru albastru sau negru, fără un strigăt, fără o mişcare, în locul unei creaturi atât de gălăgioase şi de vioaie! A fost un moment în care mi s-au rătăcit minţile şi am avut ca un fel de râs nervos, văzând acest gât frumos, pe care l-am sărutat atâta, muşcat de lipitori şi acest cap fermecător sub o calotă de gheaţă. Scumpa mea, a trebuit să i se taie frumosul păr, pe care-l admiram atât de mult, şi pe care i l-ai mângâiat, pentru a i se putea pune gheaţa. Din zece în zece minute, ca în durerile mele de naştere, convulsiile îi reveneau, şi bietul micuţ se frângea, când palid, când vânăt. Ciocnindu-se, membrele lui atât de flexibile scoteau un sunet de parcă ar fi fost de lemn. Această creatură insensibilă îmi zâmbise, îmi vorbise, pe vremuri mă mai numea încă mamă! La aceste gânduri, valuri de durere îmi străbăteau sufletul şi îl agitau aşa cum un uragan agită marea şi simţeam zdruncinate toate legăturile prin care un

copil e legat de sufletul nostru. Mama mea, care poate că m-ar fi ajutat, sfătuit şi consolat, e la Paris. Cred că mamele ştiu mai multe despre convulsiuni decât doctorii. După patru zile şi patru nopţi petrecute în temeri şi alternative care aproape că m-au omorât, medicii au fost cu toţii de părere să-i dea o pomadă îngrozitoare, pentru a-i provoca răni. Ah! răni lui Armand al meu, care cu cinci zile înainte se juca, zâmbea, care încerca să spună: Naşă! Am refuzat acest lucru, vrând să mă las în voia naturii. Louis mă certa, el credea în medici. Un bărbat e întotdeauna un bărbat. Însă există în aceste boli teribile momente în care ele iau forma morţii; şi, în unul dintre aceste momente, acest remediu, pe oare îl detestam, mi s-a părut că este salvarea lui Armand. Louise, pielea era atât de uscată, atât de aspritǎ, atât de întărită, încât pomada nu se lipea. Am început atunci să plâng deasupra patului şi am plâns atât, încât căpătâiul patului s-a udat. Doctorii, ei, cinau! Văzându-mă singură, am debarasat copilul meu de toate leacurile medicinii şi l-am luat, aproape nebună, în braţe, l-am strâns la piept, mi-am sprijinit fruntea de fruntea lui, rugându-mă lui Dumnezeu să-i dea viaţa mea, încercând în acelaşi timp să i-o comunic. L-am ţinut aşa câteva momente, vrând să mor cu el, pentru a nu fi despărţiţi nici în viaţă, nici în moarte. Scumpa mea, i-am simţit membrele muindu-se; convulsiile au cedat, copilul meu s-a mişcat, sinistrele şi oribilele culori au dispărut! Am ţipat ca atunci când a căzut bolnav, doctorii au urcat, le-am arătat pe Armand.

— E salvat! a exclamat cel mai bătrân dintre doctori.

O! ce cuvânt! ce muzică! cerurile se deschideau înaintea mea. În adevăr, două ore mai târziu, Armand renăştea; însă eu eram sfârşită, mi-a trebuit, pentru a mă împiedica să cad bolnavă, balsamul fericirii. Doamne Dumnezeule! prin ce dureri legi copilul de mama lui! Din ce aliaj ne faci inima, ca ea să reziste la asemenea încercări! Oare încă nu eram îndeajuns de mamă, eu, pe care gângurelile şi primii paşi ai acestui copil m-au făcut să plâng de bucurie. Eu, care-l

studiam timp de ore întregi, pentru a-mi îndeplini bine datoriile şi a mă instrui în dulcea meserie de mamă! Era nevoie să pricinuieşti aceste spaime, să prezinţi aceste îngrozitoare privelişti celei care a făcut din copilul ei un idol? În momentul în care îţi scriu, Armand al nostru se joacă, strigă, râde. Atunci caut cauzele acestei oribile boli a copiilor, gândindu-mă că sunt însărcinată. Să fie oare creşterea dinţilor? Să fie oare vreun lucru ciudat care se petrece în creier? Să aibă copiii care suferă de convulsii vreo imperfecţiune în sistemul nervos! Toate aceste gânduri mă neliniştesc în egală măsură pentru prezent şi pentru viitor. Medicul nostru de ţară crede că este vorba de o excitare nervoasă pricinuită de dinţi. Aş da toţi dinţii mei pentru ca cei ai lui Armand să fi crescut deja. Acum, când văd una dintre acele perle albe răsărind în mijlocul gingiei lui inflamate, mă trec sudori reci. Eroismul cu care suferă acest înger scump îţi arată că va avea întru totul caracterul meu; îmi aruncă priviri care să-ţi sfâşie inima. Medicina nu ştie mare lucru despre acest gen de tetanos care sfârşeşte tot atât de repede cum a început şi care nu poate fi nici prevenit, nici vindecat. Îţi repet, un singur lucru e sigur: să-ţi vezi copilul în convulsii, iată infernul pentru o mamă. Cu ce turbare îl îmbrăţişez! O! cât de mult îl ţin pe braţul meu, plimbându-l! A fi avut această durere, când trebuie să nasc din nou peste şase săptămâni, este o agravare oribilă a martiriului, îmi era teamă pentru celălalt! Adio, scumpa mea şi prea iubita mea Louise; nu dori copii, iată ultimul meu cuvânt.

XLI.

BAROANA DE MACUMER.

CĂTRE CONTESA DE L'ESTORADE.

Paris.

Înger sărman, Macumer şi cu mine ţi-am iertat răutăţile aflând cât te-ai chinuit. Am tremurat, am suferit citind detaliile acestei duble torturi şi iată-mă mai puţin necăjită de a nu fi mamă. Mă grăbesc să-ţi anunţ numirea lui Louis,

care poate purta rozeta de ofiţer. Tu îţi doreai o fetiţă; probabil că vei avea una, fericită Renée! Căsătoria fratelui meu cu domnişoara de Mortsauf a fost celebrată la întoarcerea noastră. Fermecătorul nostru rege, care e cu adevărat de o bunătate admirabilă, a dat fratelui meu dreptul de-a moşteni funcţia de prim gentilom al camerei52, cu care e învestit socrul lui.

— Funcţia trebuie să meargă cu titlurile, a spus el ducelui de Lenoncourt-Givry. A vrut însă ca ecusonul familiei Mortsauf să fie adosat celui al familiei Lenoncourt.

Tatăl meu avea de o sută de ori dreptate. Fără averea mea, nimic din toate acestea n-ar fi avut loc. Mama şi tatăl meu au venit pentru această căsătorie, de la Madrid, unde se vor reîntoarce după serbarea pe care o dau mâine tinerilor căsătoriţi. Carnavalul va fi foarte strălucitor. Ducele şi ducesa de Soria sunt la Paris; prezenţa lor mă nelinişteşte puţin. Maria Heredia este, cu siguranţă, una dintre femeile cele mai frumoase din Europa, nu-mi place modul în care o priveşte Felipe, aşa că voi dubla dragostea şi tandreţea mea. „Ea nu te-ar fi iubit aşa!” sunt cuvinte pe care mă feresc să le spun, însă care sunt înscrise în toate privirile mele, în toate gesturile mele. Dumnezeu ştie dacă sunt elegantă şi cochetă. Ieri, doamna de Maufrigneuse îmi spunea:

— Copilă dragă, trebuie să depunem armele în faţa ta!

În sfârşit, îl amuz atâta pe Felipe, încât trebuie s-o găsească pe cumnata lui proastă ca o vacă spaniolă. Am cu atât mai puţine regrete de-a nu face un mic Abencerraj, cu cât ducesa va naşte, fără îndoială, la Paris şi va deveni urâtă; dacă are un băiat se va numi Felipe în onoarea proscrisului. Un hazard maliţios va face să fiu din nou naşă. Adio, scumpo. Anul acesta voi merge devreme la Chantepleurs, căci călătoria noastră a costat suine exorbitante; voi pleca către sfârşitul lui martie, pentru a merge să trăiesc cu economie în Nivernais. De altfel, Parisul mă plictiseşte. Felipe oftează, ca şi mine, după singurătatea

parcului nostru, după câmpiile noastre reavăne şi după Loira noastră, paietată cu nisipurile ei, căreia nici un râu nu-i seamănă. Chantepleurs îmi părea delicios după fasturile şi vanităţile italiene; căci, după toate astea, magnificenţa e plictisitoare şi privirea unui amant e mai frumoasă decât una capo d'opera, decât un bel quadro! Te aşteptăm acolo; nu voi mai fi geloasă pe tine. Vei putea sonda cât vei voi inima lui Macumer al meu, să pescuieşti în ea întrebări, să aduci în ea scrupule, ţi-l dau cu o superbă încredere. După scena de la Roma, Felipe mă iubeşte şi mai mult; mi-a spus ieri (priveşte peste umărul meu) că cumnata lui, Maria tinereţii sale, vechea lui logodnică, prinţesa Heredia, primul lui vis, e stupidă. O! scumpo, am ajuns mai rău decât o dansatoare de la Operă, această injurie mi-a făcut plăcere. L-am făcut pe Felipe să remarce că ea nu vorbeşte corect franţuzeşte: ea pronunţă esemple în loc de exemple, sain în loc de cinq, cheu în loc de je; în sfârşit, e frumoasă, dar lipsită de graţie, nici nu are şi cât de cât vioiciune de spirit. Când i se face un compliment, te priveşte ca o femeie care n-ar fi obişnuită să primească complimente. Cu caracterul pe care-l are, ar fi părăsit-o pe Maria, două luni după căsătorie. Ducele de Soria, Don Fernand, se potriveşte foarte bine cu ea; are generozitate, dar e un copil alintat, asta se vede. Aş putea fi rea şi să te fac să râzi; însă mă mulţumesc să spun adevărul. Multă tandreţe, îngerul meu.

XLII.

RENÉE CĂTRE LOUISE.

Fetiţa mea are două luni; mama şi un unchi bătrân de-al lui Louis au fost naşii acestei micuţe pe care o cheamă Jeanne-Athénaďse.

De cum voi putea, voi veni să vă văd la Chantepleurs, de vreme ce o doică nu vă sperie. Finul tău îţi spune numele, îl pronunţă Matoumer! pentru că nu poate spune c-urile altfel; îţi va place la nebunie; are toţi dinţii; mănâncă acum carne ca un băiat mare, aleargă şi se vânzoleşte ca un

şobolan; însă îl învălui mereu cu priviri neliniştite şi sunt disperată că nu-l pot păstra lângă mine în timpul lăuziei, care impune mai mult de patruzeci de zile de stat în casă, din cauza unor precauţii prescrise de medici. Vai! copila mea, nu capeţi obişnuinţa de a naşte! Aceleaşi dureri şi aceleaşi temeri revin. Cu toate acestea (nu-i arăta lui Felipe scrisoarea mea) e foarte mult din mine în firea acestei fetiţe, care îl va nedreptăţi poate pe Armand al tău.

Tata l-a găsit pe Felipe slăbit şi pe micuţa mea scumpă puţin slăbită şi ea. Totuşi, ducele şi ducesa de Soria au plecat: nu mai există nici cel mai mic motiv de gelozie! îmi ascunzi vreun necaz? Scrisoarea ta nu era atât de lungă şi nici gândită cu tot atâta afecţiune ca celelalte. Este doar un capriciu al scumpei mele capricioase?

Asta-i prea mult, îngrijitoarea mea mă ceartă că ţi-am scris şi domnişoara Athénaďse de l'Estorade vrea să prânzească. Deci, adio; scrie-mi scrisori lungi şi bune.

XLIII.

DOAMNA DE MACUMER.

CĂTRE CONTESA DE L'ESTORADE.

Pentru prima oară în viaţă, scumpa mea Renée, am plâns singură sub o salcie, pe o bancă de lemn, pe marginea lungului meu iaz de la Chantepleurs, o privelişte delicioasă pe care vei veni s-o înfrumuseţezi, pentru că nu lipsesc aici decât copiii veseli. Fecunditatea ta m-a făcut să mă întorc asupră-mi, care n-am deloc copii, după aproape trei ani de căsnicie. „O! m-am gândit eu, dacă ar trebui să sufăr de o sută de ori mai mult decât a suferit Renée, născându-l pe finul meu, dacă ar trebui să-mi văd copilul în convulsii, fă, Doamne Dumnezeule, să am o angelică fiinţă ca această mică Athénaďse, pe care o văd de pe acum frumoasă ca ziua!” căci tu nu mi-ai spus nimic! În asta am recunoscut-o pe Renée a mea. Se pare că tu-mi ghiceşti suferinţele. De fiecare dată când speranţele mele sunt spulberate, sunt câteva zile pradă unei negre supărări. Atunci fac sumbre elegii. Oare când voi broda bonetele? Când voi alege oare

pânza pentru scutece? Când voi coase frumoase dantele pentru a înfăşură în ele un cap micuţ? Oare nu-mi este dat să aud niciodată una dintre aceste creaturi fermecătoare numindu-mă mamă, trăgându-mă de rochie, tiranizându-mă? Oare nu voi vedea niciodată, pe nisip, urmele unei mici trăsurici? Nu voi aduna jucării sparte în curtea mea? Nu voi merge, aşa cum am văzut mergând multe mame, prin prăvăliile de jucării să cumpăr săbii, păpuşi, mici bucătărioare? Nu voi vedea dezvoltându-se această viaţă şi acest înger, care ar fi un alt Felipe şi mai iubit? Aş vrea un fiu, pentru a afla cum îţi poţi iubi şi mai mult amantul, într-un alt el însuşi. Parcul meu, castelul mi se par deşerte şi reci. O femeie fără copii e o monstruozitate; nu suntem făcute decât pentru a fi mame. O! doctor încorsetat ce eşti, ai văzut bine viaţa. De altfel sterilitatea este rea în toate. Viaţa mea seamănă puţin cam prea mult cu pastoralele lui Gessner şi Florian, despre care Rivarol spunea că ai dori să fie lupi în ele. Şi eu vreau să fiu devotată! Simt în mine forţe pe care Felipe le neglijează; şi, dacă nu sunt mamă, va trebui să-mi îngădui capriciul vreunei nenorociri. Iată ceea ce i-am spus tocmai rămăşiţei mele de maur, căruia la aceste cuvinte i-au dat lacrimile; a scăpat doar fiind numit un prost sublim, nu se poate glumi cu privire la dragostea lui.

Sunt momente în care îmi vine să fac slujbe de nouă zile, să mă duc să cer rodnicia unor anumite madone sau unor anumite ape. La iarnă voi consulta doctorii. Sunt prea furioasă împotriva mea pentru a-ţi spune meu mult. Adio.

XLIV.

ACEEAŞI ACELEIAŞI.

Paris, 1829

Cum, draga mea, un an fără scrisori?.. Sunt puţin cam jignită. Crezi că Louis, care a venit să mă vadă aproape la două zile, te înlocuieşte? Nu-mi ajunge să ştiu că nu eşti bolnavă şi că afacerile voastre merg bine; vreau sentimentele şi gândurile tale, aşa cum eu ţi le încredinţez

pe ale mele, cu riscul de-a fi certată, blamată sau apreciată greşit, căci te iubesc. Tăcerea şi sihăstria ta la ţară, când ai putea să te bucuri aici de succesele parlamentare ale contelui de l'Estorade, căruia vorbele frumoase şi devotamentul i-au adus o mare influenţă şi care va fi cu siguranţă foarte sus plasat în sesiunea viitoare, îmi dau grave nelinişti. Îţi petreci viaţa seriindu-i instrucţiuni? Numa nu era atât de departe de Egeria53 lui. De ce n-ai profitat de ocazia de-a vedea Parisul? M-aş fi bucurat de tine patru luni. Louis mi-a spus că vei veni să-i iei şi să naşti a treia oară la Paris, îngrozitoare mamă Gigogne54 ce eşti! După multe întrebări, vai-uri şi plângeri, Louis, cu toate că e diplomat, a sfârşit prin a-mi spune că unchiul lui mare, naşul Athenaďsei, e tare bolnav. Te bănuiesc, deci, că fiind o bună mamă de familie, eşti în stare să tragi foloasele de pe urma gloriei şi discursurilor deputatului, pentru a obţine o moştenire avantajoasă de pe urma ultimei rude dinspre mamă a soţului său. Fii liniştită, Renée a mea, familiile Lenoncourt, Chaulieu, salonul doamnei de Macumer, lucrează pentru Louis. Martignac îl va numi, fără îndoială, la Curtea de Conturi. Însă dacă nu-mi spui de ce rămâi în provincie, mă supăr. Ca să nu ai aerul că eşti capul politic al familiei de l'Estorade? E pentru succesiunea unchiului? Ţi-e teamă să nu fii mai puţin mamă, la Paris? O! cum aş vrea să ştiu că nu e pentru a nu fi văzută aici pentru prima oară, ca femeie gravidă, cocheto! Adio.

XLV.

RENÉE CĂTRE LOUISE.

Te plângi de tăcerea mea, uiţi deci cele două mici capete brune pe care le conduc şi care mă conduc? De altfel, ai găsit câteva din motivele pe care le am pentru a sta acasă. În afară de starea preţiosului nostru unchi, n-am vrut să târăsc după mine, la Paris, un băiat de vreo patru ani şi o fetiţă care va avea în curând trei, acum, când sunt din nou însărcinată. N-am vrut să-ţi încurc viaţa şi casa cu asemenea gospodărie, n-am vrut să apar în dezavantajul

meu în lumea strălucitoare în care domneşti şi am oroare de apartamentele mobilate şi de viaţa de hotel. Unchiul lui Louis, aflând de numirea nepotului său, mi-a făcut cadou jumătate din economiile sale, două sute de mii de franci, pentru a cumpăra o casă la Paris şi Louis trebuie să găsească una în cartierul tău. Mama îmi dă treizeci de mii de franci pentru mobile. Când voi veni să mă stabilesc, pentru sezonul de iarnă, la Paris, vei veni la mine. În fine, voi încerca să fiu demnă de scumpa mea soră electivă, asta o spun fără joc de cuvinte.

Îţi mulţumesc că l-ai introdus pe Louis aşa de bine la Curte; însă, în ciuda stimei pe care i-o acordă domnii de Bourmont şi de Polignac55 dorindu-l în ministerul lor, nu l-aş vrea aşa la vedere; dacă eşti prea în ochii lumii, eşti şi prea compromis. Prefer Curtea cu Conturi din cauza inamovibilităţii ce o conferă. Afacerile noastre vor fi aici în mâini foarte bune; şi, de îndată ce administratorul nostru va fi la curent cu toate, fii liniştită, voi veni să-l secondez pe Louis.

Cât despre scrisori lungi, acum, crezi că pot să le scriu? Aceasta, în care aş vrea să-ţi descriu desfăşurarea obişnuită a zilelor mele, va rămâne opt zile pe masa mea. Poate că Armand o să facă din ea cocoşei de hârtie, pentru regimentele lui, aliniate pe covoarele mele, bărcuţe pentru flotilele care plutesc în baia lui. Una singură dintre zilele mele îţi va ajunge, de altfel, se aseamănă cu toatele şi se reduc la două evenimente: copiii suferă sau copiii nu suferă. Literalmente, pentru mine, în această bastidă singuratică, minutele sunt ere sau orele minute, după starea copiilor. Dacă am câteva ore minunate, le aflu în timpul somnului lor, când nu stau să-l legăn pe unul şi să-i spun celuilalt poveşti, ca să-l adorm. Când îi ţin adormiţi lângă mine, îmi spun: „Nu mai am nimic de temut”. Într-adevăr, draga mea, în timpul zilei, toate mamele inventează pericole, de cum nu-şi mai au copiii sub ochi. Briciurile furate, cu care Armand a vrut să se joace, jacheta care-i ia foc, un şarpe orb care l-ar

putea muşca, o căzătură, din fugă, care i-ar putea face un cucui sau bazinele în care s-ar putea îneca, După cum vezi, maternitatea comportă un şir de poeme dulci sau teribile. Nici o oră în care să nu am acesta bucurii şi aceste temeri. Însă, seara, în camera mea, soseşte ora acelor visări cu ochii deschişi, în timpul cărora le aranjez destinele. Viaţa le e atunci luminată de îngerii pe care-i văd la căpătâiul lor. Câteodată Armand mă cheamă în somn, vin fără ştirea lui să-i sărut fruntea şi picioarele surorii lui, contemplându-i pe amândoi în frumuseţea lor. Iată serbările mele! Ieri, cred că îngerul nostru păzitor m-a făcut să alerg în mijlocul nopţii, la leagănul lui Athénaďs, care avea capul prea jos ţi l-am găsit pe Armand al nostru dezvelit de tot, cu picioarele învineţite de frig.

— O! mămicuţă! mi-a spus el, trezindu-se şi sărutându-mă.

Iată, draga mea, o scenă de noapte.

Cât îi este de folositor unei mame să-şi aibă copiii alături! Există vreo dădacă, oricât de bună ar fi ea, care-i poate lua în braţe, linişti şi adormi la loc atunci când îi trezeşte vreun oribil coşmar? căci îşi au visele lor; şi să le explici unul dintre aceste vise teribile este o treabă cu atât mai grea, cu cât copilul îşi ascultă atunci mama cu un ochi totodată adormit, speriat, inteligent şi stupid. Este o pauză între două reprize de somn. Aşa că somnul meu a devenit atât de uşor, încât îi văd şi-i aud pe cei doi micuţi ai mei prin vălul pleoapelor mele. Mă trezesc la un oftat, la o mişcare. Pentru mine, monstrul convulsiilor e mereu ghemuit la picioarele paturilor lor.

În zori, gânguritul celor doi copii ai mei începe odată cu primele triluri ale păsărilor. Prin vălurile ultimului somn. Bolboroselile lor seamănă cu ciripiturile de dimineaţă, certurile rândunelelor, mici strigăte vesele sau plângăreţe, pe care le aud mai puţin cu urechile decât cu inima, în timp ce Naďs încearcă să ajungă la mine, operând trecerea din leagănul ei în patul meu, târându-se în mâini şi făcând paşi nesiguri, Armand se caţără cu îndemânarea unei maimuţe

şi mă sărută. Atunci cei doi micuţi fac din patul meu terenul jocurilor lor, în care mama e la discreţia lor.

Micuţa mă trage de păr, tot mai vrea să sugă, Armand îmi apără sânul, de parcă ar fi bunul lui. Nu rezist la anumite atitudini ale lor. La râsetele care ţâşnesc ca artificiile şi sfârşesc prin a alunga somnul. Ne jucăm atunci de-a căpcăuna şi mama căpcăună mănâncă în mângâieri această carne tânără, atât de albă, atât de dulce; ea sărută fără saţ aceşti ochi atât de cocheţi în şiretenia lor, umerii trandafirii şi stârneşte mici gelozii fermecătoare. Sunt zile în care încerc să-mi trag ciorapii la ora opt şi încă nu mi-am pus niciunul la ora nouă.

În sfârşit, scumpa mea, ne sculăm. Începe toaleta. Îmi pun capotul: îmi suflec mânecile. Îmi pun dinainte un şorţ cerat; acum ajutată de Mary îmbăiez şi curăţ cele două mici floricele ale mele. Numai eu răspund de gradul de răceală sau de fierbinţeală a apei, căci temperatura apei poartă jumătate din vina ţipetelor şi plânsetelor copiilor. Atunci se ridică flotilele de hârtie, micile răţuşte de sticlă. Trebuie să-i amuzi pe copii ca să-i poţi curăţa bine. Dacă ai şti tot ce trebuie să înveţi cu plăceri acestor regi absoluţi pentru a putea să le treci uşor un burete moale în cele mai mici colţuri, ai fi înspăimântată de îndemânarea şi de spiritul pe care-l cere meseria, glorios îndeplinită, de mamă. Rogi, cerţi, promiţi, devii de-o şarlatanie cu atât mai mare, cu cât trebuie să fie perfect ascunsă. Nu ştiu ce-am deveni dacă Dumnezeu n-ar fi opus şireteniei copilului şiretenia mamei. Un copil e un mare politician pe care-l poţi stăpâni ca pe un mare politician… prin pasiunile lui. Din fericire, aceşti îngeri râd dintr-o nimica toată: o perie care cade, un săpun care alunecă, şi iată explozii de veselie! În fine, dacă victoriile sunt scump plătite, există cel puţin victorii. Însă numai Dumnezeu, căci nici tatăl nu ştie nimic din toate astea, Dumnezeu, tu sau îngerii, doar voi puteţi înţelege privirile pe care le schimb cu Mary atunci când, după ce am isprăvit de îmbrăcat micile noastre două creaturi, le vedem

curate, în mijlocul săpunurilor, prosoapelor, bureţilor, pieptenilor, ligheanelor, hârtiilor ude, flanelelor, a miilor de detalii ale unei adevărate nursery56. Am devenit englezoaică din acest punct de vedere şi sunt de părere că femeile din Anglia au geniul creşterii copiilor. Deşi nu-l iau pe copil în consideraţie decât din punctul de vedere al bunei lui stări materiale şi fizice, au dreptate cu perfecţionările ce le-au introdus. Aşa că copiii mei îşi vor avea întotdeauna picioarele în flanele şi pulpele goale. Nu vor fi niciodată legaţi, nici înfofoliţi; dar nici nu vor fi vreodată singuri. Aservirea copilului francez în hamurile lui este libertatea doicii, iată adevărul adevărat. O mamă adevărată nu-i liberă, iată de ce nu-ţi scriu, având pe cap administraţia domeniului nostru şi doi copii de crescut. Ştiinţa mamei comportă merite tăcute, ignorate de toţi, fără paradă, o virtute a detaliului, un devotament de fiece clipă. Trebuie supravegheate supele care sunt pe foc. Mă crezi tu femeia care să se dea în lături de la vreo sarcină? Cu cel mai mic lucru pe care-l faci pentru ei, dobândeşti afecţiune. O! e atât de frumos zâmbetul unui copil căruia îi place ce i-ai gătit. Armand are mişcări aprobatoare din cap, ce fac cât o viaţă întreagă de iubire. Cum să-i laşi altei femei dreptul, sarcina, plăcerea de-a sufla într-o lingură de supă pe care Naďs ar găsi-o prea caldă, ea pe care am înţărcat-o acum abia şapte luni şi care tot îşi mai aminteşte de sân? Când o dădacă a fript limba şi buzele unui copil cu ceva cald, spune mamei, care vine în goană, că foamea o face să ţipe. Dar cum poate dormi o mamă în linişte cu gândul că răsuflări impure trec peste lingurile de mâncare înghiţite de copilul ei, când natura nu i-a permis să aibă un intermediar între sânul ei şi buzele bebeluşului! A mărunţi cotletul lui Naďs, căreia îi cresc ultimii dinţi şi a amesteca această carne, friptă cât trebuie, cu cartofi este o operă de răbdare şi în adevăr numai o mamă poate şti în anumite cazuri să-l facă pe un copil, devenit nerăbdător, să-şi mănânce toată mâncarea. Nici servitori numeroşi, nici dădace englezoaice

nu o pot scuti pe mamă să se dăruie pe câmpul de luptă unde blândeţea trebuie să lupte cu micile necazuri ale copilăriei, cu durerile ei. Ştii, Louise, trebuie să-i îngrijeşti cu sufletul pe aceşti scumpi inocenţi, nu trebuie să te încrezi decât în ochii tăi, decât în mărturia mâinii tale, în ceea ce priveşte toaleta, hrana şi somnul lor. În principiu, plânsul unui copil e un adevăr absolut, ce învinuieşte mama sau dădaca copilului, afară doar dacă acest plâns nu are drept pricină vreo suferinţă voită de natură. De când am doi – şi, în curând, trei copii de îngrijit – nu am nimic altceva în suflet decât copiii mei; şi chiar tu, pe care te iubesc atâta, nu mai exişti decât ca o amintire. Nu sunt întotdeauna îmbrăcată la ora două. De asemenea, nu cred în mamele care-şi au apartamentele în ordine şi gulerele, rochiile şi celelalte lucruri la locul lor. Ieri, în primele zile ale lui aprilie, era frumos şi am vrut să-i plimb înainte de lăuzia mea, a cărei vreme se apropie: ei bine, pentru o mamă, o asemenea ieşire e un întreg poem şi ţi-l promiţi în ajun, pentru a doua zi. Armand trebuia să-şi pună prima oară o jachetă de catifea neagră, o coleretă nouă pe care o brodasem, o tocă scoţiană cu culorile Stuarţilor şi cu o pană de cocoş; Nad's avea să fie îmbrăcată în alb şi în roz cu una dintre delicioasele bonete de babys, căci este încă un babys; îşi va pierde acest nume când va sosi micuţul care mă loveşte cu picioarele şi pe care-l numesc cerşetorul meu, căci va fi mezinul. Mi-am văzut deja copilul în vis şi ştiu că voi avea un băiat. Bonete, colerete, jachete, ciorăpeii micuţi, pantofiori mignoni, bandeletele roze pentru picioare, rochia din muselină brodată cu modele de mătase, totul era pe palul meu. Când aceste două păsărele atât de vesele, şi care se înţeleg atât de bine, şi-au avut pletele brune una buclate, iar cealaltă uşor aduse pe frunte bordisând boneta albă şi roză; când pantofii au fost încopcaţi, când micile pulpe goale, aceste picioare atât de bine încălţate au tropotit prin nursery; când aceste două figuri cleanes, cum spune Mary, în franţuzeşte limpezi; când

aceşti ochii sclipitori au spus; „Haidem!” am fost emoţionată. O! să vezi copii împodobiţi de mâinile tale, să vezi pielea asta proaspătă pe care strălucesc vinele albăstrii; atunci când i-ai îmbăiat, şters şi uscat tu însăţi, i-ai înnobilat prin culorile strălucitoare ale catifelei sau ale mătăsii, dar e mai frumos decât un poem! Cu ce pasiune, abia satisfăcută îi chemi din nou pentru a săruta iarăşi şi iarăşi gâturile pe care o simplă coleretă le face mai frumoase decât gâtul celei mai frumoase femei? Aceste scene, în faţa cărora cele mai stupide litografii colorate atrag toate mamele le fac eu, în fiecare zi!

Odată ieşiţi afară, bucurându-mă de munca mea, admirându-l pe acest mic Armand ce avea aerul unui fiu de prinţ şi care o făcea pe baby să meargă de-a lungul micului drum pe care-l cunoşti, a sosit o trăsură, am vrut să-i dau deoparte, cei doi copii s-au rostogolit într-o baltă noroioasă şi iată capodoperele mele pierdute! A trebuit să ne întoarcem acasă şi să-i îmbrăcăm altfel. Am luat-o pe micuţa mea în braţe, fără să bag de seamă că-mi prăpădeam astfel rochia. Mary l-a luat pe Armand şi iată-ne înapoi. Când un baby ţipă şi când un copil se udă, s-a terminat: o mamă nu se mai gândeşte la ea, e total absorbită.

Soseşte ora prânzului şi, în majoritatea cazurilor, n-am făcut mai nimic; şi cum pot face faţă. Să-i servesc pe amândoi, să le pun şervetele, să le ridic mânecile şi să-i fac să mănânce! asta-i o problemă pe care o rezolv de două ori pe zi. În mijlocul acestor îngrijiri fără sfârşit, a acestor sărbători ori dezastre, numai eu sunt uitată în casă. Deseori mi se întâmplă să rămân cu moaţele nescoase atunci când copiii au fost răi. Toaleta mea depinde de dispoziţia lor. Pentru a avea câteva clipe ale mele, pentru a putea să-ţi scriu aceste şase pagini, trebuie ca ei să decupeze pozele din romanţele mele, să facă castele cu cărţile mele, cu figurinele de şah sau cu jetoane de sidef; trebuie ca Nad’s să-mi depene mătăsurile sau lânurile în felul ei, care, te

asigur, e atât de complicat, încât îşi pune la contribuţie întreaga ei mică inteligenţă şi nu scoate un cuvânt.

După toate, nu mă pot plânge; cei doi copii ai mei sunt robuşti, liberi, se amuză mai uşor decât s-ar crede. Sunt fericiţi de orice lucru, le trebuie mai curând o libertate supravegheată decât jucării. Câteva pietricele roze, galbene, violete sau negre, scoici micuţe, minunile nisipului îi fericesc. Multe lucruri mici, iată bogăţia lor. Îl observ pe Armand, vorbeşte florilor, muştelor, găinilor, le imită; se înţelege cu insectele, care îl umplu de admiraţie. Tot ce-i mic îl interesează. Armand începe să folosească dece-ul cu privire la orice; a venit să vadă ce-i spun naşei lui; de altfel, te ia drept o zână şi uite cum copiii au în totdeauna dreptate!

Vai! îngerul meu, n-aş vrea să te întristez, povestindu-ţi aceste bucurii. Iată ceva pentru a ţi-l descrie pe finul tău. Acum câteva zile, un sărac se ţinea după noi, căci săracii ştiu că nici o mamă însoţită de copilul ei nu le refuză pomana. Armand încă nu ştie că-ţi poate lipsi pâinea, nu ştie ce e banul; însă, acum îşi dorise o trompetă pe care i-o cumpărasem, i-o întinde eu un aer princiar bătrânului, spunându-i:

— Uite, ia-o!

— Îmi daţi voie s-o păstrez? mi-a spus sărmanul.

Ce să pui, pe lumea asta, în cumpănă cu bucuriile unei astfel de clipe?

— Asta-i pentru că, doamnă, şi eu am avut copii, mi-a spus bătrânul, luând fără să bage în seamă ceea ce-i dădeam eu.

Când mă gândesc că un copil ca Armand trebuie trimis la un colegiu, că nu mai am decât trei ani şi jumătate în care-l pot ţine lângă mine, mă cutremur. Instrucţia publică va distruge florile acestei copilării binecuvântate în fiece clipă, va denatura aceste graţii şi aceste candori adorabile! Acest păr creţ pe care l-am îngrijit atâta, l-am spălat şi l-am sărutat, va fi tăiat! Ce vor face cu sufletul lui Armand?

Dar tu, cu tine ce se întâmplă? Nu mi-ai spus nimic despre viaţa ta. Tot îl mai iubeşti pe Felipe? căci de sarazin nu sunt neliniştită. Adio; Naďs a căzut şi, dacă aş vrea să continui, această scrisoare ar deveni un volum.

XLVI.

DOAMNA DE MACUMER.

CĂTRE CONTESA DE L'ESTORADE.

Vei fi aflat din ziare, buna şi tandra mea Renée, de cumplita nenorocire care s-a abătut asupra mea; nu ţi-am putut scrie nici un singur cuvânt, am rămas la căpătâiul lui timp de douăzeci de zile şi de nopţi, am primit ultima suflare, i-am închis ochii, l-am vegheat, în mod pios, cu preoţii şi am spus rugăciunile morţilor. Mi-am impus pedeapsa acestor îngrozitoare dureri şi, cu toate acestea, văzând pe buzele lui senine zâmbetul pe care mi-l adresa înainte de-a muri, n-am putut crede că dragostea mea a fost cea care l-a ucis! În sfârşit, el nu mai este şi eu, eu sunt! Ţie, care ne-ai cunoscut bine, ce-ţi pot spune mai mult? Totul e în aceste fraze! O! dacă cineva mi-ar putea spune că poate fi rechemat în viaţă, aş da locul meu din cer să se adeverească această promisiune, căci ar însemna să-l revăd!.. Şi a-l avea din nou, fie doar pentru două secunde, nu ar fi să-mi smulg acest pumnal din inimă? Nu vei veni curând să mi-o spui? Nu mă iubeşti tu îndeajuns pentru a mă înşela?.. Dar nu! Tu mi-ai spus dinainte că îi făceam răni adânci… Să fie adevărat? Nu, nu i-am meritat dragostea, ai dreptate, i-am furat-o. Fericirea, am înăbuşit-o în îmbrăţişările mele nechibzuite! O! scriindu-ţi, nu mai sunt nebună, dar simt că sunt singură! Doamne Dumnezeule, ce-ar putea fi mai mult în infernul tău decât acest cuvânt?

Când mi-a fost luat, m-am culcat în acelaşi pat, sperând să mor, căci nu era decât o poartă între noi şi credeam că mai am destulă putere pentru a o împinge! Însă, vai, eram prea tânără şi, după o convalescenţă de patruzeci de zile, în timpul căreia m-am hrănit cu o artă oribilă, prin invenţiile unei triste ştiinţe, mă văd la ţară, aşezată la fereastra mea,

în mijlocul frumoaselor flori îngrijite din dispoziţia lui, pentru mine, bucurându-mă de această privelişte magnifică pe care ochii lui au rătăcit de atâtea ori, pe care se mândrea atâta că a descoperit-o, fiindcă îmi plăcea. Ah! scumpo, durerea de a te mişca e nespusă, atunci când inima ţi-e moartă. Pământul umed din grădina mea mă face să tremur, pământul e ca un mare mormânt şi îmi pare că sunt nebună! calc pe el! La prima mea ieşire, mi-a fost frică şi am rămas nemişcată. E atât de lugubru să vezi florile lui fără el!

Mama şi tatăl meu sunt în Spania, îi cunoşti pe fraţii mei, şi, tu, tu eşti obligată să stai la ţară! dar fii liniştită: doi îngeri au zburat către mine. Ducele şi ducesa de Soria, aceste două fiinţe fermecătoare, au alergat către fratele lor. Ultimele nopţi au văzut cele trei dureri ale noastre, calme şi tăcute, în jurul acestui pat în care murea unul dintre acei oameni cu adevărat nobili şi cu adevărat mari, care sunt atât de rari, şi care atunci ne sunt superiori în toate. Răbdarea lui Felipe al meu a fost divină. Vederea fratelui său şi a Mariei i-au răcorit pentru un moment sufletul şi i-au uşurat durerile.

— Scumpo, mi-a spus el cu simplitatea pe care o punea în toate, eram cât pe-aci să mor, uitând să-i dau lui Fernand baronia de Macumer, trebuie refăcut testamentul meu. Fratele meu mă va ierta, el, care ştie ce înseamnă să iubeşti!

Îmi datorez viaţa îngrijirilor cumnatului meu şi soţiei sale; vor să mă ia cu ei în Spania!

Ah! Renée, acest dezastru, numai ţie îţi pot spune cât mă apasă. Sentimentul greşelilor mele mă copleşeşte şi e o amară consolare să ţi le încredinţez, biată Casandra57 neluată în seamă. L-am omorât prin exigenţele mele, prin geloziile mele fără motiv, prin neîncetatele mele tracasări. Dragostea mea era cu atât mai teribilă, cu cât aveam amândoi o minunată şi aceeaşi sensibilitate, vorbeam aceeaşi limbă, înţelegea admirabil totul, şi deseori glumele

mele îl atingeau, fără să bănui, în adâncul inimii. Nu-ţi poţi imagina până unde acest scump sclav îşi împingea supunerea: îi spuneam uneori să plece şi să mă lase singură şi el ieşea, fără să discute un capriciu, de pe urma căruia poate că suferea. Până la ultima lui suflare, m-a binecuvântat, repetându-mi că doar o singură dimineaţă, petrecută numai cu mine, valora pentru el mai mult decât o viaţă lungă cu o altă femeie iubită, fie ea Maria Heredia. Plâng, scriindu-ţi aceste cuvinte.

Acum, mă trezesc la amiază, mă culc la ora şapte seara, pierd ridicol de mult timp cu mesele mele, umblu încet, rămân câte o oră în faţa unei plante, privesc frunzişul, mă ocup cu măsură şi gravitate de nimicuri, ador umbra, liniştea şi noaptea; în sfârşit, combat orele şi le adaug cu o sumbră plăcere trecutului. Liniştea parcului meu e singura societate pe care o vreau; găsesc în toate lucrurile sublimele imagini ale fericirii inele stinse, invizibile pentru toţi, elocvente şi vii pentru mine.

Cumnata mea mi s-a aruncat în braţe, când, într-o dimineaţă, i-am spus:

— Îmi sunteţi insuportabili! Spaniolii au în plus faţă de noi ceva măreţ în suflet!

Ah! Renée, dacă n-am murit, asta-i pentru că Dumnezeu proporţionează, fără îndoială, sentimentul nefericirii cu forţa celor loviţi. Numai noi, femeile, cunoaştem întinderea pierderilor noastre, când pierdem o dragoste fără ipocrizie, o dragoste aleasă, o pasiune durabilă, ale cărei plăceri mulţumeau în acelaşi timp sufletul şi natura. Când mai întâlnim oare un bărbat atât de plin de calităţi, încât să-l putem iubi fără înjosire? A-l întâlni este cea mai mare fericire ce ni se poate întâmpla şi nu vom şti s-o întâlnim de două ori. Bărbaţi cu adevărat puternici şi mari, la care virtutea se ascunde sub poezie, al căror suflet are un farmec elevat, făcuţi pentru a fi adoraţi, păziţi-vă de a iubi, veţi fi pricina nenorocirii femeii iubite şi a voastră! Iată ceea ce strig în aleile pădurilor mele! Şi n-am copii de la el!

Această dragoste fără de saţ care-mi zâmbea întotdeauna, care nu avea să-mi dea decât flori şi bucurii, această dragoste a fost sterilă! Sunt o creatură blestemată! Dragostea pură şi violentă, cum este când este absolută, să fie ea oare tot atât de nefecundă ca aversiunea, la fel cum căldura extremă a nisipurilor deserturilor şi frigul extrem de la pol împiedică deopotrivă orice existenţă? Trebuie să te măriţi cu un Louis de l'Estorade pentru a avea o familie? Să fie Dumnezeu gelos pe dragoste? O iau razna.

Cred că eşti singura fiinţă pe care o pot suporta lângă mine; vino deci, numai tu singură, trebuie să fii cu o Louise în doliu. Ce zi îngrozitoare, cea în care mi-am pus boneta văduvelor! Când m-am văzut în negru, m-am prăbuşit pe un scaun şi am plâns până în noapte şi plâng iarăşi vorbindu-ţi de acest moment teribil! Adio; să-ţi scriu mă oboseşte; mă copleşesc gândurile, nu mai vreau să le exprim. Adu-ţi copiii, îl poţi alăpta pe ultimul aici, nu voi mai fi geloasă; el nu mai e aici şi îmi va face multă plăcere să-mi văd finul, căci Felipe dorea un copil care să semene cu acest mic Armand. În fine, vino să-ţi iei partea din durerea mea!..

XLVII.

RENÉE CĂTRE LOUISE.

Scumpa mea, când vei ţine în mână această scrisoare, eu nu mă voi afla departe, voi pleca spre tine la câteva clipe după ce ţi-o voi trimite. Vom fi singure. Louis este obligat să rămână în Provenţa, din cauza alegerilor care vor avea loc; vrea să fie reales şi liberalii au organizat intrigi împotriva lui.

Nu vin să te consolez, îţi aduc doar inima ca să ţină tovărăşie inimii tale şi să te ajute să trăieşti. Vin să-ţi poruncesc să plângi; astfel, îţi vei cumpăra fericirea de a-l întâlni cândva, căci el se află doar în călătorie către Dumnezeu; nu vei mai face nici un singur pas care să nu te conducă spre el. Fiecare datorie împlinită va rupe câte o verigă din lanţul care vă desparte. Te vei reînsănătoşi în braţele mele şi vei fi pentru el pură, nobilă, iertată de toate

greşelile făcute fără voie şi întovărăşită de faptele bune pe care le vei face, aici, jos, în numele lui.

Îţi scriu aceste rânduri în grabă, în timpul pregătirilor de plecare şi în mijlocul copiilor şi Armand care-mi strigă: „Naşa! Naşa. Mergem s-o vedem!”, încât mă face geloasă: parcă ar fi copilul tău!

PARTEA a II-a.

XLVIII.

BAROANA DE MACUMER.

CĂTRE CONTESA DE L'ESTORADE

15 octombrie 1833

Ei bine, da, Renée, lumea are dreptate, ţi s-a spus adevărul. Mi-am vândut casa, am vândut Chantepleurs şi fermele din Seine-et-Marne; dar că sunt nebună şi ruinată, asta-i prea mult. Să socotim. La deschiderea moştenirii, mi-a rămas din averea bietului meu Macumer circa un milion două sute de mii de franci. Îţi voi da o socoteală exactă, ca o soră cuminte. Am plasat un milion în împrumutul de trei la sută, când era la cincizeci de franci şi mi-am făcut astfel o rentă anuală de şaizeci de mii de franci, în loc de treizeci de mii cât aveam din moşii. Să mergi şase luni pe an în provincie, să închei contractele eu arendaşii, să le asculţi plângerile, să-ţi plătească când vor ei, să te plictiseşti acolo ca un vânător pe timp de ploaie, să ai bucate de vânzare şi să le dai în pierdere; să locuieşti la Paris, într-o casă care reprezintă o rentă de zece mii de franci, să-ţi plasezi fondurile la notari, să aştepţi dobânzile, să fii obligată să-i urmăreşti pe oameni ca să-ţi întoarcă banii, să studiezi legislaţia ipotecilor; în sfârşit, să ai afaceri în Nivernais, în Seine-et-Marne, la Paris, ce povară, ce plictiseală, ce neplăceri şi ce pierderi pentru o văduvă de douăzeci şi şapte de ani! Acum averea mea e ipotecată asupra bugetului de stat. În loc să plătesc statului contribuţii, primesc eu însumi, de la stat, fără cheltuieli treizeci de mii de franci la fiecare şase luni, la Tezaur, de la un funcţionăraş frumuşel care-mi dă treizeci de hârtii de câte o

mie de franci şi zâmbeşte, văzându-mă. Şi dacă Franţa dă faliment? îmi spui tu. Întâi de toate, vorba poetului, De atât de departe nu ştiu să prevăd nenorocirile.

Însă, în acest caz, Franţa mi-ar tăia cel mult o jumătate din veniturile mele; şi atunci voi fi tot atât de bogată cum eram înainte de plasament; apoi, de acum piuă la catastrofă, voi fi primit dublul venitului meu anterior. Catastrofele nu vin însă decât din veac în veac, ai deci, tot timpul să-ţi faci un capital economisind. Şi, în sfârşit, nu-i oare contele de l'Estorade, pair al Franţei semi-republicane din iulie? nu-i oare unul dintre susţinătorii coroanei oferită de popor regelui Franţei? Pot avea nelinişti având de prieten un preşedinte de cameră la Curtea de Conturi, un mare financiar? Îndrăzneşti să spui că sunt nebună? Calculez aproape tot atât de bine ca şi regele tău cetăţean. Ştii tu ce poate da această înţeleaptă aritmetică unei femei? Dragostea! Vai! a sosit momentul să-ţi, explic misterele purtării mele, ale căror pricini scăpau perspicacităţii tale, tandreţii tale curioase şi fineţii tale. Mă căsătoresc într-un sat de lângă Paris, în mod secret. Iubesc, sunt iubită. Iubesc atâta cât poate iubi o femeie care ştie ce este dragostea. Sunt iubită atât cât trebuie un bărbat să iubească femeia de care e adorat, Iartă-mă, Renée, că m-am ascuns de tine, că m-am ascuns de toată lumea. Dacă Louise a ta înşală toate privirile, dejoacă toate curiozităţile, recunoaşte şi tu că pasiunea mea pentru bietul meu Macumer cere această înşelătorie. L'Estorade şi cu tine m-aţi fi omorât cu îndoielile, m-aţi fi zăpăcit cu mustrările voastre. De altfel, împrejurările date v-ar fi putut veni în ajutor. Numai tu ştii în ce hal de geloasă sunt şi m-ai fi torturat în mod inutil. Ceea ce vei numi nebunia mea, Renée, am vrut s-o fac eu singură, după capul meu, aşa cum îmi dictează inima mea, ca o fată ce înşală supravegherea părinţilor ei. Amantul meu are ca toată avere treizeci de mii de franci datorii, pe care i-am plătit. Ce subiect de observaţii! Aţi fi vrut să-mi dovediţi că Gaston e un intrigant şi soţul tău l-ar fi spionat

pe acest scump copil. Mi-a plăcut mai mult să-l studiez singură. Iată că sunt douăzeci şi două de luni de când îmi face curte; am douăzeci şi şapte de ani, el are douăzeci şi trei. De la o femeie la un bărbat această diferenţă de vârstă e enormă. Alt izvor de nenorocire! În sfârşit, e poet şi trăia din munca sa; asta înseamnă că-ţi spun că nu trăia din mare lucru. Această scumpă şopârlă de poet stătea mai des la soare, să construiască castele în Spania, decât în umbra magherniţei sale să lucreze la poemele sale. Scriitorii însă, artiştii, toţi cei care nu există decât prin gândirea lor, sunt în general taxaţi drept inconştienţi de către oamenii cu virtuţi pozitive. Îmbrăţişează şi concep atâtea capricii, încât e natural să se creadă că mintea lor reacţionează asupra inimii. În ciuda datoriilor plătite, în ciuda diferenţei de vârstă, în ciuda poeziei, după nouă luni de nobilă apărare şi fără a-i fi permis să-mi sărute mâna, după cele mai caste şi delicioase iubiri, în câteva zile, nu mă abandonez, aşa cum am făcut-o acum opt ani, fără experienţă, ignorantă şi curioasă; mă dau şi sunt aşteptată cu o atât de mare supunere, încât aş mai putea amâna căsătoria cu un an; însă nu există nici un fel de servilitate în aceasta: e servaj şi nu supunere. Niciodată nu s-a întâlnit o inimă mai nobilă, nici mai mult spirit în tandreţe, nici mai mult suflet în dragoste decât pretendentul meu. Căci, vai, îngerul meu, are cui semăna! În două cuvinte, vei cunoaşte povestea lui.

Prietenul meu nu are alte nume decât cel de Marie Gaston. Este fiul, nu natural, ci adulterin al acelei frumoase lady Brandon de care trebuie să fi auzit vorbindu-se şi pe care, din răzbunare, lady Dudley58 a făcut-o să moară de durere; o istorie oribilă pe care acest scump copil o ignoră. Marie Gaston a fost dat de fratele lui, Louis Gaston, intern la un colegiu din Tours, de unde a ieşit în 1827. Fratele lui s-a îmbarcat câteva zile după ce l-a plasat pe el la colegiu, mergând să facă avere – aşa i-a spus o femeie bătrână care era providenţa lui. Acest frate, devenit marinar, i-a scris din când în când scrisori cu adevărat paterne şi care porneau

dintr-un suflet frumos; însă tot se mai zbate în depărtări. În ultima lui scrisoare, îl anunţase pe Marie Gaston despre numirea sa în gradul de căpitan de vas în nu ştiu ce republică americană, şi îl sfătuia să spere. Vai! de trei ani, biata mea şopârlă n-a mai primit scrisori, îl iubeşte atât de mult pe fratele lui, încât voia să se îmbarce în căutarea sa. Marele nostru scriitor Daniel d'Arthez59 a împiedicat această nebunie şi s-a interesat în mod nobil de Marie Gaston, căruia i-a dat deseori, după cum mi-a spus-o poetul în limbajul lui energic, casa şi masa. În adevăr, judecă mizeria acestui copil: a crezut că geniul este mijlocul cel mai rapid de-a face avere! Nu-i un motiv să râzi douăzeci şi patru de ore? Din 1828 până în 1833, a încercat, deci, să-şi facă un nume în litere şi bineînţeles că a dus cea mai îngrozitoare viaţă de nelinişti, de speranţe, de muncă şi de lipsuri ce se poate imagina. Purtat de o excesivă ambiţie şi în ciuda bunelor sfaturi ale lui d'Arthez, n-a făcut decât să mărească bulgărele de zăpadă al datoriilor sale. Totuşi, numele lui începea să fie cunoscut atunci când l-am întâlnit la marchiza d'Espard. Acolo, fără ca el să bănuie măcar, m-am simţit atrasă de el din simpatie, de la prima vedere. Cum de n-a fost încă iubit?

Cum de mi-a fost lăsat mie?! Oh! are geniu şi spirit, inimă şi mândrie; femeile se sperie întotdeauna de aceste mărimi complete. Oare n-a fost nevoie de o sută de victorii pentru ca Joséphine să-l descopere pe Napoleon în micul Bonaparte, soţul ei? Inocenta creatură crede că ştie cât îl iubesc! Bietul Gaston! Nici nu se îndoieşte! Ţie, însă, ţi-o voi spune, tu trebuie s-o ştii, Renée, pentru că eu această scrisoare este într-un fel, un testament. Meditează mult asupra cuvintelor mele.

În acest moment, am certitudinea de-a fi iubită atât cât poate fi iubită o femeie pe acest pământ şi am încredere în această viaţă conjugală în care aduc o iubire pe care n-o cunoşteam… Da, încerc în fine, plăcerea pasiunii trăite. Căci tot ceea ce cer astăzi femeile dragostei, mi-o dă

căsătoria. Simt în mine pentru Gaston adoraţia pe care i-o inspiram bietului meu Felipe! Nu mai sunt stăpână pe mine, tremur în faţa acestui copil, aşa cum tremura Abencerrajul în faţa mea. În sfârşit, iubesc mai mult decât sunt iubită; mi-e teamă de orice, am spaimele cele mai ridicule, mi-e teamă să nu fiu părăsită, tremur să nu fiu bătrână şi urâtă când Gaston va mai fi încă tânăr şi frumos, tremur că nu i-aş plăcea îndeajuns! Cu toate acestea cred că am calităţile, devotamentul, spiritul necesar, nu pentru a întreţine, ci pentru a face să crească această dragoste în singurătate şi departe de lume. Dacă voi da greş, dacă magnificul poem al acestei iubiri ascunse va trebui să aibă un sfârşit, dar ce spun eu, un sfârşit! Dacă Gaston o să mă iubească într-o zi mai puţin decât în ajun, dacă voi băga de seamă aşa ceva, să ştii, Renée, că nu lui, ci mie îmi voi găsi vină. Nu va fi greşeala lui, ci greşeala mea. Mă cunosc, sunt mai mult amantă decât mamă. Astfel să-ţi spun dinainte, voi muri chiar dacă voi avea copil, înainte de a mă lega faţă de mine însămi, te implor, Renée a mea, că dacă mă va lovi această nenorocire, să fii ca o mamă pentru copiii mei, pe care ţi-i voi lăsa în grijă. Fanatismul tău pentru datorie, calităţile tale preţioase, dragostea ta pentru copii, tandreţea ta pentru mine, tot ceea ce ştiu despre tine îmi va face moartea mai puţin amară, nu îndrăznesc să spun mai dulce. Promisiunea făcută astfel mie însămi adaugă un nu ştiu ce teribil solemnităţii acestei căsătorii: de aceea nu vreau defel martori care să mă cunoască; de aceea căsătoria mea va fi celebrată în taină. Voi putea tremura în voie, nu voi vedea nelinişte în scumpii tăi ochi şi numai eu singură voi şti că, semnând un nou act de căsătorie, se poate să fi semnat condamnarea mea la moarte.

Nu voi mai reveni asupra acestui pact încheiat între mine însămi şi acel alt eu ce voi deveni; ţie ţi-l mărturisesc pentru a te face să cunoşti întinderea îndatoririlor tale. Mă căsătoresc în separare de bunuri; ştiind că sunt îndeajuns de bogată pentru a putea trăi după placul inimii, Gaston nu

ştie totuşi care este averea mea. În douăzeci şi patru de ore îmi voi putea împărţi averea după plac. Cum nu vreau să fie nimic umilitor, am pus douăsprezece mii de franci de rente pe numele lui; le va găsi în birouaşul lui, în ajunul căsătoriei noastre; şi, dacă n-ar accepta, voi suspenda totul. A trebuit să-l amenințţ că nu mă voi căsători cu el, ca să obţin dreptul de a-i plăti datoriile. Sunt sfârşită, scriindu-ţi aceste mărturisiri; poimâine îţi voi spune mai mult, căci sunt obligată să merg mâine, pentru toată ziua, la ţară.

20 octombrie.

Iată câteva măsuri pe care le-am luat pentru a-mi ascunde fericirea, căci doresc să evit orice fel de prilej geloziei mele. Semăn cu acea frumoasă prinţesă italiană ce fugea ca o leoaică să-şi devoreze amorul în vreun orăşel din Elveţia, după ce ca o leoaică se aruncase asupra prăzii sale. Astfel că nu-ţi vorbesc despre măsurile pe care mi le-am luat decât pentru a-ţi cere o nouă favoare, aceea de a nu veni niciodată să ne vezi, fără să te fi rugat eu însămi şi să respecţi singurătatea în care vreau să trăiesc.

Am pus să fie cumpărate, acum doi ani, deasupra iazurilor de la Ville-d'Avray, pe drumul spre Versailles, vreo douăzeci de pogoane de păşune, o lizieră de pădure şi o frumoasă livadă. La capătul păşunilor, terenul a fost săpat astfel încât să se obţină un iaz cam de trei pogoane, în mijlocul căruia a fost lăsată o insulă cu un contur graţios. Cele două frumoase coline împădurite ce închid această mică vale, filtrează izvoare minunate, care aleargă prin parcul meu, savant distribuite de arhitect. Aceste ape se strâng în iazurile coroanei, ce se întrevăd, pe ici, pe colo, dincolo de copaci. Micul parc, admirabil desenat de arhitect, este, după natura terenului, înconjurat de garduri vii, de ziduri, de şanţuri cu apă, astfel că nici un punct al priveliştii nu este pierdut. Mai într-o parte, flancat de pădurile râului Ronce, într-o delicioasă poziţie, şi în faţa unei pajişti înclinate spre iaz, mi s-a construit un chalet, al cărui exterior este din toate punctele de vedere asemănător cu

cel pe care călătorii îl admiră pe drumul dintre Sion şi Brigg, şi care m-a încântat atât de mult la întoarcerea mea din Italia. În interior, eleganţa lui o desfide pe cea a semenelor sale cele mai ilustre. La o sută de paşi de această locuinţă rustică, o casă fermecătoare cu aspect de pavilion comunică cu chaletul printr-o subterană şi cuprinde bucătăria, acareturile, grajdurile şi remizele. Din toate aceste construcţii în cărămidă, ochiul nu vede decât o faţadă de-o simplitate graţioasă înconjurată de boschete de flori. Locuinţa grădinarilor formează un alt pavilion şi maschează intrarea în livezi şi în grădinile de zarzavat.

Poarta acestei proprietăţi, ascunsă în zidul ce serveşte drept incintă, în partea dinspre păduri, este aproape de negăsit. Plantaţiile, deja mari, în doi-trei ani vor ascunde complet casele. Plimbăreţul nu va ghici că cineva locuieşte aici decât văzând din vârful colinelor fumul coşurilor, sau iarna, după căderea frunzelor.

Chaletul meu este construit în mijlocul unui peisaj copiat după ceea ce se numeşte Grădina regelui de la Versailles, însă are vederea spre iazul şi insula mea. Din toate părţile, colinele îşi arată masele lor de frunziş, frumoşii lor copaci, atât de bine îngrijiţi de noua ta listă civilă60. Grădinarii au ordin să nu cultive în jurul meu decât flori bine mirositoare şi cu miile, astfel că acest colţ de pământ e un smarald parfumat. Şaletul, împodobit cu viţă sălbatică ce-i aleargă pe acoperiş, este literalmente invadat de plante agăţătoare, de hamei, de clematite, de iasomie, de azalee, de cobeea cu flori albastre în formă de clopot. Cine va distinge ferestrele noastre se va putea lăuda că are o vedere bună!

Acest chalet, scumpa mea, este o casă frumoasă şi bună, cu caloriferul ei şi cu toate amenajările pe care a ştiut să le practice arhitectura modernă, care face palate pe o sută de picioare pătrate. Casa are un apartament pentru Gaston şi un apartament pentru mine. Parterul e ocupat de o anticameră, un salon şi o sufragerie. Deasupra se găsesc trei camere destinate copiilor. Am cinci cai frumoşi, un mic

cupeu uşor şi un milord cu doi cai; căci suntem la patruzeci de minute de Paris: când ne va place să mergem să ascultăm o operă, să vedem o piesă nouă, vom putea pleca după masa de prânz şi reveni seara în cuibul nostru. Drumul e frumos şi trece pe sub umbra gardului nostru. Oamenii mei, bucătarul, vizitiul, rândaşul, grădinarii, camerista mea, sunt oameni foarte cinstiţi pe care i-am căutat în ultimele şase luni şi care vor lucra sub comanda bătrânului meu Philippe. Deşi sigură de ataşamentul şi discreţia lor, i-am legat prin interes; au lefuri nu prea mari, dar care vor spori în fiecare an cu ce le vom da de Anul nou. Toţi ştiu că cea mai mică greşeală, o bănuială cu privire la discreţia lor, îi poale face să piardă imense avantaje. Niciodată îndrăgostiţii nu-şi sâcâie servitorii, sunt indulgenţi din fire: aşa că pot conta pe oamenii noştri.

Tot ceea ce era preţios, frumos, elegant în casa mea de pe rue du Bac se găseşte la chalet. Rembrandtul este agăţat în casa scării, nici mai mult nici mai puţin decât un tablou oarecare, tabloul de Hobbema este în cabinetul lui de lucru în faţa Rubensului; Tiţianul, pe care cumnata mea Maria mi l-a trimis de la Madrid, împodobeşte budoarul; mobilele frumoase adunate de Felipe sunt bine plasate în salonul pe care arhitectul l-a decorat într-un mod delicios. Totul la chalet este de-o admirabilă simplitate, o simplitate din acele care costă o sută de mii de franci. Construit pe pivniţe de piatră de gresie aşezate pe beton, parterul nostru, abia vizibil printre flori şi arbuşti, este agreabil, răcoros, fără umezeală. În sfârşit, o flotilă de lebede pluteşte pe iaz.

O, Renée, domneşte în această vale o linişte care i-ar bucura pe morţi! Eşti trezit de cântecul păsărelelor sau de freamătul brizei în plopi. În partea dinspre păduri, coboară de pe colină un mic izvor, găsit de arhitect atunci când săpa fundaţiile zidului, ce aleargă către iaz pe nisipul argintat între două maluri de brâncuţe: nu ştiu dacă asta s-ar putea plătii cu bani. Nu va începe oare Gaston să urască această fericire prea completă! Totul e atât de frumos, încât mă

cutremur; viermii se ascund în fructele bune. Insectele atacă florile minunate. Nu-i oare întotdeauna fruntea pădurii roasă de acea oribilă larvă brună a cărei lăcomie aduce cu voracitatea morţii? Ştiu deja că o putere invizibilă şi geloasă atacă fericirile complete. Mi-ai scris-o, de altfel, încă demult şi te-ai dovedit profet.

Când, alaltăieri, m-am dus să văd dacă ultimele mele fantezii au fost înţelese, am simţit lacrimi venindu-mi în ochi, şi am scris pe memoriul arhitectului, spre marea lui surpriză: „Bun de plată”.

— Omul dumneavoastră de afaceri mă va plăti, doamnă, mi-a spus el, este vorba de trei sute de mii de franci.

Am adăugat: „Fără discuţii!” ca o adevărată Chaulieu din secolul XVII.

— Însă, domnule, i-am spus eu, pun o condiţie recunoştinţei mele: nu vorbiţi nimănui despre aceste clădiri şi despre acest parc. Nimeni să nu poată cunoaşte numele proprietarului, promiteţi-mi pe onoarea dumneavoastră să ţineţi seama de această condiţie a plăţii ce v-o fac.

Înţelegeţi acum motivele deplasărilor mele bruşte, al acestui du-te-vino secret? Vezi unde se află toate aceste lucruri frumoase ce se credeau vândute? Înţelegi înalta raţiune a schimbării averii mele? Scumpa mea, a iubi este o treabă importantă şi cine vrea să iubească bine nu trebuie să mai aibă şi alte treburi. Banii nu vor mai fi o grijă pentru mine; am făcut ca viaţa să fie uşoară şi am făcut odată pe stăpâna casei pentru a nu mai fi nevoită să mai joc vreodată acest rol, în afară de zece minute în fiecare dimineaţă, cu bătrânul meu majordom, Philippe. Am studiat bine viaţa şi întorsăturile ei periculoase; într-o zi, moartea mi-a dat crude învăţăminte şi vreau să profit de pe urma lor. Singura mea ocupaţie va fi să-i plac lui şi să-l iubesc, să aduc varietate în ceea ce pare atât de monoton fiinţelor vulgare.

Gaston încă nu ştie nimic. La cererea mea, s-a declarat, ca şi mine, domiciliat la Ville-d'Avray; plecăm mâine la Chalet. Viaţa noastră va fi acolo puţin costisitoare; însă, dacă îţi voi

spune ce sumă aloc toaletelor mele, vei spune, şi pe bună dreptate: „E nebună!” Vreau să mă gătesc pentru el, în fiecare zi, aşa cum au femeile obiceiul să se gătească pentru lume. Toaleta mea la ţară, pentru tot anul, va costa douăzeci şi patru mii de franci şi cea de zi nu-i cea mai scumpă. El poate să îmbrace bluza, dacă are chef s-o facă! Nu cumva să crezi că vreau să fac din această viaţă un duel şi să mă epuizez în combinaţii pentru a întreţine dragostea: nu vreau să am a-mi face nici un reproş, asta-i totul. Am încă treisprezece ani de femeie frumoasă, vreau să fiu iubită în ultima zi a celui de-al treisprezecelea an şi mai mult încă, decât voi fi iubită a doua zi după nunta mea misterioasă. De data aceasta, voi fi mereu umilă, mereu recunoscătoare, fără vorbe caustice; şi mă fac servitoare, pentru că prima dată m-a pierdut, pentru că eu porunceam. Renée, dacă Gaston a înţeles ca şi mine infinitul iubirii, sunt sigură că voi trăi întotdeauna fericită. Natura e foarte frumoasă în jurul chaletului, pădurile sunt încântătoare. La fiecare pas, cele mai proaspete peisaje, priveliştea pădurii face plăcere sufletului, trezind idei fermecătoare. Aceste păduri sunt pline de dragoste. Numai să fi făcut altceva decât să-mi fi pregătit un rug măreţ! Poimâine voi fi doamna Gaston Doamne Dumnezeule, mă întreb dacă este creştineşte să iubeşti atât de mult un bărbat.

— În fine, e legal, mi-a spus omul nostru de afaceri, care e unul dintre martorii mei, şi care, văzând, în sfârşit, cauza lichidării averii mele, a exclamat: „Aici pierd o clientă”.

Tu, frumoasa mea ciută, nu mai îndrăznesc să spun iubită, poţi spune: „Cu asta pierd o soră”.

Îngerul meu, adresează-ţi de acum înainte scrisorile doamnei Gaston, post-restant, la Versailles. Poşta noastră va fi zilnic ridicată de acolo. Nu vreau să fim cunoscuţi în regiune. Vom trimite să ni se aducă toate proviziile de la Paris. Astfel, sper să pot trăi în mod misterios. De un an de când s-a pregătit acest refugiu, nimeni nu a fost văzut aici şi cumpărarea proprietăţii a fost făcută în timpul tulburărilor

ce au urmat revoluţiei din iulie. Singurul om care s-a arătat în ţinut este arhitectul meu; numai el e cunoscut, el, care nu va mai reveni. Adio. Scriindu-ţi acest cuvânt, am în suflet deopotrivă durere şi plăcere: nu înseamnă oare asta că te regret la fel de mult cât îl iubesc pe Gaston?

XLIX.

MARIE GASTON.

CĂTRE DANIEL D'ARTHEZ octombrie 1833

Scumpul meu Daniel, am nevoie de doi martori pentru căsătoria mea; vă rog să veniţi mâine seară la mine împreună cu prietenul nostru, bunul şi marele Joseph Bridau. Intenţia celei care va fi soţia mea e de-a trăi departe de lume şi întrutotul neştiută; ea a presimţit cea mai scumpă dintre dorinţele mele. N-aţi ştiut nimic despre iubirile mele, dumneavoastră care mi-aţi îndulcit mizeriile unei vieţi sărace; însă o ghiciţi, acest secret absolut a fost o necesitate. Iată de ce, de un an încoace, ne-am văzut atât de puţin. A doua zi după căsătorie, ne vom despărţi pentru multă vreme. Daniel, aveţi sufletul făcut să mă înţelegeţi: prietenia va supravieţui fără prieten. Poate că voi avea uneori nevoie de dumneavoastră, însă nu vă voi vedea, la mine cel puţin, şi în aceasta ea a mers din nou în întâmpinarea dorinţelor noastre. Mi-a jertfit prietenia pe care o are pentru o prietenă din copilărie ce este pentru ea o adevărată soră; am trebuit să-i sacrific pe prietenul meu. Fără îndoială că ceea ce vă spun eu aici vă va face să ghiciţi nu o pasiune, ci o dragoste întreagă, completă, divină, întemeiată pe o cunoaştere intimă între cele două fiinţe care se leagă astfel. Fericirea mea e pură, infinită; însă cum există o lege secretă ce ne interzice de a avea o fericire fără umbre, în fundul sufletului meu şi îngropată în cel mai îndepărtat ungher, ascund un gând de care sunt lovit doar eu, şi pe care ea îl ignoră. Dumneavoastră aţi ajutat prea des constanta mea mizerie pentru a ignora oribila situaţie în care mă aflam. De unde găseam curajul de-a trăi, când speranţa se stingea atât de des? În trecutul dumneavoastră,

prietene, la dumneavoastră unde găseam atâta consolare şi ajutor delicat. În fine, dragul meu, zdrobitoarele mele datorii, ea le-a plătit. E bogată şi eu n-am nimic. De câte ori nu mi-am spus, în accesele mele de lene: „Ah! dacă m-ar vrea vreo femeie bogată!” Ei bine, în faţa faptului împlinit, glumele tinereţii fără de grijă, atitudinile nenorociţilor fără de scrupule, totul a dispărut, Sunt umilit, în ciuda tandreţei cele mai ingenioase. Sunt umilit, în ciuda faptului că am certitudinea nobleţei sufletului ei. Sunt umilit, ştiind în acelaşi timp că umilinţa mea este o dovadă a dragostei mele. În sfârşit, ea a văzut că n-am dat înapoi în faţa acestei înjosiri. Există un punct în care, departe de-a fi eu protectorul, sunt cel protejat. Această durere v-o încredinţez dumneavoastră. În afara acestui punct, dragul meu Daniel, cele mai mici lucruri vin în întâmpinarea visurilor mele. Am găsit frumuseţea fără de pată, binele fără de prihană. În sfârşit, aşa cum se spune, mireasa e prea frumoasă: are spirit în tandreţe, are acel farmec şi acea graţie care aduc varietate în dragoste, e instruită şi înţelege totul; e frumoasă, blondă, zveltă şi uşor durdulie, astfel încât te face să crezi că Rafael şi Rubens s-au înţeles pentru a compune o femeie! Nu ştiu dacă mi-ar fi fost vreodată cu putinţa să iubesc o femeie brună tot atât de mult ca pe una blondă: întotdeauna mi s-a părut că femeile brune sunt nişte băieţi rataţi. E văduvă şi nu a avut copii. Are douăzeci şi şapte de ani. Deşi vioaie, alertă, neobosită, ştie, totuşi, să se complacă în meditaţiile melancoliei. Aceste daruri minunate nu exclud la ea nici demnitatea, nici nobleţea: e impunătoare. Cu toate că aparţine uneia dintre vechile familii, cele mai făloase în privinţa nobleţei, mă iubeşte îndeajuns ca să treacă peste nenorocirile naşterii mele. Iubirile noastre secrete au durat mult timp, ne-am pus la încercare unul pe altul; suntem amândoi la fel de geloşi; gândurile noastre sunt într-adevăr. Străluciri gemene ale aceluiaşi fulger. Iubim amândoi pentru prima dată şi această delicioasă primăvară adună în bucuriile ei

toate scenele pe care imaginaţia le-a împodobit-o cu cele mai surâzătoare, cele mai duioase, cele mai profunde concepţii. Sentimentul ne-a răsplătit darnici cu florile lui. Fiecare dintre aceste zile a fost plină şi când ne despărţeam, ne scriam poeme. Niciodată nu mi-a venit gândul să întunec această vreme strălucitoare prin vreo dorinţă, cu toate că sufletul meu a fost fără încetare tulburat. Ea era văduvă şi liberă, şi a înţeles de minune toate măgulirile acestei constante reţineri; deseori a fost mişcată până la lacrimi. Vei întrezări deci, dragul meu Daniel, o fiinţă cu adevărat superioară. Între noi n-a fost nici măcar un prim sărut de dragoste; ne-am temut unul de altul.

— Avem fiecare, mi-a spus ea, câte ceva să ne reproşăm.

— Nu văd ce v-aţi putea reproşa.

— Căsătoria mea, mi-a răspuns.

Dumneavoastră, care sunteţi un om mare şi care iubiţi pe una dintre femeile cele mai extraordinare ale acestei aristocraţii61, în care am găsit-o pe Armande a mea, acest singur cuvânt vă va ajunge a-l ghici sufletul şi pentru a ghici care va fi fericirea celui care este prietenul dumneavoastră.

MARIE GASTON.

L

DOAMNA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOAMNA DE MACUMER.

Cum Louise, după toate nenorocirile intime pe care o pasiune împărtăşită ţi le-a adus în chiar sânul căsătoriei, vrei să trăieşti cu un soţ în singurătate? După ce l-ai omorât pe unul, trăind în lume, vrei să te pui la adăpost, pentru a devora un altul? Ce necazuri îţi pregăteşti? Însă după felul în care ai procedat, văd că totul e irevocabil. Pentru ca un bărbat să te facă să renunţi la aversiunea ta pentru o a doua căsătorie, trebuie să aibă un spirit angelic şi o inimă divină; trebuie, deci, să te las iluziilor tale; dar ai uitat oare ceea ce spuneai de tinereţea bărbaţilor, care cu toţii au trecut prin locuri infame şi a căror candoare s-a pierdut la

cele mai oribile răscruci ale drumului? Cine s-a schimbat? tu sau ei? Eşti foarte fericită ca să crezi în fericire; nu mai am puterea de-a te blama, cu toate că instinctul tandreţei mele mă îndeamnă să te fac să renunţi la această căsătorie. Căci, e adevărat, de o sută de ori adevărat, natura şi societatea se înţeleg pentru a distruge fericirile desăvârşite, pentru că asemenea fericiri sunt împotriva naturii şi societăţii, pentru că cerul poate că îşi apără cu gelozie drepturile sale. În fine, prietenia mea presimte nenorociri pe care nici un fel de previziune nu mi le poate explica: nu ştiu nici de unde va veni, nici cine o va genera; însă, scumpa mea, o fericire imensă şi fără de margini fără îndoială că te va copleşi. Poţi suporta mai puţin uşor. Bucuria excesivă este şi mai greu de dus decât cea mai grea amărăciune. Nu spun nimic împotriva lui: îl iubeşti şi desigur că nu l-am văzut niciodată; însă sper că-mi vei zugrăvi, într-o zi în care nu vei avea ceva mai bun de făcut, un portret oarecare al acestui frumos şi ciudat animal.

Mă vezi resemnându-mă uşor, căci am certitudinea că, după luna de miere, veţi face, amândoi şi de comun acord, la fel ca toată lumea. Într-o zi, peste doi ani, plimbându-ne, când vom trece pe acel drum, îmi vei spune: „Şi totuşi, iată chaletul ăsta, din care nu trebuia să mai ies!” Şi vei râde cu râsul tău cel de zile bune, arătându-ţi dinţii frumoşi. Încă nu i-am spus nimic lui Louis, prea l-am fi făcut să râdă. Îi voi aduce pur şi simplu la cunoştinţă căsătoria ta, fără nici un fel de comentarii, şi dorinţa ta de-a o ţine secretă. Din nefericire, n-ai nevoie nici de mamă, nici de o soră pentru ceremonia căsătoriei. Suntem în octombrie şi începi în plină iarnă, ca o femeie curajoasă. Dacă n-ar fi vorba de o căsătorie, aş spune că apuci taurul de coarne. În sfârşit, în mine vei avea prietena cea mai discretă şi mai înţelegătoare. Centrul misterios al Africii a devorat numeroşi călători şi mi se pare că tu te lansezi, în privinţa sentimentelor, într-o călătorie asemănătoare celor în care atâţia exploratori au pierit, fie din cauza negrilor, fie din

cauza nisipurilor. Deşertul tău e la două leghe de Paris, aşa că îţi pot spune cu veselie: călătorie plăcută! te vei reîntoarce printre noi.

LI.

CONTESA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOAMNA MARIE GASTON.

Ce-i cu tine, scumpa mea? După o tăcere de doi ani, îi este permis lui Renée să se neliniştească de soarta lui Louise. Iată, deci, dragostea care pierde, anulează o prietenie ca a noastră. Mărturiseşte că, dacă-mi ador copiii mai mult decât îl iubeşti tu pe Gaston al tău, există în sentimentul matern nu ştiu ce fel de imensitate care permite să nu răpeşti nimic celorlalte afecţiuni şi care permite unei femei să mai fie şi prietenă sinceră şi devotată. Scrisorile tale, figura ta dulce şi fermecătoare îmi lipsesc. Sunt redusă la presupuneri asupra ta, o, Louise!

Recitind penultima ta scrisoare, am găsit în ea câteva cuvinte înţepătoare cu privire la situaţia noastră politică. Ne-ai ironizat că am păstrat funcţia de preşedinte de cameră a Curţii de Conturi, pe care o aveam, ca şi titlul de conte, prin favoarea lui Charles al X-lea; puteam oare s-o înzestrez ca lumea pe Athénaďs ţi pe acest biet mic cerţetor de Renée având patruzeci de mii de livre rentă, din care treizeci de mii aparţin unui majorat? Oare nu trebuie să trăim din leafa funcţiei şi să acumulăm cu înţelepciune veniturile moşiilor? În douăzeci de ani, vom fi strâns circa şase sute de mii de franci, care vor servi şi la dotarea fetei mele şi a lui Renée, pe care îl hărăzesc marinei. Bietul meu micuţ va avea zece mii de franci în rentă şi poate că vom putea să-i lăsăm în bani peşin o sumă ce va face partea lui egală cu cea a surorii sale. Când va fi căpitan de vas, cerşetorul meu va face o căsătorie bogată şi va putea ţine în societate un rang egal cu al fratelui lui mai mare.

Aceste calcule cuminţi au determinat în familia noastră acceptarea noii stări de lucruri. Bineînţeles că noua dinastie l-a numit pe Louis pair al Franţei şi mare ofiţer al Legiunii

de onoare. Din moment ce l'Estorade a depus jurământul, nu trebuie să facă nimic pe jumătate; de atunci, a adus mari servicii în Cameră. Iată-l acum ajuns la o situaţie în care va rămâne liniştit până la sfârşitul zilelor sale. Are dexteritate în afaceri; e mai mult un vorbitor agreabil, decât un orator, însă aceasta ajunge pentru ceea ce cerem noi de la politică. Fineţea lui, cunoştinţele lui, fie de guvernământ, fie de administraţie, sunt apreciate, şi toate partidele îl consideră ca pe un om indispensabil. Îţi pot spune că i s-a oferit recent o ambasadă, însă l-am făcut să o refuze. Educaţia lui Armand, care are acuma treisprezece ani; cea a lui Athénaďs, care merge pe unsprezece ani, mă reţin la Paris şi vreau să rămân aici până când micul meu Renée îşi va termina şcoala, pe care acum o începe. Ca să putem rămâne fideli ramurii regale vârstnice62 şi să ne retragem la moşie n-ar fi trebuit să am de crescut şi de înzestrat trei copii. O mamă nu trebuie, îngerul meu, să fie un Decius63, mai ales într-o vreme în care Decius-ii sunt rari. Peste cincisprezece ani, l'Estorade va putea să se retragă la Crampade cu o pensie frumoasă, instalându-l pe Armand la Curtea de Conturi, unde îl va lăsa referendar. Cât despre Renée, marina va face, fără îndoială, din el un diplomat. La şapte ani, băieţaşul ăsta e deja şiret ca un bătrân, cardinal.

Ah! Louise, sunt o mamă foarte fericită! Copiii mei continuă să-mi aducă bucurii fără de număr. (Senza brama sicura richezza). Armand e la colegiul Henri al IV-lea. M-am decis pentru şcoala publică, fără a mă putea totuşi decide să mă despart de el, şi am făcut aşa cum făcea ducele de Orléans, înainte de a fi şi, poate, tocmai pentru a deveni regele Louis-Philippe. În fiecare dimineaţă, Lucas, bătrânul servitor pe care tu îl ştii, îl duce pe Armand la colegiu, la începerea studiului şi mi-l aduce înapoi la patru şi jumătate. Un bătrân şi savant repetitor, care locuieşte la mine, îl face să lucreze seara şi-l trezeşte dimineaţa la ora la care se trezesc elevii de colegiu. La douăsprezece, în timpul recreaţiei, Lucas îi duce o gustare. Astfel îl văd în timpul

cinei, scara înainte de a se culca şi asist, dimineaţa, la plecarea lui. Armand este, în continuare, copilul fermecător plin de sensibilitate şi devotament pe care îl iubeşti; repetitorul este mulţumit de el. O am pe Naďs a mea cu mine ţi pe micuţul ce ciripeşte fără încetare, dar sunt la fel de copil ca şi ei. Nu m-am putut hotărî să pierd dulceaţa mângâierilor copiilor mei scumpi. Este pentru mine o necesitate a existenţei să pot alerga, de cum simt nevoia, la patul lui Armand, să-l văd pe când doarme, sau ca să cer să primesc o sărutare de la acest înger.

Cu toate acestea, sistemul de a păstra copiii în casa părintească are inconvenientele sale şi le-am recunoscut întru totul. Societatea, ca şi natura, e geloasă, şi nu te lasă să te abaţi de la legile sale; ea nu poate suporta să-i deranjezi sistemul. De asemeni, în familiile în care copiii sunt păstraţi acasă, ei sunt prea expuşi focului lumii, îi văd patimile, îi studiază prefăcătoriile. Incapabili de-a ghici raţiunile ce conduc purtarea oamenilor în toată firea, ei supun societatea sentimentelor şi pasiunilor lor, în loc să supună dorinţele şi exigenţele lor societăţii; ei adoptă falsa strălucire, ce străluceşte mai mult decât virtuţile solide, căci lumea scoate în evidenţă mai ales aparenţele şi le îmbracă în forme mincinoase. Când, de la cincisprezece ani, un copil are siguranţa unui bărbat care cunoaşte lumea, e o monstruozitate, devine bătrân la douăzeci şi cinci de ani şi, prin această ştiinţă precoce, se face incapabil de adevăratele studii pe care se bazează talentele reale şi serioase. Lumea e o mare comediantă; şi, ca o comediantă, primeşte şi oglindeşte totul, nu păstrează nimic pentru sine. Deci, păstrându-şi copiii lângă ea, o mamă trebuie să ia hotărârea fermă de a-i împiedica să pătrundă în lume, să aibă curajul să se opună dorinţelor lor şi propriilor ei dorinţe, să nu li le arate. Cornelia îşi ţinea ascunse bijuteriile. Aşa voi face şi eu, căci copiii mei sunt toată viaţa mea!

Am treizeci de ani, iată trecută partea cea mai fierbinte a zilei, sfârşită partea cea mai grea a drumului. În câţiva ani, voi fi femeie bătrână, de aceea şi sorb o forţă imensă în sentimentul datoriilor împlinite. S-ar zice că aceste trei mici fiinţe cunosc gândurile mele şi li se conformează. Intre ei, care nu m-au părăsit niciodată, şi mine există raporturi misterioase. În sfârşit, mă copleşesc cu fericiri, de parcă ar şti tot ceea ce-mi datorează ca despăgubire.

Armand care, în primii săi trei ani de studiu, a fost greoi, meditativ şi care mă neliniştea, deodată şi-a luat avânt. Fără îndoială că a înţeles scopul acestei munci pregătitoare pe care copiii n-o înţeleg întotdeauna şi care e de a-i obişnui cu munca, de a le ascuţi inteligenţa şi de a-i face ascultători, supunerea fiind principiul societăţilor. Scumpa mea, acum câteva zile, am avut îmbătătoarea senzaţie de bucurie de a-l vedea încununat pe Armand la concursul general, în plină Sorbonne. Finul tău a avut premiul întâi pentru traducerea comentată din latină. La distribuirea premiilor de la colegiul Henri al IV-lea, a obţinut două premii întâi, cel pentru versificaţie şi cel pentru analiza temei date. Am devenit palidă auzindu-i proclamat numele şi aveam poftă să strig: „Sunt mama lui!” Naďs îmi strângea mâna atât de tare, încât m-ar fi durut, dacă puteam simţi vreo durere în asemenea momente. Ah! Louise, o asemenea sărbătoare, multe iubiri pierdute.

Triumfurile fratelui l-au stimulat pe micul meu René, care vrea să meargă la colegiu, ca şi fratele lui mai mare. Câteodată aceşti trei copii strigă, se vânzolesc prin casă şi fac un tărăboi de-ţi crapă capul. Nu ştiu cum de rezist la toate astea, căci sunt tot timpul cu ei; nu m-am încrezut niciodată în nimeni, nici măcar în Mary, când era vorba de a-mi supraveghea copiii. Însă sunt atâtea bucurii de cules în frumoasa meserie de mamă! Să vezi un copil părăsindu-şi joaca, pentru a veni să te îmbrăţişeze, împins parcă de o nevoie misterioasă… ce bucurie! Şi apoi când eşti cu ei, îi observi mai bine. Una dintre îndatoririle unei mame este de

a distinge, încă de când sunt foarte mici, aptitudinile, caracterul, vocaţia copiilor ei, lucru pe care un pedagog nu l-ar putea face. Toţi copiii crescuţi de mamele lor au maniere şi ştiu să se poarte, două achiziţii ce suplinesc inteligenţa naturală, în timp ce aceasta nu suplineşte niciodată ceea ce un bărbat învaţă de la mama lui. Recunosc deja aceste nuanţe la bărbaţii din saloane, unde disting mediat, în felul de a se purta al unui tânăr, urmele femeii. Cum să-i lipseşti pe copiii tăi de un asemenea avantaj! Vezi tu; datoriile mele împlinite sunt rodnice în comori, în bucurii.

Armand, am această certitudine, va fi cel mai bun magistrat, cel mai cinstit administrator, deputatul cel mai conştiincios ce va putea fi vreodată găsit; în timp ce René al meu va fi mai îndrăzneţ, mai aventuros şi, în acelaşi timp, cel mai şiret marinar din lume. Caraghiosul ăsta mic are o voinţă de fier; obţine tot ce vrea, face o mie de ocoluri pentru a-şi atinge scopul şi, dacă cele o mie de drumuri nu-l duc la ţelul lui, îl găseşte pe cel de-al o mie unulea. Acolo unde scumpul meu Armand se resemnează cu calm, studiind raţiunea lucrurilor, René al meu se înfurie, e ingenios, continuă, sporovăind întruna şi sfârşeşte prin a găsi o fisură; dacă poate să facă să treacă pe acolo o Iarnă de cuţit, curând face să intre prin ea mica lui trăsurică.

Cât despre Nadʼs, seamănă atât de mult cu mine, încât nu disting carnea ei de-a mea. Ah! pe scumpa, mica fetiţă iubită, o vreau fericită; îmi place s-o fac cochetă; îi împletesc părul şi îi fac buclele, punând în ele gândurile mele de dragoste: nu va fi dată decât acelui care o va iubi şi pe care îl va iubi. Dar, Doamne, Dumnezeule! când o las să se împopoţoneze, sau când îi trec panglici purpurii prin păr, când încalţ picioarele ci mici, atât de drăgălaşe, îmi apare în minte şi în inimă un gând care aproape că mă face să leşin. Eşti oare stăpână pe soarta fiicei tale? Poate că va iubi un bărbat nedemn de ea, poate că nu va fi iubită de cel pe care-l va iubi. Deseori, când o admir, îmi vin lacrimi în ochi.

Să părăseşti o creatură fermecătoare, o floare, un trandafir ce a trăit la sinul tău, ca un boboc în tufa de trandafir şi s-o dai unui bărbat ce ne răpeşte totul! Tu eşti cea care, în doi ani de zile, mi-ai scris două cuvinte: „Sunt fericită”, tu eşti cea care mi-ai amintit drama căsătoriei, oribilă pentru o mamă atât de mamă cum sunt eu. Adio, căci nu ştiu cum îţi scriu, nu meriţi prietenia mea. Oh! răspunde-mi, Louise dragă.

LII.

DOAMNA GASTON.

CĂTRE DOAMNA DE L'ESTORADE.

La Chalet.

O tăcere de doi ani ţi-a trezit curiozitatea, mă întrebi de ce nu ţi-am scris; dar, draga mea Renée, nu există nici cuvinte, nici limbaj pentru a-mi exprima fericirea: sufletele noastre au puterea amintirii, iată totul în câteva cuvinte. N-avem de făcut nici cel mai mic efort pentru a fi fericiţi, ne înţelegem în toate. În doi ani, nu a existat nici cea mai mică distonanţă în acest concert, nici cel mai mic dezacord în expresia sentimentelor noastre, cea mai mică diferenţă în vreuna dintre cele mai neînsemnate dorinţe. În sfârşit, draga mea, nu există una dintre aceste o mie de zile care să nu-şi fi purtat fructul ei aparte, nici o clipită pe care fantezia să n-o fi făcut delicioasă. Nu numai că viaţa noastră, avem această certitudine, nu va fi niciodată monotonă, dar poate că nu va fi îndestul de lungă pentru a cuprinde în ea poezia dragostei noastre, fecundă ca natura şi tot atât de variată. Nu, nici o neînţelegere! Ne plăcem unul altuia încă şi mai mult decât în prima zi şi descoperim din clipă în clipă noi motive de a ne iubi. Ne promitem în fiecare seară, plimbându-ne după cină, să mergem la Paris, din curiozitate, aşa cum spui: „Mă voi duce să văd Elveţia”.

— Dar cum asta! exclamă Gaston, se aranjează cutare bulevard, biserica Madeleine a fost terminată. Trebuie, totuşi, să mergem şi să vedem toate acestea!

Eh! a doua zi dimineaţă, rămânem în pat, ne luăm dejunul în camera noastră; soseşte ora prânzului, e cald, ne permitem o mică siestă; apoi mă roagă să-l las să mă privească şi mă priveşte într-adevăr, de parcă aş fi vin tablou adevărat; se scufundă în această contemplaţie, care, aşa cum o ghiceşti, e reciprocă. Atunci ne vin amândurora lacrimi în ochi, ne gândim la fericirea noastră şi ne cutremurăm. Sunt, în continuare amanta lui, adică, parcă iubesc mai puţin decât sunt iubită. Aceasta înşelătorie e delicioasă. Există atâta farmec pentru noi, femeile, de-a vedea sentimentul având câştig de cauză asupra dorinţei, în a vedea stăpânul, încă timid, oprindu-se acolo unde noi dorim ca el să rămână! Mi-ai cerut să-ţi spun cum este; însă, Renée a mea, e imposibil să faci portretul unui bărbat pe care îl iubeşti, n-ai putea să rămâi în realitate. Şi apoi, între noi fie vorba, să recunoaştem fără falsă ruşine un ciudat şi trist efect al moravurilor noastre: nu există nimic atât de diferit ca omul de lume şi bărbatul dragostei: diferenţa e atât de mare, încât se poate întâmpla ca unul să nu semene deloc cu celălalt. Cel care-şi ia atitudinile cele mai fermecătoare ale celui mai plin de graţie dansator, pentru a ne spune, în colţul unui şemineu, într-o seară, o vorbă de dragoste, poate să n-aibă niciuna dintre graţiile secrete pe care le vrea o femeie. Din contră, un bărbat ce pare urât, fără maniere, rău înveşmântat în postav negru, ascunde un amant ce are inteligenţa dragostei şi care nu va fi ridicul în niciuna dintre acele situaţii în care noi înşine ne putem acoperi de ridicul, cu tot farmecul nostru exterior. A întâlni la un bărbat un acord misterios între ceea ce paie să îi o şi ceea ce este, a găsi unul care în viaţa secretă a căsătoriei să aibă acea graţie nespusă, care nu se dă, care nu se capătă nicicum, pe care sculptorii antici au desfăşurat-o în căsătoria voluptuoasă şi castă a statuilor lor, această inocenţă de-a te lăsa în voia firii, pe care cei vechi au pus-o în poemele lor, şi care în despuiere pare a avea încă veştminte pentru suflete, tot acest ideal ce iese din noi

înşine şi care ţine de lumea armoniilor, fără de îndoială că este geniul lucrurilor; în sfârşit, această imensă problemă a cărei rezolvare e căutată de imaginaţia tuturor femeilor, ei bine, Gas ton e soluţia ei vie. Ah! scumpa mea, nu ştiam ce este dragostea, tinereţea, spiritul şi frumuseţea strânse la un loc. Gaston al meu nu e niciodată afectat, graţia lui e instinctivă, ea se dezvoltă fără eforturi. Când mergem singuri prin păduri, mâna lui prinzându-mă pe după talie, cu a mea pe umărul lui, corpul lui lipit de-al meu, capetele noastre atingându-se, mergem cu un pas egal, printre mişcare uniformă atât de lină, atât de identic aceeaşi, încât, pentru oamenii ce ne-ar vedea trecând, am părea o aceeaşi fiinţă alunecând pe nisipul aleilor, ca nemuritorii lui Homer. Această armonie există în dorinţă, în gândire, în cuvânt. Uneori, pe sub frunzişul umed încă de o ploaie trecătoare, când, în înserare, ierburile sunt de un verde luciu spălat de apă, am făcut plimbări întregi fără să ne spunem nici un cuvânt, ascultând zgomotul picăturilor ce cădeau, bucurându-ne de culorile sângerii pe care asfinţitul le întindea pe culmi sau le strivea pe scoarţele cenuşii. Desigur, atunci gândurile noastre erau o rugăciune secretă, confuză, ce urca la cer cerând parcă iertare pentru fericirea noastră. Uneori ne uimeam şi exclamam amândoi, în acelaşi moment, văzând o bucată de alee care coteşte brusc şi care, de departe, ne oferă imagini delicioase. Dacă ai şti câtă miere şi profunzime există într-o sărutare aproape timidă, dată în mijlocul acestei sfinte naturi… aproape să crezi că Dumnezeu ne-a făcut numai pentru a ne ruga lui astfel. Şi ne întoarcem întotdeauna şi mai îndrăgostiţi unul de celălalt. Această dragoste între doi soli ar părea o insultă societăţii din Paris, trebuie să i ne dedăm în fundul pădurilor, ca amanţii.

Gaston, scumpa mea, are acea înălţime mijlocie care i-a caracterizat totdeauna pe bărbaţii de acţiune; nu e nici gras, nici slab şi foarte bine făcut; proporţiile lui au rotunjime; are mişcări îndemânatice, sare peste o groapă

cu uşurinţa unei fiare sălbatice. În orice poziţie s-ar afla, există la el un fel de simţ care îl face să-şi găsească echilibrul, şi acest lucru e rar la bărbaţii care au obiceiul meditaţiei. Deşi brun, e de o extremă albeaţă. Părul lui, negru ea smoala, contrastează puternic cu tonurile mate ale frunţii şi girului. Are capul melancolic al lui Ludovic al XIII-lea. Şi-a lăsat să crească mustaţa şi muscă, însă l-am făcut să-şi taie barba şi favoriţii; au devenit comune. Sfânta lui mizerie mi l-a păstrat pur de toate murdăriile care strică atâţia tineri. Are dinţi minunaţi şi e de o sănătate de fier. Privirea lui albastră, atât de vie, dar pentru mine de o duioşie magnetică, se aprinde şi străluceşte ca un fulger când sufletul lui e agitat. Ca toţi oamenii vânjoşi şi de inteligenţă puternică, are un caracter echilibrat, care te-ar surprinde, aşa cum m-a surprins şi pe mine. Am auzit multe femei încredinţându-mi necazurile lor casnice; însă aceste diferenţe în dorinţe, aceste nelinişti ale unor bărbaţi nemulţumiţi de ei înşuşi, care nu vor sau nu ştiu să îmbătrânească, care au de făcut nu ştiu ce eterne reproşuri tinereţii lor nebune, şi prin ale căror vene curge otravă, a căror privire are un fond de tristeţe, care se arată şăgalnici pentru a-şi ascunde neîncrederea, care vă vând o oră de linişte pe dimineţi proaste, care se răzbună pe noi că nu pot fi amabili, care se apucă să ne urască frumuseţea cu o ură ascunsă, toate aceste dureri tinereţea au le cunoaşte defel, ele sunt atributul căsătoriilor disproporţionate din punctul de vedere al vârstei – Oh! scumpa mea, n-o mărita pe Athénaďs decât cu un bărbat tânăr. De-ai şti cum mă hrănesc din acest zâmbet constant pe care un spirit fin şi delicat îl variază fără încetare, din acest zâmbet care vorbeşte, care în colţul buzelor închide gânduri de dragoste, mulţumiri mute şi care leagă întotdeauna bucuriile trecute de cele prezente! Niciodată nu-i nimic uitat între noi. Am făcut din cele mai mărunte lucruri din natură complici ai fericirii noastre; totul este viu, totul ne vorbeşte despre noi în aceste păduri fermecătoare. Un

stejar bătrân plin de muşchi, aproape de casa paznicului de lângă drum, ne aminteşte că am şezut obosiţi sub umbra lui şi că Gaston mi-a vorbit, acolo, despre muşchii crescuţi la picioarele noastre, mi-a spus istoria lor şi, de la aceşti muşchi, am urcat din ştiinţă în ştiinţă, până la scopurile lumii. Ambele noastre spirite au în ele ceva atât de fratern, încât cred că sunt două ediţii ale aceleiaşi lucrări. După cum. Vezi am devenit literată. Avem amândoi obiceiul sau darul de a vedea fiecare lucru în toată complexitatea lui, de a observa totul, şi dovada acestei purităţi interioare ce ne-o dăm neîncetat nouă înşine este o plăcere înnoită. Am ajuns să privim această înţelegere a spiritelor ca pe o dovadă de dragoste; şi, dacă ea ne va lipsi vreodată, asta ar fi pentru noi ceea ce este infidelitatea pentru alte căsnicii.

Viaţa mea, plină de plăceri, ţi-ar părea de altfel excesiv de laborioasă. Întâi de toate, draga mea, află că Louise-Armande-Marie de Chaulieu îşi face singură curat în cameră. N-aş putea suferi niciodată ca îngrijiri mercenare, ca o femeie sau o fată străină să se iniţieze (femeie literată!) în secretele camerei mele. Credinţa mea se îngrijeşte de lucrurile cele mai mărunte necesare cultului său.

Nu este gelozie, ci respect faţă de mine însămi. Astfel că odaia mea este îngrijită cu atenţia cu care o tânără îndrăgostită se poate îngriji de îmbrăcămintea ei. Sunt meticuloasă ca o fată bătrână. Cabinetul meu de toaletă, în loc să fie un fel de talmeş-balmeş, este un delicios salonaş. Căutările mele au prevăzut totul. Stăpânul, suveranul poate intra oricând aici; privirea lui nu va fi defel jignită, uimită sau dezamăgită: flori, parfumuri, eleganţă, totul încântă privirea. Cât timp el mai doarme încă, dimineaţa, în zori, fără să fi bănuit încă acest lucru, mă scol, trec în acest cabinet unde, devenită savantă prin experienţele mamei mele, înlătur urmele somnului cu loţiuni de apă rece. În timp ce dormim, pielea, mai puţin excitată, îşi face rău funcţiile; devine caldă, are ca un fel de ceaţă abia vizibilă, un soi de atmosferă. De sub buretele şiroind, o femeie iese

fată tânără. Poate că aici se găseşte explicaţia mitului lui Venus ieşind din ape. Apa îmi dă atunci graţia proaspătă a aurorei; mă pieptăn, îmi parfumez părul; şi după această toaletă minuţioasă, mă strecor ca o şopârlă, pentru ca, la trezirea sa, stăpânul să mă găsească fermecătoare ca o dimineaţă de primăvară. Este încântat de această prospeţime de floare recent înflorită, fără să-şi poate explica motivul. Mai târziu, toaleta de zi o priveşte pe camerista mea şi are loc într-un salon de îmbrăcat. Există, cum poţi să-ţi închipui, toaleta de culcare. Astfel, îmi fac de trei ori toaleta pentru domnul soţul meu, uneori chiar de patru ori; însă aceasta, draga mea, ţine de alte mituri ale antichităţii.

Avem şi muncile noastre. Ne interesăm îndeaproape de flori, de frumoasele creaturi ale serelor noastre şi de copacii noştri. Suntem botanişti serioşi şi iubim cu pasiune florile. Chaletul este înecat în ele. Gazonul nostru e întotdeauna verde, tufele noastre sunt la fel de bine îngrijite ca şi cele din grădinile celor mai bogaţi bancheri. Astfel nimic nu-i mai frumos decât grădina noastră. Suntem foarte lacomi de fructe, ne supraveghem colinele, răsadniţele, spalierele, copacii tăiaţi în formă de caier. Însă, pentru cazul în care aceste ocupaţii câmpeneşti n-ar satisface spiritul adoratului meu, l-am sfătuit să-şi termine în linişte şi singurătate unele dintre piesele de teatru pe care le-a început în timpul zilelor lui de mizerie şi care sunt cu adevărat frumoase. Acest gen de muncă este singurul care poate fi părăsit şi reluat, căci cere lungi reflecţii şi nu cere cizelarea pe care o cere stilul. Nu poţi scrie mereu dialog, pentru asta trebuie sclipiri, concentrări, spirite pe care inteligenţa le face aşa cum plantele îşi fac florile şi pe care le găseşti mai mult aşteptându-le decât căutându-le. Această vânătoare de idei mi se potriveşte. Sunt colaboratorul lui Gaston al meu şi astfel nu-l părăsesc niciodată, nici măcar când călătoreşte în vastele întinderi ale imaginaţiei. Acuma ghiceşti cum ies din lungile seri de

iarnă? Slujba la noi e atât de uşoară, încât de când ne-am căsătorit, n-am avut un cuvânt de reproş, o observaţie de făcut oamenilor noştri. Când au fost întrebaţi despre noi, au ştiut să fie vicleni, ne-au dat drept doamna de campanie şi secretarul presupuşilor lor stăpâni plecaţi în călătorie; siguri de-a nu fi refuzaţi niciodată, nu pleacă fără a fi cerut învoirea noastră; de altfel, sunt fericiţi, şi văd bine că starea lor nu poate fi schimbată decât prin greşeala lor. Îi lăsăm pe grădinari să vândă surplusul de legume şi fructe. Văcăreasa, care conduce lăptăria, face acelaşi lucru cu laptele, smântâna şi untul proaspăt. Numai cele mai frumoase produse sunt pentru noi. Oamenii sunt foarte mulţumiţi de câştigurile lor şi noi suntem încântaţi de această abundenţă, pe care nici o avere nu poate sau nu ştie să şi-o procure în acest Paris teribil, unde piersicile frumoase costă fiecare cât venitul a o sută de franci. Toate astea, draga mea, au un sens: vreau să fiu lumea întreagă pentru Gaston; lumea este amuzantă, deci soţul meu nu trebuie să se plictisească în această singurătate. Mă credeam geloasă când eram iubită şi mă lăsam iubită; însă astăzi simt gelozia femeii care iubeşte, în fine, adevărata gelozie. Astfel, o privire a lui ce mi se pare indiferentă, mă face să tremur. Din timp în timp îmi spun: „Dacă nu mă va iubi?..” şi mă cutremur. O! sunt în adevăr în faţa lui aşa cum este sufletul creştin în faţa lui Dumnezeu.

Vai! Renée a mea, tot nu am copii. Fără nici o îndoială că va veni un moment în care vor fi necesare sentimentele unui tată şi ale unei mame pentru a anima această casă, în care vom avea nevoie şi unul şi celălalt de-a vedea rochii mici, pelerine, căpşoare blonde sau brune, sărind, alergând printre aceste tufişuri şi poteci înflorite. O! ce monstruozitate pot fi florile fără fructe. Amintirea frumoasei tale familii este pentru mine ca un pumnal înfipt în inimă. Viaţa mea s-a restrâns, în timp ce a ta s-a mărit, a dat raze. Dragostea e profund egoistă, în timp ce maternitatea tinde să multiplice sentimentele noastre. Am simţit din plin

această diferenţă citind buna. Tandra ta scrisoare. Fericirea ta mi-a stârnit invidia, văzându-te trăind în trei inimi! O! tu eşti fericită: ai îndeplinit cu înţelepciune legile vieţii sociale, în timp ce eu sunt cu totul în afară de orice. Numai copiii iubitori şi iubiţi pot: consola o femeie de pierderea frumuseţii ei. În curând, voi avea treizeci de ani şi, la această vârstă, o femeie îşi începe teribilele lamentaţii interioare. Dacă sunt încă frumoasă, întrezăresc limitele vieţii feminine; după aceea, ce voi deveni? Când voi avea patruzeci de ani, el nu-i va avea, el va fi încă tânăr şi eu voi fi bătrână. Atunci când acest gând pătrunde în inima mea, rămân timp de o oră la picioarele lui, făcându-l să-mi jure că, atunci când va simţi mai puţină dragoste pentru mine, mi-o va spune pe dată. Dar e un copil, mi-o jură, de ca şi cum dragostea lui n-ar trebui niciodată să scadă, şi e atât de frumos încât... tu înţelegi! cred că înţelegi. Adio, draga mea; vom rămâne din nou ani de zile fără să ne scriem? Fericirea e monotonă în expresiile ei; de asemeni poate că, din cauza acestor dificultăţi, sufletelor care iubesc, Dante le pare mai mare în Paradisul decât în Infernul. Nu sunt Dante, nu sunt decât prietena ta şi ţin să nu te plictisesc. Tu îmi poţi scrie, căci ai în copiii tăi o fericire variată ce merge crescând, în timp ce a mea... Să nu mai vorbim despre asta. Îţi trimit multă tandreţe.

LIII.

DOAMNA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOAMNA GASTON.

Scumpa mea Louise, am citit, am recitit scrisoarea ta şi cu cât m-am simţit mai pătrunsă de ea, cu atât am văzut în tine mai puţin o femeie şi mai mult un copil; nu te-ai schimbat, uiţi ceea ce ţi-am spus de o mie de ori; dragostea e un furt făptuit de starea socială pe seama stării naturale; dragostea e atât de trecătoare în natură, încât resursele societăţii nu pot să-i schimbe condiţia ei primitivă: de aceea şi toate sufletele nobile încearcă să facă un bărbat din acest copil, care e Amorul; însă atunci Amorul devine, aşa cum spui tu

singură, o monstruozitate. Societatea, draga mea, a vrut să fie fecunda. Substituind sentimente durabile fugitivei nebunii a naturii, a creat cea mai măreaţă înfăptuire omenească: Familia, eternă bază a societăţilor. Societatea l-a sacrificat operei sale pe bărbat deopotrivă cu femeia; căci, să nu ne lăsăm înşelate, tatăl de familie îşi dă munca, forţele, toate averile sale nevestei lui. Nu-i oare femeia aceea care se bucură de toate aceste sacrificii? luxul, bogăţia, totul nu-i oare mai mult sau mai puţin numai pentru ea? pentru ce sunt gloria şi eleganţa, dulceaţa şi floarea casei? O, draga mea, iei încă o dată foarte prost viaţa. A fi adorată este o temă de fată tânără, bună pentru câteva primăveri, însă care n-ar putea fi cea a unei femei, soţii şi mame. Poate că ajunge vanităţii unei femei să ştie că poate să se facă adorată. Dacă vrei să fii soţie şi mamă, revino la Paris. Lasă-mă să-ţi repet că vei pieri prin fericire aşa cum alţii pier prin nenorocire. Lucrurile care nu ne obosesc defel, liniştea, pâinea, aerul, sărit fără de reproş, pentru că sunt fără gust; în timp ce lucrurile pline de savoare, iritându-ne dorinţele, sfârşesc prin a ne obosi. Ascultă-mă, copilul meu! Acum, chiar dacă aş putea fi iubită de un bărbat pentru care aş simţi născându-se în mine dragostea pe care i-o porţi lui Gaston, aş şti să rămân fidelă scumpelor mele îndatoriri şi dulcii mele familii. Maternitatea, draga mea, este pentru inima femeilor unul dintre acele lucruri simple, naturale, fertile, inepuizabile ca elementele vieţii. Îmi amintesc că într-o zi – vor fi curând paisprezece ani de atunci – am îmbrăţişat, din disperare, cauza devotamentului, aşa cum un naufragiat se leagă de catargul vasului său; însă astăzi, când evoc amintirea întregii mele vieţi, aş alege încă o dată acest sentiment ca principiu al vieţii mele, căci e cel mai sigur şi cel mai fecund dintre toate, Exemplul vieţii tale, bazată pe un egoism feroce, cu toate că e ascuns de poezia inimii, mi-a întărit hotărârea. Nu-ţi voi mai spune niciodată aceste lucruri, însă

trebuia să ţi le spun încă o ultimă oară, aflând că fericirea ta rezistă celei mai teribile dintre încercări.

Viaţa ta la ţară, obiectul meditaţiilor mele, mi-a sugerat o altă observaţie, pe care trebuie să ţi-o spun. Viaţa noastră e compusă, în ceea ce priveşte trupul ca şi inima, din anumite mişcări regulate. Orice exces adăugat acestui mecanism are ca urmare plăcerea sau durerea; ori, plăcerea sau durerea, este o febră a sufletului, esenţialmente trecătoare, pentru că nu este suportabilă multă vreme. A face din exces chiar viaţa ta, nu-i oare a trăi bolnav? Trăieşti bolnavă, menţinând în stare de pasiune un sentiment care trebuie să devină în căsnicie o forţă egală şi pură. Da, draga mea, astăzi o recunosc: gloria căsniciei este cu siguranţă în acest calm, în această profundă cunoaştere mutuală, în acest schimb de bine şi de durere pe care glumele vulgare i-o reproşează. O! cât este de mare acest cuvânt al ducesei de Sully, în fine soţia marelui Sully64, căreia i se spunea că soţul ei, oricât de serios ar fi părut, nu-şi făcea scrupule să aibă o amantă: „E foarte simplu, a răspuns ea, eu sunt onoarea casei, şi aş fi foarte amărâtă să joc, aici, rolul unei curtezane”. Mai mult voluptoasă decât tandră, tu vrei să fii şi soţie şi amantă. Cu sufletul Heloďsei65 ţi simţurile sfintei Tereza, te dedai unor rătăciri pedepsite de legi; într-un cuvânt, depravezi instituţia căsătoriei. Da, tu care mă judecai atât de sever când păream imorală acceptând, încă din ajunul căsătoriei mele, mijloacele fericirii; făcând să se plece totul bunului tău plac, tu meriţi astăzi reproşurile pe care mi le adresai. Dar ce! vrei să aserveşti şi natura şi societatea capriciilor tale? Tu rămâi tu însăţi, nu te transformi defel în ceea ce trebuie să fie o femeie; îţi păstrezi voinţa, exigenţele unei fete tinere şi atunci, în pasiunea ta, calculele cele mai exacte, cele mai mercantile! Nu-ţi vinzi tu foarte scump podoabele? Te găsesc foarte neîncrezătoare, cu toate precauţiile tale. O! scumpă Louise, dacă ai putea cunoaşte dulceaţa acţiunilor pe care mamele le exercită asupra lor însele, pentru a fi bune şi drăgăstoase

cu toată familia lor! Independenţa şi mândria caracterului meu s-au topit într-o melancolie dulce, pe care plăcerile maternităţii au risipit-o, recompensând-o. Dacă dimineaţa a fost dificilă, seara va fi pură şi senină. Mi-c teamă să nu fie eu totul dimpotrivă pentru viaţa ta.

Sfârşind scrisoarea ta, l-am implorat pe Dumnezeu să te facă să-ţi petreci o zi printre noi, pentru a te converti la familie, la bucuriile ei de nespus, constante, eterne, pentru că ele sunt adevărate, simple şi naturale. Dar, vai! ce poate raţiunea mea împotriva unei greşeli care te face fericită? Am lacrimi în ochi, scriindu-ţi aceste ultime cuvinte. Am crezut cu sinceritate că mai multe luni acordate acestui amor conjugal îţi vor reda raţiunea prin saţietate; dar te văd nesăţioasă şi, după ce ai omorât un amant, vei sfârşi prin a ucide dragostea. Adio, scumpă rătăcită; disper, căci scrisoarea în care speram să te redau vieţii sociale, prin descrierea fericirii mele, n-a folosit decât la glorificarea egoismului tău. Da, nu exişti decât tu în dragostea ta şi-l iubeşti pe Gaston mai mult pentru tine decât pentru el însuşi.

LIV.

DOAMNA GASTON.

CĂTRE CONTESA DE L'ESTORADE

20 mai.

Renée, nenorocirea a venit; nu, s-a abătut asupra bietei tale Louise cu iuţeala fulgerului şi tu mă înţelegi: nenorocirea pentru mine e îndoiala. Convingerea, ar fi moartea. Alaltăieri, după ce m-am îmbrăcat, căutându-l peste tot pe Gaston, pentru a face o mică plimbare înainte de dejun, nu l-am găsit. Am intrat în grajd, acolo i-am văzut iapa leoarcă de sudoare, căreia groomul îi scotea cu ajutorul unui cuţit, fulgii de spumă înainte de-a o şterge.

— Dar oare cine a putut-o aduce pe Fedelta într-un asemenea hal? am spus eu.

— Domnul, a răspuns copilul.

Am recunoscut pe chişiţa iepei noroiul Parisului, care nu seamănă defel cu noroiul de la ţară.

— A fost la Paris, m-am gândit eu.

Acest gând a făcut să ţâşnească o mie de gânduri în inima mea, care mi s-a golit de sânge. Să se ducă la Paris, fără să mi-o spună, să profite de ora în care-l lăsam singur, ca să alerge acolo şi să se reîntoarcă atât de iute, încât Fedelta să fie aproape zdrobită!.. Bănuiala m-a sugrumat cu teribila-i centură, gata să mă facă să-mi pierd respiraţia. M-am dus la câţiva paşi mai încolo, pe o bancă, pentru a încerca să-mi regăsesc sângele rece. Gaston m-a surprins astfel, palidă, înspăimântătoare, după cât se pare, căci mi-a spus: „Ce ai?”, atât de repede şi pe un ton atât de plin de nelinişte, încât m-am sculat şi i-am luat braţul; însă aveam articulaţiile lipsite de forţă şi am fost nevoită să mă aşez la loc; m-a luat atunci în braţe şi m-a dus la doi paşi de acolo, în salon, unde oamenii noştri, speriaţi, ne-au urmat; însă Gaston i-a făcut să plece printr-un gest. Când am rămas singuri, am putut, fără să vreau să spun nimic, să merg în camera noastră, unde m-am închis, pentru a putea plânge în voie. Gaston a stat lipit de uşă aproximativ două ore, ascultându-mi hohotele de plâns, întrebându-şi cu o răbdare de înger iubita ce are, fără ca ea să-i dea vreun răspuns.

— Vă voi revedea atunci când ochii mei nu vor mai fi roşii şi când vocea mea nu va mai tremura, i-am spus eu, într-un sfârşit.

Acest vă l-a făcut să ţâşnească afară din casă. Am luat apă îngheţată pentru a-mi spăla ochii, mi-am împrospătat figura, uşa camerei noastre s-a deschis, l-am găsit acolo, reîntors, fără să-i fi auzit zgomotul paşilor.

— Dar ce ai? m-a întrebat.

— Nimic, i-am spus. Am recunoscut noroiul Parisului pe chişiţele obosite ale lui Fedeltei, n-am înţeles ca tu să fi mers acolo, fără să mă fi prevenit; însă eşti liber.

— Pedeapsa pentru bănuielile tale atât de criminale va fi că nu vei afla motivele plecării mele decât mâine, a răspuns el.

— Priveşte-mă, i-am spus eu.

Mi-am scufundat ochii în ochii lui; infinitul a pătruns infinitul. Nu, n-am observat acel nor pe care necredinţa, îl răspândeşte în suflet şi care trebuie să altereze puritatea privirii. Am făcut pe liniştita, cu toate că rămâneam neliniştită. Bărbaţii ştiu, la fel de bine ca şi noi, să înşele, să mintă! Nu ne-am mai despărţit. Ah! scumpo, cât de mult, privindu-l, din când în când, m-am simţit legată de el, indisolubil legată. Ce tremur interior mă agita când a reapărut, după ce mă lăsase singură pentru o clipă! Viaţa mea e în el, şi nu în mine. Am dat crude dezminţiri crudei tale scrisori. Am simţit eu vreodată astfel de dependenţă cu divinul spaniol, pentru care eu eram ceea ce este acest îngrozitor copil pentru mine? Cât urăsc iapa asta! Ce prostie din partea mea să avem cai! Însă ar trebui să-i tai şi lui Gaston picioarele, sau să-l încui în casă. Aceste gânduri stupide m-au preocupat, judecă prin asta rătăcirea mea! Dacă dragostea nu i-a făcut o cuşcă, nici o putere nu poate reţine un bărbat care se plictiseşte.

— Te plictiseşti? l-am întrebat eu prin surprindere.

— Cum te mai chinui fără motiv! mi-a răspuns el, cu ochii plini de o milă blândă. Nu te-am iubit niciodată atât de mult:

— Dacă e adevărat, îngerul meu iubit, i-am răspuns eu, lasă-mă să pun să fie vândută Fedelta.

— Vinde-o! a spus el.

Acest cuvânt m-a strivit, de parcă Gaston a avut acrul de a-mi zice: „Numai tu eşti bogată, aici, eu nu sunt nimic, voinţa mea nu există”. Dacă nu a gândit-o el, eu am crezut că a gândit-o şi din nou l-am părăsit pentru a mă duce să mă culc: venise noaptea.

O, Renée, în singurătate, un gând distrugător te duce la sinucidere. Aceste grădini delicioase, această noapte

înstelată, răcoarea asta ce-mi trimitea în valuri mireasma tuturor florilor noastre, valea noastră, colinele noastre, toate îmi păreau întunecate, negre şi pustii. Eram ca în fundul unei prăpăstii în mijlocul şerpilor şi al plantelor veninoase; nu-l mai vedeam pe Dumnezeu în ceruri. După o asemenea noapte, o femeie îmbătrâneşte.

— Ia-o pe Fedelta, aleargă la Paris, i-am zis eu a doua zi; să n-o mai vindem; o iubesc, te poartă!

Totuşi, nu s-a lăsat înşelat de intonaţia mea, în care răzbătea furia mea interioară, pe care încercam s-o ascund.

— Ai încredere! mi-a răspuns, întinzându-mi mâna cu o mişcare atât de nobilă şi aruncându-mi o privire atât de nobilă, încât m-am simţit strivită.

— Suntem tare mărunte! am exclamat eu.

— Nu, mă iubeşti, asta-i totul, a spus el strângându-mă la pieptul lui.

— Du-te la Paris fără mine, i-am spus, făcându-l să înţeleagă că renunţasem la bănuielile mele.

A plecat şi credeam că va rămâne acolo. Renunţ să-ţi descriu suferinţele mele. Există în mine un alt eu însumi pe care nu-l bănuiam că ar putea exista. Întâi de toate, asemenea scene, scumpa mea, au, pentru o femeie care iubeşte, o solemnitate tragică pe care nimic n-ar putea-o exprima; toată viaţa îţi apare dinaintea ochilor în momentul unor astfel de scene, şi ochiul nu întrezăreşte nici o zare; nimicul e totul, privirea e o carte, cuvântul cară sloiuri de gheaţă, şi într-o mişcare a buzelor citeşti o condamnare la moarte. Mă aşteptam la recunoştinţă, pentru că mă arătasem îndeajuns de mare şi de generoasă? M-am suit sus, la Chalet şi l-am urmărit cu ochii pe drum. Ah! scumpa mea Renée, l-am văzut dispărând cu o îngrozitoare repeziciune.

— Cum aleargă! m-am gândit eu, fără să vreau. Apoi, odată singură, am recăzut în infernul ipotezelor, în tumultul suspiciunilor. În anumite momente, certitudinea de-a fi trădată mi se părea ca o mană cerească în comparaţie cu

infernul îndoielii! îndoiala este duelul nostru cu noi înşine, şi ne facem singuri răni îngrozitoare. Mergeam, mă învârteam în alei, reveneam la Chalet, ieşeam din nou ca o nebună. Plecat cam la ora şapte, Gaston nu s-a întors decât la ora unsprezece; şi cum prin parcul de la Saint-Cloud şi pădurea Boulogne, o jumătate de oră ajunge pentru a merge la Paris, e clar că şi-a petrecut trei ore la Paris. Intră triumfător, aducându-mi o cravaşa de cauciuc cu mâner de aur.

De cincisprezece zile eram fără cravaşa; cravaşa mea uzată şi veche se rupsese.

— Pentru asta m-ai chinuit? i-am spus, admirând lucrătura acestei bijuterii, care avea o casoletă în vârf.

Apoi am înţeles că acest dar ascundea o nouă înşelătorie; însă i-am sărit iute în braţe, nu fără a-i face dulci reproşuri că mi-a impus chinuri atât de mari pentru o bagatelă. S-a crezut foarte isteţ. Am văzut atunci în ţinuta lui, în privirea lui, acel fel de bucurie interioară pe care o simţi când îţi reuşeşte o păcăleală; această bucurie scapă ca o licărire din sufletul nostru, ca o rază din spiritul nostru, care se reflectă în trăsături, se degajă în mişcările corpului. Admirând acest obiect frumos, l-am întrebat într-un moment în care ne priveam faţă în faţă:

— Cine ţi-a făcut această operă de artă?

— Un artist, unul dintre prietenii mei.

— Ah! Verdier a montat-o, am adăugat eu, citind numele negustorului, imprimat pe cravaşa.

Gaston a rămas foarte copil, a roşit. L-am copleşit cu mângâieri pentru a-l răsplăti că îi fusese ruşine că mă înşelase. Am făcut pe naiva, şi a putut crede că totul s-a sfârşit.

25 mai.

A doua zi, către ora şase, mi-am pus costumul de călărie şi am picat pe la ora şapte la Verdier, unde am văzut mai multe cravaşe de acelaşi model. Un vânzător a recunoscut-o pe a mea, pe care i-am arătat-o.

— Am vândut-o ieri unui tânăr, mi-a spus el.

Şi, după descrierea pe care i-am făcut-o perfidului meu Gaston, n-am mai avut îndoieli. Te scutesc de descrierea palpitaţiilor care-mi sfărâmau pieptul, mergând spre Paris şi din timpul acestei mici scene, în care se decidea viaţa mea. Reîntoarsă la ora şapte şi jumătate, Gaston mă găsi proaspătă, în toaletă de dimineaţă, plimbându-mă cu o înşelătoare seninătate, şi sigură că nimic nu va fi trădat absenţa mea, secret de care nu-l informasem decât pe bătrânul meu Philippe.

— Gaston, i-am spus, eu făcând înconjurul iazului nostru, cunosc îndeajuns de bine diferenţa care există între o operă de artă unică, făcută cu dragoste pentru o singură persoană şi cea care iese dintr-o presă.

Gaston deveni palid şi mă privi, iar eu îi arătai teribilul corp delict.

— Prietene, i-am spus eu, asta nu-i o cravaşa, e un paravan, în dosul căruia dumneavoastră ascundeţi un secret.

Aceste fiind spuse, draga mea, mi-am acordat plăcerea de a-l vedea zbătându-se în hăţişurile minciunii şi labirinturile înşelătoriei, fără să poată ieşi din ele, desfăşurând o artă prodigioasă pentru a încerca să găsească un zid peste care să sară, dar constrâns să rămână pe câmpul de luptă, în faţa unui adversar ce consimţi în fine să se lase înşelat. Această complezenţă a venit prea târziu, ca întotdeauna în astfel de scene. De altfel, am comis greşeala împotriva căreia mama mea a încercat să mă prevină. Arătându-se în goliciunea ei, gelozia îşi instaura războiul şi stratagemele ei între Gaston şi mine. Scumpa mea, gelozia este esenţialmente stupidă şi brutală. Mi-am promis atunci să sufăr în tăcere, să spionez totul, să obţin o certitudine şi să sfârşesc atunci cu Gaston, sau să consimt la nenorocirea mea: nu există altă cale de urmat pentru femeile bine crescute. Ce-mi ascunde? căci îmi ascunde un secret. Acest secret se referă la o femeie. Să fie o aventură din tinereţe

de care roşeşte? Ce? Acest Ce? este gravat cu litere de foc pe toate lucrurile. Citesc acest cuvânt fatal pe oglinda iazului, printre tufişurile mele, pe norii din cer, pe tavane, la masă, în florile covoarelor. În mijlocul somnului meu o voce îmi strigă: „Ce?” Începând din acea dimineaţă, a existat în viaţa noastră un interes crud, şi am cunoscut cel mai acid gând ce ne poate roade inima: să aparţii unui bărbat pe care-l crezi infidel. O! draga mea, viaţa asta ţine în acelaşi timp de infern şi de paradis! Nu pusesem încă piciorul în acest jăratec, eu până atunci atât de evlavios adorată.

— Ah! îţi doreai într-o zi să pătrunzi în sumbrul şi arzătorul palat al suferinţelor? îmi spuneam eu. Ei bine, demonii au auzit dorinţa ta fatală: înaintează, nefericito!

30 mai.

Din acea zi, Gaston, în loc să lucreze alene, cu leneşa nepăsare a artistului bogat, ce-şi mângâie opera, s-a apucat de treabă, ca scriitorul ce trăieşte din pana sa. Lucrează câte patru ore pe zi, să-şi termine două piese de teatru.

— Are nevoie de bani!

Acest gând mi-a fost suflat de o voce interioară. Nu cheltuieşte aproape nimic; trăim într-o atmosferă de absolută încredere, nu există nici un colţ al cabinetului lui de lucru în care ochii şi degetele melc să nu poată scotoci, cheltuielile lui nu depăşesc două mii de franci pe an, îi ştiu treizeci de mii de franci mai puţin strânşi, decât puşi într-un sertar. Mă ghiceşti. În mijlociii nopţii, în timp ce el a adormit, m-am dus să văd dacă această sumă se mai găsea la locul ei. Ce tremur îngheţat m-a cuprins găsind sertarul gol! În aceeaşi săptămână, am descoperit că se duce să-şi ridice scrisori de la Sčvres, scrisori pe care trebuie că le rupe imediat după ce le citeşte căci, în ciuda ingeniozităţilor mele, demne de un Figaro, n-am găsit nici urmă de ele. Căci, vai! draga mea, în ciuda promisiunilor mele şi în ciuda tuturor frumoaselor jurăminte pe care mi le-am făcut mie însămi, cu ocazia întâmplării cu cravaşa, un imbold al sufletului, pe care ar trebui să-l numesc nebunie,

m-a îmboldit şi l-am urmărit în una dintre cursele lui rapide la biroul poştal. Gaston a fost îngrozit când l-am, surprins călare, plătind taxa pentru o scrisoare pe care o ţinea în mână. După ce m-a privit fix, a pornit cu Fedelta în galop, printr-o mişcare atât de rapidă, încât m-am simţit zdrobită, ajungând la poarta dinspre pădure, într-un moment în care nu credeam că pot simţi vreo oboseală fizică, atât suferea sufletul meu! Acolo, Gaston nu-mi spune nimic, sună şi aşteaptă, fără să-mi spună nimic. Eram mai mult moartă decât vie. Aveam dreptate sau mă înşelam; oricum însă spionajul meu era nedemn de Armande-Louise-Marie de Chaulieu. Mă rostogoleam în mocirla socială, cu o treaptă mai jos decât mica croitoreasă, decât fata prost crescută, cot la cot cu curtezanele, cu actriţele, cu creaturile lipsite de educaţie. Ce suferinţe! în, sfârşit, s-a deschis poarta, şi-a încredinţat calul groom-ului său; şi atunci descalec şi eu, însă în braţele lui, căci mi le întinde; îmi ridic trena rochiei de amazoană cu mâna stângă, îi dau braţul drept, şi o pornim… mereu în tăcere. Cei o sută de paşi pe care i-am făcut astfel îmi pot fi trecuţi la socoteală drept o sută de ani de purgatoriu. La fiecare pas, mii de gânduri, aproape vizibile, se zburătăceau cu limbi de foc în faţa ochilor mei, îmi împungeau sufletul, având fiecare un venin diferit! Când groomul cu caii fu departe, îl opresc pe Gaston, îl privesc, şi cu o mişcare pe care ar fi trebuit s-o vezi, îi spun, arătându-i nenorocita scrisoare pe care o ţinea în continuare în mâna dreaptă:

— Mi-o dai s-o citesc?

Mi-a dat-o, am desfăcut-o, şi am citit o scrisoare prin care Nathan, autorul dramatic, îi spunea că una dintre piesele noastre, acceptată, învăţată de actori şi pusă în repetiţii, va fi jucată sâmbăta viitoare. Scrisoarea conţinea şi un bilet de lojă. Cu toate că pentru mine a fost ca şi cum aş fi ajuns din martiriu în cecuri, demonul îmi striga în continuare, ca pentru a-mi strica bucuria: „Unde sunt cei treizeci de mii de franci?” Şi demnitatea, onoarea, tot ce era cuprins în

vechiul meu eu mă împiedica să pun o întrebare; o aveam pe buze; ştiam că dacă gândul meu devine cuvânt, ar trebui să mă arunc în iaz, şi abia rezistam dorinţei de-a vorbi. Scumpo, oare ce sufeream atunci nu era peste puterile unei femei?

— Te plictiseşti, bietul meu Gaston, i-am spus dându-i înapoi scrisoarea. Dacă vrei, ne reîntoarcem la Paris.

— La Paris, de ce? a spus el. Am vrut să văd dacă am talent, şi să gust din beţia succesului.

În timp ce el lucra, puteam să fac foarte bine pe mirata, răscolind prin sertar şi negăsind cei treizeci de mii de franci; însă n-ar fi fost asta decât să provoc un răspuns ca: „L-am ajutat pe cutare sau cutare prieten”, pe care un om cu spiritul lui Gaston l-ar fi găsit cu promptitudine?

Scumpa mea, turnarea acestor lucruri este că frumosul succes al piesei la care tot Parisul se înghesuie în acest moment ni se datorează nouă, cu toate că Nathan se bucură de toată gloria. Sunt una dintre cele două stele ale cuvintelor: şi DOMNII **. Am văzut prima reprezentaţie, ascunsă în fundul unei loji de la parter.

1 iulie.

Gaston lucrează în continuare şi în continuare merge la Paris; lucrează la noi piese pentru a avea pretextul de-a merge la Paris şi pentru a-şi face bani. Avem trei piese admise şi două comandate. O! scumpa mea, sunt pierdută, înaintez prin tenebre. Aş da foc casei mele pentru a vedea clar. Ce înseamnă o asemenea purtare? Îi e ruşine că a primit averea mea? Are un suflet prea mare pentru a fi preocupat de o asemenea prostie. De altfel, când un bărbat începe să aibă asemenea scrupule, ele îi sunt dictate de un interes sentimental. Accepţi orice de la soţia ta, însă nu vrei să ai nimic de la o femeie pe care vrei s-o părăseşti sau pe care nu o mai iubeşti. Dacă vrea atât de mulţi bani, trebuie că-i cheltuie pentru vreo femeie. Dacă ar fi vorba de el, oare n-ar lua din punga mea fără să facă nazuri? Avem o sută de mii de franci economisiţi! În fine, frumoasa mea, am

străbătut întreaga lume a bănuielilor şi, judecând bine totul, sunt sigură că am o rivală. Mă lasă, pentru cine? vreau s-o văd.

10 iulie.

Am văzut bine, sunt pierdută! O! Renée, la treizeci de ani, în toată gloria frumuseţii mele, bogată în resurse spirituale, împodobită de farmecele toaletelor elegante, întotdeauna proaspătă, elegantă, sunt trădată, şi cu cine mă trădează? Cu o englezoaică care are picioare mari, oase mari, sâni mari, o vacă britanică. Nu mă mai pot îndoi de acest lucru. Iată ce mi s-a întâmplat în ultimele zile.

Obosită de îndoială, gândindu-mă că, dacă l-ar fi ajutat pe vreunul dintre prietenii lui, Gaston ar fi putut să mi-o spună, văzându-l acuzat de propria lui tăcere, şi văzându-l împins la muncă de o continuă sete de bani, geloasă pe munca lui, neliniştită de continuele lui drumuri la Paris, mi-am luat măsuri de siguranţă şi aceste măsuri m-au făcut să mă cobor atât de jos, încât nici nu-ţi pot spune. Acum trei zile, am aflat că Gaston, atunci când se duce la Paris, merge pe strada Ville-l'Eveque, într-o casă unde amorurile lui sunt păzite cu o discreţie fără de seamăn în Paris. Portarul, puţin vorbăreţ, a spus puţine lucruri, însă îndeajuns pentru a mă face să disper. Am făcut atunci sacrificiul vieţii mele, şi am vrut numai să ştiu totul. M-am dus la Paris, am închiriat un apartament în casa de vizavi de cea în care se duce Gaston, şi am putut să-l văd cu ochii mei intrând călare în această curte. O! am avut prea devreme o oribilă şi îngrozitoare revelaţie. Această englezoaică, care-mi pare că are treizeci şi şase de ani, pune să fie numită doamna Gaston. Această descoperire a fost pentru mine lovitura de graţie. În fine, am văzut-o ducându-se la Tuileries cu doi copii… O! scumpa mea, doi copii care sunt miniaturile vii ale lui Gaston. Este imposibil să nu fii izbit de o asemenea scandaloasă asemănare… Şi ce copii frumoşi! Sunt îmbrăcaţi fastuos, aşa cum ştiu englezoaicele să-i aranjeze. Ea i-a dat copii! totul se explică. Această englezoaică este un soi de statuie

grecească, coborâtă din cine ştie ce monument, are albeaţa şi răceala marmorii, umblă solemnă, ca o mamă fericită. E frumoasă, trebuie să convenim asupra acestui lucru, dar e greoaie ca un vas de război. N-are nimic fin şi distins: cu siguranţă, nu-i o lady, este fiica vreunui fermier din vreun comitat îndepărtat, sau a unsprezecea fiică a vreunui pastor sărac. M-am reîntors de la Paris pe moarte. Pe drum m-au asediat mii de gânduri, ca tot atâţia demoni. Să fie ea căsătorită? O cunoştea înainte de-a se fi căsătorit cu mine? Să fi fost amanta vreunui bogătaş care a părăsit-o, şi a căzut aşa deodată în sarcina lui Gaston? Am făcut infinit de multe presupuneri, de ca şi cum ar mai fi fost nevoie de ipoteze în prezenţa copiilor. A doua zi, m-am reîntors la Paris şi am dat îndeajuns de mulţi bani portarului casei aceleia pentru ca la întrebarea: „Doamna Gaston este măritată legal?” să-mi răspundă:

— Da, domnişoară.

15 iulie.

Scumpa mea, începând din acea dimineaţă, mi-am dublat dragostea faţă de Gaston, şi l-am găsit mai îndrăgostit ca oricând; e atât de tânăr! De douăzeci de ori, la scularea noastră, sunt aproape gata să-i spun; „Mă iubeşti deci mai mult decât pe cea de pe strada Ville-l'Eveque?” însă nu-mi pot explica misterul abnegaţiei mele.

— Iubeşti mult copiii? l-am întrebat.

— O da! mi-a răspuns: însă vom avea şi noi copii!

— Şi cum asta?

— I-am consultat pe medicii cei mai savanţi, şi cu toţii m-au sfătuit să fac o călătorie de două luni.

— Gaston, i-am spus eu, dacă aş fi putut să iubesc un absent, aş fi rămas la mânăstire până la capătul zilelor mele.

A început să râdă, şi pe mine, draga mea, cuvântul călătorie m-a omorât. O! desigur, prefer să sar pe fereastră decât să mă las să cad pe scări, şi să mă agăţ de fiecare treaptă… Adio, îngerul meu; am făcut ca moartea mea să fie

uşoară, elegantă, dar fără greş. Testamentul e scris de ieri. Acuma poţi veni să mă vezi, consemnul a fost ridicat. Aleargă spre mine ca să-ţi spun adio. Moartea mea va fi, aşa cum a fost şi viaţa mea, plină de distincţie şi de eleganţă; voi muri frumos.

Adio, scump spirit de soră, adio, ţie a cărei tandreţe n-a avut nici dezgusturi, nici înălţări, nici scăderi, şi care, asemenea clarului de lună, mi-a mângâiat întotdeauna inima; tu nu ai cunoscut emoţiile iubirii, însă nici n-ai gustat din otrăvitoarea ei amărăciune. Ai văzut viaţa în mod înţelept. Adio!

LV.

CONTESA DE L'ESTORADE.

CĂTRE DOAMNA GASTON

16 iulie.

Scumpa mea Louise, îţi trimit această scrisoare printr-un curier expres, înainte de-a alerga eu însumi la Chalet. Calmează-te. Ultimele cuvinte ale scrisorii tale mi s-au părut atât de nesăbuite, încât am crezut că pot, în astfel de împrejurări, să-i spun totul lui Louis: era vorba să te salvez de tine însuţi. Dacă, ca şi tine, am întrebuinţat mijloace oribile, rezultatul este însă atât de fericit, încât sunt sigură de aprobarea ta. M-am coborât într-atâta încât am pus în mişcare poliţia; însă aceasta este un secret între tine şi noi. Gaston e un înger! Iată faptele: Fratele lui, Louis Gaston, a murit la Calcuta, în slujba unei companii de comerţ, în momentul în care se pregătea să revină în Franţa bogat, fericit şi căsătorit. Văduva unui negustor englez îi dăduse cea mai strălucitoare avere. După zece ani de muncă, întreprinsă pentru a-i trimite din ce să trăiască fratelui său, pe care-l adora şi căruia nu-i vorbea niciodată în scrisori de necazurile sale, pentru a nu-l amărî, a fost lovit de falimentul faimosului Halmer. Văduva a fost ruinată. Lovitura a fost atât de violentă, încât Louis Gaston şi-a pierdut capul. Moralul slăbindu-i, a lăsat trupul în stăpânirea bolii, şi a pierit în Bengal, unde se dusese să

adune rămăşiţele averii bietei sale soţii. Acest minunat căpitan încredinţase unui bancher o primă sumă de trei sute de mii de franci pentru a o trimite fratelui său; însă acest bancher, ruinat la rândul său de falimentul casei Halmer, le-a luat şi această ultimă resursă. Văduva lui Louis Gaston, această femeie frumoasă pe care o iei drept rivala ta, a sosit la Paris cu doi copii, care sunt nepoţii tăi, şi fără un ban. Bijuteriile mamei abia au ajuns să plătească călătoria familiei. Informaţiile pe care Louis Gaston le dăduse bancherului, pentru a-i trimite bani lui Marie Gaston, i-au servit văduvei la găsirea vechiului domiciliu al soţului tău. Cum Gaston al tău dispăruse, fără să spună unde se duce, au trimis-o pe doamna Louis Gaston la d'Arthez, singura persoană care putea da informaţii despre Marie Gaston. D'Arthez a făcut faţă primelor nevoi ale acestei tinere femei, cu atât mai multă generozitate cu cât, cu patru ani în urmă, în momentul căsătoriei sale, Louis Gaston se interesase de fratele său la celebrul scriitor, ştiindu-l prietenul lui Marie. Căpitanul îi ceruse lui d'Arthez să găsească un mijloc de-a face să-i parvină în mod sigur această sumă lui Marie Gaston. D'Arthez răspunsese că Marie Gaston devenise bogat prin căsătoria lui cu baroana de Macumer. Frumuseţea, acest magnific dar al mamei lor, salvase, în Indii ca şi la Paris, pe amândoi fraţii de orice nenorocire. Nu-i o istorie mişcătoare? Bineînţeles că d'Arthez sfârşi prin a-i scrie soţului tău despre starea în care se aflau cumnata şi nepoţii lui, aducându-i totodată la cunoştinţă şi generoasele intenţii pe care întâmplarea le-a împiedicat să fie duse la îndeplinire, însă pe care Gaston cel din India le-a avut pentru Gaston cel din Paris. Scumpul tău Gaston, aşa cum trebuie să-ţi imaginezi, a alergat degrabă la Paris. Iată istoria primului său drum. De cinci ani, a pus deoparte cincizeci de mii de franci din veniturile pe care l-ai obligat să le primească şi aceste economii le-a folosit pentru a face două înscrieri, de o mie două sute de franci rentă fiecare, pe numele nepoţilor lui; apoi a mobilat acest

apartament în care locuieşte cumnata ta, promiţându-i trei anii de franci la fiecare trei luni. Iată povestea muncii lui pentru teatru şi plăcerea pe care i-a dat-o succesul primei lui piese. Astfel doamna Gaston nu e rivala ta, şi-ţi poartă într-un mod foarte legitim numele. Un om nobil şi delicat ca Gaston trebuie să-ţi fi ascuns această aventură, temându-se de generozitatea ta. Soţul tău nu a privit ca fiind al lui ceea ce i-ai dat. D'Arthez mi-a citit scrisoarea pe care i-a scris-o pentru a-l ruga să fie unul dintre martorii căsătoriei voastre: Marie Gaston spune în această scrisoare că fericirea lui ar fi fost întreagă, dacă n-ar fi avut datorii, pe care te-a lăsat să i le plăteşti, şi dacă ar fi fost bogat. Un suflet curat nu este într-atâta de stăpân pe sine încât să nu aibă asemenea sentimente: ele există sau nu există; şi atunci când ele există, delicateţea lor, exigenţele lor sunt de înţeles. Este de la sine înţeles că Gaston a vrut ca el singur, în secret, să asigure o existenţă decentă văduvei fratelui său, când această femeie îi trimisese o sută de mii. De scuzi din propria ei avere. Văduva lui Louis Gaston e frumoasă, are inimă, maniere distinse, dar nu e deşteaptă. Această femeie e mamă; oare asta nu înseamnă a-ţi spune că m-am simţit legată de ea de cum am văzut-o, găsind-o cu un copil în braţe şi cu celălalt îmbrăcat ca un baby de lord? Totul pentru copii! stă scris în cele mai mici lucruri pe care le face. Aşa că, departe de-a avea de ce să-i porţi pică adoratorului tău Gaston, în toate astea n-ai decât noi motive de a-l iubi! L-am întrezărit, este cel mai fermecător tânăr din Paris. O, da! scumpa mea copila, am înţeles bine văzându-l, că o femeie poate fi nebună după el: are fizionomia sufletului său. În locul tău, aş lua la Chalet văduva şi cei doi copii, aş pune să li se construiască vreun cottage delicios, şi aş face din ei copiii mei! Linişteşte-te, şi la rândul tău pregăteşte-i lui Gaston această surpriză.

LVI.

DOAMNA GASTON.

CĂTRE CONTESA DE L'ESTORADE.

Ah! prea iubito, ascultă teribila, fatala, insolenta frază a imbecilului de la Fayette către stăpânul său, către regele lui: E prea târziu! Oh! viaţa mea, frumoasa mea viaţă! ce doctor mi-o va da înapoi? M-am lovit de moarte. Vai! n-am fost eu oare o văpaie nebună de femeie, menită să se stingă după ce va fi strălucit? Ochii mei sunt două torente de lacrimi, şi… nu pot plânge decât departe de el… Fug de el şi el mă caută. Disperarea mea e cu totul lăuntrică. Dante a uitat supliciul meu în Infernul lui. Vino să mă vezi murind!

LVII.

CONTESA DE L'ESTORADE.

CĂTRE CONTELE DE L'ESTORADE.

La Chalet, 7 august.

Prietene drag, ia copiii cu tine şi fă călătoria în Provence fără mine; rămân lângă Louise, care nu mai are decât câteva zile de trăit: sunt datoare să mă devotez ei şi soţului ei, care cred că va înnebuni.

De la mica scrisoare pe care o cunoşti şi care m-a făcut să zbor întovărăşită de medici, la Ville-d'Avray, n-am mai părăsit-o pe această femeie fermecătoare şi nu ţi-am putut scrie, căci iată a cincisprezecea noapte de când stau de veghe.

Sosind aici, am găsit-o cu Gaston, frumoasă şi împodobită, cu faţa surâzătoare, fericită. Ce minciună sublimă! Aceşti doi copii frumoşi s-au lămurit. Pentru o clipă, am fost ca şi Gaston, păcălită de această îndrăzneală; însă Louise mi-a strâns mâna şi mi-a spus la ureche:

— Trebuie înşelat, sunt pe moarte.

Un frig de moarte m-a cuprins, găsindu-i mâna fierbinte şi obrajii roşii. M-am felicitat pentru prudenţa mea. Avusesem ideea, pentru a nu speria pe nimeni, să spun medicilor să se plimbe prin pădure, aşteptând să pun să fie chemaţi.

— Lasă-ne, îi spuse ea lui Gaston. Două femei care se văd după cinci ani de despărţire au multe secrete să-şi încredinţeze una alteia, şi Renée are fără îndoială să-mi facă unele confidenţe.

Odată singure mi s-a aruncat în braţe, fără să-şi poată, opri lacrimile.

— Dar ce se petrece? i-am spus eu. Îţi aduc, pentru orice eventualitate, pe primul chirurg şi pe primul medic de la Hôtel-Dieu, împreună cu Bianchon; în fine, sunt patru.

— O! dacă mă pot salva, dacă mai e timp, să vină! a exclamat ea. Acelaşi sentiment care mă ducea spre moarte mă cheamă azi la viaţă.

— Dar ce-ai făcut?

— Am făcut în aşa fel încât să fiu bolnavă de piept în cel mai înalt grad, în câteva zile.

— Şi cum asta?

— Noaptea făceam în aşa fel încât să asud şi alergam apoi să mă aşez pe marginea iazului, în rouă. Gaston mă crede răcită doar şi eu mor!

— Atunci trimite-l la Paris; mă voi duce chiar eu să chem pe doctori, am spus, alergând ca o nebună spre locul unde îi lăsasem.

Însă, vai, prietene, după consultaţie, niciunul dintre savanţi nu mi-a dat nici cea mai mică speranţă, cred cu toţii că, la căderea frunzelor Luise va muri. Constituţia acestei scumpe fiinţe a servit în mod ciudat planului ei – avea predispoziţii pentru boala pe care şi-a încurajat-o; ar fi putut trăi multă vreme, însă în câteva zile a făcut ca totul să fie ireparabil. Nu-ţi voi spune care au fost sentimentele mele, auzind această condamnare perfect motivată. Ştii că am trăit tot atât de mult prin Louise, ca şi prin mine. Am rămas zdrobită şi nu i-am condus pe aceşti doctori cruzi. Cu obrazul scăldat în lacrimi, am rămas nu ştiu câtă vreme într-o dureroasă meditaţie. O voce celestă m-a scos din amorţeala mea cu aceste cuvinte: „Ei bine, sunt condamnată!” pe care Louise mi le-a spus, punându-mi mâna pe umăr. Ea m-a făcut să mă ridic şi m-a dus în micul ei salon.

— Nu mă mai părăsi, mi-a cerut ea cu o privire rugătoare; nu vreau să văd disperare în jurul meu; vreau mai ales să-l

înşel pe el, voi avea puterea necesară. Sunt plină de energie, de tinereţe, şi voi şti să mor în picioare. În ce mă priveşte, nu mă plâng, mor aşa cum am dorit-o deseori: la treizeci de ani, tânără, frumoasă, neştirbită. Cât despre el, l-aş fi făcut nefericit, o ştiu bine. M-am lăsat prinsă de mrejele iubirilor mele, ca o ciută ce se strangulează de panică că va fi prinsă: dintre noi două, eu sunt ciuta… şi o ciută foarte sălbatică. Geloziile mele gratuite îi şi loveau inima, făcându-l să sufere. În ziua în care bănuielile mele s-ar fi izbit de indiferenţă, plata ce aşteaptă gelozia, ei bine… în ziua aceea aş fi murit. Mi-am trăit din plin viaţa. Există fiinţe ce au şaizeci de ani de slujbă pe condica vieţii şi, în fapt, n-au trăit doi ani; invers, ce par a nu avea decât treizeci de ani, însă, în realitate, am avut şaizeci de ani de dragoste. Astfel, pentru mine, pentru el, acest deznodământ e fericit. Cât despre noi două, asta-i altceva: pierzi o soră care te iubeşte şi această pierdere e ireparabilă. Singură tu, aici, trebuie să-mi plângi moartea. Moartea mea, a reluat ea după o lungă pauză în timpul căreia n-am văzu t-o decât prin vălul lacrimilor mele, comportă o crudă învăţătură. Scumpul meu doctor în corset avea dreptate: căsătoria nu poate avea ca bază pasiunea, nici măcar dragostea. Viaţa ta e o viaţă nobilă şi frumoasă, ai păşit pe calea ta, iubindu-l tot mai mult pe Louis al tău; în timp ce, începându-ţi viaţa conjugală printr-o extremă ardoare, ea nu poate decât să descrească. Am greşit de două ori, şi de două ori a venit moartea să-mi pălmuiască cu mâna ei uşoară fericirea. Ea mi l-a răpit pe cel mai nobil şi mai devotat dintre bărbaţi; astăzi, cârna, mă răpeşte celui mai frumos, celui mai fermecător, celui mai poetic soţ din lume. Însă voi fi cunoscut rând pe rând frumuseţea ideală a sufletului şi pe cea a formei. La Felipe, sufletul supunea trupul şi-l transforma; la Gaston, inima, spiritul şi frumuseţea rivalizează. Mor adorată, ce pot dori mai mult?.. Să mă reconciliez cu Dumnezeu pe care poate că l-am neglijat, şi către care mă voi înălţa plină de iubire, cerându-

i să-mi redea, într-o zi, aceşti doi îngeri în ceruri. Fără ei, paradisul ar fi pustiu pentru mine. Exemplul meu ar fi fatal: sunt o excepţie. Cum este imposibil să întâlneşti Gastoni şi Felipi, legea socială este, în aceasta, în armonie cu legea naturală. Da, femeia este o fiinţă slabă, care trebuie, căsătorindu-se, să-şi sacrifice întru totul voinţa bărbatului care-i datorează în schimb sacrificiul egoismului său. Revoltele şi plângerile pe care în ultima vreme sexul nostru le-a ridicat cu atâta zgomot sunt prostii, care ne fac să ne meritǎm numele de copii, pe care atâţia filosofi ni l-au dat.

A continuat să vorbească astfel, cu vocea ei dulce pe care o cunoşti, spunând lucrurile cele mai rezonabile, în modul cel mai elegant, până ce a intrat Gaston, venind de la Paris cu cumnata, cu cei doi copii şi cu bona englezoaică, pe care Louise îl rugase să-i aducă.

— Iată-i pe frumoşii mei călăi, a spus ea, văzându-şi cei doi nepoţi. Nu puteam să mă înşel asupra lor? Cum seamănă cu unchiul lor!

A fost fermecătoare cu doamna Gaston, cumnata ei, pe care a rugat-o să se simtă la Chalet ca la ea acasă şi i-a făcut onorurile casei cu manierele celor din familia Chaulieu, pe care le are în sânge. Am scris imediat ducesei şi ducelui de Chaulieu, ducelui de Rhétoré şi ducelui de Lenoncourt-Chaulieu, precum şi Madelainei. Şi bine am făcut. A doua zi, obosită de atâtea eforturi, Louise n-a putut să se plimbe; nu s-a sculat nici măcar pentru a asista la dineu. Madelaine de Lenoncourt, cei doi fraţi şi ducesa au venit în cursul serii. Răceala, provocată între ea şi familia ei, de căsătoria lui Louise, s-a risipit. Din acea seară, cei doi fraţi şi tatăl lui Louise au venit, călare, de la Paris, în fiecare dimineaţă, şi cele două ducese îşi petrec la Chalet serile. Moartea apropie în aceeaşi măsură în care desparte, ea impune tăcere pasiunilor meschine. Louise e sublimă prin graţie, farmec, spirit şi sensibilitate. Până în ultimul moment, ea vădeşte acel gust ce a făcut-o atât de celebră, şi

ne dăruieşte comorile spiritului ei, ce făceau din ea una dintre reginele Parisului.

— Vreau să fiu frumoasă până şi în sicriu, mi-a spus ea cu acel surâs care-i numai al ei, culcându-se în pat, ca să zacă aceste cincisprezece zile care au trecut.

În camera ei nici o urmă de boală; băuturile, pomezile. Tot arsenalul medical este ascuns.

— Nu-i aşa că am o moarte frumoasă? spunea ea ieri preotului din Sevres, căruia i s-a încredinţat.

Ne bucurăm cu toţi de ea ca nişte avari. Gaston, pe care atâta nelinişte, atâta claritate îngrozitoare l-au pregătit, nu e lipsit de curaj, însă e atins: nu m-aş mira dacă şi-ar urma soţia în modul cel mai natural cu putinţă. Ieri, mi-a spus, în timp ce înconjuram iazul:

— Trebuie să fiu tatăl acestor doi copii… Şi mi-a arătat-o pe cumnata lui, care-i plimba nepoţii.

— Însă, cu toate că nu vreau să fac nimic pentru a pleca din această lume, promiteţi-mi să fiţi o a doua mamă pentru ei şi să-l lăsaţi pe soţul dumneavoastră să accepte tutela oficioasă, pe care i-o voi încredinţa, de comun acord cu cumnata mea.

A spus aceste lucruri, fără cea mai mică emfază şi ca un om ce se simte pierdut. Figura lui răspunde cu surâsuri zâmbetelor lui Louise, şi numai eu nu sunt înşelată de acest lucru. El desfăşoară un curaj egal cu cel al lui Louise. Ea a dorit să-şi vadă finul; dar nu-s necăjită că el este în Provence, ea i-ar fi putut face nişte daruri ce m-ar fi stânjenit foarte tare.

Adio, prietene.

25 august (ziua ei de naştere)

Ieri spre seară, Louise a fost, pentru câteva momente, în delir; însă a fost un delir cu adevărat elegant, care dovedeşte că oamenii de spirit nu devin nebuni ca burghezii sau ca proştii. A cântat, cu o voce stinsă, câteva arii italiene din Puritanii, din Somnambula şi din Moise. Eram cu toţii tăcuţi în jurul patului şi am avut cu toţii, chiar fratele ei Rhétoré, lacrimi în ochi, atât era de clar că sufletul ei se înălţa astfel. Nu ne mai vedea! Însă toată graţia ei mai

subzista în frumuseţea acestui cântec slab şi de o dulceaţă divină. Agonia a început în cursul nopţii. Am venit, la ora şapte dimineaţa, s-o trezesc eu însumi; şi-a regăsit puţină forţă, a vrut să se aşeze la fereastră, i-a cerut lui Gaston mâna… Apoi, prietene, îngerul cel mai fermecător pe care l-am putea vedea pe acest pământ nu ne-a mai lăsat decât învelişul său pământesc. Împărtăşită în ajun, fără ştirea lui Gaston, care, în timpul teribilei ceremonii a adormit puţin, îmi ceruse să-i citesc în franţuzeşte De profundis66, în timp ce va fi astfel faţă-n faţă cu frumoasa natură pe care şi-o crease. Ea repeta în gând cuvintele şi strângea mâinile soţului ei, îngenuncheat de cealaltă parte a berjerei…

26 august.

Mi-e inima zdrobită. Tocmai am fost s-o văd în linţoliu, a devenit palidă cu tente violete. O! vreau să-mi văd copiii, copiii mei! Vino cu copiii în întâmpinarea mea!

Paris, 1841

SFÂRŞIT

1 Beauvisage – nume de familie; literalmente, beau visage = faţă frumoasă.

2 Preludiul domniţoarei de Lavalličre – ducesa de Lavalličre a fost favorita regelui Louis XIV, înainte de a se călugări, tot în ordinul carmelitelor, în aceeaşi mânăstire.

3 Hipogrif – animal fabulos, jumătate cal, jumătate vultur.

4 Paraclet – Sfântul Duh; literalmente: cel invocat în greceşte.

5… trădată de Louis XIV – aluzie la faptul că Louis XIV a preferat în cele din urmă pe ducesa de Montespan domnişoarei de Lavalličre.

6 Ducesa de Montespan – a provocat trimiterea la mânăstire a rivalei sale.

7 armoariile familiei – armele, emblemele de pe scuturile heraldice, de pe steaguri, de pe pereţi, puse ca semne distinctive ale unei familii nobile, ale unui oraş etc.; blazon, herb. (n.k.)

8 Bois de Boulogne – pădurice la marginea Parisului, loc de plimbare.

9 Griffith – nume englezesc, sugerează franţuzescul griffe – gheară.

10 Savonnerie – veche manufactură pariziană de covoare; datează din 1627 şi a fost reunită cu cea numită Gobelins în 1826.

11 Mareşalul de Richelieu – Armand, duce de Richelieu, mareşal al Franţei (1696-1788), a jucat, înainte de a deveni guvernatorul Guianei, un rol important la Curtea lui Ludovic al XV-lea, de care-l apropia şi moralitatea lui aproximativă.

12 şambrană – Cadru decorativ al unei uşi sau al unei ferestre, executat din tencuială, lemn, piatră sau din metal. (din fR. Chambranle) (n.k.)

13 Prinţul de Talleyrand – 1754-1838, episcop răspopit, ilustru diplomat, a fost ministru de externe al Franţei sub Directoriu, Consulat, Imperiu şi Restauraţie.

14 porţelan de Saxa – ţinutul Saxoniei (Saxa) din Germania de nord e cunoscut prin industria sa de porţelanuri.

15 Le Grand-Livre, cartea datoriei publice

16 Victorine – prin 1823 proprietara celei mai vestite case de modă din Paris, lucra pentru doamnele de la Curte.

17 Ducesa de Maufrigneuse – personaj balzacian, vezi romanele Cabinetul de antichităţi şi Secretele principesei de Cardignan.

18 Corinne – roman de doamna de Staël, apărut în 1807.

19 Adolphe – roman de Benjamin Constant, apărut în 1810.

20 Joc de cuvinte: moyen age înseamnă pe franţuzeşte totodată „evul mediu”, ceea ce a vrut să spună coaforul, şi

„vârstă de mijloc”, cum s-a prefăcut că a înţeles Louise de Chaulieu.

21 Buonaparte – în timpul imperiului, şi multă vreme mai târziu încă, regaliştii şi nobilimea veche franceză, ca şi adversarii străini ai Franţei imperiale, îi spuneau lui Napoleon „Buonaparte”, pentru a arăta că nu-l recunoşteau ca împărat şi pentru a sublinia, prin grafie şi pronunţie, originea lui italiană, nefrancezã.

22 Conscripţie – lege de recrutare a armatei franceze, adoptată în 1708. Legea a devenit tot mai severă pe măsură ce, în urma războaielor napoleoniene, nevoia de recruţi creştea.

23 Garda de onoare – unitate de elită, constituită de Napoleon în 1813, din fii ai familiilor nobile. Era o încercare de a solidariza aceste familii cu soarta armatelor imperiale.

24 „Infamul cod civil” – este vorba de Codul Civil francez, redactat între 1800 şi 1801 sub privegherea lui Napoleon. A legiferat relaţiile de familie, şi de proprietate necesare societăţii burgheze, rămânând în vigoare în Franţa, cu adaptări neesenţiale, până în prima jumătate a veacului nostru. A influenţat majoritatea codurilor civile redactate în Europa în veacul trecut.

Aristocraţia se întemeiase pe proprietatea de tip feudal a familiilor nobile asupra unor pământuri ne-înstrăinabile – majorate – ce nu puteau fi împărţite între moştenitori la moartea capului familiei, ci reveneau primului născut, care devenea, cu aceasta, şi purtătorul titlului nobiliar al părintelui, legat de majoratul respectiv. Ceilalţi descendenţi puteau moşteni numai bunuri mobile şi eventuale bunuri imobile din afara majoratului. Din acest motiv numeroase fete nobile, cu perspective de moştenire insuficiente ca zestre, luau calea mânăstirii, iar fiii mai mici ai familiilor nobile urmau să aleagă între cariera militară şi cea clericală. Codul Napoleon desfiinţase privilegiul primului născut, toţi copiii legitimi având drepturi egale asupra moştenirii părinteşti. Sub Restauraţie, pentru a evita

fărâmiţarea marilor domenii nobiliare şi a păstra majoratul pentru fiul mai mare, familiile nobile recurgeau, de aceea, la recunoaşteri fictive din partea celorlalţi fii şi eventual fiice, că şi-ar fi primit drepturile încă în timpul vieţii părintelui. În aceste condiţiuni fiicele nobile nu puteau decât intra la mânăstire, afară de cazul că găseau un mire suficient de bogat pentru a declara formal, la căsătorie, că primise zestrea la care viitoarea soţie avea dreptul.

25 bastide – transcris în traducere „bastidă”, în sudul Franţei casă de ţară a unui moşier, aproximativ conac.

26 Valdez – amiral spaniol, om politic liberal, unul dintre conducătorii revoluţiei burghezo-liberale spaniole, înfrântă de Ferdinand VII cu ajutorul trupelor franceze (1623).

27 Sarazini – nume dat în evul mediu şi până în veacul XIX în Occident populaţiilor musulmane din Orient, Africa şi Spania.

28 Riego – om politic progresist şi militar spaniol, 1784-1823, a fost unul dintre conducătorii revoluţiei burghezo-liberale din Spania. La înfrângerea acesteia de regele Ferdinand VII, sprijinit de trupe franceze, Riego este ucis, iar leşul lui sfârtecat.

29 rey netto – în spaniolă, cu sensul de rege legitim.

30 maravedí, cvadrupli, piaştri – monede spaniole ce circulau în bazinul Mediteranei în veacul al XVIII-lea şi al XIX-lea.

31 Galignani – librărie la Paris cu cabinet de lectură, unde se puteau citi ziare şi reviste străine. Se ştie că Stendhal citea aici periodice engleze şi italiene.

32 Denys la Corint – Denys II cel tânăr, tiranul Siracuzei (secolul IV î.e.n.). Izgonii din domnie, s-a retras la Corint, unde a trăit restul vieţii în belşug, ocupându-se de ştiinţe şi arte.

33 Domnul de Canalis – personaj balzacian. În Modeste Mignon Balzac îl prezintă pe Canalis ca pe unul dintre fruntaşii şcolii romantice. În acel roman se vede că legătura

sa cu ducesa de Chaulieu, care a durat până la moartea ei, i-a asigurat cariera literară şi politică.

34 în petto – în italiană: în sinea mea.

35 Le Cid – piesă de teatru de Corneille (1636).

36 Richardson – romancier englez, 1689-1761. Romanul lui epistolar, Clarisse Harlowe, a avut mare succes şi în Franţa.

37 Pair de France – titlu nobiliar, în perioada 1815-1848 membru al Camerei Pairilor.

38 Valencay – din porunca lui Napoleon, ducele de Talleyrand a găzduit la castelul său din Valencay, din 1808 până în 1814, pe regele Ferdinand VII al Spaniei cu suita sa, ca prizonieri de stat ai Franţei, în timpul ocupaţiei Spaniei de armatele imperiale franceze.

39 Domnul de Vandenesse – personaj balzacian, mai apare în romanele Crinul din vale şi O fiică a Evei.

40 tilbury – cabrioletă uşoară, astfel numită după numele inventatorului ei englez.

41 Lovelace – personaj din romanul Clarisse Harlowe de Richardson, seducător cinic. Saint-Preux – personaj din Noua Heloďse, de Jean-Jacques Rousseau.

42 Cyrus – personaj din romanul Artamene al domnişoarei de Scudery (1650). Astrée – personaj din romanul cu acelaşi nume de Honore d'Urfe, apărut între 1607 şi 1619. Curţile Amorului – nume ce purtau reuniunile mondene la curţile feudale în secolele XII-XV, în care se recitau lucrări literare şi se organizau dezbateri pe tema dragostei.

43 Bonald – Louis viconte de (1754-1841), filosof apărător al monarhiei şi religiei, operele lui au constituit arsenalul ideologic al conservatorismului social şi politic în Franţa sub Restauraţie.

44 Portretul era o miniatură pe fildeş.

45 De Marsay – unul dintre eroii balzacieni importanţi fără a fi eroul principal al nici unui roman. Vezi Fata cu ochii de aur, Contractul de căsătorie, Alt studiu de femeie. Este prototipul tineretului nobil şi ambiţios din timpul

Restauraţiei. Balzac face din el un discipol al lui Talleyrand şi după 1830 prim-ministru.

46 epitalam – (Liv.) mic poem sau cântec de nuntă în cinstea tinerilor căsătoriţi. (gR. Epi – la, thalamos – căsătorie). (n.k.)

47 Lucina – la romani, zeiţa rodniciei şi a naşterilor, invocată de femeile ce-şi doreau copii.

48 Fiat lux! – (în latină) Să se facă lumină!

49 Domnişoara de Mortsauf – fiica doamnei de Mortsauf, eroina romanului Crinul în vale.

50 Faciem Semper Monstramus – (latină) Deviză heraldică, literalmente: Arătăm totdeauna faţa, în sensul: înfruntăm întotdeauna.

51 o grizetă – fată din popor, muncitoare franceză, aşa numită din cauza rochiilor de stofă ieftină numită grisette, care constituiau îmbrăcămintea ei obişnuită.

52 gentilom al camerei – nobil având sarcini în legătură cu camera şi garderoba regelui. Mai târziu purta numai titlul, fără a mai avea funcţia respectivă.

53 Numa… Egeria – Numa unul dintre regii legendari romani. Egeria, nimfă din Latium, ar fi fost sfătuitoarea lui. La moartea regelui Numa, Egeria s-a transformat în izvor.

54 mčre Gigogne – personaj din basmele franceze, (cigogne = barză), mamă cu foarte mulţi copii. (n.k.)

55 Bourmont şi Polignac – membrii ai guvernului francez ultrareacţionar din 1829-1830.

56 nursery – englezeşte, camera copiilor.

57 Casandra – mitologie, fiica lui Priam şi a Hecubei. Înzestrată de Apolo cu darul profeţiei şi blestemată de el să nu fie niciodată crezută. A anunţat căderea Troiei.

58 Lady Dudley – soţia lordului Dudley, apare şi în romanele Crinul din vale şi în Alt studiu de femeie.

59 Daniel d'Arthez, personaj balzacian, apare în Iluziile pierdute, Un om mare de provincie, Secretele principesei de Cadignan.

60 Lista Civilă – suma alocată anual unui suveran.

61 Aluzie la dragostea lui d'Arthez pentru Diane de Maufrigneuse. Vezi Secretele principesei de Cardignan.

62 ramura regală vârstnică – este vorba de ramura Bourbon. Cercurile nobile cele mai reacţionare din Franţa au dezaprobat izgonirea, în 1830, a regelui Charles X de Bourbon, nepot de fiu al lui Louis XV, şi şi-au arătat dispreţul faţă de nobilimea şi marea burghezie care au sprijinit urcarea pe tron a lui Louise-Philippe I, din ramura mai tânără, Bourbon – Orleans.

63 Decius – numele de familie a trei romani, Publius Mus, fiul şi nepotul său, celebri pentru spiritul lor de sacrificiu. Conform tradiţiei s-au jertfit în sec IV şi III î.e.n. Zeilor infernali, pentru a obţine victoria armatelor romane.

64 marele Sully – Maximilien de Béthune, duce de Sully (1559-1641), a fost un ministru capabil al lui Henric al IV-lea, cunoscut pentru a fi preconizat economia în finanţe şi pentru a fi protejat agricultura.

65 Personajul principal al romanului Noua Heloiză (1761); al lui J.- J. Rousseau.

66 De profundis – primele cuvinte („din adâncuri”) dintr-un psalm de înmormântare, la catolici.